

BOŽENA NĚMCOVÁ

SLOVENSKÉ POHÁDKY

A POVĚSTI

I

KNIHOVNA KLASIKŮ

КНИHOVNA KLASIKŮ

SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek osmý

BOŽENA NĚMCOVÁ
SLOVENSKÉ POHÁDKY
A POVĚSTI

I

KNIHOVNA KLASIKŮ

Československý spisovatel

Praha 1952

Hvězdičkou poznamenané pohádky jsou ze sbírky p. Rimavského
a nebožtíka důstojného p. Sam. Reusza.

SLOVENSKÉ POHÁDKY A POVĚSTI

I

BYL JEDNOU BOHATÝ KNÍŽE A TEN NEMĚL ŽÁDNÝCH dětí; i modlíval se s svojí ženou každodenně, aby jim Bůh alespoň jednoho syna požehnal. – Vyslyšel Bůh jejich modlitbu a ženě požehnal. – Když čas její vypršel a porodit měla, přišli právě tu noc dva staří, šediví poutníci nuocku pýtať¹. – „Veru by som vám vďačně dal,“ pravil kníže, „lebo vidím, že stě velmo ustatí², ale něbudětě mať noci pokojnej!“ – a král povídal jim, co očekává. –

Poutníci ale nepřestali prosit, až jim kníže dovolil nocovati pod jeho střechou; když měli lůžko přichystané, uložili se. – Před půlnocí začne žena knížete stenat; poutníci se vzbudili. – „Chod' von a pozri, jaké sa znaky na něbi ukazujú,“ pravil starší poutník mladšímu. – Ten vyšel ven, podíval se na oblohu, a navrátiv se k staršímu poutníku, pravil: „Eh, tie znaky sa mi něpáča, samé šibenice sa ukazujú.“ –

„No, nach sa eště něnarodí, lebo by něšťastlivým človekom bolo“ – řekl starší a zase lehli a usnuli. – Bylo po půlnoci, žena knížete ještě bolestněji stenala, poutníci se vzbudili. „Chod' von a pozri, jaké znaky sa na něbi ukazujú,“ pravil starší mladšímu. – Ten šel ven, podíval se na oblohu, a když se nazpět vrátil, pravil staršímu druhu: „Veru som viděl samé dobré znaky; keby sa teraz narodilo, veru by šťastlivuo bolo.“ – „No, nach sa narodí“ – přisvědčil starší a kněžna porodila krásného syna se zlatou hvězdou na čele. Ráno bylo třeba jíti ke křtu. Uradovaný kníže prosil i poutníky, aby mu šli za kmotry. – „Keď stě boli pri puorodě, budťe i pri krstě,“ řekl jim, a oni přivolivše, šli s druhými do chrámu. – Bylo při křtu mnoho pánů a zemanů a každý do križmy³ zlato, stříbro dával, jen poutníci zlata ani stříbra neměli.

„No,“ ohlásil se starší poutník, „zlata němáme, ale řa my

¹ Nocleh prosit. ² Umdljeni, unaveni. ³ Do vínku, do peřinky zavázat.

inak obohatíme, dáme ti my za ženu Svetskú krásu a tej pod celým šírym nebom páru nebudě.“ – Slib ten zapsali do knihy a díteti zavázali. – Po křtu odešli. – Chlapec rostl jako konopí a byl velice sličný. – Jednou když v skříni otcově duloval⁴, prišlo mu do rukou ono kmotrovské zavázání. – Když si to přečetl, ptal se otce: „Či to mně tú Svetskú krásu krstní otcovia do križmy darovali?“ –

„Eh, horká tvoja Svetská krása, to len tak písma napísanuo“ – vylouval se otec, nechťe, aby se mu tím synek splasil. – Ale již se stalo. – Synkovi ta Svetská krása v hlavě vrtala, i ptal se ustavičně, kde je, cože je, a když se mu řeklo, že o ní neví nikdo, umínil si do světa jíti a vyhledati si ji. – Všecko otcovo vymlouvání a prosby byly marné; přichystal se na cestu, rozžehnal se s rodiči a šel hledat Světskou krásu. – I hútal⁵ ustavičně po cestě, kdeže by měl tu Krásu hledati a koho se na ni optati, až mu tu napadlo, že by Slunce o ní věděti mělo; a hned také umínil si jíti k němu a zeptati se ho. – Jel dlouho, dlouho, horami, dolinami, přes vrchy a vody, až se přitoulal k Slncovej matěri. – „Ach kdě si sa tu vzal, syn muoj drahý, veď tu ani ptáčka ani letáčka⁶ něvídať, něslýchať,“ přivítala ho matka Slunce.

„Ej pani matka, prišol som sa Slnca spýtať, či něvie, kdě Svetská krása býva?“

„No počkaj, keď muoj syn domou prídě, spýtam sa ho. Ale ty tu ťažko nabudněš, lebo keď muoj syn lačný prídě, ľahko by ťa aj zedol⁷ – podľ, schovám ťa!“ – I schovala ho pod koryto, aby ho Slunce nevidělo. – Večer jak se Slunce domů vrátilo, hned na matku volalo: „Ej mamó, mamó, smrdí tu človečina, koho tu máš?“ – „Ach kděže by sa ti tu človečina vzala, veď ti to eště páchně, čo si cez děň tuho svietil,“ krotila je matka; ale Slunce jí řeklo: „Len von s ním, matka, kto je koľvek, nič mu něurobím.“

⁴ Hledal po dole; pes když s hlavou sklopenou po zemi hledá.

⁵ Myslel – hútká – myšlénka. ⁶ Motýlka. ⁷ Snědl.

Na ta slova vylezl knížecí synek zpod koryta ven. – „Čo si prišol sem, bračok?“ Slunce se ho ptalo. – „Prišol som sa ťa spýtať, či tu dačo nėslychať o Svetskej kráske.“

„O Svetskej kráske ja nič nēviem, ale choď k Vetříkovi, ažda ju ten dakdē vydúchal.“ – Šel tedy synek dále k Větru, a když zase dlouho šel přes vrchy, doly, hory a veliké pustatiny, přišel k jedné veliké jeskyni, kde našel Větrovu matku. – „Kdē si sa tu, synok, vzal, veď tu ani ptáčka ani letáčka nēvídať, nėslychať.“

„Prišol som sa, pani matka, Vetříka spýtať, či nēvie dačo o Svetskej kráske.“ –

„No čakaj, syn muoj, keď sa vráti; – ale lenže si ľahni pod koryto, lebo by sa ti zle mohlo vodiť, keby sa Vetřík lačný vrátil.“ – Onedlouho prihnal se Větrík do jeskyně takovou silou, že div koryto nepřekotil, a hned člověka zavoněl. „Ej mamó, mamó, voniam tu človečinu, koho tu máš?“

„Ach, kdēže by sa tu vzala, ale sa ti to len tak vidí, že si sa tou duchotou po svetě nabral“ – vymlouvala matka. „Len von s ním, matka, nič mu nēurobím“ – řekl Větr a synek zpod koryta vylezl.

„Čo si prišol, bračok?“ – ptal se ho Větr. – Synek mu povídal, proč přišel. – „O tej Svetskej kráske nēviem nič, a veru som dnēs všetko zburtal, ale Mesiačok, ten by ažda muohol o něj vedieť, choď sa toho spýtať.“ – Na tu radu vybral se knížecí synek opět na cestu k Měsíci. – Opět musel dlouho chodit, než došel k Měsíci. – „Čo si prišol, bračok?“ – „Prišol som sa ťa spýtať, či nēvieš o Svetskej kráske.“

„Ba veru viem o něj, predošlej noci som ju vysvietil. Keby si ju viděl, i rozum by si potratil; ale býva na druhom svetě,“ pravil Měsíc.

„A jako ju dostať?“ – zeptal se mládenec.

„No, keď už len tak chceš, ja ťa zavediem ku tej diere, kadē sa na druhý svet chodí, a tam najdēš takých ľudí, čo ťa ďalej upravia. – Ale to ti povedám, že jak si sa na dobrý znak nē-

narodil, darmo sa tam ustávaš.“ – Synek na to ale nic nedbal a jen prosil Měsíce, aby ho provodil. Po dlouhé chůzi přišli k mostu, přes nějž se na druhý svět chodilo, – tu radil Měsíc mládenci, aby s koně slezl, bičíkem ho pošlehl, by přes most napřed běžel. – Mladý kníže se divil sice, ale poslechl; s koně slezl a bičem ho pošlehl. – Kuň se rozběhl na most, a vtom zpod mostu se vyřítíl ohromný šarkan⁸, koně uchytil a s ním zase pod mostem se skryl. Tam ho sežral a jsa nasycen schoulil se, kníže pak bez úrazu po mostě přešel. – „Hľa, tak by sa bolo тебе stalo!“ řekl mu Měsíc, dále ho veda. Tu ale najednou Měsíček se mu ztratil, a on přišed mezi vrchy a grúně (strmé úbočí), brodil se bařinami po pás. Byl by již zahynul, kdyby ho byl Měsíček nedohonil a na pravou cestu ho nevyvedl. – Poté šli vždy spolu šťastně až k jedné chaloupce v lese, kde byla ta díra do země. – Tam se mu Měsíček ztratil, ale z chaloupky vyšli dva staří šediví poutníčkové, radostně ho vítajíce: „Vítaj nám, vítaj, náš krstný⁹, dávno ťa my už čakáme!“ – Synek se divil, že ho stařečkové znají, když mu ale povídali, že oni jsou jeho kmotři a že oni mu tu Světskou krásu zavázali, tu pln radosti nevěděl, kterak jim děkovati má.

„No synok, ty musíš ďalej ísť, tuto ti cesta!“ – při těch slovích ukázal starší poutník mládenci otvor do země a řekl mu, že ho tam dolů po provaze spustí. Synek byl volen. Dříve ale, než ho stařečkové dolů spustili, dal jim bílý šátek a pravil: „No, keď sa budě ten ručník červenat a krvou premokať, už muožiťť vedieť, že je so mnou zle, a príditeť mi na pomoc.“ – To mu kmotříčkové slíbili a přikázali mu, by opatrným byl, a když by se nahoru dostatí chtěl, aby jen lanem zatáhl. Pak ho spustili dolů. –

Když synek knížecí na zem se dostal a z provazu se vykroutil, odešel dobrý chlup¹⁰ cesty, až přišel k jedné chyži; ta chyže byla zrovna pod Skleněným zámekem. – Vešel do

⁸ Drak. ⁹ Kmotříčku – křestný synu. ¹⁰ Chlup.

chyže a tam našel starou ženu, sedící za stolem. Byla to múdra žena¹¹.

„Daj Boh šťastia, stará matka,“ pozdravil mladík. – „Pamodaj¹² i tebe, synku, kde si sa tu vzal?“ – ptala se ho žena.

„Ba veru som sa k vám prišol dovedieť, či to ešte ďaleko, kde Svetská krása býva?“

„Jojže, Svetská krása?“ – povídala múdra žena, „tá je tu na Skleněnom zámku, ale sa ty darmo k něj uberáš, lebo sa k něj nedostaneš.“

„Ej stará matko, nože mi povedzte, jako by som ja sa k něj dostal,“ prosil mladík ženu. – „No darmo je, veľa mladých ľudí tam už zhynulo, čo sa o Svetskú krásu usilovali, ale darmo. – Na Skleněný zámok ty sa nedostaneš.“

„Nože vás pekne prosím, lenže mi poraďte, budem se vám chcieť pekne odslužiť.“ –

Múdra žena dala se uprositi a takto mladíku pravila: „Keď si tak zďaleka prišol, tak ti ja všetko vyzradím a poviem. Svetská krása býva tam hore na Skleněnom zámku, a tam sa nevydriapeš. – Ale vieš, ona sa chodí každý piatok so svojimi dvanásť dioučaty do jazera tu bližšie v jednej zahradě kúpať. Ak vieš dobre strieľať, ta id' do tej zahrady a pozoruj, keď sa budě kúpať. Ona si s hlavy zlatú korunu do trávy složí; ako to spozoruješ, hneď pomedzi dioučatá streľ, a hľad', abys tu najkrajšiu trafil. Svetská krása nad tým sa prelakne a budě nad ňou nariekať. Tu sa ty pomaly prikradni, korunu s trávy uchyť, na hlavu si polož a utekaj, ako len muožeš, aleže sa neobzri nazpak za všetok svet, lebo by si všetko prehral.“ – Tak řekla múdra žena mládencovi a ten slíbil, že ji ve všem poslechne. – Když se určitého dne, totiž pátku, dočkal, vzal kuši a šel do zahrady k jezeru, aby střehl. Onedlouho přišla Svetská krása s dvanácti děvčaty, by se v jezeře koupaly. Ona měla na hlavě korunku; – než do vody vstoupila, tu korunku do trávy složila. – Mládenec zpod křoví na vše se díval, ale

¹¹ Věštyně – dobrá čarodějka. ¹² Pán Bůh dej.

jak se na Světskou krásu a na dvanácte sličných děvčat po-
díval, zapomněl na střelení i na opatrnost a hlavu z křoví
vytýčil. Světská krása zhledši ho, vodou mu oči zastříkla, a
v tom okamžení utíkal synek v jelena přeměněný do lesa.

Kmotříčkové jeho seděli nahoře a bílý šátek měli mezi
sebou prostřený; – v tu dobu, když synek stal se jelenem,
viděli, že šátek bílý červenem prokvítá. – „No našemu krst-
nému zle sa vodi; němeškajme a len podme za ním“ – řekli
stařečkové a jeden za druhým spustili se dolů. Dole hodili
šátek do povětří a ten je vedl pod Skleněný zámek k múdré
ženě. – Ta dobře znala, co synkovi se přihodilo, a kmotrům
jeho vše povídala. „A či by sme mu němohli pomuocť?“
ptali se jí. „Prečo nie,“ řekla múdra žena, „on má zlatú
hviezdu na čele, dľa tej ho poznátě. Keby stě mali toľko zlata,
čo by stě z něho uliať mohli guľu, ako tá hviezda, a s tou
guľou ho do tej hviezdy strelili, stal by sa človekom.“

Kmotrové jeho šli hned, zlato posbírali, ulili kuli a šli do
lesa, kde se knížecí syn mezi druhými, též v rozličnou zvěř
zakletými mladíky pásł. – Starší kmotr střelil mu do zlaté
hvězdy v čele, jelen se překotil a v tom okamžení skočil
mládenec, přeměněn, na nohy a kmotrům za osvobození
děkoval. – Kmotříčkové napomenuvše ho, aby po druhé lépe
poslouchal, odebrali se nazpět, on ale k múdré ženě po-
spíchal. – Ta ho nevlídně přivítala: „Ej, už si mi ty za strelca!
Škoda ťa, že ani len to vykonať něvieš, čo ti človek rozhúta!“
– zlobila se.

„Ach, lenže sa něhněvajtě, keď som na Svetskú krásu po-
zrel, zabudnul som strieľať“ – pravil synek a múdrou ženu
jen zase prosil, aby mu poradila, co má dělati. – Poradila mu
tedy žena, aby v pátek zase k jezeru šel a za jednu skálu
vysokou se schoval, kde Světská krása korunku složí; ať ji
pak uchopí a s ní utíká, ale se neohlíží, byť ho i Světská krása
prosila.

Když nastal pátek, pospíchal knížecí synek k jezeru a za

vysokou skálu se ukryl. – Onedlouho přijde Světská krása se svými děvčaty, korunku na břehu složí a jdou se koupati. Tenkrát byl mladík pevnější, včas ještě vzpomněl, proč přišel; opatrně ze záskalí vylezl, korunku uchytil a utíkal, co nohy stačily. – Jak ho Světská krása viděla s korunkou utíkat, vzala se na křídla a letěla za ním i s děvčaty. Jak ho již doháněla, volala sladkým hlasem: „Muoj drahý pán, obzriže sa, jaké krásne líčka mám, pozriže aspoň raz¹³ na mňa!“ –

Mládenec myslel, když korunku drží, že mu ji vzítí nemůže, a nemoha sladkému hlasu odolati, ohlídl se. – V tom okamžení mu korunka z ruky zmizela a stal se z něho medvěd.

Opět kmotříčkové seděli, majíce bílý šátek mezi sebou prostřený, když jim tu náhle krví se oblil. – „Zle je, zle našemu krstnému!“ zvolali oba, pospíchajíce dolů. Šátek krvavý v povětří před nimi vlající vedl je opět k chyži moudré ženy. – „Pani matka,“ ptali se jí, „čože sa to zase s krstným naším synom stalo, akože by sme mu pomohli?“ –

„Světská krása zakliala ho na medveďa, behá po hore, urobtě tak ako predtým“ – radila kmotrům. Ti zase kuli zlatou ulili, pak šli do lesa, medvěda se zlatou hvězdou vyhledali a do čela mu ji střelili, a jako prvé, stal se z něho člověk. – Když ho vysvobodili, začali ho lát, že múdrou ženu neposlechl. – Mládenec ujišťoval kmotry, že se věru nemohl strímať¹⁴, a prosil je, aby s ním šli k múdrej ženě a zaň orodovali, by mu ještě jednou poradila, co by dělati měl. – „No, už si mi ty za parobka¹⁵, keby som to ja bola veděla, či by som sa ja s ťebou bola do reči dávala!“ Tak hřešila žena sklíčeného mladíka, ale konečně mu prece radu dala.

„No synku, ešte ti dač poviem; si-li na dobrý znak narodený, šťastia ňemynie ťa. Choď ešte raz tú Svetskú krásu striežť; u jazera leží konská hlava, až k tej hlave príděš, spomni na mňa a spravíš sa chrobákom¹⁶. – Ako chrobák skry sa

¹³ Jednou. ¹⁴ Zdržet. ¹⁵ Mládence. ¹⁶ Učiní se z tebe brouk.

do tej hlavy, a keď Svetská krása korunku složí, ty vylez, spomni na mňa a budě z těba člověk. Potom korunku uchyt a utěkaj, aleže sa mi po chlapsky drž! – Ale dajže pozor, keď buděš vyliezat, aby ťa nězazrela, lebo budě tú hlavu drviť, kým ju něpodrví a těba nězabije.“

Mladík ženě poděkoval vděčně a slíbil, že se tenkrát nedá ničím oklamati. – V pátý den šel zase zrána k jezeru, vynašel si koňskou hlavu, vzpomněl na moudrou ženu a hned z něho stal se brouček, kterému lehkou bylo do hlavy koňské skryti se. – Onedlouho přišla Svetská krása se svými děvčaty se koupati. Složila korunku do trávy, vstoupivši do jezera; mladík chtěl z hlavy vylézt, tu ho ale Svetská krása zhlédla, a kdyby nebyl honem zpátky couvl, byla by ho zabila. Ale ona volala děvčata a všechny tloukly do hlavy a drvily ji, až byla na malé kousky roztrolena; potom domnívajíce se, že broučka zabily, do jezera se vrhly. Brouček ale přece našel v jedné dutině hlavy skrov, a když děvčata viděl se koupati, vylezl do trávy, přeměnil se v člověka, uchytíl korunku a utíkal s ní, jak para¹⁷ stačila. – Ale Svetská krása zahledši utíkajícího, letmo za ním se pustila, a čím rychleji on běžel, tím rychleji ona letěla. – Když byla od něho na doslech hlasu, začala volati: „Obzřiže sa, obzri, drahý muoj sladký šuhaj, – aké pekné hrudky¹⁸ mám!“ – Ale ho darmo vábila, darmo prosila, aby se na ni ohlédl, on se nedal tenkrát klamati. Utíkal jedním letem k otvoru, zatáhl lano a kmotříčkové vytáhli ho nahoru i s korunkou, kterou nemínil více dáti z rukou. Sotva byl nahoře, přiletěla za ním i Svetská krása se všemi dvanácti děvčaty; volky nevolky musela za svojí korunou. – „Daj mi, daj moju korunu, veď ja bez něj vrátiť sa němuožem,“ prosila Krása mladíka.

„Moja ľúba Krása, nětráp sa zato, veď ja ťa rád vidím; korunku ti nědám, ale buděš moja žena“ – řekl mladý kníže, objímaje a líbaje ji. Když viděla Svetská krása, že má mladý

¹⁷ Dech. ¹⁸ Prsa.

kníže hvězdu na čele, že je krásný, zůstala při něm i se svými děvčaty; on se hned hotovil domů si ji odvésti. — Když se s svými kmotry loučil, starší se nabídl, že je domů provodí, což bylo mladému knížeti velmi vítané. — Vydali se tedy na cestu. — Na noc přišli do jednoho osamělého dvorce. Pán s paní šli spat do jizby, kmotr zůstal ležet na prahu, a těch dvanácte děvčat přeměnilo se v holoubky a sedly na střechu. — V noci začaly si holubičky mezi sebou takto rozprávět: „Ach zlá něvoľa, čo na našeho pána a paniu čaká! Nášho pána pán otec pošle poňho zlatý koč. — Keď na ten koč sadne, koč hněď s nimi do priepasti ujedě, aby sa na márne kúsky dotrieskali. Tak to urobiť chce zlý šarkan, čo pod zemou býva a našu paniu i pána zmárniť chce. — Ale kto tie slová prerečie, nach oněmie.“ —

Kmotříček si ta slova dobře pamatoval, ale nezmínil se nikomu. — Druhý den cestovali dále a jako na první noc tak i na druhou přišli do osamotnělého dvorce. Pán s paní šli spat do jizby, kmotr zůstal na prahu, děvčata co holubičky posedaly na střechu. — V noci zase slyší kmotr, jak si povídají: „Ach zlá něvoľa, čo nášho pána i paniu čaká! Nášho pána pán otec pošle paněj pohár vína, ale keď sa z něho napije, mŕtva zostane, lebo ho šarkan otrávil. — Kto tie slová pre-rečie, nach oněmie.“

Kmotr si to pamatoval, ale neřekl ani slova komu. Třetí den zase bylo tak jako prvnější dva dni; večír když se zase holubičky usadily, začaly opět rozprávěti takto: „Ach zlá něvoľa, čo nášho pána i paniu čaká! Ak náš pán s paňou prvú noc na svojom zámku nocovať budú, šarkan sa o polnoci do svetlice dobije a pána zabije. Kto tie slová prerečie, nach oněmie.“

Kmotr si všecky ty řeči dobře pamatoval, ale neřekl nikomu. — Když nebyli již daleko od rodinného města mladého knížete, poslal kníže otci poselství, že se vrací domů se svou nevěstou, Světskou krásou. Tu hned otec vyslal družinu četnou jim vstříc, krásné kočáry a pro nevěstu kočár zlatý. —

Než kdy ku mladému knížeti došli a on si doň s nevěstou sedati chtěl, kmotr ho zadržel: „Něsadaž do toho koča, lebo sa ti zle povodí, sadni do samého ostatného¹⁹“. „Něviem, prečo ty to žiadaš, ale si muoj dobrý priateľ, poslúchnem ťa.“ – Poslechl; a zlatý kočár jako větrem nešen zpátky do zámku letěl, nevěsta ale s ženichem šťastně k zámku přijeli. Tam jim poslal otec zlatý pohár vínem naplněný na přivítanou. Ale kmotr opět prosil mladého knížete, aby se vína nedotýkal, nechce-li být v okamžení mrtev. – Kníže nerad poslechl, ale věda, že kmotr jeho největší dobrodinec, dal si říci, žádaje o jiný pohár vína. Když víno ze zlatého poháru na zem vylilo, zem pod tím vínem zpráhla.

Přijeli do zámku, rodiče je s nesmírnou radostí přijali, i všecek lid, a celý zámek se od Svetskej krásy zajásal. I byla hned svatba. Když se pak večír ženich s mladoženkou do ložnice ubírali, přistoupil zase kmotr k ženichovi, prose ho, aby směl u jeho lože nocovati. Bylo to proti vůli mladému knížeti, než konečně svolil; on se ženou uložili se na lože, ale kmotr s obnaženým mečem stál jim u hlav. Oni usnuli, on bděl. Tu k půlnoci strhne se šum, v světlici objeví se ohavný šarkan a přímo k loži se plazí. Ale břitký meč strážce opatrného počal do něho sekat a nepřestal, dokud jediná hlava na něm byla. – Hlukem tím vzbudili se spící, a kníže vida v rukou přítele krvavý meč, vzkřikl a z lože vyskočil; myslel, že mu ženu snad zabil. Kmotr ale mu ukázal na ohavné tělo šarkana, a pak je vzal a oknem do propasti dolů vrhl. Tu teprv kníže ho odprošoval a ptal se ho, jak on to vše mohl vědět; ale kmotr říček neřekl mu ani slova, jak se všeho dověděl, a věda, že je nebezpečenství zbaven a šťasten, rozloučil se s ním a odešel ze zámku, nedaje se obměkčiti prosbami mladých manželů, aby s nimi zůstal. – Kníže ale nikdy nezapomněl na kmotrůvky, kteří mu Světskou krásu za ženu dali, neboť jí nebylo v světě rovné.

¹⁹ Posledního.

ŽILI JEDNOU V MALÉ DĚDINĚ DVA VLASTNÍ BRATŘÍ. Starší z nich byl velký boháč, ale přitom zlý a bezbožný. Mladšímu nebylo na statečnost páru v celé dědině, ale byl přitom tak chudý, že neměl mnohdykráté ani on, ani rodina co do úst dáti. Jedenkráté když nemohl již hladem vydržeti, šel k svému bohatému bratru prositi ho o kousek chleba – ale s špatnou se potázal. „Ty taký a taký,“ obořil se naň bratr, – „eště aby som takého oplana¹ choval.“ – I ukázal na dvěře a ven ho vystrčil.

Když ho tak nemilosrdně odbyl, šel něborák a nevěděl, kam se obrátit. Lačný byl, sotva že nohy vlekl, a nemaje ani dostatečného oděvu, zimou se trásl. Boje se domů jíti, šel do hory (lesa). Našel tam pod hruškou napadané plánky, a jakkoli byly tak kyselé, že mu od nich zuby trpily, byl rád, že je našel. Než pokrm ten nezahřál mu žaludek, zima jím trásla a ostrý vítr dul po hoře. „Ach kděže sa ja teraz podějem, hriešny človek,“ naříkal si, „doma niet chleba ani ohňa, a brat ma vyhnal.“ – I tu mu napadlo, že slýchal, na Skleněném vrchu že naveky oheň hoří. – „Puojdém ta,“ pomyslíl si ubožák, „ažda² sa mi dajú zohriať, keď už nič inšieho človek nemá.“ – Šel tedy.

Zdaleka viděl už na Skleněném vrchu velkou vatra³ hořet a okolo vetry dvanáct mužů. – Jak ty muže spatřil, strpnul⁴, nevěda, co o nich souditi má. „Čo sa máš bát?“ pomyslíl pak, „aj tam Pánboh s tebou.“ – Stoupal přímo k ohni. Přijda k ohni zastal, poklonil se a pozdraviv jich prosil: „Dobří ľudie, zmilujtě sa nado mnou; som človek chudobný, nik⁵ sa

¹ Oplan, ničema. ² Snad. ³ Oheň. ⁴ Ztrnul. ⁵ Zkrácené nikdo.

o mňa něobozre, ani ohňa němám. Dovoľte sa mi pri tom vašom ohni zohriať.“ –

Všickni se po něm ohlídli a jeden z nich pravil vážným hlasem: „Synok, sadni medzi nás a zohrej sa o daktorého⁶ z nás.“ – Sedl medzi ně, ohřival se o ně, ale an všickni mlčeli, bál se i on promluviti. Pozoroval ale, že si po řadě místa přeměňují; tak obešli oheň dokola, a když zase každý na tom místě se octnul, kde byli seděli, když nebožák k ohni přišel, tu se zdvihl zprostřed vatry starec s šedivou bradou a hlavou plešivou a takto k chudobnému promluvil: „Človeče, nětrať tu takto život, ale choď domou, usiluj sa a statočně spravuj. Naber si z tohoto uhlia, veď ho beztoho všetko stovíme.“ Po těch slovech stařec zmizel. Těch dvanácte povstalo, nasykali chudobnému do měchu uhlí, zdvihli na plece a kázali mu, aby pospíchal domů. – Poděkoval se jim pěkně, ale vrtalo mu to v hlavě, jestli to uhlí měch nepropálí a kterak on je domů donese; než necítil pálení a tak lehkým se mu to břemeno zdálo býti, jako by samý páper⁷ nesl. Těšil se, že budou mít alespoň v chýži teplo, když nic jiného. Sotva domů přišel, vysypal měch na krb, ale div divoucí! Z každého uhlíčku, z každé jiskřičky stal se zlatý peníz! – I nevěděl chudobný, co má radostí dělat, ani svým očím nevěřil, že ta hromada peňazstva jemu patří. I děkoval v duchu oněm dobrým lidem, kteří ho zbavili všechny bídy.

Už tedy měl peněz dost, až mnoho –, že jim ani světu nevěděl⁸. – I chtěl si je přece přeměřit, aby věděl, mnoho-li jich má; poslal ženu, aby mu šla k bratrovi měřici vypůjčit. I rozesmál se bratr řka: „Čože trhan⁹ budě v něj merat?“ – Žena pravila, že jim byl soused trochu žita dlužen, které jim oplatil, že si je chtí přeměřiti. Bratr to nevěřil, aby se přesvědčil, co budou měřiti, namazal měřici na dně smolou, pak ji teprv bratrovi požičal¹⁰.

⁶ Některého. ⁷ Peří, prach. ⁸ Komu je dát, co s nimi. Svět – lid.

⁹ Otrhánek. ¹⁰ Půjčil.

Mladší bratr přeměřil peníze, a bylo jich mnoho. Když byl hotov, šel sám bratrovi měřici odvésti, nevšimna si ani, že na smole jeden peníz se přilepil. Jak to starší bratr viděl, tu hned myslel, že je bratr zbojník. Ihned s velkým křikem do něho se pustil, nadával mu a hrozil, jestli mu nepoví, odkud má tolik zlatých peněz, že ho obžaluje ze zbojnictva. – Co si měl nebožák počít; nechtěl se přece s bratrem zgalibit¹¹, tedy všechno raději mu vyrozprávěl, jak a co se mu na Skleněném vrchu stalo. –

Starší bratr měl bohatství dost, on ale přece mladšímu toho štěstí záviděl; když si mladší krásného statku¹² nakoupil, živnost si zřídil, již s rodinou statečně a svorně spravoval, takže si ho všickni lidé vážili, tu staršímu závist ani pospati nedala. – I umínil si jíti také na Skleněný vrch. „Čo sa bratovi zviadlo, muože sa zviest i mně,“ mínil. – Šel tedy.

Přišel také na Skleněný vrch, kde ta vatra hoří, a hned se začal k těm dvanácti, co dokola seděli, prihovárať: „Dobří ľudie, dajte sa mi, chudobnému, pekne vás prosím, pri tom vašom ohni zohriať, lebo ma zima celkom zdrobila, takže nevládzem¹³.“ – Tu mu odpoví jeden z dvanácti: „Synok, ty si sa v šťastnú hodinu narodil, máš bohatstva dost, ale si skúpy, zlý človek. Pred nami lyhať¹⁴ něsmieš, a že si lyhal, za to ťa trest náš něminie.“ Ohromen leknutím zůstal boháč mezi dvanácti státi; bál se jen jediného slova promluvíti. – Těch dvanácte začalo zase místa přeměňovat, jeden vstal, sedl na místo druhého, ten na místo třetího, a tak to šlo, až se vypořádali všickni a každý zase na svém seděl. Tu se zdvihne opět uprostřed ohně onen starec s šedivou bradou a k boháči se obraceje praví mu: „Zle sa vodi ľudom zlým. Tvoj brat je človek dobrý, preto som ho požehnal, ty si človek zlý, preto trestu mojemu něujdeš!“ – Po těch slovech se těch dvanácte zdvihlo, jeden boháče chytil, udeřil a podal

¹¹ Galiba, nehoda, tedy nesjednotiti, mrzutost si udělat. ¹² Dobytká.

¹³ Nevládnoucí, ani sebou hýbat. ¹⁴ Lháť.

druhému, ten udělal též tak, podal třetímu, a tak to v kole šlo, až ten poslední podal ho starci a ten s ním v ohni zmizel.

Druhý den hledali v dědině boháče, ale nikdo ho více nespatriil. Mladší bratr tušil, kam se asi mohl dít, ale mlčel o tom jako němý. —

II

Byli jednou muž a žena a ti se velmi lúbili. On by ji nebyl dal za všecek svět a ona mu vše po vůli dělala; tak žili jako dvě zrnka v klásku. Jednou byl on na roli a ona gazdovala¹⁵ doma; nemohl se ani večera dočkatí, by se k ní vrátil. Ale cože, když přišel domů, ženy nebylo; — volá, hledá, pláče, darmo vše, ženu nenašel. — Něborák byl celkem ztrápen. Nic ho netěšilo, jen vždy na ni myslil a kam se mu poděla. Po několika dnech, nemoha žalem obstáti, vybral se na cestu do světa hledat ztracenou ženu.

Nevěda, kam se obrátiti, šel jen tak nazdařbůh, kam ho nohy nesly; smutný chodil tak mnoho dní, až se dostal na břeh velkého jezera, při němž stála chyže. „Tu si trochu od-dýchněm a muož byt', že sa aj dačoho dočujem¹⁶,“ myslil sám u sebe a vešel dovnitř. — Ale žena, která v chyži byla, ven ho vyháněla. — „Čo tu hľadáš, čo tu chceš, človeče?“ křičela naň, „tu musíš zahynút, ak sa mojmu mužovi na oči ukážeš.“ —

„A kdože tvoj muž?“ — ptal se pocestný. — „A či nĕvieš? Muoj muž je kráľ vody, ktorý všetko, čo je mokré, pod svojou mocou má. Utěkaj, preboha, bo keď náhle¹⁷ príde, tu ťa naskutku zje¹⁸!“ — „Ej veď sa už len zmilujt' nadou,“ prosil ji muž, „skryt' ma dakdĕ.¹⁹ Kdĕže sa mám proti noci pustit', keď som celkom dokonany²⁰.“ —

I dala se vodokrálovna uprosit a skryla ho za pec. Po chvíli přišel kráľ vody, a ještě ani u dveří nebyl, už křičel: „Žena,

¹⁵ Hospodařila. ¹⁶ Něčeho doslechnu. ¹⁷ Sice jak. ¹⁸ Sjí. ¹⁹ Někde.

²⁰ Dočista zemdlený.

človečina smrdí, sem ju naraz vystanou!“ – Nėvolnica, darmo by se byla tajila, volky nevolky musela nešťastníka vydati. Tento se, chudák, třásl jako osika a bázně začal se vymlouvat, „že on nič zlého něurobil a že sa len chcel spýtať, či tu dač o jeho ženě něchyrovať²¹.“ – „No, keď si taký statočný a ženu tvoju tak ľúbiš, už ti len odpúšťam,“ řekl král vodný, „ale ti spomuoť němuožem, lebo o tvojej ženě něviem, kreme²² že včera som po vodě pár kačíc viděl plávať; hádam²³, medzi tými něbudě. Vieš ty čo, choď k mojmu bratovi, ten je kráľ nad ohňom, ažda on ti budě vedieť viac povedať.“ – Něboráček byl rád, že si po toľiku strachu smí odpočinouti, poděkoval se králi vody a hned na druhý den vydal se na cestu ku králi nad ohněm. Ale mu ani ten něvěděl co říci a jen ho zase dále poslal k bratrovi, co byl kráľem větrů. Ani ten, ač do každého kouta zadúchal, s jistotou mu o ženě pověděti nemohl, ale přece ho natolik potěšil, že mu řekl, takovou ženu že viděl pod Skleněným vrchem.

Jak to milý muž uslyšel, že jeho žena pod Skleněným vrchem, hned se pustil cestou nazpět, neboť jeho chyže byla právě nedaleko Skleněného vrchu. Když tam došel, nepodíval se ani domů, ale dal se hore potokem, který pod Skleněným vrchem tekl. – V potoku koupalo se mnoho kačíc a ty volaly na něho: „Dobrý člověk, dobrý člověk, něď ta, bo tam musíš zahynůť.“ – On se ale nedal odstrašit a jen šel. Trefil tu na mnoho chyží, které když řadou přešel, do největší z nich vstoupil. Tam ho ale náhle velký dav strig a strigoňů²⁴ obstoupil a všickni naň křičeli, co tam chce.

„Prišiel som si moju ženu hľadať, že je vraj tu dakdě,“ – odpověděl muž.

„Ej je tu, ej je tu!“ – křičely strigy obskakující pocestného, „ale ju skuor²⁵ nědostaněš, len keď si ju medzi dve sto ženami poznáš!“

„Eh, akože by som jej něpoznal; – aha, ľaľa, veď je tu!“ –

²¹ Neslýchat. ²² Kromě. ²³ Myslím. ²⁴ Čarodějnů a čarodějnic. ²⁵ Dříve.

vykřiknul, ženu svou zachytil a objal. Aj žena ho objímala a láskala a těšili se, že zase byli vedno²⁶. – Po chvíli mu pošuškala do ucha žena: „Milý muoj, teraz si ma len poznal, ale něviem, či ma poznáš zajtra, lebo nás tu budě veľa²⁷ rovnako poobliekaných. Ale vieš ty čo? – Choď v noci na Skleněný vrch, tam je kráľ nad časom a má dvanástich sluhou. Spýtaj sa ho, ako by si ma muohol poznať. Ak si dobrý, spomuožu ti, ale ak si zlý, zožerú ťa, že ani kuostky z teba nēzostaně.“ –

„Dobre,“ povídá muž, „puojďem sa spýtať; ale mi skuor povedz, ženička moja, prečo si mi tak nēnazdajky²⁸ zutěkala? Ach veď ťa už tak dávno všadě po svetě hľadám!“

„Ja som,“ poví ona, „nēzutěkala, ale ma jedon lovec von na potuoček vyvábil, a keď som ta²⁹ prišla, len čo ma a seba vodou pofřkal, naraz³⁰ mi aj jemu krídla narásly. On krídlom strepotal, a v tom okamžení sme sa oba na kačice obrátili. – Už som potom voľky nēvoľky musela za ním ísť, až ma dovedol sem; a tu ma zase ženskou urobili³¹. – Ale už teraz puojďem s ťebou, ak si dobrý, lebo ma len tak buděš muocť poznať.“ –

S tím se rozloučili; ona šla mezi druhé a on se ubíral na Skleněný vrch. Na Skleněném vrchu hořela veliká vatra a okolo ní dvanácte mužů sedělo, to byli sluhové krále nad časem. K těm si muž zamířil. Jak k nim přišel, pěkně krásně je pozdravil. „Čo žiadaš?“ – ptali se ho. –

„Rád by som zvediet, ako by som mohol moju ženu medzi dve sto rovnako poobliekanými poznať?“ – „Jaj dobrý človek, my ti v tom poradiť nēznáme, ale počkaj trochu, adaj³² náš kráľ budě vediet.“ – O chvíli vyzdvihne se z plamene starý člověk s hlavou plešivou, bradou šedivou, a když mu pocestný svoji žádost vypověděl, takto mu pravil: „Vnuk muoj, všetky budú rovnako poobliekané, len tvoja žena budě

²⁶ Vjedno, pospolu. ²⁷ Mnoho. ²⁸ Znenadání. ²⁹ Zkrácené tam. ³⁰ Náhle.

³¹ Udělali. ³² Snad – možná.

mať na pravej nohe v krpci³³ čiernu nitku!“ – Jak to dopověděl, zmizel. Potěšený muž poděkoval sluhům a pospíchal s vrchu. Na druhý den, když mezi dvě stě ženskými svoji ženu vybíral, nebyl by jistě ji poznal, kdyby nebyl viděl tu černou nit v krpci. Strigy mu jí odtajiti již nemohly. – I vzal si ji, pospíchaje s ní do své chyže, rád, že ji zase má. –

³³ Střevíce nízké.

JEDNO DĚVČE CHODILO K SOUSEDCE NA PRIADKY¹. Bylo bílé jako ľalie a krásné jako zlatohlav. Ostatní děvčata všechny měly frajery², aniž byly tak krásné, jen ona žádného dostati nemohla, což ji také velmi mrzelo. Družky její se s chlapci zabávaly, hrály si, a o ni žádný ani nedurnul³. Samotná přišla, přes celý večer předla, a sama zas odešla. – Jednou, když už byla domrzena, pravila k druhým děvčatům: „Už je to do porazení, vy každá máte frajera, a o mňa sa žiaden ani neobozre⁴; ved⁵ len by už prišiel chocaký⁶, čo by aj čert bol, tak by ma němrzelo.“ –

Na druhý večer přišly děvčata na priadky, každá si sedla a čekala svého milého. Tu mezi druhými přijde i jakýsi neznámý mládenec v černých po pety šatech. Každý se naň čudoval⁷, jeden druhého se spytoval⁸, ale ho nikdo neznal. – Každý si přisedl k své milé a ten neznámý k té krásné, co si frajera žádala. Každý večer přišel, krásně se s ní shováral⁹, ale jak bylo půl noci, nečekal, aby jako ostatní milou domů doprovodil, ale vždy schytil¹⁰ se a odešel. – Děvče i priadky¹¹ dost za ním lašovaly¹², ale nemohly vyzkoumat, zkadial¹³ idě a kdě (kam) chodí. Dlouho chodil na priadky, nosíval priadkám svíce, maso, medovce a drahé věci, a nikdo ho nepoznal. – Jednou když se tak hráli, spadlo tomu děvčeti vřeteno a spadlo mláďenci neznámému k nohám. Děvče se proň shýblo a tu pozorovalo, že má její frajer místo nohy koňské kopyto. Neřekla nic, ale si pomyslíla, to musí být čert.

Její máť, jak to slyšela, že k její dceři nějaký bohatý pán chodívá, začala sa vypytuvat¹⁴ i naprávala¹⁵ dceru, aby sa ho

¹ Přástky, přástvy. ² Milence. ³ Nezavadil. ⁴ Neohlídne. ⁵ Necht.

⁶ Ledajaký. ⁷ Dívil se mu. ⁸ Se ptal. ⁹ S ní rozprávěl.

¹⁰ Rychle se vzchopil. ¹¹ Přástevnice. ¹² Sledovaly ho. ¹³ Odkud.

¹⁴ Vypytávat. ¹⁵ Dávala jí radu.

spýtala, kdo je, co je a zkadě je, ale nemohl o tom nikdo zvědět, když to byl čert.

Jednou praví matka: „Hľa že, moja diouka, takto budě najlepšie: vezmi ty jedno kľbko priadiva¹⁶, a keď si k tebe sadne, jedon koniec mu uviaž na šatu, a potom keď odídě, lašuj ho za tou nitkou, tak ho istě dopáčiš¹⁷, koď aj čert budě.“ –

Děvče udělalo, jak matka kázala. Když měla býti dvanáctá hodina, čert se schytil, a děvče nitku, na které byl ulapený, pomalu popouštělo a pozdalečí ho sledovalo, až přišlo do cmitěra¹⁸, k jednej krytbě. „No,“ pomyslí si, „už viem, že si zlé, ďalej nějděm, ale preca nakukněm, čo on tam robí!“ – Pozřela dnu a tu viděla, jak začal mrtvoly sem tam šmýkati, jak z nich všecko trhal a je rozdrapoval. Přestrašena utekla domů, matce všecko vypověděla a od toho času se na priadky zařekla jíti. „No,“ pravila matka, „něboj ty sa nič, len urob kolo okolo domu, aby k nám němuohol pristúpiť, a ja dám chyžu posvetiť.“ – Na zmraku¹⁹ chyži dobře zavřely a čekaly, co se bude první noc díti. Před půlnocí ukáže se tu čert na obloku²⁰ a zamumlá:

„Čože si viděla, čože si viděla, keď si za mnou do cmitěra bežala?“

A dcera mu odpoví: „Veď som ja nič něviděla, čože by som povedala!“ –

„Keď něpovieš, umre ti otěc!“ –

A ona zase odpoví: „Veď²¹, keď umre, to jeho vec.“ –

Do rána jí otec umřel. –

Na druhý večer čert přišel zase na okno a jako předešle ptal se:

„Čože si viděla, čože si viděla, keď si za mnou na cmitě bežala?“ –

A ona odpověděla: „Čože by som povedala, keď som ja nič něviděla.“ –

¹⁶ Klubko přediava. ¹⁷ Postihneš. ¹⁸ Cmitě, cintě, hřbitov. ¹⁹ Soumraku.

²⁰ Okně. ²¹ Však, vždyť, nuž.

„Keď nepovieš, umre ti mať!“ –

„Keď mi umre, umre, jednu umreť musí“ – odpovedalo
děvče. – Do rána umřela jí matka.

Třetí večer zase čert přišel, ptal se jí, a když nepověděla, řekl jí, že umře brat, – a do rána umřel jí bratr. Tak umřeli všickni z domu, až jen ona sama zůstala. Čert dlouho nepřišel a děvče se již radovalo, že více nepřijde. – Tu po roku jednou zvečera čert se zase ukáže na okně a ptá se děvčete:

„Čože si viděla, čože si viděla, keď si za mnou do cmitěra bežala?“ –

„Čože by som povedala, keď som ja ništ něviděla.“ –

„Povedz, ak nepovieš, umreš i ty“ – hrozil čert. „Nuž, keď umrem, ležať budem.“ – Vkrátce ochorela a umřela. Poslední její žádost byla, aby ji lidé na křížné²² cesty pochovali. Sousedí také s velikou litostí žádost její vyplnili a na křížné cesty ji pochovali. Ležela tam do jari. Na jar vyrostla na jejím hrobě krásná ľalije a velmi utěšeně zakvitla. Tu jednou okolo rovu toho jel mladý kníže, ľalije zdaleka padla mu do oka. – „Hej, postoj!“ volá na svého mládence, „choď²³ a utrhni mi tú krásnu ľaliju!“ – Mládenec skočí s koně, chce lilii utrhnout, ale se mu ta nedá věru utrhnouti. — „No počkaj, sám si idem pre ňu,“ praví kníže, a sotva se k ní blížil, lilie se k němu sehnula. Nemohl se kníže s ní dosti natěšit a doma si ji hned na stůl do poháru postavil v pokoji, kde spal. – Večer ulehl spat. Když bylo o půlnoci, ľalije se střese a učiní se pěknou pannou. Potom se procházela okolo stolu a žalostně volala: „Tu jedli, tu pili, a mně nič něněhali!“ – Pak šla k posteli, kde kníže spal, líbala ho, a zase se strásla a stala se ľalijí.

Ráno sluha vypravoval knížeti, co v noci viděl, neboť nespál. Kníže nechtěl tomu věřit, dokud by sám se nepřesvědčil. Kázal večer sluhovi více jidel přinést na stůl a nechat je tam státi. Kníže po večeri chtěl bdít, ale nevolky usnul.

²² Křížové. ²³ Choď, jdi.

O půlnoci se Ľali je opäť sträsla, udeľala se pannou a začala se okolo stolu procházet, a vidouc jídlo, sedla a jedla. Po jídle pristoupila zase k posteli, pána pobožkala²⁴ a konečně, jako předtím, v květinu se přeměnila. – To všecko sluha ráno pánovi povídal. – Třetí noc pán se přemohl a nespál. – Viděl, jak se z ní krásná panna udeľala, jak k stolu sedla a jedla, a když pak k posteli pristoupila a líbatí ho začala, dal se božkati, jako by spal, když ale od něho odstoupiti chtěla, ulapil jí a více nepustil. Urobila se jaštěricou, hadom, pak Ľalijou, ale vše darmo, ani prosba jí nepomohla. – „Něpustím ťa,“ pravil kníže, „dokud' něbuděš takou pannou jako predtým.“ – Půlnoc odbila a Ľali ja udeľala se pannou a zůstala u něho. I zalíbila se mu velice, a umínil si, že si jí za ženu vezme. Dlouho nechtěla na to pristat'²⁵, ale konečně dala se prehovoriť pod tou výmínkou, že ani on, ani ona nepůjdou nikdy do kostela. – I tak žili spolu dlouhý čas ve veliké radosti. Ona přišla i do polohu a šťastně synka porodila; ale ani předtím, ani potom v kostele nebyla. Tu jí povídá jednou kníže, její muž: „Ale žienka, už by si mohla raz srdce k Bohu obrátiť a aspoň za toho nášho synka sa pomodliť. Druhí idú do kostola, a my sme len naveky²⁶ doma.“ –

Ona se i hanbila i bála, ale mužově vůli nechtíc odporovati, vybrala se tedy a šli. Jak si v kostele sedne a začne se modliti, tu ukáže se jí prvý její frajer, čert: „He, he, he,“ zarehoce, „už ťa v sedemdesiatom siedmom kostole hľadám; ale si už tu!“ –

Ona se velmi ulekla, a nedomodlíc se, utekla ven, ale čert ji předešel a před kostelem čekal.

„Čože si viděla, čože si viděla, keď si za mnou do cmitěra bežala? – Ak něpovieš, umre ti syn!“ –

Dlouho si matka hůtala²⁷, co má dělati, či má říci, co viděla, či ne, až pak pomyslela, že raději poví, aby syn neumřel.

²⁴ Zlíbala. ²⁵ K tomu přivolit. ²⁶ Ustavičně.

²⁷ Přemýšlela, hůtka, myšlénka.

„Viděla som,“ povídala, „jak si mrtvých driapal, kosti im na sviece pre nás vylamoval, meso na pečienku trhal.“ – Jak to vyřkla, čert ji schytil do pekla. Její muž ani chýru²⁸ víc o ní neslyšel.

²⁸ Ani pohádky více po ní nezůstalo – chýr, pověst, hlas.

BYLO TO ZA BLAHOSLAVENÉ PAMĚTI KAKOŇ KRÁLE –, když v jedné dědině chudá žena, které bylo devadesát šest let, dítě porodila, tak silné a velké, že podobného mu nikdo neviděl. – Sousedé, kde který, chodili na podívanou, ba i do okolních vesnic se ta zvěst roznesla a lidé přicházeli podívat se na to divotvorné dítě. Nebylo pamětníka, by která z žen takové dítě byla kdy porodila. –

„No moja stará, vieš čo?“ řekl uradovaný otec, „ty toho chlapca musíš za devět rokou nadáť², lebo muož byť, že dač hodnýho z něho vyrastie.“ – „Nože no, keď len tak chceš, nachže ti budě,“ odpovíděla žena a při tom zůstalo. Matka chlapce kojila a chlapec ode dne ke dnu se měnil, že se rodiče nevěděli od divu kde podieť. Po třech letech dovedla ho matka do hory (lesa) k jedné smrčíně, či by s to byl vytrhnouti ji; ale nemohl. Odvedla ho domů a poznovu tři roky kojila. V šestém roku zase ho do hory zavedla; to už menší smrčiny vytrhoval jako konopí, ale duby a buky nevládl. „Ej mamó, mamó,“ pravil mateři, „vy stě ma dobre vydojčili, ale sa ešte bojím, že by mi to trhanie bukou poškodilo. Keby stě vy mňa chceli ešte za jednie tri zimy nadáť?“ –

„I keď tak chceš, veď ja to ešte urobím,“ slíbila matka. Po devíti letech šel chlapec do lesa a největší buky i s kořáním vytrhoval a vrchem dolů obracel. – Nazvali ho Valibuk.

V sedmnáctém roku nemohl Valibuk doma již vydržeti. Neměli rodiče pro něho ani dosti práce, ani stravy. I řekl jim jednoho dne: „Počúvajtež³, milí rodičia! To znátě dobre, kdo za pecom sedá, že o ničom rozprávať nězná; to by mi k poctivosti něslúžilo, keby ja kus sveta něskúsil. Prosím vás, prepustťe ma na rok lebo dva, rád by som sa naučiť, ako ľudie na svetě žijú. Něbojtě sa, že na vás zabudněm⁴, ale vás vo

¹ Také Valihora. ² Kojiti. ³ Poslyšte. ⁴ Zapomenu.

vašej starosti chcem statočne opatrit.“ – Pŕistali na to i rodiče, v ničem mu prekážeti nechtíce.

„Nuž lenže chod' sbohom,“ ŕekl otec, „my ŕa vďačne prepúšťame, len, synok, všade opatrný buď a nikdy ľuďom nĕubližuj.“ –

Valibuk rozloučil se s svými rodiči, odešel a ještĕ v tu noc do jedné na pustatinĕ vybudované krčmy dorazil. Sedĕli tam dva pocestní za stolem. – Valibuk pŕisedl k nim.

„Dobŕí ľudie, zkadĕ stĕ?“ zeptal se jich Valibuk.

„Zkadĕkoľvek,“ odpovĕděli pocestní.

„A akýhože stĕ remesla?“

„Ja som Skalymej,“ odpovĕdĕl jeden z nich, „keď mlynský kameň do ruky chytím, stisnĕm ho tak, že z nĕho mlieko tĕčie.“

„A ja,“ povídal druhý pocestný, „ja som Źelezomej, akuokoľvek hrubuo Źelezo ulapím, všetko dovedna⁵ smiesim.“ –

„Nuž a ty, akýhože si remesla?“

„Ja som Valibuk; ja najdriečnejšiu horu⁶ tak vytrhám ako najtĕnšie konope,“ ŕekl Valibuk, a obrátĕ se k pocestným, dodal: „A keď je tak, bračekomci, buďme dobrí pŕiatĕlia. Ja chcem s vami chlieb ještĕ.“ „No veru dobre budĕ,“ odpovĕdĕl Skalymej i Źelezomej, „i my chceme s tĕbou chlieb ještĕ, ani ŕa nĕopustíme.“ – Podali si ruce a vĕrnost si vespolek slíbili. –

Za rána vybrali se všickni tŕi do cesty. Nešli dlouho, an se potkali v bahnitĕm, velmi strmĕm závoze s vozmi. Gazdovĕ okolo svých vozů naŕíkali, nemohše jimi z místa pohnouti.

„Čože vám?“ ptá se jich Valibuk.

„I nĕvoľa ho metala!“ pravil jeden, „Źelezo vezieme a tu sme do hlíny zaviazli. Všetkých osematŕiat koní sme zapŕiahli k jednému, a tu s mesta rušiť⁸ nĕmuožeme. Vedĕ toto človek nĕslýchal!“ – „Nože no,“ ŕekl jim Valibuk, „lenže sa

⁵ Dohromady, do jednoho kusu. ⁶ Vysokých, pěkných kmenů les.

⁷ Hospodáři. ⁸ Pohnouti se, šinouti.

nětráptě; ale by sme vás vyslobodili, keby stě nám dali toľko železa, čo jeden z nás odněsie.“ – Gazdové přivolili.

„Len si nabertě všetci traja, koľko odněsietě, ale nám z tej hlíny pomáhajtě, lebo tu odkapať⁹ musíme“ – pravili.

„No, len vypriahnitě statky¹⁰,“ kázal jim Valibuk. Poslechli. Tu – na velký div začal Valibuk těžké vozy do náručí bráti a jeden po druhém na sucho vynášeti.

„I bystudadě, čože to budě!“ vzkřikli gazdové a s otevřenými ústy na Valibuka hleděli. Ani svým očím nevěřili, vidouce, že Valibuk všecky vozy i s nákladem povynosil.

„Vykonali sme prácu, teraz nám plácu,“ řekl Valibuk, „ako stě slůbili, tak dajtě!“ a hned začal pořádkem s jednoho vozu po druhém železo sbírat, až je dopusta¹¹ sebral. – Gazdové začali naříkati. „No mně to všetko eště málo,“ řekl jim Valibuk, „ale už i na tomto pristaněm, ale čo týmto dvom dátě, ako stě vraveli, o to sa startě.“ – Gazdům vyvstával studený pot na čela při těchto slovích. – Skalymej vystřel ruce, chtě vozy i koně i lidi pobrat, ale Valibuk mu to zabránil řka: „Daj pokoj; prestaňme na tomto želiezku!“ Gazdové rádi, že alespoň koně a vozy jim nechati chtějí, nemeškající zapřáhli a rychle pryč odjeli. –

„Chlapci,“ prohlásil se Železomej po jejich odjezdu, „vietě čo? – Ja z tohoto želiezka namiesim troje cepou a puojděme na mlatbu.“

„Naozaj¹², to ažda dobre budě!“ přisvědčil Valibuk, a sednuv si podle Skalymeje na kládu, přihlížel na práci Železomeje. – Ten začal železo lámati, mísiti, až bylo měkké jako těsto, potom šůľkal z něho cepy a hole, svázal je, a netrvalo to dlouho, byly cepy hotovy. Ty tři cepy vážily dvě stě sedmadevadesát centů. – Potom sebrali se a šli k jednomu pánovi. Ten měl veliké stohy pšenice, a nemohl nikde mlatců dostati. Oznamili se mu tedy, a že jestli by jim ty stohy vymlátiti nedal.

⁹ Zahynouti. ¹⁰ Dobytek. ¹¹ Že pranic nezůstalo, do prachu. ¹² Opravdu.

„Keby vás aspoň sto bolo, by vám dal tie stohy načat, ale trom moje stohy pobabrit¹³ nĕdám,“ řekl jim pán.

„Ej paně, čože by stě mali tak rozprávát; keď vám ich do večera zajtrajšieho nĕvymlátime, robtě, čo chcetě, s nami. Trebárs nám o hrdlá puojďě, my sa podvoľujeme, len nám robotu dajtě!“ ozval se Valibuk.

„Nuž, a z ktorýhože¹⁴ chcetě mlátit?“ zepťal se pán.

„Kdože vás vie¹⁵,“ řekl mu Źelezomej, „my sme eště nikdy z dielu nĕmlátili, ale ak nám za ustávanie¹⁶ to dátě, čo si sami odněsieme, na to pristaněme, a hoc nás vezmetě i na písma¹⁷.“

Pán milerád jim písma dal, mysleť, že ani patnácť kil¹⁸ mu neodnesou. – Milí chlapi tedy, sotva se rozbřesklo, vzali cepy a začali mlátit. Nebrali po jednom snopu, ale mlátili do celého stohu takovou silou, že za nedlouhý čas celý stoh na prach zdrobili. Tak šli od stohu k stohu; kouřilo se okolo nich jako z mile¹⁹.

„Chlapci,“ pravil Valibuk, když byli hotovi s mlatbou, „lopaty nĕmáme, vydúchajme tie plevy!“ – Dúchali chlapi, až se mrvenina široko daleko zanášela; čisté zrno pak zůstávalo na zemi.

Když pán k tomu přišel, hněval se, že mu slámu rozfoukali, ale mu Skalymej pravil: „Čože mátě ľutovať, nĕtreba vám ju na role vozit; zo slamy nĕmátě nič, ale z pšenici, len hotujťě diely.“ –

„Dávno sa tie hotovie; ale vy nĕmátě vrieć²⁰ na vašu čiastku.“

„Ej veď nám ažda požićiatě²¹? My vám ich statočně pri-navrátíme“ – ozvali se chlapi.

„Ja na puožićky nĕdám nič“ – řekl pán.

„Tak tedy to zrno si len do vašej sypárni posnášame?“

„Nože, lenže si složťě,“ pravil jim pán.

¹³ Pocuchat. ¹⁴ Mlatci mlátí za díł obilí, ptá se tedy, jaký díł vezmou.

¹⁵ Kdo vás zná, jak platíte. ¹⁶ Namahání. ¹⁷ A třebas to ujednejme písemně.

¹⁸ Korců. ¹⁹ Uhelná pec, Meiler. ²⁰ Pytle. ²¹ Půjćíte.

Chlapci šli a všecku tu vymláčenou pšenici do jedné velké sýpky posypali. Potom pozavírali dobře okna i dvěře, a když měli všecko připraveno, Skalymej objal sýpku, vyložil si ji na plece, pánovi řekli: „Dobře sa majtě!“ a ti tam – odešli.

Pán se tomu náramně podivil, ještě více ho to ale mrzelo. „Ej,“ zvolá po chvíli, „vypusttě toho bujáka²² za nimi, nach ich roztrká!“ –

Kravař vypustil býka a ten prosto za nimi se pustil. –

„Obzritě sa tam, čo to za nami dupajcí?“ pravil Skalymej chlapcům. –

„Vera to,“ odpověděl mu Železomej ohlédnuv se, „toho velkého bujáka za nami pustili.“ –

„No, nič to preto, len vy choďte!“ kázal jim Valibuk, chytil cep, a když býk k němu doběhl, tak ho po hlavě udeřil, že hned nosem do země zaryl. Potom vzal ho za nohy zadní, přehodil přes plece a šli dále. –

„Ej,“ zvolá po chvíli Železomej, „bračekouci, nahajme my to všetko tu, lebo hľa, už dvoch divých bravou za nami pustili!“ – Než Valibuk kázal opět chlapcům, aby šli napřed, on sám bravů dočkal, cepem zabil, zabité přes plece přehodil a teprv šli dále. –

Po chvíli praví zase Železomej: „Ej, ale už s vozom o šty-roch paripách²³ idú pre nás!“ Sotva to dopověděl, už jim byl vůz v patách; tu se ale Skalymej rychle obrátil a sýpku na vůz hodil, div že se to všecko nezlámalo. – Valibuk rozprášil lidi cepem a Železomej chytil obodze²⁴. Bujáka a bravery naložili také na vůz a pomalu pohýňali dále k domovu. Doma si to na tři částky rozdělili; Valibuk dal svou část rodičům.

Po této práci šli hledati druhou, a poznovu se vybrali do jednoho velkého města. Dle obyčeje ptali se jednoho měšťana, cože tam nového.

„Ach, bodaj by lepšuo bolo slýchať,“ odpověděl jim měšťan, „naše mesto je vo veľkom smútku, ale največší zármutok

²² Býka. ²³ Paripa, kůň pěkný, nádherný. ²⁴ Opratě.

má náš tu obydlený kráľ. Tieto dni jeho tri dcéry skapaly. Chodily sa každý deň na jedno mesto kúpať, a ztadé kdo vie, kde sa poděly. Povedajú ľudie, že im jedna ježibaba krásu záviděla, a preto ich zakliala, aby sa prepadly, a že skutočne traja drakovia preč ich odviedli. To nik něvie, kde sa poděly, lenže ich všetky tri do jednej diery pod zem utiahli. Náš kráľ něvie od žiaľu, čo má robiť. Celuo mesto dal čiernym súknom zastreť a sľubuje, že kdokoľvek tie tri dcéry vynajdē a vyslobodí, tomu ktorúkoľvek za ženu dá, i pol kráľoustva.“ – „To je pre nás, puďme ku kráľovi!“ zvolal Valibuk, jak to zaslechl. – Šli. –

„Najjasnejší kráľu,“ promluvil Valibuk, když vstoupili před krále, „my smo ľudie cudzí, ale smo vás vo vašom zármutku prišli polutovať. Vy stě, ako nám ľudie rozprávali, tri dcéry utratili, ale my vám ich oslobodíme, keď budětě vo vašom kráľouskom slove stát a potom nám ich za ženy dátě. Pustíme sa za nimi, hoc nás i život stát budě. Kreme toho žiadame, dajtě nám jeden povraz na tri tisíce siah ukrútiť, aby sme do akejškoľvek hľbočiny sa spustiť mohli. Potom nám dajtě prihotoviť dvanásť kíľ kaši²⁵, dvanásť pecí chleba²⁶ a dvanásť volou.“ –

„Všetko, čo žiadatě, vám sporiadat dám,“ řekl jim kráľ, „a moje milé děti si za ženy pobertě; len mi ich vyslobodětě.“

I kázal kráľ, aby se všecko přichystalo, jak si to chlapci přáli, a když vše přihotovenο měli, naložili to na sebe, voly před sebou hnali, a tak se ubírali do hlubokých lesů. – Dlouho chodili po těch lesích, až jednou přišli na jednu louku. „Tu zastaněme,“ pravil Valibuk, „v týchto horách sa poobzeráme, či tu dákej diery nieta ta dolu do druhého sveta!“ Ostatní přistali.

Valibuk a Železomej šli díru hledat a Skalymej měl večeri strojiti. Nakladl ohně, postavil do kotle kaši, zabil vola a přihotoveného začal opekat. – Jak tu samotný u ohně sedí, kaše

²⁵ Žltá kaše, jáhly, proso, ²⁶ Jedna pec obyčejně na 7 bočnicků se počítá.

se dovářela, vůl se dopékal, zaskučí nad ním na vysoké jedli Loktibrada²⁷: „Varíš kašu, varíš, ale jej něbudeš jest!“ –

„Ej ozaj²⁸ ju něbuděm, nach len přídě Valibuk,“ praví Skalymej.

„Valibuka ti nieto doma, a těbe ju horúcu dopusta zjem“ – zaskuhrala Loktibrada, skočila se stromu, Skalymeje převálila na nátoň, kaši mu do drobtu snědla a vola odnesla.

Sotva se Skalymej Loktibrady zbyl, už Valibuk s vršku volal: „Či navarils kaši a vola upiekols?“ – „Ej horká²⁹ upiekol; ale čože – jedna Loktibrada mi ju zedla a vola odniesla,“ žaloval Skalymej a chlapcům vypravoval, co se mu přihodilo. –

„No, veď si ty za chlapa! Či si jej něveděl oči vypieť? – My celý deň hľadáme, a ty, naničhodník, dáš dajakej potvore všetko pohltat,“ zlobil se Valibuk.

Druhý den zůstal Železomej, by kaši vařil, a Skalymej s Valibukem šli díru hledat. Okolo večera se vrátili. „Či si kaši navaril?“ volal zdaleka již Valibuk. –

„Ej veď som navaril, ale Loktibrada mi ju zedla dopusta!“ – odpověděl smutně Železomej. – „No, už stě vy len pľuháci,“ rozhněval se Valibuk, „chudťeže vy už hľadat, zostaněm pri vatre³⁰ ja.“ Třetí den šli Železomej s Skalymejem díru hledat a Valibuk zůstal, by vařil večeri. – Natahal si buků, nakladl hranici a rozdělal oheň; potom nasypal do kotle kaši, vtáhl vola na rožeň a začal péci. Mezitím udělal klepec a postavil ho k dopékajícímu se volu. Vtom se ukáže na jedli Loktibrada.

„Varíš kašu, varíš, ale ju něbudeš jest!“ – zaskučela. „Ej ozaj ju něbuděm, nach len přídu chlapci s cepami. Puď len dolu, puď s toho buka! Čo si, kdo si?“ – Loktibrada mžikem dolů se spustila, chtěc vola uchytit, ale klepec ji zaklopil. – „Aha, tu si!“ zasmál se Valibuk, „no veď ja těbe za kašu zaplatím.“ – I vzal svůj cep a Loktibradu v tom klepci bil, co mu síla stačila.

²⁷ Ježibaba, co má bradu na loket dlouhou. ²⁸ Opravdu. ²⁹ Těžko. ³⁰ Ohni.

„Jaj,“ naříkala Loktibrada, „len ma už něbi, dám ti zlata a bohatstva, koľko chceš!“ –

„Nětreba mně nič, mám ja všetkýho dost; teraz tu buděš, kým moji chlapci něprídu.“ – Mezitím Skalymej i Železomej přišli.

„Nuž, akože je?“ ptali se Valibuka.

„Nuž, akože by bolo, dobre; tu je kaša, tamto pečeňa a hentam Loktibrada,“ řekl jim Valibuk vesele. „Len puďtě, zajedzme si, a potom sa jej eště dač spýtame.“ – Sedli do trávy a jedli, po jídle z trávy povstávali a Valibuk se ozval: „Chlapci, teraz sa spýtame Loktibrady, kdě tá diera do pekla, a dotedy vo troje mlátiť buděme, kým nám jej něukáže.“ –

Pobrali cepy, šli ku klepci a tak do Loktibrady mlátili, že by byla musela hned duši vypustiti, kdyby jakou byla měla. –

„Jaj, už ma len toľko něbitě, už vám poviem, i kdě tá diera, čo ju hľadáť, a ukážem vám ju tam pod jednou velikou skalou!“ – prosila Loktibrada. „No dobre,“ pravil Valibuk, „len ju chlapci na ten povraz zaviažtě, a ak něbudě prauda, tam ju rozmlátime na kolomaž.“

Sebrali se a všickni tři k té skále šli. Skalymej se na ni obořil a kruch za kruchom z ní odlamoval, až se jim poštěstilo díru odkryti. „Ale kdože puojdě dnu?“

„Ja puojďem!“ ozval se Železomej. – Sotva ho ale na dvě stě sáhů spustili, už potrhoval provazem, aby ho vytáhli. Po něm spustil se Skalymej, ale také nepřišel dále než do polovice.

„No, keď je tak, poručeno Pánubohu,“ řekl Valibuk, „len od diery něodchádzajtě, tu stojtě, ani mi povraz skorej hore něvyťahujtě, kým tri razy ním tuho³¹ nězatriasem. A teraz spúšťajtě!“ – Když byl v polovici, zarazil ho smrad a ten byl horší a horší, potom ho i páľilo, čím dále dolů tím více, až po velikých mukách na dno se dostal. – Ohlíží se kolem sebe v tom podzemním světě – všade pusto, tma a palčivost neslýchaná. Dlouho se rozhlížel, až naostatek maličké světyľko

³¹ Prudce.

daleko před sebou blyštětí se viděl. Za drahý čas proti tomu světýlku šel, a vždy se mu maličké ukazovalo, až tu konečně dojde a před sebou jeden utěšený od zlata a drahého kamení třpytící se zámek vidí. Bez odkladu vešel dovnitř a tu v světlici viděl samotnu nejstarší královskou dceř.

Kněžna se ulekla, vidouc člověka; avšak se mu přece jen hned mile přihovořila: „Ach, čož tu robíš, čo tu hľadáš, muoj drahý priateľko?“ –

„Těba, krásna kňažna,“ řekl Valibuk, „bez meškania pod so mnou.“

„Nie,“ odpoví kněžna, „aby ja s těbou šla, ale ty ztaděto odísť musíš; lebo aknáhle muoj muž, drak so šest hlavami, domou príde, hneď tvojmu životu koniec budě.“

„Toho sa ja něľakám“ – odřekl jí Valibuk. Vtom strhl se hluk, drak se domů vracel – a svůj budzogan³² třicet centů těžký hodil napřed, aby mu ho nebylo třeba nositi. Tu strachem zaujatá kněžna prosila Valibuka: „Ach muoj drahý priateľ, pod skoro do tejto tmavej komory, lebo muoj muž hneď domou príde a v okamžení ťa zožerie.“

„Zožerie, nězožerie,“ odpověděl Valibuk, na její prosbu ale byl přece volen jíti, dříve ale zdvihl budzogan a na třicet mil cesty draku vstříc ho opět hodil. – Drak si ho zdvihl a mrmlaje domů si ho nesl. Rozjeděn do světlice vstoupil a všecky kouty prohlídna zařval: „Fi, človečina smrdí!“

„Ach,“ praví kněžna, „kděže by sa ti tu vzala. Vedť ty vieš, že tu nikdy človek něbol ani něbudě.“

„Fi, fi, človečina smrdí! – Sem s ním, kděkoľvek je, lebo keď nie, ja tento plameň něuhasím, len keď těba zožrem!“ – zařval poznovu a plamen mu z úst sršel. „Ach drahý muži,“ prosila kněžna, „budť milostivý muojmu bratovi, ktorý ma prišol navštíviť.“

„Dobre,“ zabručel drak, „odpustím tvojmu bratovi, len nach sem príde a so mnou si zaje!“ – V tom okamžení vkročil

³² Palici, kyj (srbsky).

do světnice Valibuk a drakovi se poklonil. „Či si to ty,“ ptá se ho drak, „čo muoj budzogáň nazpak hodil?“

„Ja!“ odpověděl Valibuk.

K olovrantu³³ donesl drak olověný chléb a dřevěný nůž, i pobízěl Valibuka, aby si ukrojil a zajedl, že potom půjdou svoje síly zkusit.

„Ja tvoj chlieb jest' něbuděm, ale preto ti moju silu ukážem!“ řekl Valibuk. Zatím mu kněžna od svého jídla dala a on si chutně zajedl. Potom vybrali se do boje, na humno, které olovem zalité bylo.

„Švagre, ulap ma a vraz ma, koľko vládzeš, do toho olova!“ – Valibuk se nedal ponoukat, chytil draka a po pas do olova ho vrazil. Drak z olova vyskočil a vrazil Valibuka doň výše pasu. Valibuk z olova vyskočil a vrazil doň draka až po hlavy. Potom uchopil cep a všech šest hlav mu roztrískal.

Potom odešel ke kněžně do světnice a pravil jí: „Krásna kňazna, urob so mnou, čo chceš, tvoj muž od mojich rúk umrel.“

„Ach drahý vítaz, požehnané sú tvoje kroky! Ja sa ti něviem čím odmeniť, že si ma oslobodil!“ – I skočila k němu, líbala ho i objímala radostí. „No,“ řekl Valibuk – „bud' nahotove, pokiaľ sa vrátim, lebo ja i tvoje sestry chcem vyslobodiť a odprevadiť vás k vášmu drahému otcovi.“ – Řka to, odešel. – Přišel k druhému, ještě krásnějšímu zámku a tu zase rovno do světnice vešel. Seděla tam prostřední dceř královská, všecka ztrápená. Jak viděla člověka, ožila radostí, ale srdce ji zabořelo, když pomyslíla, co se bude s ním dít. – „Ach milý človeče, kohože tu hľadáš?“ ptala se ho. „Těba, pekná kňazna,“ odpověděl Valibuk.

„Ach utěkajže, muoj drahý, z tohoto mesta, tu nič něnabuděš. Ak sa muoj muž, drak s děviatima hlavami, vráti a tu ťa dostihně, naraz ťa zožerie.“

Vtom povstal hřmot náramný; drak hodil si domů bud-

³³ Svačina.

zogan šedesáte centů těžký, aby se nemusel s ním nésti. Valibuk vyběhl před práh, budzogan zdvihl a na šedesáte mil hodil ho nazpět.

Drak vida, že se mu budzogan vrátil, zabručel a domů si ho nesl. Kněžna zatím Valibuka do komory schovala. Jak vkročil drak do světnice, hněvem rozpálen, prohlížel všechny kouty, plamen mu z úst sršel, i zařval: „Fuj, človečina, fuj!“

„Ach milý muži, kdeže by sa ti tu vzala, veď to vieš, že tu nikdy človek nebola ani nebude,“ odpoveděla kněžna.

Ale drak fučel po světnici a poznovu zařval: „Fuj, človečina, fuj! Či ho vydáš, či nevydáš? Keď nie, najprú ťeba, potom toho zožeriem!“ – Tu se vrhla přestrašená kněžna před ním na kolena a prosila: „Prijmi ma na milosť i mojho brata, ktorý ma prišol navštíviť!“

„Na milosť vás beriem,“ odpoveděl drak, „nach len tvoj brat sem príde, ja sa po priateľsky s ním poshovárať chcem.“

Valibuk prišiel, vítali se, a jeden druhého okem přeměřil od hlavy do paty.

„Švagre, či si ty to ten víťaz, čo muoj budzogán nazpak hodil?“ – ptaľ se drak.

„Ja som!“ odpoveděl Valibuk.

„Nože no, zajedzme si, po večeri puojdeme naše sily skúsiť.“ – K večeri přinesl drak železný chléb a olovený nůž. „Zajedz si, švagre, a posilni – so mnou robotu budeš mať,“ pobízela drak. – „Ja som dosť mocný, ani mi mocnějším byť nětřeba. Ale ak ty potrebuješ, najedz sa,“ odpoveděl mu směľý šuhaj.

Drak jedl, až mu jiskry od zubů přšely; Valibukovi dala kněžna jíst.

„Nuž poďme už na priestor³⁴ a skúsme, kdo je mocnější!“ řekl drak, když se byl najedl.

Vyšli na humno, které bylo železem zapuštěné. „Ulap ma

³⁴ Na prostor.

ty najprú, lebo ak ťa ja skorej³⁵ ulapím, hádam, že nĕbudĕš mať viac času mňa ulapiť,“ – řekl drak.

„Ej, keď si tak trúfaš, len ťa za to nĕulapím. Tu som, chyt ma ty najprú, muoj život ti je na vuolu“ – odpovĕdĕl mu Valibuk.

Vtom drak opáše Valibuka a mrští jím do ťeleza po samé paží. – Valibuk ale tak hbitĕ ze ťeleza vyskočil, ťe polovici humna s sebou vytrhl. – Tu drakovi srdce odpadlo. „Nuž veď ažda dost budĕ, mohli sme si pokoj dať,“ pravil.

„Pokoř,“ zvolal Valibuk rozhnĕvĕn, „ozaj pokoj, len skorej vĕm, panĕ švagre, musím ukázať, ako sa koly do stromou zabíjajú!“ Vtom ulapiv draķa, tak silnĕ ho do zemĕ zarazil, ťe se jen na hlavách zastavil. „Nože, poď von!“ volal naň, ale drak se pohnouti nemohl. I chytil Valibuk cep a vĕsĕchny hlavy drakovi roztřepal na prach. Potom vrátil se ku knĕžnĕ: „Milá knĕžna,“ pravil jí, „ty si od tvojho muža oslobodzená, teraz ale, pokiaľ sa nĕvrátim a tvoju sestru oslobodím, do cesty sa hotuj, potom vás k vášmu otcovi zavediem.“ – Knĕžna mu děkovala, a on bez meškání k třetímu zámku se ubíral. – Ten byl nejkrásnější, vĕsĕcko se od zlata třpytilo, takže nemohl oči na něm dost napásti. – Svĕtnice byla ale nejkrásnější. Knĕžna smutně se po ní procházela. Jak Valibuka spatřila, div ťe nepadla od radosti a řalu.

„Ach človeče,“ zvolala, „načože si ty sem prišol? Utĕkaj, ak len muožeš, muoj muž, drak s dvanášt hlavami, hnĕď sa vráti a zožerie ťa!“ – Tak ho s pláčem napomínala, neboť jí bylo mladého líto. Ale Valibuk jí řekl: „Eh knĕžna, lenže sa nĕtráp, veď sa ja tvojho muža nĕľakám!“ – Vtom se zem zatřásla; drakův budzogan přeď zámķem dopadl. Prudce letĕl, neboť ho drak na sto mil daleko zalúčil³⁶. – Valibuk vyskočil ven, budzogan zdvihl, po dvakrát jím nad hlavou zvrtnul (zatočil), potom ho na dvě stĕ mil daleko hodil. Tak v povĕtrí zahučĕl, jako nejhroznĕjší bouře když se řene. –

³⁵ Dříve. ³⁶ Spustil jakoby z luku.

Drak se musel zpátky pro budzogan vrátit; proklínaje hodil si ho na plece a rozjeděn domů pospíchal. Všecek rozsršen vstoupil do světnice. Kněžna Valibuka ukryla, ale drak ho hned zapáchl. „Fuj, človečina, fuj!“ zařval jako vůl a na ženu se obořil. „Koho tu máš, vyvadluj³⁷ ho, síce ťa prehltnem!“ Kněžna div neomdlela. –

„Čože mám robiť, už ti len praudu poviem, prišol ma muoj brat navštíviť. Ach, ale ťa prosím, ukroť svoj hněu a něublíž mu“ – pravila mu kněžna. „Dobre, tvoj brat je muoj švagor. Len ho prived' sem, chcem si s ním povečerať!“ – Valibuk prišiel. „Vítaj, švagre“ – pravil mu drak hromovým hlasem, „či si ty to, čo si mi muoj budzogán zahodil, že som sa za ním musel vracat a na pleci ho vláčiť domou?“

„Ja som!“ řekl Valibuk.

„Ty si chlap!“ řekl drak, „počul som i od Loktibrady o тебе, že ma príděš navštíviť. Sem tvoju pravú ruku, nach ťa statočně privítam.“ – Stiskli si ruce; Valibukovi krev zpod nehtů vystříkla, ale drak měl kosti v prstech rozmačkané. Zapištěl bolestí. „Ej,“ povídá, „či to dakdo slýchal, že si ty taký chlap! Ale si len zavečerajme, potom sa opáčime, kdo sme, čo sme. Lebo by to len veľká potupa bola, keby tvoja jedna hlava nad mojimi dvanástimi panovať mala!“ – Přinesl drak ocelový chléb a mosazný nůž a pobízel Valibuka, aby jedl.

„Něpotrebujem sa ocelovať,“ řekl mu Valibuk, „mňa mať moja za děvať rokou naveky ocelovala a Boh ma zahartoval³⁸ – na tom prestanem. – Ale po tvojich prstoch poznávam, že si sa ty ešte dost nězahartoval, no tedy sa len naoceluj!“ – V draku kypělo jako v kotli. Opatrná kněžna viděla, co se děje, i donesla Valibukovi od svého jídla a prsten mu dala, který mu síly za sto chlapů přidal. Valibuk jí poděkoval, občerstvil se a potom šli s drakem na prostranné humno. Na ocelovém humně doboha se hotovili. – Drak začal dvanácti

³⁷ Vyzrad, vyjev. ³⁸ Zakalil.

chvosty³⁹ okolo sebe šibati, pukati, svíjeti se, řval a plameny šlehal z úst; kam stoupil, všecko pod ním praštělo, a jak zařval, všecko se třáslo.

„Hoj čože,“ začal se najednou zdúvať⁴⁰, „či ja mám s takou muchou bojovať, hanba a večná pokuta mi budě, že sa s tēbou babrím⁴¹. Ale nič to preto – vdýchni tvoju dušu, komu chceš, lebo keď ťa raz ulapím, viac nēdýchneš.“ „A ty, Harfa“ – (Harfa byl jeho kůň, s dvanácti křídly, na kterém se nosíval) – „něhraj, a ty, ptáku, nēspievaj, pokiaľ ho zo sveta nēznēsiem!“ – Po těch slovech uchytil Valibuka, mrštil jím, až se po pas do ocele zaryl. – Valibuk ale hbitě vyskočil, popadl draka a tak prudce ho do tvrdého ocele vrazil, jako skálu do vody, že se mu hned dvě hlavy otrásly a zemdlely. – Valibuk skočil, chytil cep a ostatní hlavy mu posrážel jako jablka. – Potom si chvílku oddechl. – Křídlatý kůň zmizel a pták odletěl. – Valibuk se vrátil ku kněžně do zámku.

„Krásna kňazna,“ oznamoval jí radostně, „už som moju prácu dokonat. I tēba i tvoje sestry som od vašich pekelníkou šťastlive oslobodil. Teraz k vášmu otcovi vás odvediem, ale najprú, čo sa ti páci, so sebou pober!“

„Velký Boh ťa požehnaj!“ odpoveděla kněžna. „Ja na tvoju lásku nikdy nēzabudnēm. Ja nielen nēktorie veci, ale celý zámok so všetkými poklady ľahko odnēsiem. Mám jeden prútik, keď tým na zámočnú bránu udērím, celý zámok sa na zlaté jablko obráti.“ –

Tak se i stalo. Jak ze zámku vyšli, kněžna bránu zavřela, uhodila na ni proutkem, a zámek proměnil se v zlaté jablko, které si kněžna schovala. – Šli k druhé sestře, a i ta měla proutek, kterým si svůj zámek v zlaté jablko proměnila. – Tak i třetí. Potom, když už všechny svoje zámky při sobě měly, vedl je Valibuk k onomu otvoru, kudy byl dolů přišel. – Potom je připravil a jednu po druhé vytáhli chlapci nahoru; nejmladší, od které měl Valibuk prsten na prstě, naposled. –

³⁹ Ohony. ⁴⁰ Nafukovat se. ⁴¹ Špiním.

Přišla řada na něho; ale on byl šuhaj opatrný, myslel si, aby ho od polovic dolů nespustili; přivázal místo sebe velký kámen na provaz, aby zkusil, zdali jsou poctiví. –

„No,“ povídají si ti nahoře, „to už je Valibuk taký těžký!“ Jak byl asi v polovici, tu náhle provaz přerežali a kámen s velkým hřmotem dolů spadl a na drobné kousky se roztřískal. „No hľa, tak by som ja bol pochodil!“ – řekl si Valibuk, když to viděl. – Rozžalen chodil v podzemním světě sám a bloudil tam po celých sedm roků. – Jak se tam potuloval, pozoroval, že na jedné skále každý rok jakýs veliký pták vejce snáší, ale že ani jediné mladé vychovati nemůže. Vždy mu je cosi sežralo. Ten pták bol Kmochta pták, a co mu mláďata žral, byl veličizný had. Když to Valibuk vyzkoumal, na hada lašoval⁴², a jak chtěl zase do hnízda lézti, zabil ho. –

Za krátký čas přiletěl Kmochta pták a velice se zaradoval, vida tam mládě živé; myslel, že zase zhynulo. Tu spatřil Valibuka.

„Ach dobrý človeče, ažda si to ty moje mladé od smrti zachoval? Veru ti všetko dám, čo si len zažiadaš!“ – řekl mu pták.

„Veru ja,“ pravil mu Valibuk, „tam toho hada zabil. Ale ťa prosím, len ma z tohoto podzemského sveta oslobodz!“

„No dobre, i to sa ti muože stať,“ řekl mu na to pták, „len nasol' sto volou a prihotuj sto sudou vody, keď budem hore s ťebou letieť a z pysku mi plameň budě blčať, tak mi vždy cent mesa a okou vody podaj.“

Valibuk s radostí sto volů zabil, nasolil, i vodu prihotovil, a když bylo vše prihotovené, na ptáka se vším vysedl. – Letěli dlouho, dlouho, a když ptákovi plamen z úst šlehal, vždy mu hodil cent masa a okov vody mu podal. Než maso již došlo, konec cesty nebyli a pták měl hlad. – Tu si Valibuk rychle kus masa z nohy odřezal a ptákovi hodil. – Potom hned na boží světlo šťastně se dostali.

⁴² Sledoval ho, stopoval.

„Ej,“ povídá Kmochta pták, když s něho Valibuk slezl, „či to bolo dobré meso, čo si mi naostatok hodil!“

„Veru,“ usmál se Valibuk, „to bolo z mojej nohy, lebo mi už došlo.“

„No,“ řekl mu pták, „veď ja ti to zahojím, len či smo šťastně vyšli.“ – I dal mu na nohu lístek jakýs, a hned se mu rána zahojila a maso narostlo. –

Valibuk se ptákovi pěkně poděkoval a šel do královského města. Celé město bylo červeným sukнем pokryto! –

„Čože tu za novina?“ ptal se jednoho měšťana. „Veru velmi dobrá; tri kráľouské dcéry sa našly a najmladšia sa dněs za jedného, čo ich oslobodil, vydáva“ – odpovėděl měšťan. – Tu chvátal Valibuk rychle do královské paloty⁴³, kde se hostina strojila. Kněžna přikázala, aby každého, byť i žebrák byl, vpustili, a co žádá, aby mu dali. – Valibuk vejda do pitvora⁴⁴, prosil o pohár vína. Kněžna hned kázala červeného vína do svého poháru nalíti a jemu podati. Valibuk do polovice vypil a vpustiv do poháru prsten, co mu kněžna v podzemním zámku na památku dala, pohár kněžně vrátil.

Jak prsten kněžna v poháru spatřila, vyskočila, radostně zvolajíc: „Tento je ten opravdivý Valibuk, čo nás oslobodil, a nie Skalymej, čo má kamenné srdce a povraz Valibukovi odrezal. – Ja som Valibukovi tento prstěň darovala a vernost mu slúbila!“ – Po těch slovech k svému slúbenci přiskočila. –

Skalymeje ze zámku vyhnali a Železomej šel s ním. On byl sice s nejstarší kněžnou již sdán, ale ho ona ráda neviděla, neboť jestli i ráno čist byl, až se třpytil, do večera přece vyhlížel jako rzavé železo. Nebyl do stříbrného zámku súci. Valibuk se hned se svou kněžnou sesobášil⁴⁵ a dlouho žili v zlatém zámku svém a žijou potud, jestli neumřeli.

⁴³ Síně. ⁴⁴ Předsín. ⁴⁵ Sdal – dal oddat.

ŽILI JEDNOU NA SVĚTĚ DVA KRÁLOVÉ. JEDEN BYL Šurina pan král, a byl dobrý a hodný král. – Ten druhý byl ale strigoň¹ a byl zlý a bezbožný a každý se ho bál. Největší zlost měl ale strigoň král na Šurinu krále, protože byl dobrý a že dostal za ženu pannu, kterou i on míti chtěl. I mstil se na něm, kde jen mohl, a co nejhoršího mohl, to mu dělal. – Šurina pan král měl synka utěšeného, kterého také Šurina jmenovali, na toho strigoň dávno pásl, jak by ho skántril². Jednoho dne vyšel si mladý Šurina na polovačku³, a jak tu všecek rozjašen za jednou srnou poloval, zaběhl do hustých, dalekých hor (lesů) a přišel lovcům s očí. Jaknáhle to onen strigoň, který vždy na něho pásl, pozoroval, urobil se šarkanem⁴, uchytil Šurinu mladého krále za pazuchy⁵ a do svého království si ho odnesl. Darmo Šurina křičel a vzpíral se, nikdo ho neslyšel, a strigoň na něho nedbal. – Nedaleko svého zámku spustil se s ním na zem a pak si ho tam dovedl. – Všecka družina i rodina sběhla se, smáli se mladému Šurinovi, i dvě strigoňovy princky jmena mu dávaly a naň pokřikovaly, hiba⁶ ta nejmladší, Otolienka, útrpně naň pozerala⁷. Šurina to všecko dobře pozoroval. Strigoň král dal ho hned do temnice⁸ odvést a přísně zakázal, aby mu kromě vody a chleba ničeho nedávali, a to jednou za den. Otolienka mu ale vždy večer kus masa a pohár vína donesla, neboť si ho od prvního okamžení zamilovala. Ale její otec, ten zlostný strigoň král, aby ho ještě večmej⁹ mohl mučiti, kázal ho z temnice k sobě přivést. Když ho přivedli, pravil mu hněvivě: „Znáš ty čo, puojděš tu poniže domu, tam najděš jednu cúďenicu¹⁰, tú skopeš, stromia nasadíš, ale tak, aby do rána

¹ Čarodějník, kouzelník. ² Zkazil, zhubil. ³ Honbu, lov. ⁴ Drakem velikým.

⁵ Paždí. ⁶ Vyjmouc, jediné, jen. ⁷ Se dívala. ⁸ Žaláře. ⁹ Více. ¹⁰ Čistina, vymýtený kus lesa.

i zráslo i skvitlo i ovocia malo, a ovocinu mi doněsieš. Hybaj!“ – Otolienka při otcově rozkazu jsouc přítomna, bystře na Šurinu pohlídla, ale on pohledu jejímu nerozuměl a ztrápen odešel. – Kterak mohl dokázati takovou robotu? Viděl, že to nemožno a že on život ztratí. Šel na tu čistinu, dal se také do kopání, ale čím dále kopal, tím většího přesvědčení nabýval, že z jeho práce nic nebude. – Rozmrzen odhodil motyku a sedl na mez. „Darmo ja tu robím,“ pravil sám k sobě, „veď toto nikdy človek něslýchal, takú robotu za taký krátky čas spraviť!“ – Položil si hlavu do dlaní a seděl všecek ztrápený.

Také Otolienka se po mládenci roztažobila¹¹. Králova žena navařila Šurinovi k obědu žab a do hrnka jich vsypala, potom kázala Otolience, aby mu jich zanesla. Otolienka dobře věděla, v čom je vec, – upáčila si¹² čas, když matka z jizby vyšla, a tu jí vzala proutek, který matka schovaný měla, neboť byla také striga. Byloť jí na pomyšlenou nésti mu k obědu žáby, i nesla mu raději svůj vlastní oběd. Tak se vybrala k Šurinovi a našla ho ztrápeného na zemi sedět. „Ej, duša moja, veď sa mi nětráp“ – volala na něho zdaleka. „Poslala ti, prauda, kráľovna žaby k obedu, ale som ja ich vykydala na zem a dobrý obed ti doniesla.“

Šurina král ukázal děvčeti na udělanou práci. „Eh za tú robotu sa něboj – hľa že, tuto mám prútik, ak ním pošibněm túto zem, všetko do rána zrastie, skvitně a ovocie doněsie, jako to otec prikázal.“ – Šurina nevěděl ani, jak má dobrému děvčeti děkovati. – Sedli spolu na zem, povídali sobě a jedli spolu, a než Otolienka odešla, pošibla prútíkem zem, a tu hned rozličné stromoví ze země vyrůstalo, dorostouc zakvitlo a napokon (naposled) ovoce neslo. – Potom Otolienka odešla a Šurina přemýšlel, jak je to děvče dobré a krásné. – Druhý den ráno donesl zlostnému strigoňovi ovoce, čemuž se ten náramně podivil, nebyl by myslel, že to Šurina vykoná.

¹¹ Rozželila. ¹² Vyhlídl si dobu.

„Nuž, a na dněs akú mi robotu dátě?“ – pťal se ho mladík. „Chodť tam a tam na ten briežok¹³, vykolčuj ho, vysaď vinným kmeňom a zajtra ráno doněs mi hrozno¹⁴,“ kázal mu rozsrěšený král strigoň. Šurina se odebral k určité práci, trochu začal kolčovať, ale si myslil: „Eh darmo sa ustávam¹⁵, hrozno do rána vyhotoviť němuožem, ak mi to krásne diouča pomáhať něbudě.“ – Sedl si na zem a čekal ji, ale přece bál se, když dlouho nešla, jestli přijde; bylo by se mu zle vedlo. – Ale Šurina mladý král byl šuhaj pěkný a Otolienka ho měla ráda; jako první den přišla i druhý a zdaleka volala na šuhaje, aby se jen netrápil. „Kráľovna ti uvarila hady k obedu, ale som ich ja na zem vykydla; či by si bol hoden jest hady! Nuž, ten prútik som tiež doniesla, a tú vinicu spravíme, len sa mi nětráp, duša moja.“ –

Podala Šurinovi oběd, pošibla zem, a hned zmizely staré kmeny, vinná loza vyrůstala ze země, zelenala, kvitla, rostla, a než Otolienka odcházela, visely těžké hrozny na křech.

„Ach krásne diouča, čímže sa ja těbe odslúžim, čo ty pre mňa robíš!“ – pravil jí Šurina. Ale Otolienka se usmála, sebrala hrnček a prútík a odešla domů. – Šurina myslel mezitím na Otolienku.

Ráno donesl strigoňovi hrozno; ten nevěřil ani svým očím, že by to možno bylo, aby to kdo vykonal mimo něho. – Šurina čekal na nový rozkaz. „Puojděš dolu dolinou a najděš tam hromadu skál, tie skaly zomelieš a zajtra doněs napečeného chleba“ – rozkázal král, domnívaje se, to že jistě nevykoná. – Šurina odešel.

Ale to ovoce a ty hrozny vrtaly kráľovně v hlavě. „Mužu, to nějdě po praudě. To naše diouča je v porozumení s Šurinom, lebo by on to sám od seba něbol vykonal. Musím ja to vypáčiť, a potom obidvom poplatím. Puojďem ja sama s obedom, mňa veru nik něoklame.“ – „Jaj!“ vykřikl zlostný král,

¹³ Břeh u lesa. ¹⁴ Hrozny. ¹⁵ Namáhám.

„čože máš rozprávať, Otoliena je dobré dieťa, nieto¹⁶ na ňej pochyby. Daj ty tomu pokoj, čo máš za nimi lašovať¹⁷!“

„No no, starý blázon, veď uvidíš“ – řekla stará striga a umlkla. – Navařila k obědu Šurinovi jařtěřic a vypravila Otolienku s obědem. Ale to opatrné děvče zpozorovalo, že se staří o něco smlouvali a že starý král dudral, proto prútík dobře ukryla a s obědem ze zámku pospíchala.

Šurina král nalámal skal – ale kdeže mouka a chléb! Čekal velmi žádostivě na Otolienku, a jak ji zdaleka spatřil, v ústřety jí šel.

„Mala som ti jařtěřice k obedu donieřť, ale by ti něpadly dobre, doniesla som ti lepří obed. – Moja mať má nář v podozrení, že ti ja pomáham; málo chybelo, že ti sama obed nědoniesla, ale ju preca kráľ na lepřie myřľienky priviedol. Keby bola ona dořľa, boli by smo aj oba o život priřľi.“

„Ale by som to za celý svet nědal, že si ty tu, moje krásne sladké diouča,“ zvolal Šurina a uchytil ji za ruce. – Ale ona mu podala obed, aby jedl; Šurina nechtěl jísti, chtěl se s ní jen shovářať.

„Ej my tu rozprávame, a treba múku mleť a chlieb piecť,“ vzpomněla tu Otolienka, a hned vzala prútík, uhodila na skály, a ty se hned začaly drviti, pošibla zem, a vybudoval se mlýn a mouka sama se mlela, samo se těsto mísilo, chléb se válel, do peci sázal a z peci vyvalil. Jak to bylo uděláno, pravila Otolienka: „My němuožme v tom dome dlho bývať, lebo nář naistě kráľovna, mať moja, dopáči¹⁸ a potom nám budě beda.“

„I ja už na to myslel,“ řekl Šurina, „ažda by dobre bolo, keby smo nočnou hodinou zutěkali. Čože ty myřľíš?“

„Naistě, lepřie němuožme urobiť,“ odpověděla Otolienka; „len buď trpezlivý, eřťe si to rozvářím.“ – S tím se rozloučili. – Ráno donesl Šurina králi napečeného chleba ze skal. Král se od jedu rozpálil, ale neřekl nic. – „No, vidím, že si všetko

¹⁶ Není. ¹⁷ Sledovat je. ¹⁸ Dostihne.

urobil, čo som ti rozkázal; dnes si odpočin, zajtra ti zase robotu dám“ – řekl mu a Šurina odešel. Král ale byl všecek rozvzteklý a umluvil se s ženou, že Šurinu krále mladého uvaří v kotli. Otolienka to všecko slyšela a Šurinovi pověděla, co se v domě děje, i umluvili se, že v noci utekou. „Keď budem umývať riad¹⁹ a tri razy tanierom²⁰ cingnēm, hotou sa.“ – Takové mu určila znamení.

I tak se stalo. Půlnoc se blížila, voda zavírala²¹ a Otolienka měla otce vzbudit, ale ona zobudila Šurinu. – „No len ticho,“ šeptala mu, „a ešte mi slúb, že ma nikdy nēzapomenieš!“ – Šurina jí to s radostí slíbil, neboť ji velmi miloval. Potom vzala Otolienka prútík, šla k ohnisku, kde voda vřela, udělala na jedné hlaněnce²² kolečko prútíkem a do toho kolečka plivla. – Pak spravila sebe holubičkou, Šurinu holubem a ven oknem uletěli. – Zanedlouho potom probudil se i strigoň král. „Otolieno,“ volá, „či tá voda vre?“ – „Vre, vre,“ odpovídá slina na hlaněnce. – Po chvíli zase volá otec: „Otolieno, či vstávaš?“ – „Vstávam, vstávam,“ odpověděla zase slinka. – Vtom prebrala se i královna. „Otolieno, podaj mi kintěš a rub²³“ – volala na dceru, a slinka z hlavy zase „hněď, hněď“ odpovídala.

„Jaj, čože je to, že sa tak dlho obliekaš a my toľko musíme čakať,“ po chvíli se zase ozvala královna, a netrpěliva jsouc, vstala z lože, dívá se, a u ohniska nikdo; lůžko Otolienky prázdné a komora prázdná. – „Veď tých dvoch na moju vieru tu niet. Vidiš, starý blázon, tí zutěkali!“ – volala stará. „Aby ích paromova strela,“ vzkřikne starý strigoň a z lůžka se vzchopil.

„To tá tvoja diouka – len jej ver druhý raz, ty starý truľo!“ – Starý se upokořil, vida, že chybil.

„No, a teraz hybaj, sprau sa na biely oblak, a čo muožeš, ich doháňaj!“ – Strigoň se rychle přeměnil a odletěl.

V tu dobu právě povídá Otolienka Šurinovi: „Ej, či

¹⁹ Nádobí. ²⁰ Talířem. ²¹ Začala vřít. ²² Dlažici. ²³ Kabátek a sukni.

mňa ľavé²⁴ líčko páli, obozriže sa, obozri, či dakoho nevidíš?“

„Něvidím, něvidím, hiba jedon biely obláčok“ – odpoví Šurina.

„No, veď je to dajedon z nich. Postoj!“ I udeřila prútkem o zem, a hned byla ta role zorána, ona se udělala pšenicí a on ji hlídal, přeměněn v sprostáčka²⁵. Obláček se dolů spustil, starý strigoň k němu přistoupil a ptal se ho: „Človeče, či stě něviděli tu dvoch pocestných íst, jedného šuhaja s jednou dioukou?“ – „Ba veru som viděl,“ pravil mu Šurina, „ale len vtedy, keď som hen túto pšenicu sial²⁶; vtedy práve ztadiaľto²⁷ takých pár ľudí šlo, jakých hľadátě!“ – Starý král zlostně sebou škubl, obrátil se v oblak a zpět odletěl.

„Čože si vykonal, ty hlava mužská, že si sa tak skoro²⁸ vrátil?“ divila se striga.

„Kdo vie, kde sa tí, – ja som živej duše něviděl, hiba jedného varoučíka²⁹ pri pšenici“ – odpověděl starý. – „Nuž čože myslíš, veď to boli oni! Eh takto sa dať oklamať! Či si něveděl vziať jedon klas z tej pšenice, ty starý trúp, ty!“ – zlobila s královna, a starý hned se musel přeměnit v černý oblak a zase uprchlíky honiti.

Otolienka napomenula právě v tu dobu Šurinu, aby se obrátil, nevidí-li někoho za nimi jíti, že ji právě líčko páli. – „Vidím tam hľa čierny oblak letieť,“ odpověděl Šurina.

Otolienka věděla hned, že to je jeden z nich. „Postoj,“ kázala, „seba urobím kostolčekom a těba pustovníkom.“ – I udeřila prútkem o zem a stala se kostelíčkem a Šurina byl poustevníkem. Král spustil se dolů a ptá se poustevníka: „Povedzže mi, bračok, či si něviděl dvúch pocestných, jedného šuhaja s jednou dioukou?“ – „Ja tu odo dávnych čias bývam, ale som nikdy človeka něviděl, hiba keď sa ten kostolček budoval, viděl som dvúch ľudí ztadiaľto íst.“ – Starý král se hrozně mrzel. „Bodaj ích porantalo, keď som sa

²⁴ Levé. ²⁵ Hloupého. ²⁶ Sil. ²⁷ Tudyto. ²⁸ Brzy – záhy. ²⁹ Hlídače.

a daromně ustával³⁰; „s tím vrátil se nazpět. Stará královna ho již čekala, a když viděla, že jde sám, zlostí kypěla. „Nuž, ty starý blázon, zase nikoho něvedieš, čože sa tak nadarmo táraš³¹? Čo si vykonal, čo si viděl?“ – Král povídal jí, co viděl, a tu ona mu zase řekla, že ten kostelík a ten poustevník byli oni. „Ta idem ja len sama, však ích ja priženiem“ – řekla a rozprchlená běžela do kouta, obula si veliké čizmy, takové čizmy, že kdo jich obul, jedním krokem míli cesty ušel. – Tak běžela, až se jí hlava natrásala.

„Ej,“ povídá v tu dobu Otolienka, „či ma obe líčka páľa, obozriže sa.“

„No veru už idě, hľaľa, jak si vystupuje, pozri len, pozri!“ – Sotva spatřila Otolienka starou královnu, kázala Šurinovi, aby odběhl kousek cesty napřed, sama pak hned udeřila proutkem o zem a hned se udělalo jezírko a ona sama se udělala kačicou. „Tu stě,“ zvolala matka. „Paromova strela, už mi něujdětě!“ – I vyzula boty a za kačicou do vody. Ta plavala ustavičně k prostředku, a když až tam stará královna za ní šla, rychle jako střela odploula ku břehu, kde stály boty, přeměnila se v pannu, boty obula a rychle za Šurinou spěchala, a stará zůstala oklamaná státi v bahně. Ze zlosti zaklela Šurinu, aby hned na Otolienku zapomněl, jak by ho jiná ženská políbila, a Otolienku zaklela, aby s Šurinou sedm let nebývala. – I musela královna dvě stě mil domů pěšky, na cestě všechny kunšty utratila (zapomněla) a starý strigoň se jí ještě k tomu ke všemu vysmál, že se dala oklamati.

Ti dva plní radosti, že jsou již vysvobozeni, šli dále a cestou se radili, kam se nejdřív obrátit. „Najlepšie sa staně,“ mínil Šurina, „keď puojdeme prosto k mojim rodičom, tam si budeme dľa vuole žiť.“ – „Ja puojdem s těbou, keď chceš, lebo zostanem, kdě ma naháš,“ – řeklo děvče. Ale ještě měli dalekou cestu a přešli mnoho dolin i hor i cest, než přišli k městu, kde sídlil starý Šurina pan král. Když ale přišli až

³⁰ Namáhal. ³¹ Potloukáš, cáráš.

tam, tu pravil před branou Šurina své milé: „Vieš ty čo, ja puojdëm do zámku, zjavím sa mojim poddaným, a keď ma prijmú, sem sa k тебе vrátim. Ty len tu pri tejto studničke zostaň, alebo vyjdi na tento hrubý strom a čakaj, kým sa vrátim.“

„Ale ty na mňa zapomenieš,“ naříkala si Otolienka, vzpomenuc na matčinu kletbu.

„Nikdy, moja drahá duša!“ jistil Šurina a líbal ji v líce, a když mu věřiti nechtěla, zapřisahal se jí, že jí nezapomene. Prosila ho ještě, aby se nedal nikomu líbat, a pak ho propustila.

Přijda do města, ptal se Šurina jednoho souseda, co mají nového. „Ach málo velmi,“ odpoví sused, „starý král Šurina umrel, a dědiča němáme, sú to samé pletky teraz.“

I litoval Šurina otce a smuten nad tou zprávou šel do zámku k matce. Matka ho hned poznala i objímala ho a chtěla i bozkat, ale to se jí nedal. – Poznali ho i ostatní, hned se to po krajině rozhlásilo a Šurina mladý princ byl vyhlášen za skutečného krále. Šurina chtěl hned pro svoji ochranitelku si zajet, ale náramně umdlen sedl, by odpočinul, a vtom zadřimal. Tu matka k němu přistoupila a políbila ho; probudil se, ale na Otolienku již nevzpomněl, ani o tom nevěděl, co se s ním dělo. – Když Šurina dlouho nepřicházel, věděla Otolienka již, že na ni zapomněl. Hořce si naříkala a plakala, ale kletba matčina stála. – Odešla od studánky, blíže zámku postavila se k jednomu dvorci a přeměnila se v krásný, vysoký topol. – Zdaleka bylo ten topol viděti, ať se podíval s kterékoliv strany, a zrovna se díval na okna v zámku, kde bydlel Šurina mladý král. Každému se ten topol líbil, každý se mu divil, jen mladý král se naň mrzel, že mu zastiňuje výhled na krajinu, a jednou tak se dopálil, že rozkázal topol skáceti. Prosili lidé, aby ten krásný strom podtíti nedával, ale on zůstal při svém, a tedy topol porazili.

Nedlouho potom vyrostla pod samým zámkem krásná

jabloň a každý se divil, kde se tam vzala. — Ale jabloň rostla, kvetla a jablka nesla jako zlato, že jim v chuti rovných nebylo. — Ta jabloň byla i Šurinovi králi velmi milá, nedal žádnému s ní jablka obírat. — Sám je obíral a vůně i chuti si nemohl dosti vychváliti. Ale zase mrzela ta jabloň starou královnu, že jí stíní do jizby, a tak dlouho dudrala a pokoj nedala králi, až se jednou král domrzl a jabloň podtíti kázal.

Zanedlouho, když jabloň porazili, ukázala se na jezírku, zrovna pod okny Šuriny krále, zlatá kačice a ustavičně sem tam plavala a gágala. I bylo to divno všemu lidu, kde se ta krásná zlatá kačice vzala; Šurinovi to bylo také divné, po dlouhé chvíle stával u jezera a díval se na zlatou kačicu. Aby se lépe na ni podívat mohl, kázal, by ji chytili; ale cože — chytali ji, lapali, ale ulapiti nemohli. Poslal král po rybáře, po ptáčníky; ale žádný ji dostati nemohl; plavala pěkně po jezírku, jak navzdor všemu namáhání se jí ale kdo tkl, jako střela odfrkla na druhý konec aneb se schovala pod vodu. — Král, když viděl, že ji žádný nemůže chytiti, dopálil se hněvem na kačicu, sedl na lodičku a že ji sám chytne. — Ale kačice prohnala i krále hezky po jezeře, hned se mu chytiti nedala —, ale když myslil již, že ani on jí nedostane, tu se k němu sama přiblížila až k samé lodičce, a když rukou po ní sáhl, dala se mu chytiti. „Ej kačica ty zlá, čože si také figle³² robila? Teraz ťa ja viac nepustím, teraz budeš moja“ — řekl Šurina král, poláskal kačicu po hrdelci a po hlávce ji pobožkal — a hle,

³² Žerty.

³³ Pohádka tato známa také pod jménem Radúz a L'udmila — aneb Janko a Ivanka.

Konec její se při prvnější takto vypravuje: — L'udmila dlouho na tom stromě při té studníčce čekala, ale dočekať se ho nemohla. — Radúzovi sluhové jezdívali okolo toho stromu do lesa pro dříví. — Jednou když zase tamtudy jeli, postaví se ona před vozy a zavolá:

Hoj hoj! volky, sive volky,
nězapomínajte si na svoju silu,
jako Radúz na svoju milú L'udmilu!

v tu chvíli se přeměnila kačice v Otolienku a Šurina král se ihned rozpomenul, co se s ním bylo dělo. Sedm roků bylo tomu, co je matka zaklela. – I objímal ji pln radosti, dovedl k matce a potom slavili hlučné veselí. Dlouho a šťastně panoval Šurina pan král s krásnou Otolienkou.³³

Jak to Radúzovi vypověděli, hned druhý den šel s nimi a schoval se za první vůz. Jak přišli na to místo, vyběhla Ludmila před ně a zase zavolala: Hoj sivé volky atd. Vtom vyskočil Radúz zpoza vozu, poznal ji, objal a s radostí do svého zámku odvedl. – Byla svatba a žili šťastně.

O TOM, CO VÁM JÁ NYNÍ IDĚM ROZPRÁVAŤ, NEVÍ ani ta striga, co už sedmkrát na Tokajském hradovišti na rákoši¹ byla. – Byl jednou jeden otec, a ten otec měl jednoho syna, kterého jmenovali „Něbojsa“, – protože neznal, co je strach. – Jak mu kdo povídal, že tam nebo onde máce², hned tam šel, i byť o půlnoci bylo. – Ať slyšel sebestrašlivější věci povídat, při nichž jiným vlasy hore vstávaly, on se tomu smál; a mohli ho postavit kam chtěli, do pustých kostelů, do kostnic, k šibenícím, všady šel beze strachu. – Jednou napadlo mu zkusiti světa. „Keď tuto takej veci niet, čo by ma prestrašilo, puojďem svetom a neodpočiniem, pokiaľ něskúsim, čo je to báť sa,“ – povídal si a také hned úmysl svůj otcí oznámil. – Otec syna svého velmi miloval, a nemilo mu bylo, že chce do světa odejítí. Báł se, aby ho smělost ku zkáze nepřivedla, a protož odvracel ho od cesty. Slíbil mu, že ho naučí báti se, aby jen doma zůstal. – „Tak sa vám to něpodarí, otěc,“ řekl mu Něbojsa. – „No, keď ta něnaučím, potom choď do sveta; prepustím ta.“ – Zůstalo přitom; syn čekal, kterak ho bude učiti otec báti se. Otec šel se poraditi s kostelníkem, co by udělati měl, aby syn báti se naučil. – Slíbil mnoho peněz za to, jestli by se kostelníkovi podařilo něco vymysleti, čeho by syn se bál.

„Eh, to ja ľahko spravím. Len ho dněs večer ku mně pošlitě, veď uvidítě, že ho tak nastraším, čo mu hor koncom vlasy vstávať budú. Muožťe veriť, že sa mu odněchce do sveta íst,“ – řekl kostelník.

Otec šel potěšen domů a večír pozdě poslal syna ke kostelníku. – Ten zatím vzal mrtvé tělo z kostnice, vylezl na věž a přivázal je na zvonovou váhu; když Něbojsa přišel a kostelníka se ptal, co mu dá za práci, že je od otce k němu poslán,

¹ Sněmu. ² Mátá – něco straší, mát o h a – strašidlo.

tu ho žádal kostelník, aby šel místo zvoníka devátou hodinu odzvoniti, že je zvoník chorý.

„Čože by som nie, veru vďačne,“ řekl Něbojsa, a hned také do zvonice lezl. – Tma bylo v zvonici, že sotva pod zvony se domakal. – Hmatal po provaze a nahmátl spolu i studené nohy, a hmataje dále, cítil pod rukama lidské tělo, visící na váze zvonu. – „Kýho paroma,“ vzkřikl Něbojsa, „keď si chorý, prečo nležíš na peci; tu sa ti ešte na váhu vytára, a zvon ani len pohnúť nemuože. Hybaj dolu!“ – Myslel šuhaj, že to chorý zvoník, když ten ale ani slova nepromluvil, ani se nepohnul, tu se domrzl. Napomenuv zvoníka, aby se držel pevně, začal zvoniti. – Tělo houpalo se a měsíček skrze skulinu zasvítíl; Něbojsa viděl ssinavé tělo a přestal zvonit. „No dolu že choď a zvon pust,“ volal naň, „hádam ťa i ruky bolia.“ – Když ale zase žádnou odpověď nedostal a tělo se nehýbalo, odešel mrzut se zvonice, řka domnělému zvoníku: „Keď nechceš, zostaň tu, nĕdbám, hoc sa aj strepeš³.“

„Čo tam, akože sa ti vodilo?“ – ptal se ho kostelník, jak k němu vešel.

„I horká, čo by sa mi malo vodiť, ten blázon zvonár chorý sa na zvon vydriapal a nĕchce dolu ísť. Tak som sa i kus namrzl a nahal som ho viseť.“

„Dobre, dobre, ďakujem ti za poslúženia, ale by si dobre urobil, keby si aj zajtra prišol, mal by som ti dačo naručiť“ – řekl mu kostelník. Něbojsa přislíbil, že přijde, a odešel domů. Otec čekal ho dychtivě, myslel, že už ví, co je strach, a Něbojsa neměl o strachu ani pojmu. – Druhý večer přichystal kostelník do kostela rakev, svíce a vše, co k mrtvému tělu příslušno. Potom poručil ženě své, aby šuhajovi, až přijde, řekla, by šel hlídati do půlnoci mrtvé tělo do kostela, od půlnoci že bude on hlídat, že si zatím lehl. – Potom když setmělo se, šel do kostela, zabílil si tvář, zabalil se do bílé plachty a lehl si do rakve. – Nedlouho potom přišel Něbojsa; podíval

³ Byť jsi i spadl.

se na mrtvé tělo, sedl k němu, chvílemi vstal, chodil po kostele, a zase sedl. – Tu když odbila jedenáctá, domnělý umrlec se v rakvi posadil. – „Čože mňa tu nĕpokojíš? Sem ľahni na moje miesto, síce zdravý nĕodídĕš.“

„Nože no, čože si? Ľahni len ty, ja s mrtvými niĕ nĕmám“ – odpovĕdĕl mu Nĕbojsa; – umrlec ale pomalu vstával a ruce proti šuhajovi vztahoval. – „Strela ťa metala! – Mnĕ sa vidí, že si sa s tým svetom dobre nĕrozžehnal, muožen ti preto pripinok dať.“ – To řka zdvihl Nĕbojsa fokoš⁴ a třískl domnělého umrlce přes hlavu, že se do rakve potácel. – Tu bila dvanáctá, a Nĕbojsa zavřel kostel a klíč donesl kostelníkové. – „Akože sa vám tam vodilo?“ ptala se ho žena. – „Nuž veru dobre, hiba velmi som sa pohnĕval na toho mŕtveho. Lebo sa raz začal hniedzdiť, hore sa dvíhal a mňa na druhý svet chcel volať. Tak ma dopajedil, že som ho tresk po hlave; šak sa mu odnĕchce vstávať.“ – Nato odešel Nĕbojsa domů a žena běžela do kostela, kde muž omráčen v rakvi ležel; sotva že ho vzkřísila. Odřekl se učiti dĕle šuhaje báti se. –

Když vidĕl otec, že syn báti se nenaučí a světa se odřici nechce, vypravil ho, jak nejlepšĕ mohl, a Nĕbojsa dal se na pochod. Kolik dní cestoval už, a vždy jen tmavým, háštrovým⁵ lesem; přes grúnĕ⁶ a úbočí lezl, pod ohromné zápole⁷, přes bažiny se brodil, na cúďĕnice⁸, na poľany⁹, na valašské luby¹⁰ přišel, ale o človĕku ani památky; jen mrmlání medvěda slyšel a zpĕv ptactva. – Stravu, co matka mu s sebou dala, chléb, oštiepky¹¹, slaninu, vše již strávil; a musel živiti se čuĕoriedkami¹², malinami, jak medvěd, když mu je zle. – Již se bál, že bude muset v tom lese snad zahynouti. Tu jednou vyšel na vysokou hoľu¹³ a kolkolem se ohlížel, zdali jakou dĕdinu, hrad nebo dvorec uvidí. Ale nevidĕl niĕchož; vyšplhal se tedy na vysoký dub. S toho kolkolem se ohlížeje,

⁴ Hůl s železnou sekérkou. ⁵ Jedlovým, háštra jedle (gemer.). ⁶ Stránĕ.

⁷ Převísle balvany skal. ⁸ Čistiny. ⁹ Louky na vysokých vrchách, kde valašské koliby bývajĕ. ¹⁰ Obydlĕ valachů. ¹¹ Syrcĕ ovĕí. ¹² Borůvky. ¹³ Alpa.

v jednom údolí viděl cosi stavení podobného. – I dobře si pamatoval, v kterou to bylo stranu, a když dolů slezl, v tu stranu se dal. Ale musel ještě mnoho pyrtí¹⁴ prolézt, než přišel do onoho údolí. – Tam ale viděl před sebou pěkný hrad; nerozmýšlel se dlouho i vešel do brány. Ale ve dvoře nikoho – ani v pitvoru¹⁵, ani v jizbách. Všude jako v hrobě. – Celý hrad šuhaj prošel, živé duše nenašel; ale v nejozdobnější světnici našel stůl pokrytý ubrusem a na něm čerstvě vařená jídla a láhev vína. – „I veru že si mi uhovel, kdokoli si,“ pravil Něbojsa, a zasednuv k stolu, jedl a pil dovůle a velmi si bláhal¹⁶, že se mu tak dobře daří. – Když se byl najedl, ohlížel se po světnici a tu viděl, že tam také jedno čisté lože přichystáno; bylo mu to velice divné, a myslel, že přece někdo v zámku být musí, kdo mu takto lahodí a za vůlou idě. A protož ještě jednou pustil se do hledání. – Když tak sem a tam chodil, viděl dvířka, jež dříve nepozoroval; i otevřel je a před sebou spatřil utěšenou zahradu. – I zachtělo se mu na zahradu se podívat, a také hned šel, by si ji prohlídl; – bylo v ní překrásných květů i stromů, ale jako v zámku, tak i tam nebylo živé duše. – Konečně došel k malému jezeru, a hle! – Uprostřed jezera viděl obraz krásné panny, ale bohužel byla po paži ve vodě zamorena a zakleta. Něbojsa nemohl s její tváře oči spustit a pravil k ní: „Krásna panno, pod' von z toho jazera a buď mi v mojej samotnosti za tovariškyňu!“ – Na to ona mu odpověděla:

„Milý šuhaj, němožno mi je k těbe príst.“ – „Nuž a prečo? Či ty už dávno sa tak trápiš? – A čože za príčina, že si na to prišla? – Kdože o teba starosť má? A prečože v tom zámku ľudia nebývajú?“ – ptal se jí šuhaj.

Na to zase panna takto povídala: „Muoj otč bol v tomto kraji kráľom, a ešte teraz za Čiernym morom medzi troma vrchy kraľuje. Pokiaľ tu býval, oborili sa na něho druhí kráľovia a všetko mu odobrali krem toho samotnieho zámku.“

¹⁴ Lesní cesty, myslivcům jen známé. ¹⁵ Předsín (Vorhaus). ¹⁶ Liboval.

Nedlho potom dvanásť pekelných potvor prišlo, tohoto zámku sa zmocnily a mojich rodičov na zkazu obrátiť chcely; ale že muoj otec i moja mať kráľouskuo pomazania prijali, tie potvory škodiť im nemohly. Len mňa jedinkú ako nepomazanú do veľkej kliatby položily. Ach už dvanásť rokou minulo, čo tu trpím, a nik je nie vstave mňa vyslobodiť.“

„Ach nebožiatko!“ pravil šuhaj, „nuž v čomže tá tvoja kliatba záleží a jakože by bolo možno teba vymeniť a vyslobodiť? Ja rád ošanujem¹⁷ pre teba i život svoj.“

S veľkou radostí to Kniaga¹⁸ poslouchala a hneď mu vyrozprávala, čo by k jejím osvobození vykonati měl, ŕkouc mu takto: „Muož drahý priateľ! Ak mňa ty ztadeto vyslobodiť chceš, za tri dni každý deň jednu hodinu veľké muky podstúpiť musíš. Ak mňa vymeniš, i zámok od kliatby vyslobodíš, ale ak sa ti nepodarí, ty za ten pokrm a nápoj, čo si užil, vlastným životom zaplatíš, ako sa to i druhým pred ťbou stalo. Ale ja mám dúfania, že obстоjíš, ak len trpezlivo všetko podstúpiš, čo nasledovať budeš. Ak sa na to podberieš, hneď dnes navečer všetky tie pekelné potvory k tebe prídu a budú ťa najprú pekne vítať, ty ale na jejich reči ani slova neodpovedaj. Keď uvidia, že im neodpovedáš, chytia sa do teba, budú ťa chcieť skántriť¹⁹, ale sa ty nepreľakni, ani slova nepovedz a mečom ich rúb. – Keď uděří hodina, prestanú ťa mučiť, odídu preč, a ty na tú postel si ľahni, nad ktorou jeden pohár visí. Vezmi si z toho pohárika masti, potri sa ňou a v tom okamžení uzdravený budeš. A to urob, koľkokoľvek²⁰ ráz ťa mučiť budú.“

„Všetko, všetko, čokoľvek kážeš, pre teba podstúpim. Boh mi buď na pomoci!“ pravil šuhaj a s tím odebral se od té zakleté kněžny. – Navrátil se do své jizby, sedl k připravené chutné večeři a beze strachu jedl a popíjel. Po večeři zapálil si pipku²¹ a čekal na určenou hodinu. Okolo jedenácté strhne se v zámku strašlivý třesk a buchot, jako by se celý zámek

¹⁷ Postrádám. ¹⁸ Kněžna. ¹⁹ Zniči.. ²⁰ Kolikrátkoli. ²¹ Dýmku.

propadnouti měl. Šuhaj skočil, připjal si meč, potom čekal, co se bude dále dít. Tu po malé chvíli vhrnulo se do jizby všech těch dvanácte potvor, jsouce velikými kyjany ozbrojeny. První měla jednu lví hlavu, druhá dvě, třetí tři, a tak to šlo výše; ta dvanáctá dvanácte lvích hlav měla. Nejprv ho pěkně vítaly, všeliké otázky mu zavdávaly, ale potom na něho zaskakovat začínaly.

„Či si to ty ten, čo našu moc a naše kráľoustvo podvrátiť chceš? Či sa ty smieš na to dávať, že Kniagu z našich rúk vyslobodíš? Hu hu, hu hu, ty neujdeš našich rúk, tu tvoje kosti rozhádzeme a dodrvíme, hu hu, hu hu!“

Šuhaj oněměl jako ryba. Všechny potvory nad tím mlčením se polekaly, neboť to držely za planý znak²². Tu se ale náhle šuhaj rozpajeden²³ pustil mezi ně a rúbal do nich, pokud jen vládnul. Konečně ale ztlučen od jich kyjanů, umdléval; vtom uhodila dvanáctá hodina, potvory svoji moc ztratily a pryč odešly, poberouce s sebou těch, které byl Něbojsa pobil. Šuhaj potřel si tělo mastí z poháru, a jak mu bylo předpovědíno, tak se i stalo, v té chvíli ozdravěl. – Potom lehnuv na lože, usnul a spal do bílého dne.

Sotva ráno svítlo a Něbojsa se prebral²⁴, už ho jídlo na pokrytém stolku čekalo. Ihned s chutí si zajedl. – První jeho myšlénka byla podívati se do zahrady a kněžnu navštívit. Velmi se podivil, vida ji po pas nad vodou osvobozenou. Za čas ani promluvit nemohl, tak se do její krásy zahleděl. Její pěkné belasie²⁵ oči, zlaté vlasy, po bílém hrdle a prsech spuštěné, tak ho omámily, že nevěděl, co má dělati. – I ona se naň podívala mile, a tvář její byla mnohem jasnější než před tím dnem.

„Moja utěšená krása, poď do mojich rúk, na moje prse!“ – volal na ni Něbojsa.

„To mi ešte nemožno,“ odpoveděla kněžna, „ale ako vidíš, dněs som oveľa slobodnejšia ako posiaľ. Keď ty chceš, aby

²² Za špatné znamení. ²³ Rozzloben. ²⁴ Probudil. ²⁵ Modré jako nebe.

ja z toho miesta k tebe vyšla, ešte dva večery v mukách prežiť musíš.“

„Čokoľvek podstúpiť musím pre teba, to milerád podstúpim, aj muoj život za teba položím,“ zvolal šuhaj.

Tak hovořili a jeden druhého těšili až do mraku; Něbojsa nechal svou milou kněžnu v jezeře a odešel od ní, jako by mu bylo síly přibýlo.

V světnici ho již zase večere očekávala. Rezko²⁶ povečeřel, ale když se ta nešťastná hodina blížila, začínal býti zkomoucen. Vidělo se mu, jako by po jeho chrbtě mrauce hniedzda robili²⁷.

Raz se začnou hosté hrnouti a jako první, tak i druhýkrát začali k němu přívětivě hovořiti a všelicos se ho vyptávali. — On ale stál jako stěna, potom ale vytáhnuv meč, začal jich česat. — Ani jeden z nich se k němu nepřiblížil, aby jim nebyl odťal nos, ucho nebo hlavu. Čím dále to ale trvalo, tím více i síly jeho slábly; potvory zpozorujíce, že ochabuje, obstály ho, schytly a do jedné velké paloty²⁸ odvedly. Tam vzaly měch, šuhaje nadúchaly²⁹, že se div nerozpuknul, a pak jím mezi sebou metaly a kyjemi ho odrážely, jako by na loptu³⁰ hrály. Byly by ho jistě i zabily, kdyby nebyla udeřila dvánáctá. Potvory zmizely, zanechavše Něbojsa polomrtvého na zemi ležeti.

„Akože sa ja k mojmu poháru dopravím!“ vzdychl si šuhaj — ale přece se pomalu vlácel, až se k svému loži a poháru dovlékl. Jak si rány namazal, hned byl zdráv. Lehl na odpočinek a ráno čerstvý zase vstal. První jeho chůze byla do zahrady, kněžnu navštívit. Tato uradovaná a veselá ráme proti němu rozpjala; již na samém vrchu vody stála jako na suchu. „Pod', pod', duša sladká, do mojho náručia!“ zvolal netrpělivě.

„To urobiť němuožem, muoj jedinký priateľ, lebo moje

²⁶ Rychle, hbitě. ²⁷ Hřbetě mravenci hniedzda dělali. ²⁸ Síně. ²⁹ Naduli.

³⁰ Míč.

nohy sú ešte na vrch vody prikovanie,“ odpoveděla ona. Tu tedy jeden druhému žaloval, jeden druhého potěšoval a napomínal k setrvání až do konce. Kniaga mu nevěděla jak děkovati, že ji svobodí, a Něbojsa nemohl se na krásu její dosti nahleděti do večera.

Do své jizby v ustanovený čas šuhaj se navrátil. Na stole připravená jídla netěšila ho, duši jeho obklíčoval strach, věděl, že bude zajisté strašně mučen. – S večerem se začalo mračiti, blýskati a strašná hrmavica se přihnala; celý zámek se třásl jako síto. V jedenácté hodin přihnaly se potvory a veliký rožeň s sebou přivlékly. Něbojsa se ulekl. – Vítaly ho jako předešle, přívětivě s ním hovořily, na všelicos se ho vyptávaly, ale když jim na vše neodpověděl, jako zběsilé se do něho pustily. – Než i on se udatně bránil a tak meč jeho do nich sekal jako do kapusty³¹, až se jich hlavy po světnici kutálely. Jak se tak bránil, meč se mu zlomil; tu ho tři největší potvory uchytily, a že ho na ten rožeň napíchnou a upekou. Byly by to i udělaly, ale vtom udeřila dvanáctá, potvory moc ztratily, klíče od zámku oddaly a pryč ze zámku zmizely, by se více nevrátily.

Něbojsa sláb, ubit, jak se pomastil, na odpočinek odešel a do bílého rána spal. Ráno pak občerstven do zahrady k své osvobozené kněžně spíchal.

Zdaleka již viděl ji velmi nádherně a slavně oblečenou po jezeře choditi.

„Skončil som, čo mi bolo naručeno, teraz podť, zabudni³² na tvoju kliatbu i muky!“ volal na ni zdaleka.

„Milerada,“ odpoveděla Kniaga, a radostně k němu běžíc, objímala ho a zlíbala. „Do večnieho vedenia som bola odsúdzaná,“ pravila dále, „těbe ďakujem za svoje vyslobodenie. Za túto vernú lásku, ktorú si mi dosvedčil, nemám ti čo inšie dať, sama seba sa тебе dávam. Na svedectvo, že ja chcem a budem večne tvoja, tento biely ručník³³, na ktorom moje

³¹ Zelí. ³² Zapomeň. ³³ Šátek.

meno zlatými literami vyšítuo, ti darujem. Len to mi ešte prisľúb, že ma najprú k mojmu otcovi odvedieš, a potom budem naveky tvoja.“ Nĕbojsa svoji milovanou knĕžnu za pravou ruku uchoпил a slĕbil jí, že nikdy jinou mimo jí za ženu míti nechce a jen jí že milovati bude do smrti. – Takto rozmlouvájice šli do zámku. Tu našli velmi mnoho lidí, kteří též s knĕžnou od klatby vysvobozeni byli. Všickni se nad touto promĕnou radovali, Nĕbojsa co svého osvoboditele žehnali a do služby se dávali. – Tak se stal Nĕbojsa velkým pánem, měl zámek, poddané a krásnou verenicu³⁴.

Za nedlouhý čas potom umínil si šuhaj žádost knĕžny vyplniti a k otci jejímu jí zavésti. Připravili se tedy a s celým komonstvem na cestu se vydali. – Byli veselí a šťastní – ale že jim to štěstí dlouho netrvalo. – Čtvrtý den cesty se končil a oni přišli na noc do jednoho tmavého lesa. „Eh,“ povídá Nĕbojsa, „musím ti ja lepšie miesto vyhľadať; tu musí byť dakdĕ voláka³⁵ čistinka, kdĕ by sme si alespoň ohníka naklást mohli. Ty ma len tu čakaj, ja sa idĕm málo poobzerat a potom ti s výpovedou prídĕm.“ S těmi slovy odešel.

Dlouho se toulal po tom lese, až vyšel na sám vrch, odkudž vidĕl krásnou zahradu; i obrátil se hned k ní, a čím blíže šel, tím se mu krásnějši zdála. Vidĕl v ní překrásné kvĕty, ale bál se dovnitř vejíti. Konečně mu to ale přece nedalo, osměliv se, dvĕře otevřel a dovnitř se vkradl. – Jak se tam prochází, tu znenadání vidí za sebou tři pěkná děvčata. Nebylo mu ani tak ani tak – jen se rychle do nejkrásnějších hustých růží utulil, domnívaje se, kdyby ho zhlĕdly, že by zle obstál. – Jak ty děvčata okolo něho šly, praví nejstarší: „Hľadtĕže, sestry moje, tu volačo musí byť, či nĕvidíte, ako sa celý ružový ker trasie?“ – „Kdože by tu bol, šak tu nikdo nĕchodí,“ poví druhá.

„Ba veru sa tu dačo hýbe!“ – zvolá třetí. – Rozhrnuly listí a tu našly Nĕbojsa. Pěknĕ ho vyvolaly ven, vzaly mezi sebe

³⁴ Zaslíbenou nevěstu. ³⁵ Kdesi nějaká.

a do zámku si ho odvedly. V tom zámku bydlela ježibaba³⁶ a to byly její tři dcery. Něbojsa i ježibabě i jejím dcerám se zalíbil, byl člověk pěkné postavy, i uradily se mezi sebou, že ho k tomu přivedou, aby si jednu z nich vzal, a dříve že nepopustí, dokud by se jim nezaslíbil. Začaly ho přemlouvati, prositi, hroziti, ale vidouce, že ničeho s ním nesvedou, zavřely ho do temnice³⁷; tam ho žízní a hladem trápily. – Mezitím Kniaga svého ženicha všude hledala a velmi hořekovala; vidouc ale, že se mu zle povoditi muselo, pustila se světem, kam ji oči vedly.

Třetí den i Něbojsa na svobodu pustily, neboť slíbil, že si jednu z ježibab vezme. Ale přece mu nevěřily, a stará ježibaba mu porobila³⁸ tak, že nemohl dále čtvrt hodiny od zámku se vzdáliti, vždy se musel zase vrátit. Zarmoucen přecházel sem tam po dvoře, všechny kouty prohlížel, na vše strany hleděl, jestli by přece snad svoji milou někde spatřil. Ale vše nadarmo – srdce ho bolelo, plakával jako dítě. „Puojděm za ňou, a kde len vo svetě budě, si ju vyhládám“ – myslíval si, ale tato mienka nic mu něosožila³⁹, když se nemohl od zámku vzdáliti. Jako holub jestřábovi, tak on těm bezbožnicím v drápech vězel, nemoha si pomoci. Od toho ustavičného trápení něborák tak upadnul⁴⁰, že nohama zapléтал. Byl ho jen stín.

Jednou jde na procházku k lesu a velmi po cestě svoji ztracenou milou oplakává. Tu přijde jedna múdra žena⁴¹ k němu. „Nuž človeče, čože sa ty tak smútiš?“ ptá se ho ta múdra žena.

„Keby stě veděli, stará matka, čo ma trápi, i vy by stě zaplakali nado mnou,“ odpověděl jí Něbojsa. „Ja viem, čo ti chybí,“ pravila múdra žena, „ale sa len tak nětráp, veď sa to

³⁶ Zlá čarodějnice, jedubaba, která lidem nic dobrého neučiní.

³⁷ Žaláře. ³⁸ Udělala, učarovala. ³⁹ O soh – prospěch. Nic platna nebyla.

⁴⁰ S těla. Zchudl, zhubnul.

⁴¹ Též čarodějnice, ale v dobrém smyslu, která lidem pomáhá.

všetko napraví. Nuž, a či by si preca len rád tú tvoju milú vidieť?“

„Ach, akože vy, stará matka, o mojej milej vietě?“ ptal se udivený Něbojsa.

„Ej, čože by to bola za robota, keby ja to nemala vedieť, čo sa po svetě robí. Len povedz, či by si rád tú tvoju Kniagu vidieť?“

„Eh len jedinký raz by ju rád vidieť, potom nēdbám, hoc⁴² i hněď umrem,“ zvolal šuhaj.

„Keď je tak,“ praví usmívajíc se mūdra žena, „tú radosť ti ja urobím. Hľa túto zelinku, vlož si ju do ľavej čižmy⁴³ pod slamu a choď prosto na tvoju hospodu⁴⁴. Nēboj sa, tvoja gazdina⁴⁵ nēbudě viac nad tēbou vlády mať. Aknáhle do domu príděš, hněď sa ježibaba na mačku⁴⁶ spraví a budě na tēba skákať, ale ju ty len ľavou nohou kopni, pospolu sa na kolomaz rozleje. Potom tvoje veci pober a príd ko mně, ja ti cestu ukážem, kdě sa máš obrátiť.“ – Sotva Něbojsa toto naučení vyslechl, hned vše udělal a domů se vracel. – Ještě obděláč byl, už proti němu jedna veliká kočka mroutajíc běžela a hned na něho skákati počala. Ale on ji kopnul a ona se na kolomaz rozlila. Potom svoje věci pobral, a jak mu povědíno bylo, k mūdře ženě se navrátil.

Tato čekala ho a v ústřety mu jdouc pravila: „No, či si tak vykonal, ako som ti kázala?“

„Hej!“ – odpověděl Něbojsa.

„Tak sa nēmáš čoho báť,“ odpověděla stará; „tá tam zostaně rozliata, kým ja nápravu nēurobím. – Teraz choď touto prostrednou cestou, nēvykroč ani napravo ani naľavo, len všadě prosto. Príděš k jedniemu vysokiemu vrchu. Do toho vrchu uvidíš porobené stupně a po tých stupňoch puojděš až na samý vrch. Na tom vrchu najděš velikú, krásnu zahradu a v tej zahradě mnoho pekných kvietočkou. Každý kvietok je

⁴² Byť i. ⁴³ Botky. ⁴⁴ Do tvého bytu. Byť někde hospodou. ⁴⁵ Hospodyně.

⁴⁶ Kočku.

ale človečou kosťou pritlačený. Ty všetky tie kuostky do jednej jamy snos a dnu zahrab. Ten skutok ti budě k šťastiu slúžiť. Ak ma neposlúchněš, čo ti kážem, něvykonáš, tedy na to príděš, že tvojimi kosťami zase druhie kvety popritískanie budú. Pri tejto robotě pristúpi k těbe jedna potvora a budě ťa za tvoj skutok chválit, potom sa ťa spýta: Čo za to žiadaš, že si tie kosti snosil a pochoval a kvety od ťažkého vezenia oslobodil? Ty ale ničoho si něžiadaš, len aby ti tá potvora povedala, kdě by tvoja najmilejšia bola. Lebo tá potvora je kráľom nad všetkými štvornohými zvieratmi.“

Něbojsa slíbil, že všecko tak udělá, jak múdra žena praví, a s poděkováním odešel od ní pryč. Šťastně se dostal do té zahrady; jak mu bylo praveno, tak i vše bylo. Posbíral s květin kosti, pochoval do jámy, a kvítky všechny pospolu občerstvily. Když dílo svoje dokončoval, zastíhla ho při tom ona potvora; pochválila jeho práci a konečně se ho ptala: „Čože za to chceš, že si to velké dobroděníe tým kvietkom urobil?“

„Nič inšie, len to, žeby si mi dopomuohol moju stratěnú milú vidieť!“ – odpověděl Něbojsa. – „To sa ti po vuoli staně,“ povídala potvora, „ja hněď mojich poddaných z celého sveta povolám, tí ak ju spáčili⁴⁷, naistě ti oznámia.“ – Po těch slovech uchopil velikou troubu a tak mocně na ni zatroubil, že se zem třásla. Po chvílce rozličná zvěřina se ustanovila. Potvora se od největšího až do nejmenšího vyptávala, čili neviděli někde takovou a takovou osobu? – Ale ani jedno nevědělo čeho povídati. – Nad tím se šuhaj velice zarmoutil. – „Ach, čože ja robiť buděm!“ naříkal si hlasitě. „No, len sa něboj,“ pravila ona potvora, „a budě dobrej náděje. Čo moji poddaní něznajú, to muožu znat ptáci. Odídi tamto do tej drugej zahrady, tam najděš mojho brata, ktorý panuje nad všetkým ptáctvom; – on ti ukáže, ktorou cestou íst máš.“

⁴⁷ Spatřili.

Něbojsa tak udělal, jak mu bylo praveno. Když přišel do zahrady druhé, hned přiběhl k němu bratr oné potvory, ptaje se ho, co chce? – Něbojsa mu předložil svoji žádost. „Rád ja to urobím,“ povídal, „lebo sa to i mně páči⁴⁸, čo si v bratovej zahradě vykonal!“ – a vzav trúbu, tak mocně zatroubil, že se zem otřásla. Po malé chvíli taková síla ptactva přilétala, že se lesy od větru křídel jejich lámaly. – Král se jich hned vyptával, čili neviděli takovou pannu?

„Něvieme o ničom, ani najmenší chýr němuožme povedať“ – byla odpověď.

Něbojsa se všecek zlekl a začal si hrozně naříkati nad svým nešťastným stavem. – Vtom bylo slyšeti nad lesem silný šum – všickni se obrátili v tu stranu, aby viděli, co je, – a hle! V povětří se k nim nese veliký starý orel. – Král rozhněvaným pozorom⁴⁹ na něho pohlédnuv, strašlivým hlasem ho okřikl: „Ak ty smieš, prekliaty padúch, tak pozdě chodiť, keď ja zatrubím?“ – Ulekl se starý orel a pokorně začal se vymlouvati: „Muoj paně kráľu, ja som za Čierno more jednu pannu prenášal, tam som sa meškať musel; nebolo možno mi skorej⁵⁰ prísť.“ – „A čo to bola za panna?“ ptal se veselejším hned hlasem Něbojsa.

„Je dcéra kráľa čiernomorského“ – řekl orel. „A žije ešte?“ ptal se dále uradovaný šuhaj. „Nielen že žije, ale práve teraz k sobášu⁵¹ sa strojí!“ – pravil orel. – Něbojsa zbledl.

„Beda mně, čože mám robiť, ja nešťastný človek! Kděže sa obrátim? Akže ja tú dlhú cestu vykonám? – Ja budem biedny človek, ak sa vydá moja verenica! – Keby ja len dák čím najskorej tam byť muohol! Muoj drahý orlíčku,“ pravil Něbojsa, obrátě se ve svém trápení k orlovi, „poľutuj ma! Preněs ma za Čierno more. Zmiluj sa nado mnou!“ – „To urobiť němuožem,“ pravil mu orel, „som starý, ja vlády toľko nemám, aby ta tam odšikoval.“

Ale Něbojsa nepřestal orla prositi, až mu to konečně orel

⁴⁸ Libí. ⁴⁹ Zrakem. ⁵⁰ Dříve. ⁵¹ Svatbě.

přislíbil řka: „Keď je tak, ja sa s tobou do cesty pustím; ak sa ti na mori dač prihodí, tomu ty budeš vina, nie ja.“ –

„Eh, orlíčku,“ pravil mu rozveselený šuhaj, „keď nás Boh šťastlivo k mojej milej dopraví, ja sa ti odslúžim. Do úplnej tvojej smrti ťa verně opatrovať budem. A keď zahynieme, nach budě ak budě!“

Po tých slovích poděkoval se Něbojsa králi, sedl na orla a pryč odletěli. – Šťastně přenesl ho orel přes moře, až k městu, kde otec kněžnin bydlel; tam se na zem spustil. Tu Něbojsa srdečně orlovi poděkoval za jeho namáhání a ptal se ho, čím by se mu za jeho lásku nejlépe zavděčil. – Odpověděl orel: „Dobrým za dobré. Ty mi na světě nič lepšího urobiť nemožeš ako to, keď tvoj meč vytiahneš a mně hlavu zotneš.“

Něbojsa ulekl se. „Eh, či by som ja to mojmu največšiemu dobrodincovi urobiť muohol? Zachráň Buoh!“

„A ja ťa nepřestanem o to prosiť,“ pravil orel, „ja od teba večšie dobroděnía mať nemožem. Ba i po mojej smrti sa ti za to odslúžiť chcem, a síce takto: keď mi hlavu odtněš, vyňmi zo mňa srdce a na dvoje rozkroj, ale tak, aby sa na jednom kraji ešte spolu držalo. Potom ho slož, a keď budeš žiadať peniaze, zlato, srebro, drahé kamenie, hneď v mojom srdci všetko najdeš, aknáhle ho roztvoríš.“

Po tých slovích orel hlavu sklonil, čakaje, aby mu ji šuhaj stál, ten ale nechtěl a nechtěl, až konečně, když ho orel velmi prosil, s velikou bolestí mu to udělal. – Když byl mrtev, vyňal mu Něbojsa srdce a vpolo rozkrojil, jak mu byl orel pravil. Žádostiv ale věděti, zdali pravda, že v něm poklady najde, žádal si sto kusů dukátů, a hle – jak srdce rozevřel, bylo v něm, čeho si přál. – Schoval je a pospíchal do města; přijda tam, šel hned do hostince a k stolu zasedl.

„Čože tu nového u vás?“ ptal se hospodského. „Náš král,“ odpověděl hospodský, „vydává svoju dcéru, ktorá mnoho rokou v jednom zámku zakliata bola. Po celom mestě rozkaz vydal, a tento rozkaz i na všetky brány pribiť kázal, že od

velkej radosti všetkých ľudí na svadbu volá, a kdokoľvek príde, ten nielen jesť, piť a tancovať muože, ale i na každú hodinu dukát dostane na dar.“ – Něbojsa to vyposlechl a hned šest parip⁵² a pěkný koč(ár) koupiti si kázal. I zaopatřil mu to hospodský hned všecko; bylo to nádherné, a on to draze zaplatil. K tomu najmul si čeleď, koupil krásné šatstvo pro ně, i pro sebe oděv nádherný. Jak to měl všecko zřízeno, dal po celém městě ohlásiti, že kdo do toho a toho hostince k jistému pánovi přijde, nejen jíst a píti, tanec a muziku míti bude, ale na každou hodinu darem pět dukátů obdrží. – Jak se to rozhlásilo, mnoho lidí královskou svatbu opouštělo a do hostince k němu přicházelo.

Král zaslechna, co se děje, byl žádostiv pána toho viděti, i poslal k němu služebníky s prosbou, by se k němu do královského palácu uponížil. Šuhaj Něbojsa králi odkázal, že hned na poklonu přijde. – Mezitím umínil si, že přemění šat a že se nedá svojí milé hned poznati. Oblékna se do šatů svého služebníka, dal mu svoje řka: „Keď ťa budú za pána uznávať a jako pána ctiť, tedy medzi rečou pýtaj si od kráľa tú milosť, aby tvojmu služebníkovi dovolili s mladou nevestou jeden malý tanec zatancovať.“

Jak do královského palácu vešli, hned panstvo přestrojeného za pána služebníka mezi sebe vzalo, ctili ho a hostili co nejvíce. Naposled i k tanci s nevestou ho ponúkali. – „Ja som na to nie súci,“ povídal služebník, „ale miesto mňa nach dovolia muojmu služebníkovi jeden tanec s mladou nevestou vytancovať.“ – To mu k vůli udělali. – Něbojsa v sluhových šatech k mladé nevěstě přistoupil a k tanci ji pojal. Po tanci zastali a tu Něbojsa před ní bílý šátek, co mu byla darovala, upustil. Kněžna se proň shýbla a poznala, že to na něm její jméno zlatými literami vyšívané. Ihned se po svém tanečníku ohlížela, ale ten zmizel i se svým služebníkem, by se opět převlékli. Kněžna ale řekla hned králi: „Něbudě to muoj muž,

⁵² Nádherný kůň – paripa.

čo som mu dnes prisahala, ale ten, čo tento ručník stratil!“ – Tu prišiel Nėbojsa do palácu, prevlečen v nádherný oblek, a nevěsta jak ho zhlédla, vstříc mu běžela, radostí nemohouc ani mluvit. – Naveky se jen bozkali⁵³. – Bylo jásání všude plno, a teprv se slavilo slavné veselí. – Po čase zajel Nėbojsa se svou ženou k starým svým rodičům; ti div že neumřeli na místě radostí, když syna viděli, kterého dávno co mrtvého oplakávali.

„Nuž synok, či si sa naučil bát sa?“ – ptal se ho otec.

„Veru sa, otec, ani čerta z pekla něbojím, ale sa bojím zlej ježibaby!“ odpověděl mu Nėbojsa. I vzal si napotom rodiče do svého království a žili blaze až do smrti.⁵⁴

⁵³ Líbali.

⁵⁴ Jinak se také jmenuje tato pohádka „O Dragomíru“. – Nėbojsa je totiž jmenován Dragomírem, jinak se ale zcela shodují.

BYLO, KDY BYLO; NEŽ JEDNOU BYLO, CO ŽIL KDESI král, a ten měl překrásného syna, kterého velmi miloval. Ale cože – matka mu umřela, otec se oženil a macecha syna nenáviděla; proto chtěl syn odejít do světa. Otec mu v tom ale bránil a pustiti ho nechtěl. Jedenkrát procházel se princ po zámku a tu vidí v jedné izbě¹ za pecí obraz, na němž byla krásná paní vypodobněna. – „Ej,“ zvolal, „kdože muohol dakedy na svetě tak krásny byť!“ – „To bola tvoja vlastná mať,“ pravil mu otec, který za ním byl přišel, „volali ju Zlatou pannou a nebolo jej páru na krásu vo svetě.“

Mladý synek se dlouho na obraz díval a potom si předsevzal, že půjde do světa takovou pannu hledati, a dokud jí podobné nenajde, že se domů nevrátí. – Otec mu to ale zase vymlouval, aby se té myšlénky vzdal, a slíbil mu, že dá sám takovou pannu ve světě hledati, jako byla jeho matka. I dal svolati dvořany a rádce, by jim to přednesl a do světa je rozeslal pro pannu tak krásnou, jako byla nebožka královna. Po radě rozešli se dvořané na vše strany hledati pannu. Hledali po celém království, za horami, za dolami; přešel rok, a ničeho nenašli.

Znova sešla se rada; radili se co počítí, aby se princovi, který tužbou po krásné panně scházel, vůle vyplnila. – Tu vstal mezi rádci starec a takto pravil: „Vidím, že sa na ničom usjednotiť nĕmuožetě. Princovi však Zlatú pannu najst musíme, lebo nám on ľahko do sveta odíde, ľahko sa i pominút muože; druhého nástupcu nĕmáme, a tak by naša krajina bez hlavy zostala. – Počujtĕ², bratia, moju radu. Cez naše mesto, jako vietĕ, veľo³ ľudí z ďalekých krajín idĕ, i zametajmežĕ⁴ my všetky studně, len kráľouskú nahajme otvorenú, aby každý, cudzí i domácí, len z tej pili. U studně položme stráž,

¹ V světnici. ² Poslyšte. ³ Mnoho. ⁴ Zaházejme.

aby sa každého, kto budě chceť piť, spytovala⁵, či něchyroval⁶ o Zlatej panně; a keď sa taký človek najde, aby ho hneď pred kráľa viedli!“

„Toto veru budě dobre!“ pravili pánové, vyslechše radu starcovu. Zametali všecy studně, jen královskou nechali otevřenou a postavili k ní stráž. Tu se lidé začali hrnouti k té studni, cizí a domácí, an byla ta jediná. – Každý dostal sice vody, ale musel odpověditi na otázku, zdali ví co o Zlaté panně. – Dlouho se ničeho nedověděli; – až jednou v letě přihnal se k studni poutník, celý prachem zapadnutý, uhořený⁷ a velmi smedný⁸. I prosil, aby se mu dovolili napíti. Stráž mu řekla, pod jakými výmínkami vody dostane, a když přivolil pověděti, co ví, podala mu vody. „No,“ pravil poutník, když se byl napil, „teraz⁹ vám poviem, čo viem. – Ja som veru veľo sveta pochodil, aj som veľo chyroval – tiež to som chyroval: že je voľakdě¹⁰ jedna taká krása, čo keď na ňu pozre, nachby jakéhokoľvek tvrdého srdca bol, hneď musí od jej veľkej krásy zomdľeť alebo i zomreť.“

„Nuž, a či něvietě, dobrý človek, kde býva a jako sa volá¹¹?“ ptala se stráž.

„Ba veru viem, tam ju ľudia Mahulenou, krásnou pannou, volajú, kde býva, něviem doista, ale by som tam ažda potrafil.“

Stráž dovedla hned poutníka ku králi a vše, co řekl, mu pověděla. – „No ale, či je naozaj¹² tak krásna jako tento obraz?“ ptal se král poutníka. „Eh, dva razy¹³ krajšia je Mahulena!“ zvolal poutník, „lebo na tú kdo něvdojak¹⁴ pozre, hneď zomdleje alebo i zomre.“

Jak to princ uslyšel, hned řekl otci, že si on sám po ni půjde. Otec mu darmo vymlouval, darmo se všickni vzpírali proti tomu, on jinak nedal. Tedy když otec viděl, že musí býti povolen, žádal onoho poutníka, aby syna sprovázal.

⁵ Ptala. ⁶ Neslyšel chýr – pověst. ⁷ Od slunce opálen. ⁸ Žízňiv. ⁹ Nyní.

¹⁰ Někde, kdesi. ¹¹ Jmenuje. ¹² Opravdu. ¹³ Dvakrát krásnější.

¹⁴ Znenadále.

„Ej, paně kráľu,“ řekl poutník, „už ja to vďačně urobím¹⁵, keď ma váš syn budě poslúchať a všetko urobí, čo mu ja budem kázat.“ Na otcovu radu se princ poutníkovi podvolil. Když byli na cestu připraveni, rozžehnal se princ s otcem a vydali se s poutníkem na cestu. – Macecha byla ráda.

Šli dlouhý čas přes tmavé hory, pláně a doly, starými cestami, až přišli jedenkrátě do velmi tmavé hory (lesa): „No čože tu,“ ozval se umdlený princ, „kděže my tu proti noci puojďeme, kděže tu nocovať, keď tu ani ohňa, ani diery? – Chodme ažda ďalej!“

„Vydriap sa na tohoto buka, či by si dakďě svetielko nĕzazrel!“ – pravil poutník princovi. – Nerozmýšľel se princ, vydrápal se na nejvyšší buk a tamodtud se díval na vše strany.

„No, či vidíš dakďě svetielko?“ – volal naň poutník.

„Ba veru vidím, ale je to velmi ďaleko,“ odpovídal princ.

„No, len si dobre pametaj, puojďeme ta.“

Jak sešel princ dolů, hned se pohnuli ďale, ale tma bylo jako v rohu, a dlouho šli, než došli k samotnému domečku, co se v něm svítilo. Vnídu dnuka¹⁶, tu vidí starce tak šedivého jako holub za stolem sedět a knihy písat. „Pánboh daj šťastia!“ pozdravili poutníci starce, ale ten se ani nepohnul, ani se na ně nepodíval, jen psal a psal za tím stolem. Pocestní stáli při dveřích, čekajíce, že jim snad přece něco odpoví, ale ten se na ně ani neohlédnul, jen psal a psal. „Veru si my len políhajme, keď nám ani tak ani tak nĕodpovedá, veď nám ažda samotný starý človek nič nĕurobí,“ řekl princ. – Lehli si.

Princ usnul hned, ale poutník neusnul a pozoroval, co bude starec dělati. Starec psal. – O půlnoci přiletěly do jizby tři vrány, z těch udělaly se tři panny, a to byly starcovy dcery.

„Otĕc, otĕc!“ vzkříkly, „kdože tu nocuje?“

„Ba veru nocujú tu dvaja pocestní; ale zato nič, len rozprávajtĕ“ – řekl starec.

¹⁵ Rád udělám. ¹⁶ Vešli dovnitř.

„No veru my nebudeme rozprávať, lebo by nás mohli títo ľudia vypočúvať,“ bály se panny.

„Čože by počuli, veď spia¹⁷, a keď i nespia, lahudne¹⁸ sa oni o to starajú. – Tak povedzže ty, najstaršia, kdeže si dnes chodila a čo si vo svetě počula?“ – Tu začala najstarší povídati: „Bola som, bola v ďalekom, širokom svetě a tam som počula, že si jeden mladý princ Mahulenu, krásnu pannu, hľadá.“

„Kdeže si ty, stredná dcéra, chodila a čože si vo svetě počula?“ – ptal se starec druhý.

„Chodila som ja, chodila po ďalekom, širokom svetě a tam som počula, že princ hľadá Mahulenu, krásnu pannu, a že prídě na dve cesty: jedna budě bahnatá, druhá budě dobrá; keď on puojdě tou dobrou, nikdy jej nēdostaně, keď puojdě bahnatou, muože jeho ženou byť.“

„Kdeže si ty, moja tretia dcéra, chodila a čože si vo svetě počula?“ – ptal se starec nejmladší.

„Chodila som, chodila po ďalekom, širokom svetě a tam som počula, že princ Mahuleny, krásnej panny, nēdostaně, jak jej hněď do očí pozre, ale len tak, keď jej prvý dēň na nohy, druhý dēň na driek¹⁹ a tretí dēň na tvár pozre, ináče tam zle pochodí.“ Jak to nejmladší dopověděla, ozvaly se všechny tři: „A kdo toto povie, nach sa na kameň obráti!“ – Potom panny odešly pryč, starec si to všecko do knihy zapisoval a poutník si vše zapametoval. – Ráno vstali, starci poděkovali, který si jich zase ani nevšimnul, a šli dále. – Tu prišli na dvě cesty, jedna byla dobrá, druhá ale bahnatá. Princ chtěl se hned na tu dobrou dáti, ale poutník ho odvrátil a pravil, že půjdou tou bahnatou. – „Ej, kdeže by sme sa tam tárali²⁰, veď je táto cesta jako stuol,“ mrzel se princ.

„No už hoc²¹ je lepšia, ale mňa musíš poslúchať, a keď nie, Mahulena tvojou ženou nēbudě!“ – řekl poutník a princ, ač nerad, musel s ním na cestu bahnatou. – Dlouho šli po té

¹⁷ Spí. ¹⁸ Málo, skrovně. ¹⁹ Život, tělo. ²⁰ Courali, motali. ²¹ Necht.

špatné cestě, až div neumdleli, konečně přece došli konce a u města octli se, ve kterém Mahulena, krásná panna, bydlela. – „No, preca sme už raz²² tu“ – potěšili se pocestní, dokonce princ, kterému by již byla o málo vůle odpadla dále jíti. – Chtěl tedy, jak do města vešli, hned ku králi jíti a Mahuleně panně se představit, ale poutník mu nedal, až by si odpočinul a občerstvil se. – Když ale byl přihotoven, pravil mu poutník: „Počujže, čo ti budem kázat, a jak sa dľa toho nēbuděš držať, životom to zaplatíš. Keď príděš dnu do svetlice, čo je v něj Mahulena, ani slova nēpovedz, sklop oči na zem a nēpohliadni hore. Ona budě stáť na vysokom miestě, na ktoré sa po schodíkach hore chodí, tak ty hľaď hore po schodíkach – výš a výš, a jaknáhle jej nohy po kolená zazreš, nēpozerať ďalej! Budě tam p re tēba i jedlo i víno, ale ty nējedz len tretinu zo všetkého.“

Princ odešel do palácu, vešel do svetlice se sklopenýma očima, nēpodíval se vskutku Mahuleně panně jen na nohy, snědl třetinu jídla, vypil třetinu vína a mlčky, jak přišel, odešel.

Druhý den dal mu poutník to samé naučení, řka mu, aby se výše nēpodíval na Mahulenu než po pas a potom aby snědl polovic jídla a polovic vína vypil. – Princ to zase vše vykonal, a ačkoliv ho to velmi vábilo oči zdvihnouti výše, přece poutníkovu radu poslechl.

Třetí den pravil poutník princovi: „Dněska je tretí deň, dněs jej muožeš pozreť do tvári, ale len pomaly, nie naraz, lebo zomdlieš. Muožeš aj všetko jedlo zjesť a víno vypiť; aleže sa mi chlapsky drž²³!“ – Princ pospíchal s nēdočkavostí do zámku; – jak ale do světnice vstoupil a na Mahulenu, krásnou pannu, pohlédl, tu se začal svět s ním točiti, a byl by o málo na zem padl, taková jasnota jí z tváře zářila. – Když viděla Mahulena, že princ neomdlel ani neumřel, sešla se svého vysokého místa dolů, podala mu ruku a pěkně se s ním shovárala²⁴. – Král, její otec, i všecko dvořanstvo přišlo a divili se, že princ žije. Král dal princovi Mahulenu za ženu,

²² Jednou. ²³ Mužně se chovej. ²⁴ Rozmlouvala.

s tou však výminkou, aby s ní nikdy nejel domů, neboť on byl králem všeho pernatstva²⁵, rozuměl ptačí řeči a věděl, že na ně neštěstí čeká, jestli domů se odeberou. —

Princ nerad k tomu přivoli, ale když se Mahulena na něho podívala, nemohl odpírat. Tedy na to přistal. Slavila se hlučná svatba a princ s Mahulenou bydleli v nejkrásnějším paláci a poutník, princův přítel, s nimi. — Z počátku pozapomínal princ na svého otce, byl velice šťasten, ale potom naléhal ustavičně na Mahulenu, aby otce k tomu přemluvila, by je k otci jeho pustil. Otec nemoha jim říci, co je čeká, nerad je pouštěl, ale když jinak nedali, svolil přece. I vydali se tedy na cestu manželé a poutník s nimi. — I přijeli zase na noc k onomu starci do té chaloupky. Pozdravili; když ale jako po prvé na ně ani se nepodíval, lehli si; manželé záhy usnuli, ale poutník neusnul. O půlnoci přiletěly zase ony tři vrány, starcovy dcery. — Jako tehdáž, ptal se zase starc nejdrívě nejstarší, co ve světě viděla a slyšela.

„Ej, už si ju vezie, Mahulenu, krásnu pannu, mladý princ“ — řekla nejstarší. — Potom se ptal starý prostřední.

„Ej vezie, vezie, ale nēdovezie, bo ti to poviem, že ho velké něšťastie čaká,“ — řekla druhá; a třetí zvěstovala dále: „Veru čaká, bo jeho macocha je ježibaba a něľubi princa, ani Mahuleny, krásnej panny. — Keď sa budú k zámku zbližovať, pošle ím taký pohár vína, že jak ho vypijú, srdca sa ím rozpuknú; a takého koňa, čo jak naň princ sadně, hněď s ním do Dunaja skočí; a keď to nie²⁶, v noci do svetlice sa ím dostaně čo drak a zmárni²⁷ ích. — A kdo toto povie, na kameň nach sa obráti!“

„Na kameň nach sa obráti,“ opakovaly dvě starší po nejmladší. Starc vše do knihy zapsal, dcery odešly pryč a poutník si to všecko pamatoval. — Ráno vstali, starci poděkovali a odešli. — Když už před městem byli, tu jim přicházelo mnoho lidí v ústrety, a to byli ti, co jich ježibaba poslala přivítat prince s tím pohárem vína. — Jak to poutník viděl, povídá

²⁵ Ptactva, pernatiny. ²⁶ A když to se nezdaří. ²⁷ Zkazí.

princovi: „Ty ani kvapky toho vína něpi, ale daj sluhovi tomu, čo ti ho nėsie: poslúchni mňa.“ – Kdýž sluhové přišli a pohár vína princovi podávali, že mu to královna posílá na přívítanou, tu řekl sluhovi, aby on mu připil. Ten nechtěl, ale musel, a jak se trochu napil, srdce se mu rozpuklo. – Tu viděl princ, v čem věc byla. – Kdýž se zase na kus cesty k městu přiblížili, vyslala královna opět sluhův, kteří vedli krásného koně pro prince, ale poutník pravil: „Něsadaž na toho koňa, ale nach sadně sluha, čo ho vedie.“ – Princ poslechl. – Kdýž mu sluha koně dával, že mu ho královna posílá, aby po královsku do města přijel, poručil sluhovi, aby on naň sedl. – Jak ale sluha naň sedl, kůň se vzpjal a prosto²⁸ s ním do Dunaje letěl. – Už viděl princ, co macecha obmýšlí. – Ale kdýž konečně domů přišli, bylo radosti plné město, otec se nemohl dost natěšiti s synem a krásnou pannou, ale i macecha tak dělala, jako by velikou radost měla.

I byly hody, jako o svatbě. – Večer, kdýž chtěl jíti princ se ženou spat, povídá mu poutník: „Počuj a poslúchni mňa, veď vieš, že ti dobre radím.“

„Veď ja viem, bračok, nuž čože?“ pťal se princ.

„Dněs ja budēm s tvojou ženou spat.“

„Už to nie, bračok!“ – zvolal princ. –

„Nuž ak nie, tak nie; ale sa ti zle povodí.“ – Princ si rozmýšlel, jak upřímně a dobře mu poutník vždy radil, že nechýbil, kdykoliv ho poslechl, tedy konečně svolil, aby šel poutník s jeho ženou do komory, ale až ona usne. – Kdýž usnula, odešel princ z komory a poutník tam vešel, maje v ruce břitký meč. – O půlnoci se náhle otevrou dvěře a do komory přivalil se ošklivý drak a hned se táhl k loži; ale poutník máchnul mečem a potvoru na zem povalil. I vydala hrozný ryk, že to v celém zámku zaznělo; poutník tělo její oknem do propasti hodil. Potom ale uklonil se k Mahuleně, krásné panně, by seťřel s líce jejího krev, která na ni byla

²⁸ Přímo, zrovna.

stříkla. Vtom vrazila do komory čeleď, princ i otec jeho, kteří byli strašný ten křik slyšeli. – Když viděli poutníka u Mahuleny, na oděvu krev a že má meč v ruce, tu se naň vrhli, myslíce, že chtěl Mahulenu zabít. Král rozkázal, aby ho do vězení dali, a ráno měl býti usmrcen. Dosti se, chudák, všelijak vymlouval, že Mahuleně neublížil, vždyť na ní nebylo poskvrny – ale přece mu nevěřili, až princ kázal, aby pověděl pravdu.

„No, keď poviem praudu, skameniem, a keď nepoviem, musím zomreť, nach tedy vietě praudu“ – a tu povídal poutník vše, jak se co stalo, jak nocovali u starce, jak přiletěly ty vrány a od nich jak se všeho dověděl. – Všecko to pověděl, a jak dopověděl, zkameněl. – Tu teprv princ litoval své nedůvěry, objímal a líbal tvrdé tělo věrného přítele. – Starou královnu našli v propasti mrtvou.

Princ byl velmi smuten a každý den slzami obmýval tělo nešťastného přítele, ale kámen zůstal kamenem. Jednou pozdě večer, když se z lovu domů vracel a právě zase na svého přítele myslel, zašuměly mu nad hlavou křídla a viděl letěti tři vrány. – Jedna povídala: „Eh princ idě domou a něvie, čo sa doma robí.“

Druhá povídala: „Eh něvie, že mu Mahulena, krásna žena, synka porodila s žeravým slniečkom na čele.“ – „Ej něvie, že keby krvou toho dieťaťa kamenné tělo svojho priateľa pokropil, kliatba by s něho bola vzatá“ – řekla třetí a letěly dále. Princ ale pobodl koně a uháněl k zámku – a tu mu již přišli v ústrety dvořané, oznamující, že porodila Mahulena, krásná jeho žena, synka s žeravým slunéčkem na čele. I běžel pln radosti k ženě a k dítěti, a když je políbil, vzal nožík a řízl svému synáčku do malého prstíčku, až mu krev kapala, a když mu jí trochu vykapalo, běžel na dvorec a tuhé tělo svého přítele ní pokropil. – V okamžení byla s něho kletba vzata a jeden druhého objímal. Napotom už nic štěstí jejich nepřekáželo a žili pospolu dlouho a šťastně.

BYL JEDEN OTEC, TEN MĚL DEVĚT DCER A VŠECHNY byly na vydaj¹; – nejmladší byla nejpěknější. Ten otec byl vlkolak. Jedenkrát mu přijde na rozum, či on tolik děvčat naveky² má chovat? – a proto si umínil všechny ty děvčata vykántrit³. Jednou chystaje se do hory⁴ dřevo rúbat, prikázal jim, aby mu některá jísti donesla. I tak se stalo; přinesla mu jísti nejstarší. „Pánboh daj šťastia, otēc muoj!“ – pozdravila ho, přišedši k němu do lesa.

„Pánboh daj aj těbe,“ odpoví otec, „nu čože si mi priniesla, diouka moja, aždaj už jest?“

„Veru to, otēc; chcela som sa čo skorej⁵ pousilovať, aby stě nám od hladu dáko nězahynuli!“

„No to si veru statočná, diouka moja, sadni si trocha, nach si zajem.“ Táta sedl, zajídal si a přitom fígle⁶ vymýšlel. – Náhle vstane a praví své dceři: „Diouka moja, poď len sem, ukážem ti, jakú som ja jamu vykopal!“

„Nuž, a načože vám tá jama?“ – ptá se dcera.

„Na to, diouka moja, keď pomrieme, dáme sa do něj pochovať, bo chudobný človek nič na tom svetě něstojí, ani sa nik⁷ oňho něobozre⁸, a ešte keď zomrie, ani tak.“

Dcera poslechla a šla; když přišli k jedné veliké propasti, povídá otec: „Počuj⁹, ztaděto ďalej něpuojďš, ja ťa do tejto jamy strčím.“ – Dívka se ulekla, prosila otce o život, ale vše darmo, otec ji chytil a do propasti hodil. – Vlkolak ale jak to udělal, šel zase dříví kálat, pokud se nezačalo smrákati. – Před večerem přinesla mu zase druhá jíst, ale stalo se jí jako první, otec jí začal povídat o té jámě, a když s ním šla, hodil ji do propasti. – Děvčata doma pozůstalá domnívala se, že sestry u otce v lese zůstaly, že mu jich tam třeba, a protož

¹ Vdaní. ² Ustavičně. ³ Zbaviti se jich. ⁴ Lesa. ⁵ Čím dříve.

⁶ Žerty, zde daremnosti. ⁷ Nikdo. ⁸ Neohlédne. ⁹ Poslyš.

druhý den zase jedna po druhé jídlo tam nosily; ale žádná se nevrátila. – I došla řada na tu poslední, nejmladší. – Tato nejmladší byla velmi moudrá, i věděla dobře, že je otec její vlkolak, a to ji velmi mrzelo, že se ani jedna ze sester domů nevrátila. – Konečně ale navařila halušek¹⁰, sebrala se a do lesa otci je nesla. – Jak lesem šla, slyšela buchot otcovy sekery a uzřela i dým ohně. – U ohně měl otec udělanou postel z čečiny¹¹ a nedaleko kálal dříví. – „Pánboh daj šťastia, otec, či ešte žijetě, jakože sa máťe?“

„Ta len ešte s trápením,“ odpoveděl otec, „hľa, jako sa musím katovať¹², aby som živnosť vyhládal.“

„No, podtěže si zajest, doniesla som vám, čo radi jetě!“ Jak se vlkolak najedl, kázal dceři, aby nakládala dříví.

„A kděže sú moje sestry?“ ptala se otce po chvíli.

„Hľa, tam pri tej jame drevo ukladajú, podže k nim,“ řekl otec, šel k té propasti a děvče za ním. Když přišli až na místo, povídá otec: „Dalej nám nětřeba íst. Zobleč sa¹³, tu život svoj položíš. Do tejto jamy ťa strčím, k tvojím sestrám.“

Toto děvče se neleklo jako její sestry, ale svému otci takto pravilo: „Kedže je už tak a vy tomu chcetě, i smrti sa podám, len vás, otče, o to prosím, aby stě sa preč obrátili, kým sa pozobliekam, bo som ja veľmi hanblivá.“ – Otec obrátil se pryč a děvče, než se otec nadál, chytlo ho a do propasti hodilo. – Potom sebrala se a utíkala, jak nejlépe vládala¹⁴.

Vlkolak se nezabil a z propasti bylo se mu lehkou nahoru vydrápati. – Jak se vydrápal, tu jako zběsnělý za ní se pustil, a jak ji honil, tak ručal¹⁵, že se to po všech vrchách rozléhalo. – Dcera jen utíkala, a když se k ní již blížil, strhla šatku s hrdla, hodila ji na cestu, volajíc naň: „Nědohoníš ma, nědohoníš, kým túto šatku něroztrháš, něrozstrapeš¹⁶, rozstrapanú ně-

¹⁰ Oblíbené národní jídlo; těsto jako na nudle se natrhá, do vody zavaří. Ocezené se ty halušky sádlem omastí a brynzou posypou.

¹¹ Chvoje. ¹² Dřiti, namáhati se. ¹³ Svlékni. ¹⁴ Mohla. ¹⁵ Křičel.

¹⁶ Dle čes. trapez m. střelec.

spradieš, něutkáš a znovu něušiješ!“ – Jak to vyřkla, utíkala, co jen nohy stačily, dále. – A vlkolak šatku roztrhal, rozstrápal, rozstrapanou utkal a znova ušil. A na všecko mu nebylo třeba jen chvíle. – Jak byl hotov, skočil, zařičel a za ní se zase hnál. – Skákal jako rozježený medvěd, až všecko pod ním drúzgalo¹⁷. „Tu si mi!“ vykříkl, jsa jí zase v patách. A ona strhne se sebe kamžu¹⁸ a hodí ji na cestu volajíc: „Nědohoníš ma, nědohoníš ma, kým túto kamžu něroztrháš, něrozstrapkáš, rozstrapanú něspradieš a znovu něsošiješ.“ – Jak to vyřkla, zase utíkala dále a vlkolak trhal, strapkal, tkal a šil kamžu. – Ale měl to hned zase, a jak byl hotov, vyskočil, zařičel a za ní. – Když jí opět v patách byl, hodila oplecko¹⁹, pak záponu²⁰, rub²¹ a naposled odvrhla i košili. Zůstala tak, jak ji Pánbůh na svět dal. Neměla již čeho odmetať, a již zase vlkolak za ní se hnál. Tu octnula se na louce, kde bylo seno v kopkách nakladeno. Nerozmýšlela se dlouho a such – vryla se do nejmenší kopky.

Tu příběhne na louku vyjachtaný²² vlkolak; – začal kopky na louce rozhazovat a lál, až se ozývalo. – Všecky ty kopy měl již přeházeny, jen té nejmenší se nedotknul. – „Už je darmo, preca ma len oklamala,“ zvolal vztekle, „bo v tej malej kopke len něbudě, kděže by sa tam skryla!“ – Dívka strachem mřela, ale čušala²³. Vlkolak ještě jednou strašně zalál a rozjedován odešel pryč. – Dívka, v kopce ukrčená, ani netroufala se pohnout, i když vše utichlo; i druhý den bála se ještě vylézt, ač ji smed²⁴ i hlad trápil. Třetí den přišel jeden král se svými kopovmi²⁵ na polovačku²⁶ do skalního lesa a tam na té louce posadil se k obědu. – Jeden ze psů odešel od tani²⁷, a čuchaje po zemi, obcházel louku. Tu vystrčila ona dívka z kopky bílou svou ručku. Pes se na ruku podíval,

¹⁷ Praštělo. ¹⁸ Svrchní kabátek.

¹⁹ Lajblíček, krátký, jen bez rukávů, zpředu na jednu sponu zapjatý. ²⁰ Zástěra.

²¹ Sukně plátěná. ²² Všecek bez dechu. Pes je vyjachtaný, když jazyk již ven plazí.

²³ Mlčela. ²⁴ Žížeň. ²⁵ Kopa, kopov, polovní psi. ²⁶ Lov.

²⁷ Majíř – dvorec osamělý.

běžel zpátky na taňu, odnesl kostku a kůrčičku z chleba, položil do té bílé ruky a zase běžel zpět. Pán pozoroval psa, a vida, že kostku a kůrku odnesl, myslel, že to zahrabal, že mu snad nechutná, dal mu kus pečenky; ale pes vzal pečenku, odnesl ke kopce, opět do bílé ruky položil a nazpět přiběhl. Pán se divil a dal mu postruhník²⁸; i s tím odběhl ke kopce. Tu šel pán za ním a viděl, jak klade pes postruhník do bílé ruky. –

„Kdo tu v tej kope?“ – ptal se král.

„Ja som mladá diouka, ktorú jedon vlkolak rozdrapit chcel,“ ozval se hlas z kopky.

„Pod' von“ – řekl král.

„Němuožem, ja šiat němám“ – ozvala se dívka.

Král spustil plášť u kopky a kázal jí, aby si ho na sebe vzala. Když se do pláště zabalila a před krále vstoupila, viděl, že je velmi utěšená, nemohl se její tváři a krásné postavě ani dosti nadiviti.

„Tu nič něnabuděš,“ řekl jí, „ale so mnou pod'“

Ona pristala a šla s ním. – Cestou mu svoje neštěstí vypravovala, a čím dále s ní král šel a ji poslouchal, tím více se mu líbila. – Když do zámku vešli, dal jí král obléci v krásné šaty královské a pravil jí: „Drahá duša, velmo sa mi ľúbiš, keď vuolu máš, pod' za mňa!“

„Ja za těba něpuojdēm, lebo si ty kráľ a ja len chudobná diouka.“

Ale král na to nedbal a tak upřímně ji prosil, aby zaň šla, že se dala nahovoriť; musel jí však král slíbiti, „že nikdy žebráku v zámku noclehu nedá,“ což jí král i slíbil. Potom sesobášili²⁹ se a žili velmi radostně. Po několika dobách porodila královna dva utěšené a krásné chlapce, které král tak choval jako svoje dvě oči.

²⁸ Poškrabek, t. j. koláč z těsta, které se naostatek z koryta vyškrábalo, to jest vystrouhalo, čes. výškrabek.

²⁹ Sezdali se – měli svatbu.

Jednou prišiel do zámku žebrák a prosil, aby mu dali u sebe prenocovati; čeleď měla záповeď nedati žebráku v zámku prenocovati, ale když je velmi prosil, aby ho tam nechali, že hoc i pod metlou³⁰ nocovat bude, tu mu nocleh dali, mezi sebou se umluvivše, že králi nepovědí. Žebrák se uložil. – O půlnoci vstal, šel do svetlice, kde královna s dětmi spala, a zařezal oba ty chlapce; nůž krvavý položil královně pod hlavnicu³¹ a potom ze zámku skapal³². – Král se ráno probudil a hned šel se podívat na svoje děti; ale div leknutím s noh nespádnul, když je viděl zkrvavené. – Žal ho zašel a nevěděl si rady dáti. Tu, jak se ku královninu loži obrátil, viděl krvavý nůž na něm ležeti. Královna spala a nic o tom nevěděla.

„To si ty urobila? Tak musíš i ty zomreť,“ vzkřikl král. Královna se probudila a div že hned neumřela, když to vše viděla i slyšela. Darmo svoji nevinnost osvědčovala, darmo plakala, král jí slyšeti nechtěl. I kázal, aby jí mrtvé děti na hrdlo přivázali a ze zámku ji vyvedli. – Jak rozkázal, tak se i stalo.

Šla nevoľná matka s mrtvými svými dětmi přes hory doly a náрек její nebe prorážel. – Tu se s ní stretnul³³ poutník. – „Čo tak horekujete, diouka moja?“ – ptal se jí.

„Ach, akže by som ja něvoľná něhorekovala v mojom veľkom něšťastí!“ – zaplakala žena a všecko poutníku pověděla.

„Nono, len sa spokoj, všetko dobre budě. – Chodť týmto chodníkom a priděš k malej studničke, u studničky najděš jaštěricu a tá budě mať v pyštoku zelinku. Tú zelinku vezmi, potri ňou hrdlá tvojim dětom, potom ích v studničke pomývaj a ožijú. – Ďalej hore najděš malý domčok a v ňom, čoho ti treba. Tam bývaj a děti svoje dobre chovaj.“ – Potom poutník odešel a královna šla, by rady jeho užila. Našla studánku i ještěrku, které vzala z úst bylinku, pomazala

³⁰ Třebas i pod košťetem – totiž v koutku. ³¹ Podušku, polštář. ³² Ztratil se.

³³ Potkal.

ní dětem rány, umyla je a ony jí ožily. – Radost její byla nevýslovná. I nesla si je do onoho domečku, který stál opodál. Tam všecko našla, čeho jí třeba bylo. – Děti rostly, byly krásné a matka učila je pěkné věci rozprávět; také jí pracovati pomáhaly a tak žily statečně.

Jedenkráte král, její manžel, aby se zbavil trapných myšlének, vyšel s jedním sluhou na lov. – Lov se jim barz³⁴ dobře dařil, ale v dychtivosti zašli do tmavého lesa, a když se blížilo k večeru, nevěděli kudy kam. Král kázal svému sluhovi, aby vylezl na vysoký strom a podíval se, zdaž by kde jaké světlo viděl. – Sluha vylezl na vysoký buk, a když byl na vršku, křičel: „Vidím ďaleko svetielko jako hviezdičku!“

„No len si dobre pametaj, v ktorú stranu,“ – řekl mu král. Jak sluha dolů slezl, ukázal králi, v kterou stranu světélko viděl; šli oba v tu stranu a přišli k onomu domečku, kde královna se svými dětmi přebývala. – Jak k domečku přišli, zaklepali. Královna otevřela, a vidouc, kdo přichází, vítala jich a ptala se, kde se tak dlouho zapozdili. – Král jí vypravoval, že byli na lovu a že v horlivosti zašli hluboko do lesa, i prosil, jestli by jim nedala u sebe přenocovati. „Ej vďačně,“ řekla ona, „len sa složtě; aj kus večeri vám spravím.“ Ona ho poznala, on jí ne. – Ona šla do kuchyně vařit večeri, on díval se v jizbě na chlapce a vzdychal. – Po večeri uložili se spat. Král si lehl na lože panino, sluha na lavici, paní sedla k lůžku svých dětí. – K půlnoci vzbudili se chlapci ze spaní, a nemohouce usnouti, prosili matku, by jim pripoviedky rozprávala. I řekla jim matka: „Veď je o vás pekná rozprávka po svetě, ale teraz nie na čase rozprávät. Ale ty, syn muoj, vylož tamto tvojmu otcovi nohu na postel.“ – Synek skočil a dal králi nohu na lože, která mu byla dolů svisla. – Po chvíli povídá matka druhému: „Id, synok, zdvihni tamto tvojmu otcu ruku, nach si pokojně pospí.“ – Synek skočil a vyzdvihl králi na lože ruku, která mu byla dolů padla. – Sluha nespál a vše-

³⁴ Velmi, velice (ale zní to vlastně bardzo).

cko slyšel; král ale spal. – Ráno se pěkně král za nocleh poděkoval a vzdychaje odešel, neboť měl ženu a děti na paměti, když tu matku s dětmi viděl. – Když šli lesem, začal mu sluha vypravovati, jak v noci nespál a jak slyšel, když matka synky posílala, by zdvihli otcovi jeden ruku, druhý nohu. – Král se tomu náramně podivil a hned si umínil, že tam zase na noc půjde a sám se o tom přesvědčí. – I tak udělal. – Šli zase na nocleh do toho domečku a královna je s radostí přijala, večeri jim zase ustrojila a na lože, jako první noc, jich uložila. Sama sedla k lůžku svých dětí. V noci se zase ti malí šuhajci prebrali³⁵ a prosili matku, aby jim rozprávala připovídky. – „Eh moje děti, vy stě samy po světě připovídka!“ řekla jim a začala vypravovati, jak se za jich otce vdala, jak byla viněna, že je zařezala, a jak ji ze zámku vyhnali a jak jí ten poutník pomohl. – Král nespál a všechno vyslechl. – Jak královna domluvila, vyskočil z lože, padl před ní na kolena a za odpuštění ji prosil. – Královna ho objímala, bozkala³⁶ a všechno mu odpustila. – Král nevěděl radostí co počít, když měl zase svou ženu a své krásné chlapce. – Viděl, že jich matka statečně vychovala, byli pěkní, zdraví a znali o pěkných věcech rozprávět. Ráno opustili všickni domek a do zámku se vrátili; dříve však musel král ženě poznovu slíbiti, že žádnému žebráku v zámku přenocovati nedá. – Sluha slyšel tuto řeč, vzpomněl na onoho žebráka, kterého čeled v zámku nechala, a králi se k tomu přiznal; tu teprv královna věděla, kdo děti její zařezal. – Král, jak do zámku přijel, hned dal družinu svoji svolat, a tu bylo radosti po celé krajině, že jsou královna i synové její živi a zdraví. – Král ale všem ohlásil, aby žádného žebráka v zámku přes noc nechovali, a kdyby ten zase přišel, aby ho hned k němu přivedli.

Vlkolak neměl pokoje. – Přišel opět do zámku podívat se, co dělají, aby jim zase uškodil. – Prosil o nocleh. Ale tenkrát čeled poslouchala lépe rozkazu svého pána, chopili se ho a

³⁵ Vzbudili. ³⁶ Líbala.

před pána přivedli. — I musel se přiznati, že děti pomárnil³⁷. — Když král jeho zlomyslnost poznal, poručil, aby ho přivázali na vozík a po skalách a zápolách³⁸ do bezedné propasti pustili, že ruce lidské nejsou hodny, aby se s ním márnily. — Tak se i stalo. Nebylo více o vlkolaku vidu ni slychu a král se svou rodinou žil šťastně a pokojně.

³⁷ Zkazil.

³⁸ Velké balvany skal.

BYL JEDEN KRÁL A TEN KRÁL MĚL VELIKOU A KRÁSNOU zahradu, které snad nikde páru nebylo. V té zahradě byl jeden vysoký a rozrastěný strom, rovný jako jedle, krásný jako lípa. Ať přišel do zahrady, kdo přišel, každý nejprv naň oči uprel (opřel) a nevěděl se naň dosti nahledět. – Pro jeho krásu i sám král často si ho obhlížel se všech stran a nikdy se jeho krásy nasytiti nemohl. – I povídá si jednou: „Už by ja len rád vedieť, ak ťa volajú² a či dajaké ovocia nosíš. Sám si dost hlavu lámam a nič vyhútať³ nemuožem, prečo pri tvojej kráse od toľkých rokou žiadneho ovocia nenesíš! Zaveľa⁴ by som neďal, keby mi dakdo oznámil, čo je to, jako je to s ťbou.“

V myšlénkách odešel ze zahrady, ale mu vždy v hlavě vrtalo, jak by se čeho o tom stromě dovědět mohl. Konečně mu přišlo na rozum, či by mu to moudří lidé povědět neznali.

Dal zavolati z celé krajiny moudrých lidí, zahradníkův i hadačův. Když se sešli, zavedl jich do zahrady k tomu stromu řka jim: „Moji milí ľudie, od veľa rokou tento strom tu stojí, rastie a ovocia nemá; – rád by som vedieť, čo je to za strom a či ovocia donesie?“

Ti moudří lidé, hádači a zahradníci, hýkali⁵ nad tou krásou, obzerali ho se všech stran, ale na královu otázku nevěděli odpovídat, až se tu přibelhal jeden starý, na palicu⁶ opřený člověk. Ten zpomezi druhých vykročiv, před krále se postavil řka: „Darmo si rozumy hubíte, to sa uhádnuť neďá, ale ja vám o tom divnom strome dačo⁷ poviem.“ – Všickni natrčili uši a stařeček vypravoval dále. „Za mojho malička rozprával mi jedon velmi starý člověk, že tomuto stromu

¹ Někteří praví místo Berona bohyně Helena. ² Jmenují. ³ Vymyslit.

⁴ Mnoho. ⁵ Velmi se divili, říkajíce hy! ⁶ Hůl. ⁷ Dač, dačo, něco.

ažda v celom svetě páru niet a že také ovocia nosí, jakého ľudie eště něvídali. Pred polnocou sa pučí, po chvíľke kvitně, a zas po chvíľke zlaté ovocia dozrieva. O polnoci ho⁸ dakdo oberá – ja něviem kdo.“

Všickni hleděli na starce s podivením, král s vyjasněnou tváří. „Kedže je tak,“ praví na to král, „dám ja na to striehnuť. Strom je muoj, a z mojho stromu muožem aj ovocia oberať, v tom mi ažda nik⁸ brániť něbudě. Tak urobím.“

Královští tři synové stáli u otce a čekali, co dále řekne; král ale přímo k nim se obrátiv, pravil jim: „Moji synovie, ja teraz o tom premyšľujem, kdo by sa na to varovanie⁹ dať muohol. Vy stě mi najvernější, stě hodní, rezkí šuhajci, či by sa z vás jedon na to nědal?“

„Ja sa na to podberiem¹⁰,“ pravil nejstarší; „ažda ho len dostriehněm a na ukážku vám jedno ovocie doněsiem.“

„Nože no, synu muoj, keď sa na to podberáš, lenže sa stať točně podrž“ – řekl mu otec.

Přišel večer. Nejstarší králův syn nazval si druhův, nabrali si pečeně a vína, aby jim veseleji bylo a by také nezaspali; tak připraveni vybrali se do zahrady pod strom. Rozložili si oheň, jedli, pili, smáli se, veselili, takže jim sen ani na oči nepřišel. – Před půlnocí obzerajú¹¹ strom, najdou puky; po chvíli se opět dívají, tu se rozvíjí květ, a po chvíli místo květu malé bleskové bobulky viděli. Bobulky navidomočima rostly a krásné, zlaté jablíčka jako hvězdičky po stromě se ligocú (třpytí). Všickni hledí na strom, sotva že dychají. „Len eště jako mak čakajme, kým dozrejú,“ – šeptal princ. – Zblížila se půlnoc; každý se k stromu tlačil, by se nahoru vyrieštil¹² a jablko utrhl; – tu – hle – blesk, třesk, vichor, hrmavica a strašlivá leja, tma a mrákota jako v rohu, nejinak to bylo, než jako by se svět převrátiti měl. Varovníci¹³ nevěděli, kde sa, čo sa (kde jsou, co jsou) od strachu. Po chvílce se bouřka

⁸ Nikdo. ⁹ Hlídaní. ¹⁰ O to se pokusím. ¹¹ Prohlízejí. ¹² Šplhat, klettern.
¹³ Hlídači.

utiší; leja přestane a na nebi se měsíček s hvězdičkami ukáže. Varovníci dívají se na strom, o jablkách ani znaku.

„Nože no, či to vidíte,“ pravil syn královský, „keď ich dáka¹⁴ něvoľa do jedného v tej hrmavici obrala. Či to človek slýchal!“ – Ale darmo bažili za jablkami, jablek nebylo.

Ráno vyhlížel král svého syna, sotva se brieždit¹⁵ počalo. Nemohl se ho dočkat, až ho viděl konečně pomalu přicházeti. – Jak viděl, že nic nenese, tu mu srdce odpadlo. „Kýhože paroma, synok, veď ty nič něněsieš?“

„No nič,“ pravil syn a všecko otci pověděl. Otec se ho na vše ptal, jak strom kvete, jaké má ovoce, a jen litoval, že mu ani jednoho jablka nenechali a všechny obrali. „Ja by som preca len rád raz v mojom živote to utěšené ovocia vidieť. Keby sa len dakdo našiel, čo by ho dovarovať muohol.“ – Tu se ohlásil stredný jeho syn, že on druhou noc varovať bude. – „Nuž, len to skús, aleže smelo a opatrně, nie jako tvoj brat“ – řekl mu král. Střední syn sotva večera se dočkal. Hned si také dal do zahrady nanositi vína a pečeně a s druhy svými se tam vybral, jako jeho bratr. – Nakladli oheň, veselili se, popíjeli, jako mladí lidé. „Bračekouci,“ povídá královský syn, „treba sa nám postarať, aby sme ztaděto (odtudto) darmo něodišli. Ja tomu, čo prvé zlaté jablko odtrhně, tento muoj drahý prstěň dám!“

„Keď je tak,“ pravil jiný, „ja mu dám svoj paloš zlatý.“ – „A ja čiapku s drahým perom“ – pravil třetí. – „Stojí, stojí,“ řekli všickni a složili na hromádku prsten, palaš i čepici s pérem pro toho, který prvně jablko se stromu snese. Půlnoc se blížila, strom začal pučeti, začal kvěsti, odkvete a ukazovaly se blyskavé bobulky. Ty rostly, rostly, a již bylo viděti jablíčka, jak se mezi listem ligocú. Družina se k stromu tlačila. „Počkajtě, nach eště jako mačičok¹⁶ dozrú,“ šeptal princ; po chvíli ale sám, nemoha se dočkati, kázal: „No, teraz bračekouci, kdo skorej¹⁷!“ Všickni jako splašení hnali se ke

¹⁴ Nějaká. ¹⁵ Rozbřeskovat, svítat. ¹⁶ Za máček. ¹⁷ Kdo dříve.

stromu s rozpjatýma rukama. Tu je zarazí neobyčejná zima, až jim tváře opekaly¹⁸; pod nohama měli klzký led, že za každým krokem na zem padali, – tma je zavalila a zima je tak pronikala, dobře neskrepeněli¹⁹.

Tato nechvíle dlouho netrvala; – tma pominula, začalo se oteplovati, led zmizel a na jasném nebi se měsíc s hvězdičkami ukázal. Chlapci dívají se na strom, tu ani jedinkého jablíčka. „Nože, no bračekouci,“ pravil královský syn, „čože z toho má byť? To sa len nikomu něstalo, čo nám. Káže²⁰ to bieda na nás prišla!“ – Daremné bylo všecko jich ustávanie²¹. Mrmlajíce posbírali svoje věci a odešli ze zahrady. Král jich čekal už. V noci ani odpočinku neměl a najisto myslel, že mu druhý syn žádost vyplní. – „No, čo tam, synku?“ ptá se král syna. „A veru nič,“ odpoví syn; „mali sme na polnoc pre zimu zahynút a na ľadě údy polámať.“

Král nevěděl, kde se od divu podíet – a ustavičně hlavou kýval. Viděl, že je vše namahání darmo. „Nach si rodí pre koho chce!“ pravil konečně, „ja vidím, že je vše darmo.“ – Tu se ohlásí nejmladší syn královský, krásný to, utěšený šuhaj, že on půjde varovať. „Daj si pokoj, synok, veď vidíš, ako sa bratom vodilo,“ – řekl král.

„Keď sa ím zle vodilo, ažda sa mně vydarí,“ odpověděl syn. – Před večerem se vybral do zahrady, ale sám. Nic nevzal s sebou, jen píšťalu, na kterou si obyčejně hrával. Celá rodinka ho provázela a žehnala. – V zahradě nedaleko stromu zastal. Večer byl tichý, že se ani listek nehýbal. – Začal si pískati, nejprv pomalu, potom rychleji a rychleji; tu si pískal, jako by o něco prosil, tu jako by mu srdce puknút mělo, tu jako by si smělosti dodával, a zase jak by mu veselost v žilách hrála. Vrchy a doliny se mu ozývaly. – Tu se pojednou blíží půlnoc. – Strom začne pučeti, kvěsti, po květu zjeví se zlaté bobulky a z těch vyrůstají zlatá jablíčka. – Královský synek se díval na strom, ale nepřestával pískat, a čím déle se na

¹⁸ Od zimy zčervenali, hořeli. ¹⁹ Nezkřehli. ²⁰ Jaká. ²¹ Namahání.

krásné ovoce díval, tím krásněji mu píšťalka vyrážela. V půlnoci tu náhle přiletí na strom jedna krásná, zlatá panička (slečna), v bílých šatech oblečena, a s ní přiletělo padesát pěkných děvčat. Začaly sbíratí jablka. – Královský synek hledí, hledí a nemůže s té zlaté paničky očí spustiti – nikdy podobné krásy neviděl! Přestal pískati, ba přestal i dychati, jen se díval. – Mezitím děvčata a paní jablka sebraly, – a když je měly sebrané, spustila se zlatá paní rovno se stromu k pěknému královskému synkovi. Stál před ní jako začítaný²², nevěda, čím je. Zlatá panička se na něho usmála, uklonila hlavu a pravila sladkým hlasem: „Ťažká vec to bola vykonať, čo si ty vykonal; tvoja píšťala vyzradila tvoje nevinné, dobré srdce, a len тебе som mohla ustúpiť. Počuj²³, do-teraz²⁴ ja chodila zlaté jablká oberať, ale teraz prišol rad²⁵ na teba. Ja som oberala o polnoci, a ty ích buděš oberať na poludnie.“

Královskému synu se oči zjiskřily, duše mu strblietala. „A kdo si ty a kde bývaš?“ – ptal se jí.

„Beronou ma volajú²⁶, v Čiernom mestě bývam.“ Řekla a zmizela. – Královský syn stál jako stĺp²⁷, nespustiv očí s místa, kde zlatá panička stála. Žiaľ ho zašiel, když viděl, že je sám, a smutně si její slova opakoval. – Když se rozbřeskovalo, upamatoval se, že má jíti k otci. – Rád si viděl²⁸ otce, a proto se ponáhlel, aby ho potěšil. „Dostriehol som, dostriehol, a všetko viem!“ volal zdaleka.

„A kďeže ti jablká?“ – ptá se otec.

„Jablk němám, ale budem mať každý deň,“ odpověděl syn. „Jedno krásne zlaté diouča, volá sa Berona, ích naveky o polnoci oberalo – ale teraz mi kázalo, aby som ích ja na poludnie oberal.“

Otec hlavu radostně zdvihl, syna po tváři láskal a téměř si poskakoval, jako veselý člověk. – Jak zlatá panička řekla, tak

²² Jako by ho zařekl černokněžník. ²³ Poslyš. ²⁴ Do nynčka. ²⁵ Řad.

²⁶ Jmenují. ²⁷ Sloup. ²⁸ Měl ho rád.

bylo; královský syn v každé poledne jablka obíral a otcovi je nosil.

Půl roku bylo, jak bylo, – ale po půl roku začínal býti nejmladší synek královský zamyšlený, práce ho netěšila, jídlo mu dobře nepadlo, nic ho netěšilo, postával rád pod stromem, myslel na zlaté děvče, myslel o ní ve dne v noci. Dobádal sa²⁹, že by dobře bylo, kdyby šel Beronu hledat. Oznámil to otcí. „Dobře, muoj syn,“ řekl otec, „ja vidím, že za Beronou banuješ³⁰ a nikdĕ mesta nemáš. Chod' sbohom, vďačně³¹ ťa na cestu vypravím.“ – Synek kázal zbroj připraviti, vybral si sluhu, nabrali potravu, sedli na koně a dali se na pochod. – Horami, polemi, vodami, přes mnohé krajiny křížom krážom³² pochodili svět, ale o Černém městě a o zlaté panně Beroně ani chýru ani slychu. Na dlouhé té cestě se vytravili, takže nic více neměli než každý svého koně a šavli. Tu v té jejich úzkosti, co si dále počnou, přijeli k jednomu zámku. I spěchali k němu, domnívajíce se, že tam někoho najdou, u něhož by se na Černé město a cestu k němu poptali.

V tom zámku bydlela jedna ježibaba³³, matka Beronina. – Ježibaba jich viděla, jak do zámku vjížděli, ihned jim v ústrety šla, přívětivě jich vítala a žádala si věděti, proč se prikonali³⁴.

„Radi by sme vedieť,“ řekl královský syn, „či tu nĕslýchať o Čiernom mestě a o zlatej Beroně.“

„Ba veru chyrovať, děti moje,“ odpověděla ježibaba. „Tu najděť, čo hľadáť. Berona každý deň tu do mojej zahrady na poludnie chodí a tam ju muožetě aj vidieť, ak sa vám páči³⁵.“

Ježibaba čula, že to bude vohľač³⁶, proto se tak pěkně přihovořila; ale více na sobě znáti nedala. Poledne se blížilo a královský syn se do zahrady vybral. – Ježibaba na všecko pozorovala, a jak se trochu vzdálil, zavolala tajně sluhu, na

²⁹ Cítil. ³⁰ Želíš. ³¹ Rád. ³² Kříž na kříž. ³³ Zlá čarodějnice.

³⁴ Přišli. Říká se nejvíc u těch kteří přicházejí na námluvy. ³⁵ Líbí.

³⁶ Zkráceně, ohledač, námluvčí.

vše se ho vyptala, a že či je to ten král, co Beronu na zlatých jablkách dostihl. Sluha přisvědčil. „No,“ praví mu ježibaba, „na ty túto píšťalku, a keď prvý raz³⁷ zazreš Beronu, zapískaj na ňu, aby tvoj pán skuor³⁸ k něj bežal. A teraz choď za pánom a vykonaj, čo ti kážem.“

S netrpělivostí projížděl se královský syn po zahradě sem i tam, díval se na vše strany, ale nemohl se dočkati Berony. Tu v pravé poledne zahlédl ji sluha mezi stromovím, jásala se jako slunce. Ihned vzpomněl na ježibabin příkaz, vzal píšťalu, zapískal, a v tom okamžení pán jeho tak tuho zaspal, jako by ho zařezal. Zlatá Berona k němu přikročila, dlouho se mu do očí dívala, ale když viděla, že se neprobouzí, odešla. — Jak odešla, pán se probudil a sluha mu vyprávěl, že Berona při něm byla a právě odešla, než se měl probudit, ale o píšťale nic neřekl. I nevěděl královský syn, má-li se mrzeti na sebe, že zaspal, či na sluhu, že ho nevzbudil; všecek byl do-mrzen.

Na druhý den, když královský syn do zahrady přišel, opět ježibaba na sluhu pozor dávala, a vyhlídnouc si chvílku, s ním se radila, davši mu opět píšťalku. Zalíbila se naničhodnému chlapu zlatá Berona; i bylo mu tedy vhod, že pán spí a on že na ni může hleděti. — Sotvaže viděl skrze stromoví její tvář se jásati, zapískal, a pán okamžitě usnul. Berona se zase dlouhou chvíli naň dívala, i muselo ji mrzeti, že ho opět spícího našla, než neřekla nic a odešla. — Jak odešla, pán se probudil; — ale když mu sluha vše vyprávěl, tu si div vlasy nerval a sluhu div nezbil, proč ho nevzbudil. Ještě se těšil na třetí den. — Ale cože, když i třetí den ježibaba se sluhou se umluvila a ten rád se na to dal pána svého „cez lavičku previesť³⁹!“ — Jak Beronu spatřil, zapísknul, a pán i po třetí usnul jako snop. — Berona k němu přistoupila, žalostně se naň dívala a plakala — ale on se neprobudil. — Dlouho se nemohla odloučit, ale konečně přece se od něho obrátila, sluhovi pak ale takto pravila:

³⁷ Nejprv. ³⁸ Tím rychleji. ³⁹ Národní pořekadlo, tolik co někoho ošáliti.

„Povedz tvojmu pánovi, aby ti klobúk o jeden klinček⁴⁰ nižej zavesil, že ma len tak dostaně.“ – Vtom zmizela a pán se probudil. Ihned se ptal sluhy, zdali tam zlatá paní byla, a slyše, že tam byla a co mu vzkázala, padl do hrozného zármutku. Vida, že u ježibaby nic nepořídí, odešel pryč a cestou přemýšlel, co poslední slova Beronina asi znamenají. I přemýšlel dlouho, až mu přišlo na um, že mu sluha na zradě stojí. I tu se rozpálil hněvem, uchytil šavli, máchnul sluhovi po hrdle a mžikem mu hlava odfrkla. Zem tělo jeho prehltila⁴¹.

Královský syn, nevěrného sluhy zproštěn, sám chodil horami, dolinami, rudnými cestami, kam ho oči vedly. Tu slyší strašný křik, že se až hory ozývaly. Jde za křikem a tu přijde na jednu lúčku, na které se tři čerti o kepeň⁴², papuče⁴³ a korbáčik hádali.

„Boh daj šťastia; čo sa tak trháť?“ pozdravil rozpajedené⁴⁴ čerty.

„Horký⁴⁵ sa nětřhať, keď ani jeden ustúpiť něchce,“ zvolali čerti všickni najednou, div ho neohlušili.

„Něškřectě všetci, jeden rozprávaj a vy mlčtě“ – kázal královský synek.

„Nuž, počujže. Tento kepeň, tieto papuče a tento korbáčik sme po otcovi zdědili, a je to vzácne dědictvo. – Kdo sa do kepenčoka zakrúti, toho ani čert něuvidí; kdo papuče obuje, toho hněď ta odněsie, kdě len chce; kdo týmto korbáčikom plesně, hněď je tam, kdě si zamyslí! S týmito vecami by sme sa mali poděliť, ale každý chce mať i kepenčok i papuče i korbáč, a preto sa trháme.“

„Ale stě vy blázni,“ praví jim královský syn, „ja vás na skutku dobre podělím, ak pristaněť⁴⁶. V tom je prauda, že by to najlepšie bolo, keby sa to dědictvo jedněmu z vás dostalo; a keď ích krem toho každý chce mať, dobre, nachže všetko dostaně jeden. Ale jak! – Nuž vynditě tamto na ten

⁴⁰ Hřebík. ⁴¹ Pohltila. ⁴² Plášť. ⁴³ Pantofle. ⁴⁴ Rozezlené, zlý jak pajed.

⁴⁵ Těžko. ⁴⁶ Přivolíte.

vrch, vecí tu nahajtě, a ktorý najskuor sem pribehně, dostaně všetko. No, či sa vám to páči?“ – Blázni čerti pristali a šli všichni tři na ten veliký vrch.

Vtom chytrý královský syn přehodil kepeň přes sebe, papuče obul, a korbáčíkem švihna, pravil: „Chcem byť pred Čiernym mestom, kde býva zlatá Berona!“ a v tom okamžení ho to do povětří zdvihlo, letěl ponad vrchy, krajiny a vody, až se octnul před branou Černého města. Shodil hned plášť i pantofle a korbáč odhodil. Jedna z těch pěkných padesáti děvčat, co s Beronou přilétaly jablka obírat, právě se tam ne-daleko motala⁴⁷. Jak spatřila královského syna, běžela hned své paní to oznámit. – Berona nechtěla uvěřiti, myslela, že on se k ní nikdy nedostane, poslala druhou, třetí z panen, ale když všechny jednostejně tvrdily, že je to on, tu k němu pospíchala, by ho vítala. – Spolu s ní přihnali se za královským synem i ti tři čerti. „Sto okovaných!“ zarevali jedním hlasem, „sem kepeň, papuče a korbáčik!“ – Královský synek jim to hodil a pěkně jim poděkoval. Bez jejich bláznovské hádky nebyl by se dostal ku zlatému svému děvčeti. Ta si ho zavedla do svého zámku a udělala ho pánem nad sebou i celou krajinou. Kdyby byli neumřeli, mohli žíti ještě!

⁴⁷ Sem tam chodila bez zaměstnání.

KDYŽ CHODIL SVATÝ PETR S OTCEM NEBESKÝM PO širokém údolí, přišli do jedné dědiny. Když přišli, vešli do jedné chyše a tam slavily se krstiny¹. Baby se na Petra shrnuly, aby dítěti nadělil, a že neměl čeho dáti, vzala mu babka čepici a chlapečkovi ji na hlavu posadila. – Petr se rozhněval, ale Otec nebeský mu řekl: „Keď to spusob, nachže ju má, tú čapicu.“ – Odešli.

Chlapeček rostl a byl neslýchaně krásný. Když povyrostl, pásal matčino stádo. – I šel jedenkrátě kolem role, kde chlapec pásal, Petr s Otcem nebeským. – Řekl Petr Otcí nebeskému: „Otče něbeský, toľko rokou, čo chodíme po širokom údolí, ale som něviděl takého krásneho chlapca ako toho pasáčka.“

„To je ten chlapčok, čo smo boli na jeho krstění a čo baba těbe vzala čapicu,“ – řekl Otec nebeský. „Bodaj babu!“ – hněval se Petr a pak prosil Otce nebeského, aby udělal chlapce škaredým. – Otec nebeský mu to k vůli udělal.

Chlapec přihnal ovce domů a šel si k matce pro večěři. Ale matka ho nepoznala, a když jí povídal, že on její syn, vzala naň ohennú metľu², křičíc: „Choj, muoj syn bol švárny, pekný až milá vec, a ty si len ohava!“

Plačící šel chlapčik do hory (lesa). Přišel k jednomu poustevníku; hladov jsa, prosil chleba. Poustevník ptal se ho, odkud je, kam jde, a když mu chlapec pověděl, dal mu chleba. – Poustevník měl malý krdělec³ ovec, i ptal se chlapce, nechtěl-li by u něho sloužiti, – chlapec, že ano. – Sjednali se tak spolu, že staré ovce budou patřiti poustevníkovi, ale z jehňat, jež míti budou, že polovice chlapcova bude. – Chlapec na to išol. Měl dobrou hrivnu; staré ovce rodily pěkná jehňata s dlouhou vlnou. – I šel jednou poustevník pryč a odevzdal vše chlapci, aby zkusil, je-li spravedliv. Chlapec

¹ Křtiny. ² Pometlo. ³ Houfek.

pásl. – Tu šel zase lesem, kde chlapec pásl, Petr s Otcem nebeským. Petr divil se pěknému stádu, ale když mu Otec nebeský řekl, že to stádo onen chlapec pase a polovice jehňat jeho že je tu, prosil Petr Otce nebeského, aby tak udělal, by mu ta jeho jehňata skapala⁴. – Otec nebeský mu to k vůli udělal.

Chlapec trpělivě ztrátu snesl. – Když se poustevník vrátil, pověděl mu pravdu a kůže ze svých ovcí mu ukázal. I radil mu poustevník, aby šel do města, kůže prodal, za stržený peníz zboží⁵ koupil a zasil. – Chlapec tak učinil. – Rostlo mu božím požehnáním vše jako z vody a měl tak krásné obilí, že takového viděti nebylo. – Zase šel Petr s Otcem nebeským okolo role a Petr divil se tomu krásnému obilí; když mu ale Otec nebeský řekl, že je to obilí onoho chlapce, co má jeho čepici, prosil Petr Otce nebeského, aby mu naň poslal krupicu⁶. – Otec nebeský mu to k vůli udělal.

Přišlo krupobití a všechno potlouklo; chlapci nezůstalo zhola nic. – Chlapec i tu nehodu trpělivě nesl. – I radil mu poustevník, by šel do města ke králi, že má tři dcery, aby mu o jednu řekl; – tak že se stane královým synem. – Chlapec šel. – Přišla do města, šel přímo ku králi a žádost svou mu přednesl. – Dovedl ho král k svým třem dcerám a pravil jim: „Či by která z vás mala vuolu íst za toho šuhaja?“

„Eh, radšej by som sa na topole obesila, než bych takého strapáka vzala,“ – ozvala se nejstarší s ošklivostí.

„Ja by som radšej do Váhu skočila, než bych šla za takého ohavu,“ – druhá řekla.

„Eh veru, otče, vezmem si ho; keď něni pekný, budě dobrý“ – ozvala se nejmladší a vzala si ho. – Slavilo se veselí. Šel Petr s Otcem nebeským městem a přišli také na to veselí. – Byliť vlídně přijati a štědře pohostěni. – I ptal se Petr Otce nebeského, kdo to slaví veselí. „Ten chlapčok, čo mu baba dala tvoju čapicu,“ – odpověděl Otec nebeský. Tu prosil

⁴ Pošly. ⁵ Obilí. ⁶ Krupobití.

Petr Otce nebeského, aby ho udělal zase tak pěkným, jakým býval. Otec nebeský ho udělal ale dvojnásob tak pěkným, jakým býval, že se až celá jizba od jeho krásy osvítila. – To mrzelo ty nevěstiny hrdé sestry tak velice, že se na topolu jedna oběsila a druhá ve Váhu se utopila. Chlapec ale byl již do smrti šťasten.

TŘI CITRONY

*

STARÝ JEDEN BOHATÝ KRÁL MĚL JEDINÉHO SYNA, krásného jako růže, silného jako dub. – Toho syna vším tím zaopatřiti, od čeho štěstí života závisí, byla jeho jediná žádost. I zavolal si ho jedenkrát a vážným hlasem takto k němu pravil: „Syn muoj, radost moja! Vidiš, že sa mi hlava zabelela ako vysoká jedľa, keď ju biely srieň pokryje, a že ako zrelý klas ku zemi sa chýlim. Moja hodina sa približuje – dnes, zajtra oči zatvorím¹; a ešte něznám, v akom stave ťa zaněhám. Žeň sa, syn muoj, žeň, nach ťa vidím v celom tvojom štastí a nach ťa požehnám skorej², ako mi oči zatlačítě.“

Otec přestal mluvit, ale syn nic neodpovídal, jen se velmi zamyslel, neboť mu ženění posud nebylo na mysl přišlo. Zamýšlen otce opouštěl. – Sedmdesát sedm dní od toho času minulo, a mladý králoučik se ještě neženil. Jestli by si čeho přál na světě, bylo by to vyplnění otcovy vůle bývalo, ale cože, když nebylo děvčete, které by srdce jeho bylo milovalo! Tisíc a tisíc jich znal a krásných jako lilie, a žádná mu po vůli nebyla. – I upadl do velkého nepokoje, nechtěl se udělati nešťastným, a přece vůli otcovu vyplniti chtěl.

Jedenkrát seděl v zahradě, hluboko zamoren v myšlenkách. Právě rozmýšlel, či se oženit a vzíti si, co srdce nemiluje, aneb ještě čekat; a již byl skoro hotov vůli otcově se podrobiti, an tu náhle – kde se vezme, tu se vezme – hrbatá stará žena před něho se postaví. – „Chod' na Sklený vrch, odtrhni tři citrony a buděš mať ženu, ktorú tvoje srdce zaľúbi,“ – propověděla a zmizela, jako by skrsla³.

Jako jasná střela proletěla ta slova skrze duši králevice. – To okamžení umínil si, stůj co stůj Sklenný vrch vyhledat a tři citrony odtrhnouti; také hned otci úmysl svůj vyjevil.

¹ Zavru. ² Dříve. ³ Jako by se byla scvrkla.

Otec zavrtěl šedivou hlavou, dal mu na cestu peníze, koně, stříbrnou svoji šavli a otcovské požehnání.

Hustými lesy, pustými polmi putoval náš králevic velmi dlouho, ale o Sklenném vrchu a třech citronech ani vidu ani slychu. Dlouhá cesta pomalu vytrávila všechny peníze, takže konečně došlo i na drahé prsteny a koně. Prodal prsteny, prodal koně, jen aby mohl dále putovati, ničeho si nezanechal, jen otcovu stříbrnou šavli při boku. Již byl všecek utrápen od dlouhé cesty a túžby. „Ach bože muoj, bože muoj! Len či ja ťa dakedy najdēm!“ vzdychl si a zemdlen hodil sebou pod širokou lípu do chládku, až mu přitom hlasně šavle při boku zazvonila. – Tu vylítlo dvanácte havranů černých jako uhel z vrchu lípy, vyplašení břinkotem šavle; zakrákali, schytili se na krídla a větrem letěli ponad vysoké stromy, sám Pán Bůh ví kam. „Hm, už som živého tvora dávno něviděl“ – propověděl králevič sám sobě, zdvihna se. „Puojdēm v tú stranu, v ktorú havrani letěli, adaj⁴ že sa mi dáka náděja ukáže.“ –

Tři dni a tři noci pominuly, co nanovo chodil; tu se mu konečně jeden vysoký zámek ukázal a nad zámek viděl kolíbat se dvanácte černých bobulek. „Chvalabohu, preca sa raz k ľuďom dostanēm!“ radostně zvolal, a jako by nové síly nabyl, rychle kupředu kráčel.

Zámek byl ze samého olova; okolo něho obletovalo těch dvanácte havranů, před ním stála jedna stará žena, o dlouhou olověnou hůl opřena, a to byla ježibaba.

„Jaj, syn muoj, kděže si sa ty tu vzal, veď tu ani ptáčka, ani letáčka⁵ něvídať, něslychať, nie že by to človiečika⁶“ – povídá ježibaba králevičovi, „utěkaj, jestli ti je život milý, lebo keď muoj syn prídě, ten ťa zje.“

„Ach něstrašěže ma tak, stará matka, nie!“ prosí králevič, „veď som ja k vám prišiel na poradu, či by stě mi o Sklenom vrchu a o troch citronech dač poviedať něveděli.“

⁴ Možná. ⁵ Motýlka. ⁶ Neřku-li člověka.

„O Sklenom vrchu a o troch citronoch som ja, syn muoj, nikdy nĚslýchala; ale počkaj, zavolám mojich sluhou, adaj že tí dač budú vedieť.“ Tu vytáhla olovĚnou píšťalku, tŕikrát na ni zapískla a dvanácte havranů k ní sletĚlo. Dlouho mumlala s nimi nesrozumitelná slova, až se pak ku králeviči obrátila řkouc: „Syn muoj, ani oni nĚpočuli⁷ o Sklenom vrchu a o troch citronoch.“

Králeviče nad touto novinou slze polily, nevĚdĚl, kam se obrátí. Tu povídá mu ježibaba: „NĚsmůt sa, prídĚ syn muoj domou, adaj že ti ten budĚ vedĚt dač povĚdať – veď řa už len dáko⁸ zachránim. Skryješ sa pod metlu⁹ a tam budĚš čušať¹⁰, kým ti nĚpoviem, aby si von vyšiel.“

Zahučely lesy, zatŕásl se zámek a ježibaba šeptala pod koštĚtem klečícímú králevičovi, že to její syn jde.

„Fi, fi, človečina smrdí – idĚm ju zest¹¹,“ vzkříkl ježibabin syn ve dveřích a velikým olovĚným kyjákem uhodil o zem, že se vše zatŕáslo, jako by sto hromů uhodilo. „KdĚ je? Čo je? Tu musí byť – matka, von s ním! Lebo hnĚď vás zjem!“

„Ach nieže tak, syn muoj drahý, nie!“ krotila ho ježibaba – „veď to prišiel jeden krásny mládĚnček, chce sa s tĚbou o voľačom¹² poradiť.“

„No, nach prídĚ sem, keď sa chce so mnou poradiť.“

„Veru prídĚ, syn muoj, ale len keď mi slůbiš, že mu nič nĚurobíš¹³.“

„Hm, keď mu nič nĚurobím, – veď uvidím, ako budĚ.“

„Jaj, syn muoj, ja ti ho nĚzjavím, lebo by si ho zedol¹⁴.“

„No, nič mu nĚurobím, len nach prídĚ sem!“

Králevič se pod koštĚtem tŕásl jako osika, neboť vidĚl mezi proutkami chlapa ozoru¹⁵ pŕed sebou, který jda lesem nejvyšší jedle by pŕevyšoval; – kdo ví, jak by s ním bylo bývalo, kdyby zaň byla ježibaba neprosila, ale když mu ježibaba kázala, aby zpod koštĚte vyšel, byl život jeho v bezpečnosti.

⁷ Neslyšeli. ⁸ Nějak. ⁹ KoštĚ. ¹⁰ MlĚeti. ¹¹ Sníst. ¹² NĚčem.

¹³ NeudĚlaš. ¹⁴ SnĚdl. ¹⁵ Ozora, ozruta: náramně veliký človĚk, zruta.

„No, ty chrúst, čo sa bojíš?“ vzkříkl naň obr, když z kouta vylézal, a bouchl kyjanem o zem. „Zkadě si? Čo chceš?“

„Ach nuž, čože chcem,“ vzdychl královič, „už sa oddávna v týchto horách potulujem a němuožem najst' to, čo hľadám; nuž som sa ťa prišiel spýtať, či by si mi něveděl dač povedať o Sklenom vrchu a o troch citronoch.“

Ježibabin syn svraštil čelo, oči mu lítaly jako hromové blesky, jak by vše prohlídnouti chtěl, co kdy viděl. Po chvíli povídá: „O Sklenom vrchu tu něchyrovať¹⁶; ale tajdi¹⁷ k bratovi mojmu na Srieborný zámok, adaj že ti ten budě vedieť dačo povedať. Ale počkaj, lačného ťa něpusťm. Matka, sem tie halušky¹⁸!“

Stará ježibaba postavila velikou mísu na stůl a její ozrutné synsko si k ní zasedlo. „Pod' a jedz!“ vzkříkl na králeviče a přitom bouchnul kyjem o zem. – Králevič vzal první halušku mezi prsty, nese ji do úst, zahryzne a v strachu ani nepozoroval, že si dva zuby vylomil, neboť ty halušky byly olověné. „No, čože něješ?“ ptá se ho obr, vida, že nejí, „adaj sa ti něpáči?“

„Ach, ba sú dobré, ale sa mi teraz¹⁹ něchce.“

„No, keď sa ti teraz něchce, naber si do kapsy, zješ cestou.“ Milý králevič musel volky nevolky olověných halušek do kapsy nabrat. – Potom se odebral a šel dále. Šel a šel po celé tři dni a tři noci, a čím dále šel, tím více do hustých lesů se zatoulal. – Před ním pusto, za ním pusto, ani živého tvora viděti nebylo. „Ach bože, muoj bože! Či ja ťa dakedy najdēm!“ vzdychl zase, oči se mu zalily a hodil sebou pod vysoký javor. Zvuk stříbrné šavle široko se rozléhl. – Tu to zakrákalo nad ním a s vrchu stromu zdvihlo se čtyryadvacet havranů do povětří a pryč letěli. „Dobrý to znak!“ zvolal králevič a bystře skočil na nohy, „puojdēm v tú stranu, v ktorú havrani letěli.“

¹⁶ Neslyšet. ¹⁷ Tam jdi. ¹⁸ Trhance, slejšky z nudlového těsta.

¹⁹ Právě, nyní.

I šel on v tu stranu, šel, co mu jen nohy stačily, až se mu tu najednou, ale velmi daleko ještě, vysoký zámek ukázal. Nad ním kolíbalo se čtyryadvacet havranů. – Ještě byl daleko, a již se mu stěny blýskaly, že sotva na ně dívati se mohl, neboť ten zámek byl z čistého stříbra. – Před zámek stála stará shrbená žena, o dlouhou stříbrnou hůl opřena; králevič hned si pomyslí, že to bude paní toho zámku.

„Jaj, syn muoj, kděže si sa tu vzal? Veď tu ani ptáčka ani letáčka nĕvídať, nĕslýchať, nie že by to človečika!“ zavolala ježibaba, králeviče vyvalenýma očima od hlavy k patě měříc. „Ak ti je život milý, utĕkaj, lebo keď muoj syn príde, ten ťa zje.“

„Ach, stará matka, nĕzje ma, nĕzje, keď mu poviem, že ho brat z Oloveného zámku pozdravuje. Aj vás sestra vaša pozdravuje!“

„Čo, bol si pri mojej sestre?“

„Ja veru bol. A tu mám ešte aj halušky, čo mi dali na cestu.“ – To byli svoji. Ježibaba zavedla ho do jizby a vyptávala se, co je, odkud je a koho hledá?

„Jaj, čože hľadám,“ odpovĕdĕl jí, „už od toľkého času hľadám Sklený vrch a tri citrony a nĕmuožem ich najst, nuž som sa prišiel spýtať, či by stĕ mi o nich dač povedať nĕvedĕli.“ – Ježibaba se zamyslí, zavrťĕla hlavou řkouc: „Syn muoj, nĕviem, ale počkaj, adaj budú moji sluhovia vedieť.“

Zapískla tříkrát na stříbrnou píšťalku a tĕch čtyryadvacet havranů hned k ní sletĕlo. Šeptala s nimi, rumlala cosi, a ke králeviči se obrátivši, pravila smutně: „Nič, syn muoj, nič; ale príde muoj syn, adaj že ti ten budĕ vedieť dač povedať. – Skryješ sa pod postĕľ a nĕohlásiš sa, kreme²⁰ keď ťa zavolám.“

Zahučĕly lesy, zadunĕla zemĕ, králevič vĕdĕl již, že jde ježibabin syn domů.

„Fi fi, človečina smrdí, idĕm ju zest!“ – zrevalo (zařvalo) ozrutné chlapisko, ještě jsouc ve dveřích, a stříbrným kyjanem

²⁰ Vyjmouc, mĕmo.

tak o zem hodilo, že se celý zámek otrásl. „Kdě je, ěo je, mamu, von s něm, lebo věs hněď zjem!“

„Ach nieěe tak, syn muoj, nie – veď to prišiel jeden krěsny mlěďěněek, doniesol ti pozdravenia od brata z Oloveněho zěmku a chce sa s těbou poradiť, kdě by mal hľadať Skleněy vrch a tri citrany.“

„No, keď bol u mojho brata a keď mu ten niě něurobil, ani sa měna nach něbojě. Nach vyjdě von!“ Krěleviě, kterě těm řěěim jěě byl přivykl, vyskoěil směle zpod postele a přěd něho se postavil; nebyl mu ani pod kolena.

„No chrěst, ěi si bol pri mojom bratovi?“

„Nuě veru som bol, a tu měm ěstě aj halušky, ěo mi dal na cestu.“

„No chlap si, verěm ti, ěe si bol, lebo muoj brat takě halušky jeděva. Teraz mi povedz, ěo chceš?“

„Ach ěoěe chcem? Prišiel som sa řa spřytať, ěi by si mi něveděl daě povedať o Sklenom vrchu a o troch citronoch?“

„Hm, poěul som ja o tom dakedy, poěul, ale sa mi to len tak ako vo sně marě²¹. To viem, ěe je ěěaleko; ale ti cestu ukězať nězněm. Vieš ěo? Choď k mojmu bratovi na Zlatěy zěmok, ten řa tam upravě²². Ale poěkaj, laěněho řa něpustěm, skuor²³ si kus zaješ, aby si pametal, kedy si bol na Sriebornom zěmku. Matka, sem tie halušky!“ – Na velikě střěbrně měse donesla jeěibaba na stěl halušky. „No jedz!“ zvolal obr a hodil kyjanem o zem, aě měsa na stole odskoěila.

Krěleviě vida, ěe to jsou halušky střěbrně, povědal, ěe se mu jěsti nechce, ale ěe si nabere na cestu, jestli mu řa.

„Naber si, koľko len chceš, a choď. Pozdrav mi brata aj těťku!“ – Krěleviě si nabral halušek, co se mu lěbilo, pěkně poěěkoval a řel řěle.

Jěě třě dni byly minuly, co se něř poěestněy ze střěbrněho zěmku odebral a co v hustěch lesěch bloudil, a jeřtě ěěl svě cesty neviděl. Rozělalil se velmi a zaěal nařěkati: „Boěe, muoj

²¹ Plete se mi jako ve snu. ²² Ukěěe ti cestu. ²³ Dřěve.

bože, len či ťa ja dakedy najdēm?“ – Utíraje si vyznojenuo čelo, hodil sebou pod vysoký buk, aby si trochu oddechl. Zazvonila stříbrná šavle o zem a „kr, kr, kr, kr!“ ozývalo se to se všech stran nad hlavou králeviče a celé hejno havranů se stromů do povětří vlítlo.

„Chvalabohu, Zlatý zámok ďaleko nĕbudĕ!“ zvolal králevič a potĕšen bral se ďale, kam mu havrani cestu ukazovali. – Sotvaĕ vyšel z lesa na stráň, tu se mu ukázala v dolinĕ široká louka. Uprostřed louky stál Zlatý zámek, okolo něho krouĕžili havrani a před ním stála stará shrbená jeĕzibaba, opřena o zlatou hůl. Bleskot Zlatého zámku nemohly oči ani snĕsti, tak se jásal, jako slunce. Ani nevěďel a stál před zámkem.

„Jaj, syn muoj, čo tu hľadáš? – Veď tu ani ptáčka ani le-táčka nĕvídať, nĕslýchať, nie že by to človečika. Ak ti je život milý, utĕkaj, lebo keď muoj syn príďe, ten ťa zje!“

„Hoj, stará matka, ozaj²⁴ že ma zje?“ usmál se králevič, „veď mu nĕsiem pozdravenia od brata zo Srieborného zámku, a tu mám aj halušky, ktorie mi dal na cestu.“

„Ach, čo ty povedáš? Teda si bol na Sriebornom zámku? Nuĕ a moja sestra, čoĕže robí? Či žije?“ „Praudáže žije, dala vás pekne pozdraviť.“ „Ďakujem ti. Ale poď do izby, syn muoj! Keď ťa moja sestra opatrila, opatrím ťa aj ja. Povedzĕ mi, povedz, čo ťa k nám priviedlo?“

„Ach, stará matka, čoĕže ma priviedlo? Uĕ oddávna putujem po týchto horách a nĕmuoĕzem sa vyzvedieť, kďĕ je Sklený vrch a tri citróny. Upravili ma teda k vám, že mi adaj vy budĕťe vedieť o ňom dač povedať.“

„Sklený vrch, tri citróny,“ – opakovala jeĕzibaba a potřásajíc hlavou zakašlala, „počula som ja o tom voľačo, počula, ale zkadiaľ²⁵ by si mal tam ísť, to ti ja povedať nĕznám.“ I vytáhla zlatou píšťalku, třikrát zapískla a křďeľ²⁶ havranů ji začalo obletovati. Rozprávĕla s nimi dlouho potichu; pak havrani jeden po druhém od ní odletovali a ona zůstala sama.

²⁴ Opravdu. ²⁵ Kudy. ²⁶ Hejno, houf.

„Tamto za tým vrchom!“ ukazovala králeviči, „čo sa čierni ako maličká bobuľka, tam je Sklený vrch a tri citróny. Ale počkaj, kým príde muoj syn, ten ti poradí, čo máš robiť, aby si ich dostal. Skryješ sa pod stuol a tam budeš, kým ťa nēzavolám.“

Zahučely lesy hlasem stohromovým, země se otrāsla a ježibabin syn vskočil do jizby. „Fi fi, človečina smrdí, idēm ju zest!“ vzkříkl ještě ve dveřích a zlatým kyjanem tak o zem udeřil, že se zámek zatřásl a zvuk jeho že se až do sedmdesáté sedmé doliny odrazil. „Kdě je, čo je? Tu musí byť! Matka, von s ním, lebo hněď vás zjem!“

„Tichšie, syn muoj, tichšie,“ krotila ho ježibaba, „veď to prišiel jeden krásny mláděncek, doniesol ti pozdravenia od brata zo Srieborného zámku. Ak mu nič nēurobíš, hněď ho zavolám.“

„No, keď mu brat muoj nič nēurobil, ani mu ja nič nēurobím. Ale beda mu, jestli cigáni²⁷.“

Králevič se vytáhl zpod stolu, a před obra se postaviv, zdálo se mu, že stojí pod vysokou věží; ukázal mu stříbrné halušky na znamení, že vskutku na Stříbrném zámku byl.

„No povedzže mi, ty chrúst, čo chceš?“ vzkříkl naň obr, „ak ti muožem poradíť, poradím ti – nič sa nēboj!“

Tu mu králevič pověděl cíl své cesty a prosil ho, aby mu poradil, kudy by jíti měl na Sklenný vrch a co dělati, aby ty tři citróny dostal.

„Či vidíš tú bobuľku, čo sa tamto čierni?“ ukázal zlatým kyjem, a když králevič přisvědčil, dále pravil: „To jeden vysoký vrch, a tam je i Sklený. Na Sklenom vrchu stojí jeden utěšený strom, čo mu na celom svetě páru niet. Na tom strome visia tri citróny, ktoré na sedēm míl dookola voňajú. Vyjděš na ten Sklený vrch, kľakněš si pod strom a nadložíš ruky; ak sú ti citróny súděné, samy ti do rúk odpadnú, ale ak sa ti nie súděné, nēodtrhněš ích, čo by si čo robil. Keď sa

²⁷ Klame.

buděš navracovať a buděš lačný lebo smedný²⁸, rozkroj jeden z tých citronou a naješ sa i napiješ. Tolko je, čo ti muožem poradiť, a teraz choď spánombohom. Ale dočkaj, lačného ťa nepustím, aby si pametal, kedy si bol na Zlatom zámku. Matka, sem tie halušky!“

V tom okamžení postavila ježibaba na stůl velikou zlatou mísu a syn její uhodil kyjem na zem, že mísa půl hodiny po stole tancovala. – „Jedz, a ak sa ti teraz něchce, naber si do kapsy, zješ cestou!“ – pobídl králeviče.

Králevič nechtě ztratit opět několik zubů, poděkoval se a nabral si halušek jen do kapsy, řka, že je cestou sní. – Poděkoval se za radu i uctění a ubíral se ve jménu božím dále.

„Preci som raz zveděl o těbe! Čo zoděrem ruky po loktě, nohy po kolená, puojďem, kým ťa nědostaněm!“ zvolal vycházeje z brány Zlatého zámku. Bystře kráčel dolinou, z doliny na vrchy a zase dolů, a tak to šlo sedm dní. Tu najednou ho sladká vůně osudných citronů zarazila. Před ním se leskl Sklenný vrch, hladký jako led, čistý jako oko, a na vrchu se rozchvívaly konáry²⁹ zázračného stromu. I rozběhl se náš králevič, co mu jen nohy stačily, a nezastavil až pod samičkým vrchem. Tu zastavil se, ale všecek zkameněl. Vrch byl vysoký a hladký – zádrapky nebylo na něm pražádné. Co dělat? Osudné tři citrony se kolíbaly na vrchu, jako by ho k sobě volaly, a tak mocně voněly, že až omdlával. Již byl při cíli své cesty, doufal nabýti pokoje, a zatím byl daleko od obého.

„Poručeno Bohu, už ak budě, tak budě. Keď som už raz tu, aspoň skúsim,“ myslil si a začal se drápati po hladkém skle nahoru. – Šlo mu to ještě tak tak, dokud byl vrch plytší, ale jak přicházel na větší strminu, noha i ruka se mu smekala a hybaj dolů vrchem, že ani nevěděl, kde je, co je, až se našel na zemi. Po psotě sebral se a smutně se obracel na rozchvěvající se strom i na citrony mu kyvající. – Znova se schytil, ale vedlo se mu jako po prvé. – Rozmrzený začal vyhazovati ha-

²⁸ Žížniv. ²⁹ Letorosti, haluze.

lušky z kapsy, v domnění, že mu ta tíže překáží. – Zahodil první, a hle – haluška se na Sklenný vrch přilípla – zahodí druhou, třetí – všechny tak. Vidí před sebou tři schůdky, na kterých bezpečně zastati si může. To byl výborný nález! Metal halušky před sebou a všude se mu z nich schody dělaly. Nejdřív vyházel olověné, pak stříbrné, naposled zlaté. Po těchto schodech kráčel nahoru vždy výše a výše, až na samý hřeben vrchu.

Tu klekl pod široký strom, a vzdychna si zhluboka, se strachem ruku nadzdvihl. A hle! Tři krásné citrony sletěly mu do hrsti samy od sebe. Strom zmizel, Sklenný vrch praskl a též zmizel, a když se králevič vzpamatoval, nebylo stromu, nebylo vrchu, šírá jen rovina se před ním rozkládala. – Pln radosti ubíral se tedy domů; ani nejedl, ani nepil, ani neviděl, ani neslyšel, a to od samé radosti. – Ale třetí den mu počalo v žaludku svítati. Hlad se vzmahal víc a víc, až i radost přemohl. Tak byl lačen, že by se i do olověných halušek byl dal, kdyby neměl byl kapsu prázdnou. Kapsa prázdná, a kolem dokola jako na dlani. – Tu mu přišlo na mysl, co mu ježibabin syn na Zlatém zámku povídal. I vytáhne z kapsy největší citron a rozkrojí ho. Ale co se nestalo! Div divoucí! – Z citronu vyskočila krásná dívka, nahá jako palec, uklonila se před ním řkouc: „Či si mi prihotovil jest? Či si mi prihotovil piť? Či si mi prihotovil pekné šaty?“

Králevič všecek ztuhl od leknutí a radosti. Ohlížel se okolo sebe, čím a jak si poradit, ale těžká rada, všude pusto. „Němám ti, krásna stvora³⁰, němám ani čo dať jest, ani čo dať piť, ani čo dať obliecť!“ – zaželil. Tu krásné děvče plesklo před ním třikrát bílýma ručkama, uklonilo se a zmizelo. „Eh, už ja teraz viem, čo sa to za citrony, – dočkaj, nerozkrojím ťa ja už tak ľahko!“ propověděl králevič sám sobě a pevně si umínil ani jeden více nerozkrojit. Z rozkrojeného se dosti najedl i napil a občerstven chvátal dále.

³⁰ Stvoření.

Stálý v úmyslu žádný z citronů nerozkrojiti stupal do třetího dne. Ale třetí den ho napadl hlad, třikrát větší než předtím. Přemáhal se, dokud jen sebou vládl, ale když ani nohama pohnout již nemohl a skoro na zem klesal, pravil: „No, poručeno Pánubohu, ještě sa mi jeden zvýši – rozkrojím ho.“ – Vyndal druhý citron, rozkrojil napolo – a hle, ještě krásnější dívka než první se před něho postavila, jak ji Bůh stvořil. „Či si mi prihotovil jest? Či si mi prihotovil pit? Či si mi prihotovil pekné šaty?“ – ptala se ho, pokloníc se před ním.

„Něprihotovil, duša drahá, něprihotovil!“ – želil králevič. Krásné děvče zatlesklo třikrát ručkama, uklonilo se – a zmizelo. – Z rozkrojeného citronu se pocestný dostatečně najedl i napil. Zůstal mu jeden. I vzal ho do ruky, obracel na vše strany řka: „Něrozkrojím ta, něrozkrojím, čo priam³¹ tu zahyniem, hiba v dome mojho otca!“ – S tím pevným úmyslem bral se dále.

Dva dni již byly minuly, co se holými pustatinami a divými horami nanovo potloukal, a ještě ho žádný člověk nepotkal, ještě se mu žádné město nezašeřelo. Na třetí den ale, když slunko zpoza lesa vyskočilo, odrážel se jeho blesk od pozlacených věží velkého města, které leželo našemu poutníku před očima. I sebral všechny síly svoje a statně kráčel kupředu, zapomena radostí na hlad i žízeň, která ho trápila, neboť viděl město, a sice město rodinné. Ani nevěřil, že je tomu tak, když se konečně octnul v otcovském domě, před šedivým otcem a v kole věrné čeledi. – Bylo tam radosti, věru, že nikde od toho času takové nebylo! – Všickni ho drželi za mrtvého, nebylo o něm ani pohádky, a tu najednou, jako by s nebe spadl, k nim přikvitl. Starého otce slze radostí zalily, zdvihl se od královského zlatého stolce, volaje: „Vítaj, syn muoj, vítaj mi na sto ráz!“ i padl mu okolo hrdla a syn ho silným ramenem uchopil a vroucně k sobě přitiskl.

Ten den se nic jiného nedělalo, než ptalo a odpovídalo. Na

³¹ Co bych tu hned.

druhý den se přistrojila velká hostina, panstvo se všech stran bylo sezváno a jídlem a nápojem nejlepších výmyslův světa stoly pokryty byly. Také šatů bylo nachystaných, zlatem, perlami a drahým kamením vyšívanych. – Panstvo sjelo se; všickni posadili se okolo stolů a netrpělivě čekali, co se bude dít. Tu vytáhne králevič poslední zázračný citron, rozkrojí ho a z rozkrojeného citronu vyskočí dívka třikráte krásnější, než byly dvě předešlé! Tak tu stála přede všemi jako anděl, nahá jako Eva v ráji. Pěkně se před králevičem uklonila, přívětivě se ho tázajíc: „Či si mi prihotovil jest? Či si mi prihotovil pit? – Či si mi prihotovil peknie šaty?“

„Prihotovil, duša moja drahá, prihotovil všetko, čo ti len srdce zažiada!“ odpověděl králevič a hned jí podal krásné šaty. Oblékla se krásná dívka do drahých šatů, že až všickni jásali nad její krásou. Šťastný králevič přisedl k ní a byla slavná hostina; pak slavili sobáš a byli svoji. – Již se tedy starého krále žádost vyplnila. Požehnal syna, oddal mu království – a zanedlouho umřel, oplakán ode všech věrných.

Mladý král přejal panování, ale s panováním i všechny jeho tarchy³². První, co ho po otcově smrti zašlo, byla vojna, kterou sousední král proti němu zdvihl. – Do vojny se vybrati musel a tím musel i od své těžko dobyté ženy se rozloučiti. Miloval ji více než sám sebe. – Aby se jí v jeho nepřítomnosti co zlého nestalo, dal jí v zahradě nad jedním jezerem zlatý trůn vystavěti, na který se žádný dostati nemohl, kromě kdyby komu hedbávnou šňůru sama dolů spustila a nahoru k sobě ho vytáhla. – Jsa takto poněkud uspokojen, odejel do boje.

Nedaleko královského zámku bydlela stará baba, ta jistá, co byla králeviče pro citrony poslala; ona věděla, že králevič mladou ženu si přivede, a čekala, že ji za to bohatě obdaruje a na svatbu ji pozve za dobrou radu. Když se to ale nestalo, neboť králevič babu neznal, ani na ni nevzpomněl, rozzlobila

³² Tíže.

se veľmi a myslela, jak by se mu pomstila. Baba ta měla služku cikánku; i pošle ji baba jednou k onomu jezeru, nad nímž královna po odjezdu královu bydlela, pro vodu. Ta jde, začrie³³ a tu vidí ve vodě krásnou podobu. V domnění, že je to její podoba, mrskne nádobou o zem, že se na sto kusů rozbila. „Či by si bola hodna“ – povídá si, „žeby som ja, taká pekná, těbe, starej strige³⁴, vodu nosila!“ – Řkouc to zdvihne hlavu nahoru – a hle – nebyla to její podoba, co ve vodě viděla, ale krásné královny. Zahanbena posbírala střepy a vracela se domů. Baba, již napřed vědouc, co se stane, vyběhla jí s novou nádobou vstríc a jen tak naoko se jí vyptávala. Služka vše jí vyrozprávěla. „No, nič to,“ praví stará baba, „ale vieš čo? Chod' ty ešte k tomu jazeru a popros tú paniu, aby spustila hodbávnú šnúru a aby ťa hore vytiahla, že ju učeseš. Keď ťa vytiahne, budeš ju česať, a keď ti zaspí, zapichni jej túto gombačku³⁵ do hlavy. Potom sa obleč do jej utěšených šiat a sed' tam ako kráľovna.“ – Nebylo třeba služce domlouvati, vzala jehlici, vzala nádobu a v tom okamžení se vrátila k jezeru. Potopí nádobu, naplní a potom ohlídne se na krásnou královnu. „Jaj, akáže stě pekná, ach či stě pekná!“ vykřikuje a prezočivě³⁶ se jí do očí nahlíží; „hej, ale by stě ešte sto ráz³⁷ krajšia boli, keby stě sa mi dali učesať, veru by vám tie zlaté vlásky tak pozapletala, že by sa váš pán musel zaradovať,“ – a tak pletla a tak cikánila, dokud ji královna hedbávnou šnúru dolů nespustila a nahoru k sobě ji nevytáhla.

Čese jí špatné děvče zlaté vlásky, probírá je a zapletá, až královna pomalu zadřímá. – Tu vytáhne služka jehličku a píchne ji spící královně do hlavy. V tom okamžení sletěla se zlatého trůnu bílá holubička a po královně ani znaku nezůstalo, mimo krásné šaty, které lstná cikánka na sebe hned oblékla. Oblečena posadila se na trůn, kde královna seděla,

³³ Potopí nádobu do vody a plní ji. ³⁴ Čarodějnicí. ³⁵ Jehlice s knoflíčkem.

³⁶ Takže ji div neuhrane, neuřkne; prezočivé oči, uhrančivé. ³⁷ Stokrát.

a nahlížela do jezera – ale cikánka i v královských šatech cikánkou zůstala. – Mladý král nepřátely šťastně přemohl a ujednal s nimi pokoj. Sotvaže se do svého města navrátil, pospíchal do zahrady k jezeru podívat se na svoje potěšení, jestli se jí nic nestalo. – Než kdo vypoví jeho zděšení, když místo krásné ženy škaredou cikánku před sebou spatřil. „Ach moja premilá, ako si sa mi premenila!“ vzdychl a slze ho polily.

„Premenila, muoj milý, premenila, lebo ma žiaľ za tēbou umoril,“ odpověděla cikánka a chtěla mu padnout okolo hrdla, ale král rozžalen se odvrátil a všecek zarmoucen odešel. – Od toho času neměla duše jeho pokoje. Hluboký žal zaujal srdce jeho, nebylo, co by ho mohlo potěšiti. Nikde neměl místa, ani stání, nebylo proň dne, ani noci, jen vždy nařikal nad ztracenou krásou své ženy a přemejšlel, kterak se to jen mohlo stát, aby se v takovou špatu byla mohla proměniti. Tak rozžalen a zamyšlen procházel se po zahradě. Tu najednou slítne k němu s vysokého stromu krásná bílá holubička, sedne mu na ruku a dívá se naň očkem žalostným. – „Ach holubička moja, čože si taká smutná? Či ti adaj holúbok ošpatněl³⁸ ako mně moja krásna žena?“ povídá králevič, hladě ji po křídélkách a po hlavičce. Tu jí omaká na hlávce malou hrčku³⁹, rozfoukne péra – a hle – hlavička to od jehlice. – Litostí hnutý král vytáhne jehlici – a v tom okamžení se proměnila smutná bílá holubička v jeho krásnou ženu. – Radost obou, že se zase mají, byla nevýslovná! – Vypověděla mu královna vše, jak ji cikánka oklamala a co se s ní stalo. –

Král rozkázal hned, cikánku i babu aby chytili a upálili beze všeho dlouhého soudu. – Od těch dob již nic štěstí mladých manželů nepřekazilo, žili šťastně a spokojeně, Bůh sám ví, jak dlouho.

³⁸ Stal se ošklivým. ³⁹ Bouličku.

KINKAŠ MARTINKO

BYLA MATKA A MĚLA DCERU HELENKU. TA BYLA velmi lenivá. Jednoho dne, když se zase jen tak do božího světa dívala a nic nepracovala, vzala ji matka na jarčok¹ a začala jí prsty kamením naklepávat. – Děvče velmi plakalo. – I jel tamtudy kníže pán z Červeného zámku. Vida, že matka dceři prsty naklepává, ptá se jí, proč dceru bije?

„Eh, ako by som ju nemala biť, keď nevie len z konope zlaté nitky priať,“ odpoveděla matka.

„Eh, když vie z konope zlaté nitky priať, nože mi ju predajť – řekl kníže.

„Vďačně; čože mi za ňu dátě?“

„Puol kily² zlata.“

„Nože si ju vezmitě,“ pristala³ matka a dceru mu dala.

Kníže pán si děvče posadil k sobě vrch koně a do Červeného zámku si ji odvezl. – Když tam přijeli, slezli; pán vzal Helenku za ruku a do jizby jedné ji zavedl, kde bylo konopí vyrovnáno oddola až po sám vrch. Kníže dáváje Helence přeslici i vřetánko, ukázal na konopí řka: „Keď mi to všetko na zlaté nitky popriaděš, buděš mi ženou.“ – Po těch slovech odešel z jizby a Helenku tam zavřel. – Helenka se pustila do pláče a plakala, až jí srdce usedalo. – Tu objeví se na okně malinký mužíček v červené čapce; na nohou měl botky z podivné látky.

„Čože tak nariekaš?“ – ptal se Helenky.

„Ach něvolná ja roba⁴!“ pravila mu Helenka, „akože si ja němám nariekať, keď mi kážu tieto konope na zlaté nitky spriať! Něznám ja zlaté nitky priať!“

„No, keď mi do tretieho dňa meno uhádněš a z čoho botky mám, popriadem ti to všetko, aj ťa naučím zlaté nitky priať“ – řekl mužíček Helence. Ona k jeho nabídnutí ráda svolila. –

¹ Potok. ² Měřice. ³ Přivolila k tomu. ⁴ Děva.

Nato mužiček se ušklíbl, vzal vřeténko a hned se pustil do přádl. Vřetánko celý den po jizbě fučelo, konopí vůčihledě ubývalo a zlatého přediva přibývalo. — Mužiček předl, předl celý den a Helenku učil také zlaté nitky přísti. — Když se svečeřovalo, složil přádl a zeptal se Helenky, ví-li, jaké jméno a z čeho botky má, a když řekla, že neví, — oknem zmizel. — Helenka ale sedla k oknu, vložila ruce do klínu a přemýšlela, jak se asi ten mužiček jmenuje a z čeho botky má? Přemítala sem i tam, že by mohly být z té neb oné kůže, ze síti neb slámy pleteny, ze železa lity, ale mužíčkovy boty nebyly k ničemu tomu podobny. A jméno teprv! Myslela, že se jistě nejmenuje jinak než Janko nebo Imrik, mohl se ale také Jožko nebo Pálik jmenovat! — Nevěděla si rady, i na jídlo zapomněla. Tu ji z přemejšlování vytrhne hlasité vzdychání a nářek: „Ach beda mi! Hladný som, smedný som, a nik ma nepolutuje, starého!“ Helenka vykoukla z okna a viděla seděti pod oknem starého žebráčka. — I vzala jídlo i pití, co měla, a žebráčkovi to všechno podala; — žebráček se posilnil a Helence velmi děkoval. — Helenka řekla mu, aby přišel druhý den zase; pak si lehla na konopí, a netrápivši se déle uhádnutím jména mužíčkova, usnula. Druhý den ráno objevil se mužiček zase v jizbě, chopil se vřetánka a předl celý den jako divý. Dost si ho přes den Helenka prohlížela, ale když se jí večer ptal, ví-li jméno, nevěděla. — Zařehtal se a zmizel. Helenka zase k oknu sedla a přemejšlela, kterak se asi jmenuje a z čeho botky má, ale přece jí to na rozum nepadlo. — Žebráček jako první den zase pod okno přišel a Helenka mu opět svoji večeři dala, ale byla smutná a plakala, neboť druhý den měla říci mužíčkovu jméno, a ona je nevěděla; mělať strach a úzkost, co se bude s ní dít, když to neuhádne. — Když se žebráček posilnil, povídá: „A čože si tak zasmútěná, dobrá panno?“ — Helenka mu ale nechtěla svoji ouzokost pověditi, myslíc, že jí beztoho nepomůže. Když se jí ale žebráček po druhé ptal, co je jí, že by snad rady věděl, tu mu pověděla o mužíčkovu,

jak jí spřádá konopí na zlaté nitky, jak učí i ji takové nitky přísti, ale že musí jméno mu hádati a z čeho botky má; druhý den že dopadne lhůta, ona pak že to uhádnouti nemůže. – Když to žebráčkovi pověděla, zakýval hlavou řka: „No, bol som dnes v hore (lese) a tu naraz prídēm k ohnisku. Okolo ohniska bolo dēvať hrnčokou. Okolo hrnčokou obskakovalo chlapčisko v červenej čiapočke a spievalo takto: „Ja mam frajerku⁵, v Červenom zámku Helenku, už dva večery, ak mi meno háda, už tretí budē, už moja budē! A moje meno Kinkaš Martinko, zo všej⁶ kože botky mám.“ – Veru to čudno⁷ bolo, zapametajže si to!“ – dořekl žebráček a zmizel.

I bylo to Helence velmi divné, ale dobře si pamatovala, co jí žebráček pověděl, a s lehčí myslí šla spat. – Třetí den ráno mužíček zase přišel a rychle se hnál do přádla, neboť muselo býti konopí dle jeho slibu do večera spředeno. Musel znáti, seč jest, neboť do večera bylo vskutku konopí spředeno a zlaté předivo se po jizbě svítilo. Jsa hotov, postavil se mužíček před Helenku a vyzýval ji, aby mu jméno hádala a z čeho botky má. Poskakoval a šklebil se, myslel, že to Helenka neuhádně. – Helenka to ale věděla: „Tvoje meno Kinkaš Martinko; a zo všej kože botky máš!“ řekla mu beze všeho hádání. – Když to mužíček slyšel, začal se točiti jako vřeteno, trhal si vlasy, tloukl sebou a tak se řehtal, až se jizba otrásala. „Šťastie tvoje, že si uhádla, bol bych ťa rozdrapil!“ – vykříkl konečně a vyfučel z okna jako zlý vítr. – Helenka v duchu žebrákovi děkovala; ráda by se mu byla odsloužila, ale více nepřišel. Když se kníže pán přesvědčil o pilnosti Helenčině, a jak krásné zlaté nitky přede, držel slovo jako muž a Helenku si vzal za ženu. – Měla tolik zlaté příze napředenou, že nemusela sama do smrti přísti, čemuž byla také ráda.

⁵ Milenku. ⁶ Vši, veš. ⁷ Divné.

ZTRACENÝ CHLAPEC

*

BYLŤ JEDNOU JEDEN PÁN A TEN MĚL NESČETNÉHO bohatství. Ja nuž ale, cože mu ze všeho bohatství, když neměl potomka, kterému by je rád byl odkázal? – A věru byl již spíše stár než mlád. – Něboráčik! – Každý od Boha den chodíval i se svojí paní do chrámu se modlívat, aby jim Bůh alespoň jednoho syna požehnal.

Dlouho to trvalo, až pak přece jednou paní jeho se cítila. Naděje ze dne na den rostla, a když se již dítě naroditi mělo, snilo se pánovi, že to bude chlapec, ale že ho musejí varovat¹ do dvanáctého roku, aby země se nedotknul, sice že se jim hned ztratí.

Dobře. Narodil se chlapec, krásný, utěšený. Pán hned povolal devět pěstúnek, které ho musely řadou chovat, a přísně jim poručil, aby dítěti nedovolily země se dotknouti. – Pěstúnky pánův rozkaz statečně zachovávaly; již chybělo chlapci jen několik dní do dvanáctého roku, a ještě se nebyl země dotknul. – Ustavičně ho buď na rukou nosily, aneb v zlaté kolísce kolísaly.

Již pán začal přípravy chystati k nádherné hostině, kterou chtěl vysvobození svého miláčka zpod těžké sůdby zasvětit. – Tu náhle strhl se na dvoře hrozný křik. – Pěstúnka, co právě chlapce na rukou držela, chtěc zvědět, co se stalo – všetečnice –, zapomněla na svoji povinnost, chlapce na zem postavila, sama pak k oknu běžela, by se dívala ven. Křik se utišil. – Pěstúnka chce vzíti chlapce zase na rámě, ale nelze vypovědět její zděšení, když chlapce v jizbě neviděla a na pánův rozkaz vzpomněla. Pustila se do takového nářku a pláče, že se všickni domácí posbíhali. Přiběhl pán, ptal se s strachem, co se stalo, kde je chlapec? – Tu teprv pěstúnka, třesoucí se jako osika, s velikou tíží ze sebe vypravila, co se bylo stalo.

¹ Chovati.

Zarmoutil se pán neslýchaně, že se mu naděje tak neočekávaně ztroskotala. To okamžení rozposlal sluhy na všechny strany, aby chlapce hledali. Rozkazoval, prosil a zlata sypal jako plev, jen aby mu ho přivedli. – Hledali dost, ale chlapce nalézt nemohli; jako by ho nikdy nebylo bývalo.

Po čase pozoroval zarmoucený pán, že v jedné z jeho nejkrásnějších světnic každou noc, právě o půlnoci, něco hřmotí a žalostně naříká. Pozoroval to po jistý čas, a když to noc co noc hřmotilo a naříkalo, napadla ho vůle přezvědět, co by to as bylo, ba přišlo mu na um, zdali by to jeho ztracený chlapec nebyl. Vyhlásil tedy, že dá tři sta zlatých tomu, kdo v té světnici jednu noc přebude. – Tři sta zlatých pěkný peníz, dokonce pro chudobného člověka! – Našlo se mnoho takových, co se na to vzali. Ale když přišla dvanáctá a začalo hřmotiti, tu se každý polekal a utekl, mysle si: nehodno za tři sta zlatých životem žertovat. I nemohl se tedy pán dovědět, kdo to hurtuje a pláče, či jeho chlapec, či nějaká potvora.

Nedaleko panského dvora bydlela jedna mlynářská vdova se svými třemi dcerami. – Nebožátka byly velmi chudobny a jen se tak po psotě živily. Pověst o hřmotu a pláči i o třech stech zlatých se i do jejich chaloupky dostala. Tu povídá nejstarší dcera utrápené matce: „Matka moja, čože sa máme biediť? Vari probujem šťastie, puojdém cez² tú jednu noc na vartu, adaj voľačo³ dostriehnem. Tri sto zlatých by sa nám ačak dobre zišlo!“ – Matka zavrtěla hlavou, chvíli se zamyslíla, konečně pomyslí na bídne živobyť, dovolila dceři jíti do dvora přenocovat.

I šla tedy mlynářčina nejstarší dcera k bohatému pánovi a pověděla mu, co chce na se vzíti. – „Ty by si mala vuolu ísť na vartu?“ pravil jí pán. „No dobre, dieuka moja, sprobuj šťastie.“

„Veru sprobujem; ale by vás pekne prosila, keby stě mali tú lásku a rozkázali, žeby mi voľačo⁴ sebou dali, by si kus večeri navarila, lebo som veru hladná“ – prosila dcera.

² Přes. ³ Možná, snad něco. ⁴ Něco.

Pán hned rozkázal, aby jí přinesli vařiva. V okamžení přinesli vařiva, ne na jednu, ale na tři večere; děvče nabralo si, co potřebovalo, vzalo dřevo, zapálilo voskovou svíčku a pak se odebralo do vykázané světnice. – Tam založila si na kozubku⁵ oheň, přistavila hrnčinky, prostřela si na stůl, postel si popravila, a tou prací jí tak čas přeběhl, že nevěděla ani jak. Bije dvanáctá. Tu začne cosi po světnici harcovat a jajkat⁶. Děvče se strachem dívá se z kouta do kouta, ale nikde nic, jako na dlani, a jen hurtuje a jajká; najednou vše umlkne a před ní postaví se krásný chlapec, ptaje se hlasem přívětivým: „Komuže to varíš?“

„Mně,“ odpoví ona. – Zarmoutil se krásný chlapec, a smutně na ni se dívaje, ptal se opět po chvílce: „A komu si to prestrela?⁷“

„Mně,“ byla zase její odpověď.

Krásný chlapec se ještě více zarmoutil a v sivých jeho očích mu slze hráti počaly. „A komu si to odpravila?⁸“ – ptal se naposled.

„Mně,“ odpovědělo děvče jako předtím. Tu krásného chlapce slze polily, zalomil rukama – a zmizel. Ráno vypořáděla mlynářčina dcera pánovi všechno, co viděla a slyšela, ale že se chlapec nad jejími odpověďmi zarmoutil, to zadržela pro sebe. Pán jí slíbených tři sta zlatých odčítal, jsa rád, že ví tolik. Na druhou noc se prostřední sestra vybrala na hlídání a starší dala jí naučení, co dělati a jak odpovídati má. – Ta se dle toho naučení zachovala. – Šla k pánovi, a když jí dovolil, aby ve světnici nocovala, a vařiva jí nanositi dal, vzala, co jí třeba bylo, a odešla do oné světnice. Udělala oheň, přistavila jídlo, prostřela na stůl, odestlala postel a čekala půlnoc. – Když se chlapec ukázal a se jí ptal: „Komuže to varíš? Komu si prestrela? Komu si to popravila?“ – zavždy odpovídala: „Mně, mně, mně.“ – Chlapec jako před tím dnem se

⁵ Krb otevřený v pokojích. ⁶ Naříkat, plakat. ⁷ Prostřela (na stůl).

⁸ Postel odstlala.

rozplakal, zalomil rukama a zmizel. Děvče ráno pánovi všechno vypovědělo, jenže též neřeklo, jak se chlapec nad jejími odpovědmi zarmoutil. – Jako první, dostala i druhá tři sta zlatých.

Třetí den praví nejmladší: „Ej, sestry moje, keď sa vám tak dobre vodilo, že stě po tri sto zlatých doniesly, puojdēm aj ja šťastie sprobovať; adaj aj mně Pán Boh ten strach pretrpetť pomuože!“ – Matka měla tu nejmladší dceru nejradši, ale vidouc, že se starším nic nestalo, dovolila i tu. I ona, jako sestry, nejdřív si vyprosila dovolení od pána, potom něco k vaření, nabrala si, co potřebovala, a odešla do světnice. Tam oheň na kozubu rozdělala, hrnčky přistavila, na stůl prostřela, postel odpravila a v strachu a naději čekala půlnoc. Tu náhle bije dvanáctá a po světnici začne to harcovat a jajkat. Děvče ohlíží se z kouta do kouta, nikde nic, všude jako na dlani, a jen harcuje a jajká. – Náhle vše utichne, před ní stane krásný, utěšený chlapec a přívětivým hlasem ptá se: „Komuže to varíš?“ – Sestry jí byly povídaly, jak mu odpovědět má, ale když se na krásného chlapce podívala, myslela, že nebude zle, když i jinak odpoví. „No komuže to varíš?“ netrpělivě ptal se zase chlapec. „Mně – ale ak by si chcel, i pre těba,“ odpovědělo děvče. Tu se začalo zasmůténé čelo chlapcovo jasniť. „A komu si to prestrela?“

„Mně – ale ak by si mal vuolu, aj pre těba.“ – Lehký úsměv přelítl tvář chlapcovu. „A komu si to odpravila?“ ptal se po třetí.

„Mně – ale ak by sa ti páčilo⁹, aj pre těba.“

Tu chlapec celkem uradovaný zatleskl do dlaní řka: „Dobre, dobre, keď si to všetko aj pre mňa prihotovila. Ale počkaj chvíľku, počkaj, prosím ťa, idēm sa eště skuor¹⁰ od mojích dobrodincou odobrať, čo ma dosiaľ¹¹ opatrovali.“

Tu zavál po jizbě teplý větríček a uprostřed jizby se hluboká propast otevřela, do které se pěkný chlapec pomalu

⁹ Líbilo. ¹⁰ Dříve. ¹¹ Dotud.

spouštěl. — Děvče, chtěj zvědět, kam on to jde, chytilo se ho za končík kabátu a zároveň s ním dolů se spouštělo.

Nový svět se jim před očima otevřel. Na pravé straně tekla zlatá řeka, na levé se zlaté vrchy ligotaly¹² a na prostředku byla krásná zelená louka, tisícero květinami okrášlená. — Chlapec šel popředku a děvče potichútku, aby jí nezpозoroval, za ním. Na louce shýbal se ku květinám, hládkal je a po nich se ohlížel. — Potom přišli k zlatému lesu; jak se k němu blížili, vylítlo z něho nevídané množství rozličného ptactva, krásně začalo zpívati a mládenečka obletovati, ba i na plece a hlavu mu sedali. Mládenec k nim mluvil a každého přívětivě pohladil. — Mezitím si děvče ulomilo zlatou halúzku a do šátku si ji zavinulo —, aby měla vraj¹³ nějakou památku.

Z toho zlatého lesa přišli do stříbrného a mezi stříbrné vrchy. — Sotvaže se tam přibližovali, vyběhlo z něho množství rozličných zvířat, k mládenečkovi se hrnuly, obskakujíce ho radostně. A on každé zvířátko pohladil a poláskal a s nimi rozmlouval. Mezitím si děvče ulomilo stříbrnou halúzku, neboť jí napadlo: kto vie, či by mi moje sestry uverily, keď im budem rozprávaf, kdě som bola a čo som viděla.

Když se krásný mládenec ode všech svých dobrodinců byl takto rozloučil, navracoval se tím samým chodníčkem, kterým přišel, a děvče zase potichu za ním. Když přišli k otvoru, chytila se mu za končík kabátíku a vyletěla s ním do té světnice, z které byli před nedávnem odešli. — Otvor se za nimi zavřel. — „No, už som sa odobral! Teraz si už muožeme aj zavečerať“ — pravil chlapec, a děvče rychle skočilo k ohni a nosilo na stůl, co bylo navařilo. Posadili se a najedli oba do chuti. Když se najedli, pravil mládenec: „No teraz by sme sa vari mohli už uložiť!“ I uložili se pěkně krásně do odpravené postele, ale děvče položilo doprostřed mezi ně ony halúzky, stříbrnou a zlatou. — Za chvíli usnuli oba.

Druhý den bylo slunce hodně vysoko vystoupilo, ale mly-

¹² Blyšťely. ¹³ Prej.

nářčina dcerka se ještě nehlásila. Pán byl již velmi netrpěliv, čekal za dobrou chvíli ještě, ale když ještě slechu o ní nebylo, dostal strach, že se jí snad zle vedlo. I šel se podívat, jak a co je s ní. Ale kdo vypraví jeho radost, když dvěře otevřel a na posteli svého ztraceného syna vedle mlynářčiny dcery ležeti viděl! Jen co se byli právě ze sna probudili. – Otec radoval se jako dítě a všechno vůkolní panstvo dal sezvati, aby se s ním radovali. – Mládenec zhlédna při sobě dvě halúzky, s podivením pravil děvčeti: „Či si ty so mnou až tam dole bola? No keď si mi tak verná, znaj, že si ma vyslobodila. Z týchto halúzek budeme mať dva kaštiele¹⁴.“ – I vzal ty dvě halúzky, vyhodil je oknem ven, a v tom okamžení vystavily se z nich jeden stříbrný a druhý zlatý zámek, v kterých potom mlynářčina nejmladší dcera s vysvobozeným od ní krásným mladým pánem bývala, a jestli neumřela, dosud bývá.

¹⁴ Zámky.

V JEDNÉ DĚDINĚ ŽIL ČLOVĚK, O KTERÉM ŘÍKALI, ŽE je sprostáček¹; nebyl také nikdy ani dvě míle za pecí, a proto mu říkali i Pecko². Ubohý Pecko sloužil každému za posměch, každý kout ním vytřeli³, a kde kdo, měli ho za blázna; on ale kůřeti neublížil. – Jednou šel, něborák, do kostela a tu slyší, kterak pan farář káže, „kdo kráčí cestou trnovou, že přijde do nebe“. – Sprostáček když domů přišel, pravil ženě: „Žena moja, ja iděm do něba!“ – „Nože id, sprosták, něbuděm sa ja za těba trápit!“ – odpověděla mu žena, upekla mu černou hnětanku a za dvěře ho vyprovodila.

Pecko, pamětliv slov knězových, nešel cestou, kudy jiní šli, ale volil jíti přes kamení, trní a bodláčí, v pevné důvěře, že přijde do nebe. – Lidé se mu smáli, ale on na ně nedbal. – Dlouho chodil, zedrán byl, umdlen k smrti, a nebe nenašel. – Tu jedenkrát, lačen a žízniv, padl u dveří jednoho kláštera. Vrátník ho našel a dovedl do kláštera. Dali mu jíst i pít a řekli mu, chce-li tam zůstat, nechť zůstane, že může býti topičem. – Sprostáček myslel, vida krásné komnaty, a mnichové že celý den se modlí, jedí, pijí a v pěkné zahradě se procházejí, že to již je v tom nebi. – Zůstal tam. – Když se páni najedli, také Pecko dostal na svou mísku; jaktěživ se neměl tak dobře a tak dobrých jídel neokusil. – Jednou zalezl si se svojí miskou do postranní chodby, kde visel starý krucifix dřevěný. – Pecko sedl si k němu a dlouho se naň díval, a potom pravil útrpně: „Něborák, akýs ty chudý⁴! Prečo ti tuto v tom něbi nědajú dač jest? Choj a jedz so mnou!“ – a přistrčiv mísku blíže ku kříži, položil k ní i svoji lžici, aby Kristovi jako hostu přednost dal. – A s kříže sehnul se Kristus a pojedl s ním. – Od té doby Pecko vždy se svou miskou ku kříži přisedl, a dříve než sám byl okusil, jemu podal. Nikdo o tom nevěděl;

¹ Hloupý.

² Peciválek.

³ K nejhorším pracím ho upotřebili.

⁴ Vyschlý.

mnichové se chodili do kostela modlit, pak si hleděli svého, starého kříže a sprostáčka si nevšímajíce. – Jednoho dne hledal vrátný Pecku, a tu našel ho seděti v postranní chodbě pod starým křížem, ale na kříži viděl zářícího Krista a slyšel, jak sprostáčkovi povídá: „Dněs budeš ty u mňa na hostině.“ – I běžel vrátný k převorovi a povídal mu, co viděl a slyšel. Ustrnutí mnichové pospíchali do chodby, vzali sprostáčka mezi sebe, dovedli do nejpěknější světnice a tam se ho na všecko ptali. – Když jim Pecko vše pověděl, tu poznali, že je člověk Bohu milý a že ho Bůh chce k sobě povolati. – Připravili ho k smrti, a ještě ten den sprostáček pokojně skončil.

CESTA K SLUNCI A K MĚSÍCI

BYLI DVA MLADÍ LIDÉ A MĚLI SE RÁDI. ONA BYLA jako holubička, on jako sokolík. – Jeho jmenovali Janík, ji Hanuška. – Hanuščin otec byl bohatý zeman, Janíkův otec byl chudý bača¹, ale z toho si Hanuška nic nedělala, třebas byl Janík chudý, jen když byl šumný². „Ale čože tomu otč povie?“ – Jednoho dne ustrojil se Janík pěkně krásně a šel k zemanovi zeptati se ho, dá-li mu Hanušku za ženu. – Zeman ho vyslechl a pak mu takto pravil: „Počuj, Janík, keď ty chceš moju dcéru mať, id' sa skorej³ spýtať Slnca, prečo nĕsvieti a nĕhřeje v noci ako vo dnĕ, a Mesiaca, prečo nĕhřeje a nĕsvieti vo dnĕ ako v noci. Keď ti povedia, prídi nazpak a dám ti moju dcéru i všetko bohatstvo.“

Když to Janík slyšel, posadil si širák na stranu, rozloučil se s Hanuškou a dal se na cestu k Slunci. – Jednoho dne přišel do osamotnělého hradu, a že byl večer, prosil o nocleh. – Dali mu nocleh, pozvali ho ke stolu a ptali se, odkud a kam jde. – Když jim řekl, že jde k Slunci a k Měsíci, prosil ho gazda⁴, aby jim bratrskou službu prokázal a zeptati se nezapomněl Slunce, proč jim nejpěknější hruška po kolik let již nerodí, an dříve vždy nejsladší ovoce rodívala. – Janík mile-rád slíbil, že se na to poptá. – Ráno šel dále.

Šel zase přes hory doly, pláně a lesy, až přišel do jedné dědiny, kde byla veliká nouze o dobrou vodu. – Ptali se Janíka, odkud a kam jde, a slyšíce, že jde k Slunci a k Měsíci, prosili, aby se také zeptal Slunce stranu jejich studně, proč tak dobrou vodu nedává, jako dávala. – Janík slíbil, že na ně nezapomene, a šel zase dále.

Po dlouhé cestě přišel konečně k Slunci. – Když k němu přicházel, bylo právě na východu.

„Hej, čakaj, mám sa ťa dač spýtať!“ volal naň Janík.

¹ Nejstarší pastýř na salaši. ² Pěkný, hezký. ³ Dříve. ⁴ Hospodář.

„No chytro⁵ že pod' – veď musím ja celý svet obchodiť!“ – odpovedělo Slunce.

Janík si pospíšil, a když byl u Slunce, ptal se ho: „A prečo ty nēhrejaš a nēsvietiš v noci ako vo dně?“ – „Kebych ja svietilo a hrialo v noci ako vo dně, musela by zem vyhoreť“ – odpovedělo Slunce. Janík ptal se ho ještě na vodu a na hrušku, ale Slunce mu odpovedělo, to že bude vědět bratr Měsíček. – Tak mu povědělo, rychle odcházějíc. – Janík šel zase dále, až se s Měsícem stretnul⁶. „Hej Mesiačok, čakaj, mám sa ťa dač spýtať!“ volal naň zase Janík.

„Nuž chytro vrav⁷, svet ma čaká“ – odpoveděl Měsíček a pozastavil se.

„Prečo ty, Mesiačok, nēsvietiš vo dně ako v noci, prečo nēhrejaš?“ – ptal se Janík.

„Kebych ja svietil vo dně ako v noci, nēbolo by úrody; – ja nēhrejem, ale zemí rosy dávam, aby bolo božiho požehnanania,“ – odpoveděl Měsíc a chtěl dále; Janík ho ale zdržel ještě, vyzvídaje, proč v onom hradu hruška ovoce nerodí, jako rodívala.

„Pokým najstaršia dcéra gazdova pannou bola, hruška rodievala, čo som ale viděl, že pod ňu svoje dieťa zakopala, hruška nērodí. Nach dieťa vykopú, panně hlavu zavijú⁸, a hruška budě rodiť,“ odpoveděl Měsíc a chtěl dále jíti; ale Janík ho zase zdržel otázkou, proč v oné dědině tak dobrou vodu nemají, jako mívali.

„To je preto, že tam, kdě voda vyviera, križla leží a pod tou križlou veliká žaba, ktorá naveky vodu múti a špatí. Nach križlu vylomia, žabu zabijú a budú mať vodu dobrú, ako mávali.“ – Po těch slovech spěchal Měsíček rychle dále, aniž ho Janík více zdržoval. Vědělť již, co věděti chtěl, dal se tedy na cestu k domovu.

Když ho lidé v oné dědině, kde dobré vody neměli, přicházeti viděli, běželi mu v ústrety, žádostivi jsouce zvěděti,

⁵ Čerstvě, rychle. ⁶ Potkal. ⁷ Povídej. ⁸ Dají do pleny, pod čepec.

jakou zprávu jim přináší. — Janík šel s nimi k studni a vše jim pověděl, co dělají mají; vskutku našli tu žábu pod križlou seděti, která dobrou vodu kalila. Zabili ji a voda byla zase tak dobrá, jako předtím bývala. — Bohatě ode všech obdarován, šel Janík dále.

Jak přišel do onoho hradu, gazda s radostí ho vítal, ptaje se hned, jestli na jeho žádost nezapomněl.

„Eh pán brat, už to nie, len ale či vám milo budě počuť. — Pokým vaša dcéra pannou bola, hruška rodila, čo ale pod hrušku dieťa zakopala, hruška něrodí! Keď dieťa vykopeť a dcéru vašu zavijetě, hruška budě rodiť, ako rodievala.“ — Gazda šel se hned přesvědčit, jestli tomu tak. Bylo tak. Vykopali dítě, dceru dali pod čepec a Janíka bohatě obdarovali. Dali mu i koníka, aby rychleji domů se dostal.

Hanuška nevěděla, co má radostí počítí, když se jí šuhaj vrátil. Byla již všecka utrápena po něm. Ale otec její nebyl rád, on se nadál, že se s Janíkem více neshledají; proto právě ho k Slunci poslal, myslel, že ho sežehne. — Ale Janík se vrátil zdráv a o mnoho moudřejší; vědělť, proč nesvítí a nehřeje Slunce v noci jako ve dne a Měsíc proč nehřeje a nesvítí ve dne jako v noci; přinesl s sebou bohatství, více než sám zeman měl, i bystrého koně. K tomu byl pěkný, švarný šuhaj; Hanuška nechtěla za jiného jíti, jen za něho. Cože měl starý otec říci? — Neříkal nic a Janík vzal si Hanušku. Bylo hlučné veselí; kaše s medem bylo tolik, až přetýkalo, a muziky, až se hory ozývaly.

CHUDÍ JEDNI RODIČE MĚLI DVĚ DĚTI. JEDNO UTĚŠENÉ děvčátko a jednoho chlapce, staršího děvčátka. Děvčátko volali¹ Anička, chlapce Janík. Dokud byly malé, hrávaly si, jako děti hrávají. Janík běhával s chlapci po dědině, Anička sedávala u vody, která tekla okolo zahrady otcovy. V té vodě bývalo dvanácte vodních panen. Jak Aničku ty vodní panny na břehu spatřily, proměnily se vždy v zlaté kačice, na břeh k ní přilítly a do své i její dobré vůle s ní se bavily. Tato zábava byla Aničce mimo rodičů to nejmilejší, nejen dokud malá byla, ale i když dorůstala.

Než Anička dorostla, umřela jí dobrá matka. Otec se oženil a děti dostaly zlou macechu. Ta macecha měla též dceru, tak starou jako Anička, říkali jí Kata², ale byla nehodná, nedobrá. Rok po roku míjel, děvčata dorostly. Tu macecha všecko jen pro svoji Katu, pěkné šaty, dobrá jídla, pohodlí, i chválu nad chválu; — Aničce jen plátěnou sukničku, hrubou košilku, ovesný chleběk, a k tomu nebylo nadávek, které by jí každý od Boha den nebyla navolala. — Ze dne na den byla na ni macecha horší; co jen mohla napriek³ jí udělat, to jí udělala. Kde se jen mohla do ní zakousnout, zakousla se, a kde se před cizími mohla o ní zmíniti, pomluvila ji. I tu jedinkou radost, kterou měla se zlatými kačičkami, tu jí bránila, řkouc, že by se styděti měla, tak stará již, hráti si a nechati matku prací se mořiti. — Zachovávala sice ten příkaz Anička, jak dalece mohla, ale když měla po chvíli, vždy odběhla k vodě ke kačičkám, by se s nimi potěšila a jim si požalovala. — Jaknáhle ji ale macecha zahlédla, vždy běžela mezi kačice, tloukla do nich a leckterou i poranila, jenže se kačičkám, jak do vody vlítly, rány ihned zahojily. — Anička ale vždy dostala bití a huby.

¹ Jmenovali. ² Kateřina. ³ Příkoř.

Rozmazlená Kata se z jizby ani nepohnula a ke kačičkám už dokonce nešla a vystát je nemohla, protože je Anička ráda měla. Medle co se ještě stalo? – Za to, že Anička zlaté kačičky milovala, obrůstala růžemi, a Kata, že je nemilovala, obrůstala trnám. Ačkoli macecha dosti se namahala s Aničky růže strhat a s Katy trní, – nic to nespomohlo. Na Aničce růže, čím více je trhala, tím krásněji se rozvíjely, a na Katě rostlo trní denně pichlavější. Konečně musela nechat tak.

Janík když se byl statečným šuhajem stal, šel za vodu kamsi daleko a tam vyhledal si u jednoho bohatého mladého pána službu. Dávno již, co se byli s Aničkou neviděli, ještě ani růžemi neobrustala. I vzkázal jí, aby mu alespoň její podobu poslala. – Udělala mu tu radost. Dala se zcela ukradomky⁴, by se toho macecha nedověděla, malovati a obrázek ten bratrovi poslala, též tajně. – Co Janík utěšený obrázek od sestry dostal, stal se mu jedinou radostí. Jak si práci odbyl, vzdálil se od druhé čeládky, odešel do své jizby, vytáhl obrázek a tak se vždy naň zahleděl, že se mu až před očima měnilo. – Při tom pohledu vždy ho slze polily a hlasitě naříkal: „Ach krásna moja sestrička, keby som ťa ja ešte len raz vidieť mohol! Ach veru, že si sa mi premenila! Ej veru si macochino kliata nežaslúžila, ale by si zaslúžila, aby si bola bohatou paňou!“

Takto den po dni naříkával Janko nad krásným obrázkem své sestry. – Druhá čeládka toto naříkání slýchala, ale si je ani hore nevzala⁵; když ale den po dni to trvalo, začala býti zvědavější, střežla Janka, až ho dostřehla a všeho se dověděla. – Jak to čeleď věděla, věděl to i pán. Mlád jsa, byl i zvědav, a protož umínil si, že půjde Janka poslouchat, aby zvěděl, co ve věci je.

Janko když si práci svoji odbavil, odstranil se do své jizby a tam, jak obyčejně, nad obrázkem své sestry počal naříkati. „Ach krásna moja sestrička, keby som ťa ešte aspoň raz vidieť mohol! Veru si macochino kliata nežaslúžila, ale by si za-

⁴ Ne zapřenou, potajmu. ⁵ Nepokládala je za mnoho.

služila, aby si bola bohatou paňou!“ – Jak to pán za dveřmi slyšel, vkročil do jizby a ptal se Janka, co pláče; Janko obrázek chytro⁶ skryl a odpověděl: „Ach, nuž toto a toto sa mi stalo“ – i všelicos pánovi namluvil, ale pravdu zamlčel. – Pán vida, že se vymlouvá, nechtěl naň doléhati, i zanechal ho, doufaje, že jiným způsobem pravdy se doví.

Druhý den se mu zase tak zvedlo; až třetí den, tu vstoupil tak rychle do jizby, že Janka při obrázku zastíhl a krásnou růžovou postavu na něm zahlédl. – I přísně se obořil na Janka, aby mu vše vyjevil a jestli to opravdu jeho vlastní sestra. – Konečně Janík upřímně mu vše pověděl a že je to věru jeho vlastní sestra Anička. „No, keď je to tvoja sestra,“ pravil mu pán, „zapriahni mojích šest najkrajších paríp⁷ do mojho najkrajšieho hintova⁸ a dovez mi tvoju sestru za ženu. Ak mi ju nedovezieš, dám ťa za živa v kochu⁹ zaúdiť.“

Když pán rozkázal, musel Janík poslechnouti. Druhý den ráno, sotvaže se zory zapalovat počínaly, již šest bujných, krásných hřebců v pozlaceném kočáře zapřažených na dvoře dupotalo. Janko vyskočil na kozlík, práskl bičem a hybaj ven branou, jako na tátošech, pro krásnou Aničku, aby ji mladému pánovi za ženu přivezl. I nezastavil se, až před otcovým domkem. Vejde do jizby, a tu radost nad radost! Otec, sestra tak se nad jeho příchodem radovali, jako by se jim byl znovu narodil, neboť ho dlouho již nebyli viděli. – Jak nejlepší věděli, tak se vítali, a když se uvítali, řekl Janko: „Mně je tu nie do bavenia, lebo ma pán budě čakať; poviem vám teda, načo som prišiel. Muoj bohatý mladý pán ma, sestrička moja drahá, poslal pre ťeba, aby som ťa jemu za ženu priviezol, sľubujúc mi, ak ťa doveziem, veľkú odmenu, ak ťa nedoveziem, v kochu ma za živa zaúdiť.“

Krásná Anička se zarděla, ale vidouc, že jinak být nemůž, obriadila se¹⁰ pěkně krásně a s Janíkem se vybrala.

⁶ Rychle. ⁷ Nádherný kůň. ⁸ Kočár panský, krytý. ⁹ V komíně.

¹⁰ Spořádala se, přistrojila.

Ale to macechu velmi mrzelo, že by Anička měla býti bohatou paní, a její Kata ne; i nabídla se úlisně Aničce, že ji nenechá samu jeti, že pojede s ní. Než se Anička nadála, seděla vedle ní v kočáře i s ošklivou Katou. Janík nad hlavami koňů bičem zapleskl a ti se zdvihli do větru a letěli, až se za nimi prášilo.

Když ponad vodou přes most letěli, nachýlila se Anička z kočáru, aby se podívala, jestli by kde zlaté kačičky viděla; toho macecha použila, a jak se Anička z vozu nahýbala, dolů do vody ji sotila. Potom svoji strapatou Katu vedle sebe posadila a bohatému pánu za ženu ji vezla. Netrpělivě čekal pán sluhu; jak zaslechl dupot koňů na dvoře, volal zdaleka: „No Janko, či si mi krásnu nevestu dovezol?“ – Ale jak se zhrozil pán, když v kočáře místo růžové Aničky zhlédl trním obrostlou Katu. – „Či je táto nětvara tvoja sestra, ktorej obrázok si mi ukázal a pre ktorú som ťa poslal?“ všecek zaražen ptal se pán Janka, ale macecha rychle odpověděla, že to věru Janíkova vlastní sestra.

Janík obrátil se do kočáru, i oněměl a zdůpněl¹¹; nemohl pochopiti, kterak se jeho utěšená růžová sestra mohla v takovou netvoru přeměnit.

„Tak si sa mňa ty opovážil oklamať?“ vzkříkl rozhněvaný pán, „no, čo som ti prisľúbil, to budeš mať“ – a hned dal Janka vstrčiti do komínu, pod komín dal nastlati a zapáliti mokrou slámu, aby se v dýmu jejím udusil. Strapatou Katu a matku její dal hned v čerty odprášit, aby šly, odkud přišly.

Janko se při dýmu slámy pomalu udil; pán ale neměl nikde pokoje, nikde stání, ani radosti, a to proto, že myslel neustále na růžovou Aničku. – Jednou přijde mu čeled' oznamovat, že když pod Jankem večer slámu zapalují, vždy jakési žalostné naříkání ženského hlasu slýchají, z kterého toliko rozuměti: „Ach bračok muoj drahý, ako nevinně trpíš pre našu zlostinú macochu!“ – a každé ráno že na ohnísku perle nalézají, které komínem dolů padají.

¹¹ Zdřevěněl.

Nad touto novinou se pán velmi podivil. – Když mu to čeled' byla vyrozprávěla, odešla. Tu an ještě v zamyšlení nad tím stál, zašustlo cosi okolo okna, jako by něco bylo přeletělo. – Pán skočí k oknu, dívá se, nikde nic – leč v koutku u okna vidí zlaté pérko. – Vzal si to pérko, položil je na stůl a přikryl krásným pohárem. – Tu přichází opět čeled' oznamovat, že právě zase naříkání slyšeti a perle že dolů padají. Ihned běžel pán pod komín a shledal, že čeled' pravdu mluvila. Poslouchá a slyší žalostný nářek: „Ach drahý braček, ako ty nevinně trpíš pre našu zlostnú macochu!“ – Jak to pán slyšel, pomyslí: „To musí byť ružová Anička, s ktorou pluha¹² macocha dáko šibalstvo vystrojila!“ – Uhodl to pán! Byla to Anička, co nad bratrem Janíčkem naříkala a perle místo slzí plakala. Když ji matka do vody shodila, octnula se mezi zlatými kačičkami, které ji hned také zlatou kačičkou udělaly a mezi sebou nechaly. Ona to byla, co okolo pánova okna letěla a zlaté pérko potratila.

Od ohníska pospíchal pán do své jizby a netrpělivě přecházel se po ní, ohlížeje se tu po okně, tu po pérku. – Za malou chvíli zašustí to pod oknem a sladký hlas se ozývá: „Mladý pán, mladý pán, daj mi moje perie.“

„Akuo perie? Ja žiadno perie nemám.“

„Moje zlaté perie, čo si mi vzal s obloka.“

„Tvoje zlaté perie je tu na stole, pod' si preň.“

„Ty si mi ho vzal s obloka, ty mi ho daj.“

„Ja som ti ho vzal, ale si pod' sama preň.“

V otevřeném okně se tu náhle ružová tvář zajásala a pomalu se spanilá ženská postava, nahá, jak ji Bůh stvořil, do jizby všinula. Byla to ružová Anička.

Sotvaže do jizby vkročila, skočil mladý pán, a chytiv ji kolem pasu, zvolal: „Tu si mi, moja drahá, už ťa viacej nepustím!“ – Tu se mu děvče na hada a na všelijaké potvory v ruku přeměňovati počalo, ale on ji z rukou nepustil, aniž

¹² Špatná osoba.

se jí bál. Vždy jen volal: „Něpustím ťa, něpustím, kým sa mi koľvek na takú nėspravíš, akou si predtým bola.“ – Konečně se mu proměnila na utěšené děvče, jakou byla; padnouc mu okolo hrdla, vděčně mu děkovala, že ji vysvobodil. – Kdyby ji byl pustil, byla by musela zůstat kachničkou.

Ihned dal pán Janíka z komína sňati, Anička ho namazala mastí, kterou si od vodních panen donesla, i ožil hned a krásnějším byl než předtím. – Mladý pán se potom hned s Aničkou sesobášil a žil s ní šťastně a dlouho. Janka udělal pánem a otce Aniččina vzali k sobě, aby i jemu dobře bylo.

Zlostnou macechu i strapatou Katu dal pán vstrčiti do komína, dal pod nimi páliť slámu, aby se udily; – tož se jim za jich zlost dobře stalo.

I

KDYŽ CHODIL OTEC NEBESKÝ S PETREM PO ŠIROKÉM údolí, roztrhal si Petr košili. – Přišli k jednomu plotu, na němž viselo několik košil. I řekl Petr Otcí nebeskému, že si jednu košili vezme. Otec nebeský nechtěl mu to dovoliti, Petr ale řekl: „Eh, len preca si ju vezmem,“ a vzal ji.

„Keď si vzal, majže si, ale večer puojděš počúvať¹, čo budě baba vraveť²,“ řekl mu Otec nebeský. Petr si košili nechal; když přišla bába večer košile sklízeti s plotu a zpozorovala, že jedna chybí, pravila: „Eh, čo tam, to tam, nach ju Otěc něbeský temu požehná, čo ju vzal!“

Když to Petr vyslechl, šel a Otcí nebeskému vyřídil, co bába povídala. – Otec nebeský mu ale kázal, aby ihned košili zase na plot pověsil. – Stalo se tak. – Šli dále.

Přišli k druhému plotu a na tom viselo mnoho košil. Patřily bohatému gazdovi. Řekl zase Petr Otcí nebeskému, že si jednu vezme, že jich je tam mnoho, ale Otec nebeský mu přivoliti nechtěl. Petr si ale přece jen košili vzal. – „No, keď si vzal, majže si, ale večer puojděš počúvať, čo budě baba vraveť,“ – řekl mu Otec nebeský.

Petr šel večer na posluchy. – Když přišla baba sbíratí košile a viděla, že jedna chybí, začala hřešiti: „Bodaj toho čerti do ohenného pekla odvliekli, čo mně tú košeľu ukradol!“ – Když to Petr Otcí nebeskému vyřídil, řekl Otec nebeský, aby si Petr košili nechal. – To prej bylo proto, že baba Petra k čertům posílala.

II

Jindy zase, když chodili spolu po širokém údolí, poslal Otec nebeský Petra, aby koupil hus pečenou. Petr koupil hus

¹ Poslouchat. ² Řekne.

pečenou, a že byl lačen, snědl po cestě jednu nohu. – I ptal se Otec nebeský, když mu Petr husu přinesl: „Kděže má, Peter, husa druhú nohu?“

„Tá němala druhú,“ odpověděl Petr.

„Ach či si ty viděl, aby husa len jednu nohu mala?“ – řekl mu Otec nebeský.

„Ľala! Otče něbeský, tam stojí husa o jednej nohe!“ zvolal Petr, ukazuje Otcí nebeskému na krdělec³ hus pasoucích se, mezi nimiž stála husa právě na jedné noze. – Otec nebeský neříkal tak ani tak a šli dále. Přišli do lesa a tam našli poklad. Otec nebeský peníze zdvihl a rozdělil je na tři díly. Petr se na ty hromádky díval a zeptal se potom Otce nebeského: „Kemuže budě, Otče něbeský, tento tretí diel, keď smô dvaja?“

„Jedon budě mně, jedon těbe a tretí temu, čo tú nohu zjedol!“ – řekl Otec nebeský.

„No, Otče něbeský, ja som ju zjedol, keď som bol hladný,“ přiznal se Petr.

Otec nebeský se trochu mrzel na Petra, že ho obelhal, ale hned se zase udobřil a dal mu třetí hromádku, neboť měl Petra velmi rád.

III

Jednou když opět chodil Petr s Otcem nebeským po širokém údolí, nemohli dostati noclehu. – Konečně přišli k jednomu sedláku a ten dovolil jim přenocovati; dal jim i večeři. – Po večeři lehl si Otec nebeský na pec a Petr lehl si k lopatám (před prsk), poněvadž tam tepleji bývá. – Chválil v duchu sedláka, že jim toho noclehu dopřál a ještě i večeři dal, a doufal též na dobré snídání. – Ráno sotva se brieždit počalo, sedlák vstal a hned také na pocestné volal: „Hore, hore!“ – Petr čekal, až bude-li Otec nebeský vstávat, a když viděl, že se nehýbe, zůstal též ležeti. – Po chvíli křikl sedlák zase: „Hore chlapi, keď stě mali večeru a nuocku, chojtěže i robiť!“ –

³ Houfek.

a když se Petr zase nehýbal, vzal lopatu, plácl jí Petra několikrát po hřbetě a odešel ven.

To nebylo ovšem Petrovi milé a litoval, že si nelehl na pec. Mysle si, tam že ho nechá sedlák na pokoji, prosil Otce nebeského, aby si lehl k lopatám, on že si vleze na pec. Otec nebeský udělal mu po vůli. – Po nějaké chvíli přišel sedlák zase, a vida Petra ještě ležeti, zahřešil: „Bodaj ta, veď ti ten spí ako medveď v zime! – A čo ten tam na peci?“ – dodal, ohlídnal se na pec. Petr ani nedutal; to když sedlák viděl, vzal lopatu a opět ho notně plácl, v důmnění, že je to ten druhý. – Když se ale Petr ještě nehýbal, sedlák rozmrzen odešel. – Petr ale, jak ho viděl odcházeti, rychle vstal, a nečekaje na snídání, prosil Otce nebeského, aby jen rychle ze stavení toho hugána⁴ odešli. – Otec nebeský se maličko usmál, neřekl tak ani tak a šli dále.

⁴ Hrubcián, hulvát.

O TURKOVI A KRÁSNÉ KATARINĚ

BYL JEDEN SELSKÝ GAZDA A TEN MĚL DCERU NEobyčejně krásnou. Pověst o její kráse daleko široko se roz-nášela. Jmenovala se Katarina.

Slyšel o ní též jeden turecký pašalik; ten by ji rád byl za ženu dostat, nevěděl ale kterak. – Otec krásné Katariny zabýval se povoznictvím a měl pěkné koně, o které velmi dbal. – I vyzkoumal Turek, kudy on vždy jezdí, a dal mu do cesty vykopati hlubokou jámu. Gazda jel a přijížděl k tomu místu v soumraku. Jsa povědom cesty, nenadál se nehody, která ho čekala, až tu najednou koně i s vozem do jámy spadli. – Ubohý křičel, volal dobré lidi, volal Boha o pomoc – ale nikde nebylo človíčka. – Turek zatím čekal v záloze, až když slyšel a viděl, že je gazda v největší nouzi, tu ze zálohy vyjel a ptal se ho, co se mu stalo. – Gazda naříkaje ukázal do jámy, kde sebou koně trhali a se kopali až hrůza, a přece ven dostat se nemohli.

„Nuž, ja ti spomuožem, keď mi slúbiš dať, čo najlepšieho pri srdci máš!“ – řekl mu Turek. – Gazda se ulekl.

„Ach, akože vám to muožem dať, veď mi je najlepšia pri srdci moja krásna dcéra“ – odpověděl mu gazda.

„Nuž veď; těbe bola krásna dcéra a mně budě krásna žena“ – řekl Turek. – Gazda nevěděl, co má dělati, nechtěl slíbiti dceru Turkovi, ale koní a vozu bylo mu též líto; sliboval Turkovi peníze, pole, ale ten nechtěl nic než krásnou Katarinu. – Vida gazda, že Turek jinak nedá a že mu bez jeho pomoci koně zahynou, slíbil mu konečně svoji dceru. Tu zavolal Turek svoje lidi a pomohli gazdovi z jámy. Když Turek domů přijel, oznamoval matce, že si přivede krásnou Kateřinu za ženu, aby ji dobře přijala, kázal přichystati skvostnou hostinu, a hned sezvali svatebníky.

Když přijel gazda domů a dcera mu vstříc přiběhla, roz-

plakal se nad ní. I ptala se ho Katarina: „Ach tatík premilý – čože vás tak bolí, či hlava, či ruce, a či driek¹ váš biely?“

„Hlava ma něbolí, ani ma driek biely, ale som ťa predal pohanu Turkovi,“ odpovėděl jí otec. „Ach tatík premilý, čože stě robili, za vozík s koňami dušu stě predali“ – naříkala krásná Katarina. – Ale ani její nářek, ani otcův zármutek platen již nebyl, již se nemohlo slovo nazpět vzíti. – Třetí den měl již ženich přijeti. Vskutku také, třetí den jak nastával, viděli zdaleka prach se zdvihati.

„Či sú to mrákavy², či sú čiernavy³?“ ptal se otec dcery.

„Ach tatík premilý, nie sú to mrákavy, nie sú to čiernavy, ale sa už hrnú tí Turci pohani.“ – Když otec viděl, že to ženich jede, pravil dceři: „Katuško, dcéro má, poobliekaj šaty, aby sa rovnaly slnku aj mesiaci!“

Katuška šla do své komůrky a hořce, přehořce plakala; těžko jí bylo za Turka se vdáti. Když si dlouhé žluté vlasy česala, žalostně naříkala: „Vlasy, moje vlasy, škoda vaší krásy! – Kděže vy puojdětě? Za turecké hory; hlavička ma bolí!“

Turek přijel v krásném kočáře s mnoha panstvem a svatovmi⁴ pro svoji krásnou nevěstu, a když mu ji vyvedli, byl radostí všecek omámen. – Když odcházela z domu, bozkala⁵ matku třistokrát a pravila jí: „Matka moja drahá, hladťě na mňa, viac ma něuvidítě!“ – Když ji vedli přes práh, zvolala smutně: „Zostávajtě zdravy, tieto naše prahy, čo vás prekráčaly moje biele nohy,“ a když ji do kočáru posadili, žalostně zvolala: „Počkajtě chvílenku, prední furajtieri⁶, kým sa poďakujem otcovi, matěri. Matěri ďakujem za dobré chovanie, otcovi ďakujem za złé vydávanie!“

Nechtěla sednout k Turkovi do předního vozu, ale sedla do zadního mezi družičky. Když kus cesty ujeli, vytáhla si Katarina červené jablíčko, co jí matka na cestu dala. Obrátivši

¹ Driek, život. ² Mračna. ³ Chmůry černé. ⁴ Svatebčany. ⁵ Políbila.

⁶ Vorreiter.

se k družičce, prosila ji: „Turkova družička, podaj mi nožíčka, ať ja si odkrojím od smedu⁷ jablčka.“ – Ona zamýšlela tím nožem se prekat (prôbodnouti). Turkova družička odpovíděla, že nemá a nedá nožíčka. – Jeli dále, až přijeli k Dunaji.

Tu volala zase na předního jezdce: „Turecký furajtier, počkajže namále, pila bych ja vodu z tohoto Dunaje!“ – Družice nechtěly dovolit, aby slezla; pravily, že jí samy vody naberou do zlatého poháru. – „Nie naučená ja zlatému poháru, ale naučená lahnút ku Dunaju.“ – To řkouc s vozu skočila, k břehu běžela, do Dunaje skočila, až se jí vodička nad hlavou sklopila.

Všickni s vozů poskákali, hledali, volali, ale jen žluté její vlasy viděli po vodě plynouti. – „Rybári, rybári, zakladajte siete, mladoženka moja dolu vodou letí!“ – volal zoufalý Turek. Rybáři zatáhli síť jednou, vytáhli rybu, zatáhli po druhé, ale to nebyla již ryba, to byla krásná Katarina. – I zabalili ji do koberce drahého a smutně jeli domů.

Turkova matka stála na prahu a vyzírala, nemohouc se nevěsty a syna dočkati. – Když viděla, jak jsou všickni smutni, ptala se svatebčanů: „Ej svatovia mojí, čo tak smutní idětě, či vám ju nědali, či vás oklamali?“ – „Veru nám ju dali, nás něoklamali, ale nám zostala pri tichom Dunaji,“ odpověděli svatebníci.

Tu začala Turkyně nad mrtvou nevěstou hořce naříkati:

*Ach něvesta moja,
čo si sa tak bála,
či sedēm majerou,
či dēvet kaštielou?*

*Ved by si něišla
po blatě, po doskách,*

⁷ Žízeň.

*ale bys chodila
po mekkých kobercách.*

*Veď by si tu bola
tvrdo ňerobila,
len v čipkách⁸ seděla,
zlatom, striebrom šila.*

*Veď by si tu bola
hladu ňetrpela,
z findží⁹ krištálových
kávu popíjala.*

*Kebyś bola prišla
do tureckej zemi,
bola byś umrela
v hodbávnej posteli.¹⁰*

Místo radosti k veselí přivezl si Turek do domu zármutek
a rodiče Kateřiny hořem scházeli, až i sešli.

⁸ Krajkách. ⁹ Koflíků.

¹⁰ Pohádka ta zpívá se místy co balada, místy se jen takto rozpráví. Viz Kollárovy
Národné Zpievanky. Katarína. Díl II, str. 8. Končí se tam takto:

Lepší je ten Dunaj
něž hárem turecký.
Lepšia smrt křesťanská
něž život pohanský.

KDYŽ SE VALAŠI¹ REDIKUJÍ², NEZAPOMENE BAČA³ oheň z koliby⁴ vyházet a strungy⁵ četinou⁶ zaklásti; kdyby zapomněl to udělati, měl by zlý duch právo na tom místě rejdy své prováděti.

Jednou redikovali se valaši i zapomněli vatra⁷ zahasit a z koliby vymetat a strungy četinou zaklásti. Tu samu noc zabloudil jeden pocestný v těch horách a po dlouhém sem a tam se toulání přišel na tu kolibu a ohnák v ní našel. Byl rád. Ohřál se při ohníčku, lehl na lavici a usnul. Okolo půlnoci probudí ho zvonění zvoncův, bečení ovec a houkání valachův. – Slyšel, jak sehnali ovce do košiaru⁸, a potom viděl vstoupiti valachy do koliby.

„A kdo to tu?“ zvolal jeden z valachů.

„A čo těba do něho?“ zakřikl ho bača, „to dáky pocestný ustal. – Nach si odpočinie. Keď odvaríme, potom ho zobudíme a nachováme⁹.“

Pocestný dobře tušil, že na nečisté místo zabloudil, a zimný pot vyrazil mu na čele. Neosmělil se ani jen půločkem pohlédnouti, co se okolo něho děje. – Valaši, chlapi jako buci, zatali si valašky¹⁰ do srubův¹¹, shodili s plecí cedidla¹², nabili a zapekli si pipky¹³, umyli si ruce a odešli na strungy¹⁴.

Pocestný si oddechl a zdvihl hlavu, aby se po kolibě ohlédl.

¹ Pastýři ovec.

² Redikování tolik co stěhování se s místa, kde je vypaseno, na lepší pastvu, což se obvykle každý třetí, čtvrtý týden stává.

³ Vrchní pastýř.

⁴ Z prken sbitá chaloupka, kde se vaří a dělá sýr, a obydli to valachů.

⁵ Průchody u košáru, kudy ovce ven se pouštějí.

⁶ Chvůjem.

⁷ Oheň.

⁸ Plot z proutí pletený, který se dá složit i rozložit, aby ho mohli valaši odnésti a postaviti, kam by se jim líbilo. V tom košiaru jsou zavřeny ovce.

⁹ Nakrmíme.

Ale kterak se podivil! V kolibě, kterou byl prázdnou našel, stálo všecko, co jen na salaši třeba. Pod střechou táhl se čistý podišiar¹⁵, na něm na kolkách zavěšeny krásné vyřezávané čerpáky¹⁶. – Nad ohněm na kumháre¹⁷ visel kotel a jen se svítil od vetry. Všecko, co bylo v kolibě, bylo pěkné, krásné, jenže v ní jakýsi nečistý zápach vanul; pocestný čul, jaká to čeládka tam rejdí. Pomodlil se Otčenáš, vytáhl si ze zaňadří růženec a znovu se uložil. – Sotva se uložil, hospodářové jeho přišli. – Dva valaši přivlékli veličiznou geletu¹⁸ mléka a bača sedl si a kľagal¹⁹. Když zakľagal, ocedil a vyňal hrudu syra, za půl čtvrtce velikou. Potom dali mléko do kotle a vařili urdu²⁰. S úzkostí čekal pocestný, co z toho bude. Když odvařili a ochladili, odlil jí bača za čerpák, odkrojil syra za ovčí pysk a nesl pocestnému řka:

„No vstaňže, vstaň, už je večera hotová. Čo máme, to dáme, zajedz si, zapi si s nami.“

„Zaplat vám Pánbuoh trinásobně,“ děkoval se pocestný, „ustal som, blúdil som, teraz mi něidě chuť do jedla, najlepšie mi pokoj boží!“ – „Pokoj boží,“ zašklebil se bača, „ba veru je dobrý aj kus syra a čerpák žinčice. Len sa ty najedz a napi, potom muožeš spať aj do súdneho dňa.“ – „Ďakujem vám pekne,“ odpovėděl zase pocestný, „odložitě vy mně to len na ráno; potom mi lepšie padně.“

„Dobre padně vtedy, keď jest, a zle, keď niet!“ zařehtal se bača hrozným řehotem a všecka čeládka za ním, jako celé

¹⁰ Sekérky.

¹¹ Trámů.

¹² Tašky vlněné, vyšíváné, v kterých si nosí potravu.

¹³ Nacpali a do ohně si postavili dýmky, aby jim tabák nabobtil a silnějším byl.

¹⁴ Totiž vypouštět ovce jednu po druhé a dojiti je.

¹⁵ Dlouhé prkno visící pod krovem, v němž jsou kolky zadělány, jako naše misníky.

¹⁶ Dřevěné hrnky jako konvice k nabírání mléka a žinčice.

¹⁷ Dřevěný hák, na němž kotel zavěšen.

¹⁸ Nádoba dřevěná, do níž se nadojené mléko slévá. Geletka, dojačka.

¹⁹ Zasyřil je. ²⁰ Z urdy je žinčice (syrovátka).

stádo koňů po pastvě rže, až pocestnému vlasy dupkem vstaly. „Len sa ty napi,“ pobízel bača dále, stríleje po něm očima, „len pi, veď to vieš, že my valasi to nĕradi, keď nás dakdo ohrdí, potom sa nám ouce zle daria²¹.“

„Ale čo sa mu toľko ponúkaš!“ zakřikl baču jeden valach vyskočiv od ohně, „čapni mu syrom medzi oči! Nuž my jemu dobre, a on nám zle? Do kotla s ním!“

Bača machnul rukou a sýr pleskl pocestnému mezi oči; ostatní přiskočili, chtějíce hoditi ho do kotla, on ale rychle přezehnal se, uchopil modlitebník a prask – hodil ho bačovi do tváře, že mu hned oheň pyskem²² i očima vystřelil. – Ostatní odskočili, jako by jich byl vatrálom²³ po pysku zavalil. Z kotle začala kypět smola hustá, smradlavá pára se z něho kudlila a s parou vystupovaly všeliké divné potvory a začaly tancovat „od zeme²⁴“ okolo pocestného, který mezitím byl zase svůj modlitebník uchopil a jím kruh okolo sebe udělal. Již mu bylo na zadušení. – Vtom zakokrhali kohouti daleko v dědině, a v tomtéž okamžení to zahvízdlo – ale to nebylo, jako kdy valach na ovce zahvízdne, ale jako kdy se vítr mezi dvě skaliska zasekne a bolestí zaskvěčí – tak to zahvízdlo a před pocestným se vše propadlo, jen zamodralý plamen ze země vyšlehl. Ovce zarachotily zvoncemi, jako kdy vlk mezi ně skočí, a potom se hlasy jejich pod zemí tratily, až se ztratily. Pocestný zůstal bez sebe na zemi ležeti a vysoko již slunce stálo, když se vzkřísil. Rychle vzal svoji kapsu na plece, třikrát se přezehnal, a modle se, utíkal z nečistého místa.

²¹ Když podá bača na salaši hostu pít, nesmí tím pohrdnouti, to je velká urážka pro ně. Stává také pověry, že by se jim potom ovce nedařily.

²² Rozumí se ústa.

²³ Klacek, jímž se oheň prohrabuje. Pohrabáč.

²⁴ Valašský tanec.

JEDEN VALACH HLEDAL PŘED SV. JANEM KŘTITELEM ztracenou ovci. Hledal ji dlouho; již se bylo stmilo, dešť se lil jakoby kupami (jako z konví) a valach ovci hledati nepřestával. – Tu najednou zjásalo se mu před očima, jako by se bylo před ním zablesklo, div že neoslepl. Když si oči protřel, tu kam se jen podíval, všude plno zlata a stříbra. Chvíli stál valach nad tím divem jako zkamenělý, když se ale vzpamatoval, sebral se na nohy a hybaj přes paseky a vyskytě² prosto na salaš.

„Chlapci, nebojtě sa viacej biedy!“ volal na ostatní valachy, „tolko peňazí som našol, čo ích ani za týždňň neodnosíme. Len bertě cedilá³ a hybajtě za mnou!“

Valaši nechtěli věriti, když se jim ale zapřísahal, aby ho za živa v kotli uvařili, není-li to pravda, pochyтали valašky⁴ a cedidla a na ono šťastné místo se ubírali. „No, len ma trochu počkajtě,“ křičel starý valach za nimi, „kým si druhé krpce⁵ preobujem, lebo tieto sa mi mokré ako plúca⁶, ľahko by sa v nich aj zabil!“ – Netrpělivě čekali valaši, než se onen skrpcoval⁷, konečně šli, on napřed, oni za ním, na ono místo, kde se mu byla ta světlost ukázala. Přišli na místo, ale kde nic tu nic! – Sem tam chodil Kuba, hledal zůkol vůkol, jestli se nemýlil, ale o zlatě ani památky. Valachům začaly valašky v ruku svrběti a nebyl by Kuba zprázdna odešel, kdyby ho nebyli znali, že je chlap spravedlivý a lichého slova že nepromluví. Vidouce, jak on sám zmaten, neřekli tak ani tak a

¹ Kapradí; také rebričina, papruť.

² Díry od vykolčovaných pařezů.

³ Pastýřské vlněné tašky, co nosí na hřbetě, cedidlo.

⁴ Hůl, na níž sekérka.

⁵ Jsou střevíce nízké z kůže, bez podešvu, které jsou k noze řemínkami připjaté.

⁶ Plíce.

⁷ Přezul krpce.

smutně vraceli se na salaš. Kuba nemohl celou noc zaspátí, vždy se mu to zjevení v hlavě pletlo a co to asi bylo. Ráno umínil si podívati se na ono místo. Vstal a bera si s kumháru⁸ staré krpce, které si tam byl večír, aby mu uschly, pověsil, cože to v nich vidí? – Peračinový květ. Byl se mu v noci, když za ovčí chodil, do krpce zadrhl. Tu poznal Kuba, co to bylo! „Eh ja starý blázon, že som ja tie krpce nēněchal na nohách!“ začal si láti. Ale darmo, květ byl již suchý a moc se z něho ztratila.⁹

⁸ Háč, na němž kotel nad ohněm visí.

⁹ V Čechách i na Slovensku domnívá se lid, že bylina ta jen v noci před sv. Janem Křtitelem květe a že květ její zlatý. V Čechách říká lid, že kdyby v noci svatojanské panna bílý šat pod keř prostřela, právě když rozkvěte, ryzí zlato by jí naň spadalo. Tak i na Slovensku věří lidé, kdo by ten květ našel, že by šťasten byl, neboť by mu takovou moc dal, poklady, kdekolvěk v zemi ukryty by byly, viděti.

BYLA JEDNA KRAJINA, SMUTNÁ JAKO HROB, TEMNÁ jako noc, neboť v ní nikdy slunce nesvítilo. Byli by ji lidé sovám a netopýrům zanechali, kdyby nebyl měl na štěstí král koně se sluncem na čele, z kterého se jako z opravdivého slunce jasné paprsky na vše strany sypaly. Aby lidé v té tmavé krajině bydleti mohli, dal král toho sluncového koně po krajině voditi, od jednoho konce k druhému. – Svítilo se od něho na všechny strany jako za nejsvětějšího dne všude, kde ho vodili, a když s ním zašli, stala se noc.

Tu pojednou sluncový kůň zmizel. Stala se tma, jako v nejčernější noci, a neustále trvala. Nevýslovný strach pojal všech lid; chodili jako slepí. Nemohouce pracovati a vydělávati, padali do bídy a z toho povstávala nespokojenost a zmatek takový, že se vše hore dolem obracelo. Byl strach, aby se celé království nerozpadlo. Aby nebezpečnoství tomu předešel, vypravil se král s celým svým vojskem koně sluncového hledati. – S velikou tíží se tou tmou na hranice dostali, kdež viděli skrze tisícůvěké stromy lesů trochu svítati. Ale kam se obrátili, všude les a les. V lesích těch dorazil král na osamělou chyži. I vešel dovnitř, aby se poptal, kde se nalezá a kudy dále. Za stolem seděl muž, před ním ležela velká rozevřená kniha, z níž pilně četl. Když se mu král poklonil, poděkoval mu a vstal. Byl vysoké postavy, zamyšleného pohledu, a král hned viděl, že to není člověk jako ostatní lidé, ale takový, co se s neobyčejnými věcmi zabývá. Člověk ten krále takto oslovil: „Práve som o тебе čítal. Teda si sluncového koňa iděš hľadať? Někonej sa ďalej, lebo ty ho nedostaneš, lež spoľahni sa na mňa, ja ti ho vyhládám. Vráť sa ty domou, tam ťa treba, vezmi si aj vojsko, mně vojska nětřeba, len mi jedného člověka k posluhe zanechaj.“

„Ej veru sa ti, dobrý človek, po kráľousky odmením, jestli mi ho dovedieš,“ – odpoveděl mu král.

„Ja žiadnej odmeny nežiadam. Chod' domou a mňa zanechaj v pokoji, nach sa na cestu pripravím,“ řekl mu člověk onen. Král se dal hned s celým vojskem na zpáteční cestu, zanechaje jednoho statečného šuhaje onomu k posluze. Když se král odebral, sedl věstec – neboť to byl opravdu věstec – opět ku své knize a četl do samého večera. – Druhý den se vybral se sluhou na cestu. Cesta jejich byla dlouhá, neboť přešli jsou už byli šest krajin, a ještě dále jíti měli. V sedmé krajině při královském palácu zastali.

Tři vlastní bratří nad touto krajinou panovali, majíce za ženy tři vlastní sestry, jejichž matka striga byla. Když před palácem věstec se sluhou zastali, pravil věstec sluhovi: „Počuješ, ty tu zostaň, a ja idem dnu prezvedieť, či sa kráľovia doma, lebo u nich je kuoň so slncom. Najmladší sa na ňom nosieva.“ – Řka to udělal se zeleným ptáčkem, a vylétnuv na okno nejstarší královny, tak dlouho doň zobal a křídla třepal, dokud mu neotevřela. – Ráda ho pustila a jako dítě s ním se těšila, neboť byl pěkný a znal se jí zaliečat¹.

„Ach ptáčisko, veru, že si miluo, keby muoj muž doma bol, aj jemu by si sa zapáčilo², ale ten nepřidě, hiba na večer, išol tretiu čiastku krajiny prehľadať,“ takto hovořila k němu královna, zahrávajíc s ním. Vtom náhle vpálila do jizby stará striga, a zahlédnuvši ptáče, vzkříkla na dceru: „Zadrhni to prekliato ptáča, síce ťa skrvaví!“

„Ach čože by ma skrvavilo, veď je také nevinné, milé,“ odpoveděla královna.

„Něvinné pluhaustvo! Sem ho, nach ho zaškrťm!“ vzkříkla zase striga a letěla po něm. Ale ptáček se na člověka obrátil a chytro dveřmi ven, ani nevěděly, kam se děl.

Věstec se opět na zeleného ptáčka proměnil, a vlétnuv na okno střední sestry, zobal doň dotud, dokud mu neotevřela.

¹ Přimilovat. ² Zalibilo.

Když ho vpustila, sedl si na její bílou ruku, poletoval kolem ní a velmi krotkým se dělal. Chutně rozesmála se královna zvolajíc: „Ach obludka, ver, že si milá! Ver by si sa aj muojmu mužovi zapáčila, keby doma bol, ale ten nepřídě, hiba zajtra na večer, išol druhú tretinu krajiny prehľadať.“

Vtom vpálila stará striga do jizby: „Zaškrť, ta zaškrť to prekliato ptáča, lebo ťa ešte skrvaví!“ vzkříkla na dceru, sotva ptáka v jejích rukou zhlédla. „Ach čože by ma skrvavilo – veď je také něvinné, milé,“ odpovéděla dcera.

„Něvinné pluhaustvo, sem ho, nach ho zaškrťm,“ křičela striga a již po ptáčku jela, ptáček se ale královně vysmekl, udělal se člověkem a zmizel. Jak byl vně, opět se udělal zeleným ptáčkem, vyletěl na okno nejmladší královny a tak dlouho doň dabal, dokud ho královna nevpustila. Když ho vpustila, začal jí poletovat okolo hlavy, sedl na rameno, na ruku, jako by ji k hrání vybízěl. „Ver si lúby³, ty ptáčku malý,“ zvolala radostně, „keby muoj muž doma bol, veru by si sa i jemu zapáčilo, ale ten nepřídě, len napozajtra večer, ta išol všetky tri čiastky svojho kráľoustva prezerat.“ – Vtom opět vryzla do dveří stará striga. „Ta zaškrť to prekliato ptáča,“ vzkříkla ve dveřích, „lebo ťa skrvaví.“ – „Ach čože by ma, mati moja, skrvavilo, veď je, vidíte, krásne, něvinné!“ – pravila královna a ptáčka na ruce houpala.

„Krásne pluhaustvo, sem ho daj, nach ho zaškrťm!“ – a již by byla stará ptáčka ulapila, ale ten chytro dveřmi ven a nikdy více ho neviděly. Věstec chtěl věděti, kde jsou králové a kdy přijdou, a toho se od královen takto dověděl. – Přiběhl k sluhovi, kázal mu na tři dni potravu nakoupit a ven z města za ním pospíšiti si; sám šel hned z města do lesa, kde na sluhu čekal. Když sluhu dočkal, šli strmým krokem dále, až přišli k jednomu mostu, přes nějž králové, jedouce domů, přejížděti museli. – Pod tím mostem čušali⁴ až do večera.

Když se večer blížil, bylo slyšeti koňský dusot blíže mostu;

³ Milý. ⁴ Seděli tiše.

nejstarší král vracel se domů. Před mostem potknul se mu kůň na břevnu, které věstec tam byl převalil. „Ej čože to bol za oplan⁵, čo to brvno tu prevalil, že sa mi muoj kuon na ňom potknúť musel!“ vzkřikl rozhněvaný král.

Tu vyskočil věstec zpopod mostu, a že jak on se mu opovažuje oplanů nadávat, chce-li se do něho zadrapit? – A tu hned vytrhl meč a hnál se po králi. I král vytrhl meč k obraně, ale nemohl se silným ranám věstcovým ubrániti. Po krátkém bránění padl mrtvý s koně. – Mrtvého krále přivázał věstec na koně a pošibl ho, aby domů si ho nesl. – Potom se vtáhl opět pod most a čekal do druhého večera.

Když se druhý den k večeru chýlilo, přijížděl k mostu druhý král; vida zem krví zbrocenu, zvolal: „Istě tu dakoho zabili. Kdo sa osmelil v mojom kráľoustve taký zločin spáchať?“ – Tu vyskočil zpopod mostu věstec, vytrhl meč, zvolaje: „Bráň sa, keď sa znáš, lebo si syn smrti!“ – Vytáhl i král svůj meč a začal se brániti, ale i on podlehl síle věstcově. – Jako prvního, uvázał věstec i tělo druhého krále na koně a pošibl ho, by mrtvé tělo pána svého domů donesl. – Potom se zase vtáhl pod most, čekaje na druhý večer.

Třetí den samým večerem letěl nejmladší král na koni sluncovém k mostu, letěl tuho, nebo se byl někde opozdil. – Zahlédl krev. – „Hej, kdo sa opovážil v mojom kráľoustve človeka zabít?“ – zvolal rozhněvaný. Sotva to dořekl, stál tu věstec před ním s obnaženým mečem a hrozně naň dorážel, aby vytáhl i on meč a bránil se, je-li v stavu, že mu do poctivosti vstoupil. „Něviem ako, hiba ak si to ty ten zločinec!“ – odpověděl mu král, vytáhl meč a začali se potýkati.

Prvních dvou bratrů přemoci nebylo věstcovi těžko, s tímto, který byl ze všech nejmocnější, nebyl lehký boj. Dlouho se bili, a přece nebylo vítězství na žádné straně, až se jim meče polámaly. – Tu povídá věstec: „Už s mečmi nič něvykonáme, ale vieš ty čo? – Urobme sa na kolesá⁶, potom sa spus-

⁵ Špatný člověk. ⁶ Kola.

tíme hen s toho vrchu; ktoré koleso sa poláme, ten podlahne.“

„Dobre,“ odpoveděl král, „ja budem vozárskym⁷ kolesom a ty len takým ľahším⁸.“

„Ach nieže,“ odpoveděl rychle věstec, „ty budeš ľahším a ja budem vozárskym.“ – Král k tomu přivolil. – S těmi slovy vyběhli oba na vrch, tam se udělali kolmi a dolů vrchem se spustili. Vozárské kolo se rozletělo a třesk – do lehčího, že se celé rozsypalo. Z kola vozárského se udělal hned věstec i zvolal: „Už si tam, moje je vítězstvo!“

„Ach nie, paně bratě,“ vykřikl král, postavě se před věstce v pravé podobě, „to som si ešte len prsty polámal. – Ale vieš ty čo, spravme sa my na plameně, a ktorý plameň druhý spáli, ten bude víťaz. Ja sa spravím na červený a ty sa sprau na belasý⁹.“

„Ej nie tak,“ skočil mu do řeči věstec, „ty sa sprau na belasý a ja sa spravím na červený.“ – Král přivolil i k tomu. – Sběhli s mostu na cestu, a proměnice se v plameny, začali jeden druhého nemilosrdně páliť. – Dlouho se pálili, ale jak nic, tak nic. – Vtom kde se vezme, tu se vezme jeden starý žebráček s dlouhou šedivou bradou, s plešivou hlavou a velkou kapsou při boku, kulhaje o velké silné holi. – „Starý otěc,“ povídá mu ten modrý plamen, „doněstě vody a ulejtě ten červený plameň, dám vám grajciar.“

„Starý otěc,“ vzkřikl červený plamen, „ja vám dám groš, ak tú vodu na ten belasý vylejetě.“

Žebrákovi se groš ovšem lépe líbil než krejcar, a proto když vodu donesl, vlil ji na modrý plamen. – Bylo po králi. – Červený plamen proměnil se ve věstce, uchytil sluncového koně za uzdu, vysednul naň, zavolal sluhu, a poděkovav se žebrákovi za prokázanou službu, rychle odjížděl.

V královských palácích byl rozhostěn hluboký smutek nad neslýchanou smrtí všech tří králů. Vše bylo černým sukmem

⁷ Těžkým od vozu. ⁸ Lehčím. ⁹ Modrý.

zastřeno. – Všecko plakalo a truchlilo. Nejhuře si počínala stará striga; jako běsná běhala z jizby do jizby, z kouta do kouta, oči jí sršely zlostí a hroznou pomstu strojila v duši na věstce. – Tu jak po palácu sem tam běhá, náhle se zastaví, dupne nohou o zem, pěstí o dlaň a oči se jí zajískřily. – Rychle chytne ohrablo, svoje tři dcery vezme pod paží a hajde do povětrí, ponad stromy, ponad vrchy.

Věstec se sluhou zatím velký kus cesty urazili, neboť spěchali, aby se dostali ze striginy moci. – Šli samými lesy aneb holými pustinami již mnoho dní. Co si byli v posledním místě nakoupili, to se jim již minulo. Začal jich, zvláště sluhu, hlad trápiti, a k ukročení jeho nebylo ani jen té plánky. Tu jak sem tam se ohlíží, vidí nedaleko cesty jabloň; tolik na ní jablek viselo, že se letorostě až k zemi pod tíží jejich schylovaly. Byly krásné červené, voněly, zdaleka samy se nabízely.

„Chvalabohu,“ zvolal uradovaný sluha, „ver že si chutně zajem z tých jablk; a dobre budě nimi sa i na cestu zaopatřit.“ Již naměřil k jabloni, když věstec naň vzkříkl: „Něskús z ních trhat! – Dočkaj, ja ti sám odtrhnem.“ – Ale místo že by byl chtěl jablka trhati, vytáhl meč a silně do jabloně zaťal. Krev červená z ní vysrkla. „Hľa, vidíš, tak bol by si vzal skazu, keby si bol z tých jablk jedol, lebo tá jabloň bola najstaršia kráľovna, ktorú jej mať na to, aby nás so sveta zniesla, takto sem postavila.“ – Znevidělo se sluhovi, že mu zuby jen tak naprázdno kleply, zachránění života ho ale přece ještě více těšilo. V naději, že se jim jiného něco nahodí, stupal s věstcem.

Ani mu nebylo třeba dlouho čekati, nebtě za malou chvíli přišli k malé studničce. – Voda v ní vyvierala čistá jako krištal, div že nepřetékala. Vábila k sobě pocestné. „Ach,“ pravil sluha, „keď němuožem dať tuhšieho¹⁰ dostať, aspoň sa z tejto dobrej vody napijem, adaj že s ňou aj hlad dáko oklamem.“

¹⁰ Tuzšího, hustšího.

„Něopovažuj sa z něj napít,“ vzkříkl naň věstec, „ale dočkaj, sám ti z něj načriem¹¹.“ – Ale věru vody nenačerił, než vytáhnuv meč, doprostřed vřídla jím řal, takže se hned voda v krev proměnila a silnými vlnami z ní vyvěrat počala. „To je srednia kráľovna od matere svojej strigy na to sem postavená, aby nás so sveta zniesla,“ – pravil věstec sluhovi, a sluha děkoval mu, že ho vysvobodil od smrti, kráčeje volky nevolky o hladu a žízni za ním. Tu se jim nahodil na cestě růžový keř. Jen se červenal od samých utěšených růží a vůně jejich naplňovala celé okolí. – „Ach či to krásne ruže,“ zvolal sluha, jak spatřil keř, „veru som takých vari v mojom živote ešte nĕvidĕl. Ej, idĕm si ja řch dakoľko utrhnúť, aspoň sa s tými potĕším, keď si hlad ani smed uspokojiť nĕmuožem!“

„No, nĕopovážže sa z nřch trhať,“ zase naň vzkříkl věstec, „ja ti sám utrhnĕm!“ – a s těmi slovy zařal mečem do kře, že hned červená krev vystřřkla, jako kdyby řlovĕku řřily přĕtal. – „Táto je najmladšia kráľovna, ktorú striga, jej mať, na to sem postavila, aby nás trhajúcich ruže zničila a tak sa na nás za smrť svojich zaťou pomstila.“ – Jeli dále; a když tak jedou, povídá věstec k sluhovi: „Počuješ¹² ty, už sme, prauda, hodnĕ nĕbezpečenstva prestáli?“ – „Hej, veru sme“ – přřsvĕdčil sluha.

„No ale ešte viac vystáť musíme, lebo je ten kuoň ešte nie náš.“

„Hej, nuž ako by to bolo? – Ved' by to už potom nĕbolo s kostolným riadom,“ odpovĕdĕl sluha. „No len no,“ povídá věstec, a sotva to dopovř, kde se vzalo, tu se vzalo, běží malé chlapĕe po cestĕ, nesouc v ruce uzdu. Jak tu podle konĕ přřběhlo, zazvonilo uzdou a v tom okamžení byl věstec se sluncovĕho konĕ dole a to malé chlapĕe na nĕm dale cválalo.

„Či som ti nĕpovedal?“ – řekl věstec.

„Ej tak, ej tak, nuž ale řože je to za chlapĕisko? Kdože by si

¹¹ Naberem. ¹² Slyřřř.

bol také figliarstvo¹³ o ňom pomyslel – ach keby som ho muohol dostať.“

„No len ho ty nahaj, veď ja idem za ním. Len choď cestou, veď ťa potom dakdď vyhladáam.“ – Po tých slovech včestec sluhu zanechal a pustil se za malým čarodějníkem. Zanedlouho dohonil ho, a vezma na se podobu obyčejného pocestného, pomalu za ním šel. – Chlapče se ohlédlo, a vidouc pocestného, ptalo se: „Dobrý člověk, zkadě stě?“

„Z ďalekej krajiny,“ odpověděl pocestný.

„Z ďalekej krajiny, a kděže idětě?“

„Nuž, idem si ďáku službu hľadať.“

„Službu hľadať? A či sa okolo koní rozumietě?“

„Ej už, akože by som sa něrozumel!“

„Mohli by stě teda příst ko mně, hľá – tohoto koňa opatrovať. Veď vám ja dobre zaplatím.“

„Čože by som něšol, veru puojďem, len si ma přimitě.“

„Prímem, prímem, len podťě,“ řekl konečně chlapec a včestec stal se sluhou čarodějníkovým. – Přišli domů. – Včestec obstarával sluncového koně statečně, a čarodějník byl s ním spokojen. Příležitost k útěku se mu posud nenaskytla. – Čarodějník vyváděl svoje čarodějstva a jedině na to myslel, kterak by dostati mohl jednu kněžnu, která bydlela v zámku, jenž byl na vysokém topolu; topol ten vyrůstal z moře. – Zkoušel to všelijak, po dobrotky i po zlotky, ale se mu nic nepodařilo. „No,“ povídá jedenkrátě sluhovi (nemusel on býti velkým čarodějníkem, když ani nevěděl, kdo jeho sluha je), – „no, chodže ty k moru. Tam na mori uvidíš jeden velmi vysoký topol a na tom topoli jeden pekňý zámok. V tom zámku býva jedna kňážna; ak mi ju dovedieš, dobre sa ti odmením, ak ju nědovedieš, zle budě s těbou.“ – Pán rozkázal a sluha musel jíti. Vzal si tedy loďku, nakoupil mnoho krásných stužek¹⁴ a drahých věcí a hajde – co kupec plul po moři k zámku, na topolu postavenému.

¹³ Šelmovství. ¹⁴ Pentlí.

Když se k zámku blížil, povyvěšoval si po lodi krásné šátky a pentle, aby jich ze zámku viděti bylo. – Kněžna dívala se z okna a loď, ověšená krásným zbožím, oči její vábila. Zavolala služku. „Služka moja,“ pravila jí, „chodže ty ta dolu do tej lodi a spýtaj¹⁵ sa, či by mi z tých pekných ručníkou¹⁶ a z tých pekných stužíek nepředali?“ – Sběhla služka dolů a zeptala se.

„Ozaj¹⁷ že predali“ – odpověděl kupec, „veď sa na to; len nach sa kňážnej páči¹⁸ dolu príst, aby si sama podľa vuole vybrala.“

I sešla kněžna dolů, vešla do lodi a začala se přebírat v drahých, krásných těch věcích, a přebírající nepozorovala, že chytrý kupec loď od topolu odstrčil. Teprv když chtěla ven, viděla, co se děje. – „No,“ povídá, „veď ja dobre znám, kde ma vezieš. Zná, že ma vezieš tomu malému čarodějníku, čo sa už toľko za mňa darmo namáhal.“ Věstec vida, že kněžna chuti nemá za čarodějníka se dostat, začal se k ní důvěrně chovati, aby si ji získal. Doufal, že její pomocí koně sluncového dostane. Tak dlouho se smlouvali, až se konečně sřekli, že kněžna na čarodějníku vyzví, v čem jeho moc záleží.

Když sluha pánovi kněžnu dovedl, byl nevýslovně potěšen, a když se kněžna k němu ještě i laskavě chovala, byl všecek pomaten radostí. Vše by jí byl udělal k vůli, všecko dal, jaký div, že na její žádost i největší tajemství svoje jí vyjevil. „Tamto v tej hore,“ pravil jí, „je velký jeden strom; pod týmto stromom pasie sa jeden jeleň. V tom jeleňu jedna je kačka a v tej kačke jedno zlaté vajce a v tom vajci je moja moc, lebo to je moje srdce.“

Jak to čarodějník kněžně vyzradil, ona to vše vypověděla věstcovi. Věstcovi více třeba věděti nebylo. Ozbrojl se a hned odebral se do onoho lesa. – Našel vysoký strom a pod ním jelena se pasoucího. – Namíří, střelí, a jelen na zem se svalil. I přiskočil rychle k němu, kačici z něho vypáral, z ka-

¹⁵ Zeptej. ¹⁶ Šátky. ¹⁷ Opravdu. ¹⁸ Líbí.

čice vejce, to vypil, a bylo po síle čarodějníkově, všechna se přelila do věštce. — Když přišel domů, zvěstoval kněžně vysvobození z moci čarodějovy, dal jí loď, aby se domů vrátila, sám pak vzal sluncového koně, a nechaje čaroděje čarodějem, letěl na něm ku králi, kterému přináležel.

Kus světa přeletěl, než se dostal na hranice tmavého království, kde sluhu svého dohonil. — Když hranice překročili, rozlítly se blesky s koňového čela široko daleko, osvětlily krajinu dlouho tmou zahrnutou a lidstvo potěšily. Všecko ožilo, krásné kraje se zajásaly, novým květem zajarabely. Lidé vítali svého dobrodince a s nekonečným díkem ho ku králi provázeli. — Tu při světle viděl teprv král, co se ve tmě dělo, jaký to nepořádek panoval a do jaké bídy lidé upadli. Nevěděl ani, kterak věštcevi dosti děkovati má, aniž znal, kterak se mu dostatečně odměniti by mohl. — Nabídl mu polovici království, ale věstec mu pravil: „Ja žiadnej odmeny něžiadam, tým meněj pol kráľoustva. Ty si kráľom, panuj nad celým kráľoustvom, a ja sa vrátim do mojho osamotnělého domčeku na pokoj!“ Odevzdal jim koně, pozdravil a odešel.

BYL JEDEN BAČA; KDYŽ BYL BAČA, MUSEL BÝVAT vysoko v horách na salaši, kde vše řídil. Také někdy ovce pásal. Když ovce pásal, obyčejně si při nich pískal na píšťalu, anebo ležel na zemi, dívaje se po obloze, po horách, na ovce a na zelený pažit.

Jednoho dne, bylo to v jeseni, v tu dobu, „keď idú hady do zeme spať,“ – ležel milý bača na zemi, hlavu maje opřenu o loket, a díval se před sebe po hoře dolů.

Tu najednou se podivil! Veliké množství hadů přilézalo se všech stran ke skále, která bačovi přímo před očima stála; když ke skále přilezli, vzal každý had na jazyk jakousi zelinku, která tam rostla, zelinkou dotknul se skály, ta se otevřela a hadi jeden po druhém ve skále zmizeli.

Bača zdvihl se se země, poručil psovi Dunajovi, aby ovce zavrancel, sám pak šel ke skále mysle si: „Musím ja pozrieť, jaká to zelinka a kamže tí hadovia lezú.“ – Byla to zelinka – neznal jaká; když ji ale utrl a skály se jí dotknul, skála i jemu se otevřela. – Vešel dovnitř a octnul se v jeskyni, jejíž stěny třpytily se od zlata i od stříbra. A prostřed jeskyně stál zlatý stůl, na stole v kotouček svinut ležel velikánský starý had. – Spal. – Okolo stolu leželi sami hadové. Všickni spali, ani se nehnuli, když bača vešel.

Bačovi se jeskyně líbila, dokud si ji několikrát neobešel, pak mu ale začala býti dlouhá chvíle, vzpomněl na ovce a chtěl jíti zpátky mysle si: „Viděl som, čo som chcel, idem nazpak.“ – Bylo snadno říci „idem“, ale kudy ven? Skála se za bačou zavřela, když do jeskyně vešel, co by ale dělati měl, co říci, aby se mu skála otevřela, to bača nevěděl, a protož musel v jeskyni zůstat.

„Eh, keď němuožem von, budem spať,“ řekl si konečně, zaobalil se do huně, lehl na zem a usnul. – Nezdálo se mu, že

dlouho spí, když ho jakýsi šust a šum probudil. Dívá se kolem sebe, myslí, že spí v kolibě¹; tu vidí nad sebou, kolem sebe třpytící se stěny, zlatý stůl, na stole starého hada, kolem stolu množství hadů, kteří zlatý stůl lízají, ptajíce se přes chvíli: „Už čas?“

Starý had je nechává mluvit, až pak konečně zdvihne pomalu hlavu řka: „Už čas!“

Jak to vyřknul, natáhl se od hlavy do chvostu jako prut, slezl se stolu na zem a ubíral se ke vchodu jeskyně. Hadi všickni leželi za ním.

Bača se pořádně protáhl, zívnuł si, vstal a šel za hady mysle si: „Kadě oni puojdu, puojdēm i ja.“ – Snadno říci „puojdēm i ja“ – jen jak?

Starý had dotknul se skály, ta se otevřela a hadi jeden za druhým vyšli ven. Když byl i poslední had venku, chtěl bača také ven, ale skála se mu před samičkým nosem zavřela a starý had naň hvízdajícím hlasem zasyčel: „Eh ty človečku, musíš zůstať tu!“

„Eh čo by som tu robil? – Gazdoustvo němátě a spať navěky něbudēm. Pustť mňa von, mám ouce na salaši a doma zlú ženu; budě ma hrešiť, kebych včas nepřihnal,“ – pravil.

„Ty skorej odtiaľ něpuojděš, dokiaľ něsložíš trojnásobnú přísahu, že něbuděš vraveť², kdě si bol a jak si sa k nám dostal,“ zahvízdal had.

Co měl bača dělati, rád se trojnásobnou přísahou zavázal, že nic nepoví, jen aby přišel ven.

„Něbuděš-li přísahu držať, veru sa ti zle povodí,“ hrozil had bačovi, když ho ven poušťel.

Jaká to změna venku; bačovi začaly se od leku nohy třásti, když viděl, kterak se čas změnil, že místo jeseni panuje jaro.

„Beda mně!“ naříkal, „ja člověk sprostáček, čo som to urobil! – Veď som ja zimu prespal vo skale! Jaj ouce moje, kdě vás najdēm! Jaj, žena moja čo budě vraveť!“ – takto

¹ Koliba, pastýřské obydlí na salaši. ² Povídati.

smutně nařikaje, krácel ke kolibě. U koliby viděl ženu, že tam cosi dělá. Nejsa ještě na její výčitky připraven, schoval se do košiaru³. Když v tom košiaru seděl, viděl, že tu odkudsi k ženě přistoupil pěkný člověk jakýs, a slyšel, jak se jí ptá, kde má muže?

Bačová se dala do pláče a vypravovala tomu člověku, kterak v jeseni jednoho dne bača s ovce přivedl, bači ale – že od té doby není. – „Snáď že ho vlci zožrali, lebo ho bosorky⁴ na kusy po hore rozvláčily,“ doložila bačová. – „Ej něplač, žena moja,“ volal na ni bača z košiaru, „veď som ja živý! Nězožrali ma vlci, ani ma bosorky po hore nerozvláčily, ale som ja zimu v košiaru prespal!“ – To se ale s dobrou bača potázal.

Jak bačová slova jeho zaslechla, nechala pláče a začala ho nečistě hřešiti. „Bodaj ti sto hromovitých bohov do duše udrelo, ty pochabo, ty pľuho! Si ty statočný chlap? – Či si ty bača! Poruči ouce do vuole božej, lahně do košiaru a spí jako had v zime! Či to kdo slýchal?“

Bača dával ženě v duchu za pravdu, že ale pravdu pověditi nesměl, mlčel, ani nedutal. Ten pěkný člověk povídal ale jeho ženě, aby se upokojila, že její muž nespál v košiaru, že byl někde jinde, a když mu bača poví, nač se ho tázati bude, že mu dá mnoho peněz. Bačová se ještě více jedovala, že ji muž obelhal, a chtěla dokonce věděti, kde byl. Kdo ví, co by se bylo dělo, ale pěkný pán jí slíbil peníze, aby jen mlčela, a domluvil jí, aby šla domů, sám pak si vzal baču na starost.

Když bačová odešla, vzal pěkný pán na se svoji přirozenou postavu, a tu viděl bača před sebou černoknižníka z hor. – Poznal ho hned, protože má černoknižník v čele třetí oko. – Černoknižník je člověk velice mocný, on se umí spraviti na jakoukoli postavu, a kdo by se mu chtěl protiviti, toho hned

³ Proutěným plotem ohražené místo, kam se ovce na noc a před dojením zavírají.

⁴ Bosorky, čarodějnice, divé lesní ženky, které, když mužský do jejich kola se dostane, na kusy ho roztrhají.

udělá třebaš beranem. – Bača se černoknižníka velice ulekl, měl ještě před ním větší strach než před ženou.

Černoknižník ptal se ho, kde byl, co viděl? – Bača se přenáramně ulekl té otázky. Co měl říci? – Báł se starého hada a zrušení přísahy, a černoknižníka trojokého se také báł. – Když se ho ale černoknižník po druhé – po třetí – a již hrozným hlasem ptal, kde byl a co viděl, když jeho postava před ním – jak se mu zdálo – rostla, tu zapomněł bača na přísahu. Přiznal se, kde byl, i co ve skále viděl a jak se tam dostal.

„No dobre,“ řekl černokněžník, „tedy poď so mnou, ukáž mi tú skalu i tú zelinku.“ – Bača musel jíti.

Když přišli ke skále, utrl bača zelinku, položil na skálu a skála se otevřela. – Černoknižník ale nechtěl, aby tam bača vešel, aniž on dále šel, vytáhl jen jakousi knihu a začal z ní říkati. Bača strachem bledl.

Tu se najednou země zatřásla, ze skály ozývalo se syčení, hvízdání a ven vylezl ukrutný šarkan⁵, na nějž se byl starý had přetvořil. Z tlamy mu šlehal oheň, hlava byla hroztánská, chvostem tloukl nalevo napravo, a který strom zasáhl, ten přerazil.

„Hoď mu tú ohláuku na hrdlo!“ rozkázal černoknižník, podáváje bačovi jakousi pásku, přitom ale oči s knihy nespouštěl. – Bača vzal pásku, ale báł se k šarkanu přistoupiti; teprv když mu to černoknižník po druhé i po třetí rozkázal, byl volen uposlechnout. Avšak běda bačovi! – Jak mu ohláuku na krk hoditi chtěl, šarkan se po něm zatočil, a než se bača čeho nadál, seděl šarkanu na hřbetu a ten zdvihl se s ním ponad hory (lesy). V tom okamžení udělala se čirá tma, jen oheň, co šarkan z tlamy a očí vyšlehoval, svítil jim na cestu. Země se otrásala, kamení sypalo se s vrchů dolů. Zlostně mrskal si šarkan boky, který buček, kterou jedlinu zasáhl, zlomil jako proutek, a vody tolik na zem chrlil, že

⁵ Šarkana představuje si lid jako nějakého hada okřídleného (draka). Povídají, že musí sedm let růst, než mu křídla začínají narůstat.

tekla po vrchách dolů jako Váh. – Hrůza hrůzoucí to byla. Bača byl polomrtev.

Pomalu se přece hněv šarkanův mírnil, nemrskal více chvostem, přestal vodu pouštět, z tlamy nešlehal mu oheň. – Bača přicházel k sobě, myslil, že se šarkan spustí dolů. Ale na tom nebylo dosti, šarkan jako by ho chtěl více vytrestati. Pomalu, pomalinku zdvihal se výš a výše nad hory, vždy výše, až se zdály bačovi vysokánské vrchy a hole⁶ jen co mraveneční hromádky; a ještě výše vystupoval šarkan, a když neviděl bača nic než slunce, hvězdy a mraky, zůstal s ním šarkan v povětří viset.

„Jaj bože, čože si počnem? Tu visím v povetrí; skočím-li dolu, zabijem sa, a do něba lietat němuožem!“ tak si naříkal bača a dal se do hořkého pláče. – Šarkan nic. – „Šarkaně, veľkomožný paně šarkaně, zmilujtě sa,“ prosil šarkana po chvíli, „sleťtěže zase dolu, prisámbohu⁷ vás do svojej smrti nepřohněvám.“ – Kámen by se byl slitoval nad ubohým bačou! Šarkan funěl a frkal, a neřekl ani my ty, ani se nehnul. – Tu najednou se donáší k uším bačovým hlas skřivánka. Bača se zaradoval. Blíže a blíže přiletoval k němu skřivánek; když se již nad ním vznášel, prosil ho bača: „Škovránku, ptáčku Bohu milý, prosím ťa, doleťže ty k Otcu nebeskému a vypovedz mu moju biedu. Povedz mu, že ho pozdravujem, že volám o božiu pomoc!“

Skřivánek odletěl k Otcu nebeskému a vyřídil bačovu prosbu. I slitoval se Otec nebeský nad bačou, napsal cosi zlatým písmem na blánku březového listu, dal listek skřivánkovi do zobáčku, nařídív mu, aby ho spustil šarkanu na hlavu.

Skřivánek letěl do povětří, a sletěv nad šarkanovu hlavu, pustil na ni březový, zlatem popsany listek; v tom okamžení spustil se šarkan s bačou na zem.

Když se bača vzpamatoval, viděl, že stojí u své koliby na salaši, viděl, jak pes Dunaj zavrácuje ovce, – viděl na vrbě zvonec a pohádce je konec.

⁶ Alpy. ⁷ Zkrác. přísahám.

BYL JEDEN MALÝ CHLAPEC SIROTA A TEN ŠEL K JEDNOMU SEDLÁKOVÍ, CO MĚL JEN JEDNOHO KONĚ, SLOUŽITI ZA KONIARA. Sedlák ho přijmul a dal mu toho koně pást, přikázal mu ale, když ho na pašu vedl, aby naň dobrý pozor dával, by mu ho vlk nesežral. Chlapec když na louku přišel, dal si koně do pútka, uvázal si ho k noze, potom zavolal do lesa: „Vlčku, vlčku, prosím ťa, nežjedz mi mojho koníčka!“ – a když tak zavolal, lehl na břicho a usnul. – V noci přišel vlk a koníčka celého snědl. Když se chlapec probudil a poutko prázdné viděl, dal se do pláče a plačící šel domů.

„Kděže ti kuonň?“ ptal se ho sedlák.

„Jaj, beda mně, prišol vlček a všetkého mi zjedol!“ – naříkal chlapec.

„No dobre, keď zjedol vlček koníčka, nach zje i ťeba!“ – řekl sedlák. – Bylť on člověk zlý a skúpý.

Večer dovedl chlapce na louku, přibil ho klincemi¹ na čtyry koly a šel domů. – Chlapec žalostně plakal a volal k Bohu o pomoc. Tu, když kohout půlnoc spieval, šli okolo té louky zbojníci. – Chlapec, jak slyšel lidské hlasy, začal volati: „Kdo stě z Boha, uretujťe kresťanskú dušu!“ – a zbojníci slyšíce to žalostné volání, šli k němu a s kolů ho vzali.

„Nu, a čože s ním urobíme?“ ptali se potom jeden druhého.

„Nu čože, nach nám opeká pečeně a prikladá na oheň!“ – řekl vůdce. Vzali ho s sebou do hory.

Dlouho byl u nich, měl se dobře, a že jich poslouchal a věrně jim sloužil, měli ho rádi. Jednou usmyslili si do jiné hory jíti na zboj, chlapce ale s sebou vzítí nechtěli. Že se však báli, aby jich nesledoval, kdyby na svobodě zůstal, zabednili ho do sudu. Dali mu tam na mnoho dní potravu i pití, dali mu i peněz plné kapsy, do sudu udělali velikou díru, aby se

¹ Hřebami.

nezadusil, potom sud i s chlapcem vyzdvihli na silný, rozsochatý strom a odešli pryč. Chlapec měl sice jídla i pití dost a dost, ale přece mu bylo ouzko, když pomyslel, že je zabedněn v sudu a že tam bude muset snad zahynout, jestli nikdo lesem nepůjde, kdo by ho vysvobodil. Tu když chlapec v sudu smutně o tom přemýšlel, jde lesem vlk, zavoní pečínku a přišourá se ke stromu; přijda ke stromu, vyleze nahoru k sudu, čenichá okolo otvoru, a když se tam hlavou dostati nemohl, strčil tam chvost². „Aha,“ myslil si chlapec, „viem ja, čože to je!“ – a rychle oběma rukama chvostu se chopil. Vlk, jak ucítil, že ho něco za chvost drží, skočil se stromu dolů, a že ho chlapec nepustil, strhl sud s sebou. Sud se rozbil, polekaný vlk utekl a chlapec byl na svobodě; měl peněz plné kapsy a ještě i jídla a pití dost.

„Ej včulej³ som dost mocný a bohatý, včulej něbudem slúžiť za koniara!“ zavejskl si, potom odešel z lesa do jedné dědiny a stal se z něho dobrý gazda⁴.

² Ohon. ³ Včul, šul, šulka, včil, nyní. ⁴ Hospodář.

OTCOVO DĚDICTVÍ

BYL JEDEN STARÝ KRÁL A MĚL TŘI SYNY. KDYŽ MU čas vypršel a z tohoto světa odbíratí se měl, ptal se jich, co by který chtěl, aby mu zanechal. Starší dva prohlásili se, že by si volili býti králi jako pan otec, nejmladší, Petka, pravil takto: „Ja, otěc, viacej něhcem, hiba čo by ma každý hněd lúbil, ak na mňa pozre!“

Otec dal každému, co si byli sami přáli, udělil jim požehnaní a umřel. Po smrti otcově umínili si bratři podívati se na kus do světa. – Starší dva vybrali se hrdě jako princové, Petka, nejmladší, jen tak ošerpán s nimi šel, jako chudý pocestný. Přišli na nocleh do jedné krčmy v lese. – Princové se ubírali do jizby, o Petku se nestarajíce, neboť se zaň styděli; on ale se po nich také neohlížel a vešel do kuchyně. Ale krčmářka, jsouc zaměstnána, zle se naň obořila: „No čože sa ten ošarpanec sem pchá¹, hybaj!“ – Tu se naň obrátila, chtíc ho vyhnati; v tom okamžení ale všecka zlost ji pominula a Petka se jí velmi zalíbil. I vzala ho do jizby, předkládala mu lepších jídel než princům, lepšího vína k pití mu dala a měkčí lože mu ustlala. – Ráno když měli odcházeti, dala mu čutoru² pěkně opletenou řkouc: „Tu máš, abys pametal na mňa. Kol'koľvek ráz³ z něj budeš piť, naveky zostane plná.“ Petka poděkoval se dobré krčmářské a ubíral se s bratry dále. Čutora byla plna nejvzácnějšího vína; Petka pil do sytosti i bratrům dal dosti, a přece z ní neubylo, i viděl, že není ošizen, a velice těšil se z toho daru. – Bratři mu to dosti záviděli, ale když se na něho podívali, nemohli mu přec jen ublížiti.

Přišli opět na nocleh do velkého dvorce. Princové všude napřed a Petka zůstával pozadu, že byl ošumělý; když sedali k večeři, šel a též přisedl. Tu se gazdina⁴ náramně rozhněvala

¹ Cpe. ² Láhev z vysušené dyně, rohožím opletená; nejvíce pro pocestné se hodí.

³ Kolikrátkoli. ⁴ Hospodyně.

a vzkřikla: „Ako sa muožeš opovážiť, ty trhan!“ – Vtom naň pohlédla a bylo po zlosti. Mile ihned k němu přistoupila, nejlepší jídla mu předkládala a modré s nebe by mu byla snesla. Večer ho na svoje vlastní lože položila, a když se ráno pryč ubíral, dala mu ubrousek řkouc: „Tu máš, abys na mňa pametal. Koľkokoľvek ráz ho prestreš, budeš mať na ňom jedál, čo sa ti ích zažiada.“ – Petka se gazdině pěkně krásně poděkoval a odešel s bratry dále.

Nemuseli ani krčmy hledati, ani se o jídlo starati, ubrousek jim dal nejlepších jídel, co jen hrdlo ráčilo, a čutora dala vína nejvzácnějšího.

Večer přišli opět na nocleh do jednoho zámku, kde je velmi vlídně přijali, to jest prince, o Petku se nehrubě starali. – Petka si z toho málo dělal, ometal se po dvoře, dokud se mu líbilo, a pak vešel do jizby, kde druzí besedovali. Paní hned vyskočila, chtěla ho hřešiti, dát ho vyhnati, ošerpance, ale sotva se naň podívala, srdce se jí pohnulo libostí k němu. Dala mu hned obléknouti krásné šaty, posadila ho vrch stolu, nejlepší jídla mu předkládala a nemohla se ani dosti v něm nahlížeti. – Také lože mu připravila, že spal jako v růžích. – Ráno když měl odcházeti, dala mu klobouček na tři rožky⁵ řkouc: „Tu máš, abys na mňa pametal. Keď si ten klobúček posadíš na ľavé ucho, bude zo všetkých troch rožkou strieľať, keď na pravé, bude hrať tak pekná muzika, že sa každému zapáči.“ – Petka se paní co nejpěkněji poděkoval, schoval klobouček a ubíral se s bratry dále. – I přišli do jednoho velkého města a v tom byl král, který měl jedinou dceru. Dcera ta byla krásná, ale nadmíru svéhlavá; král by rád byl viděl, aby se již vdala, ale ona žádného z ženichů, kteří na dovedy⁶ přijížděli, ani viděti nechtěla, a když přece jezdit nepřestávali, vyžádala si na otci, aby směla každého, kdo přijde o ni se ucházeti, do temnice⁷ dát zavřítí a hladem i žízní ho tam mořiti.

⁵ Třírohý, na tři facky, jak se žertem říká. ⁶ Námluvy. ⁷ Vězení.

Tu přišli do města ti tři princové; když se jim zvěst o té svěhlavé prince, která nechtěla mužského viděti, donesla, umínili si navzdor tomu zákazu ucházeti se o ni. Jak si řekli, tak i udělali. Šli k zámku. Ta prince jak je zdaleka skrze priezor přicházeti viděla, hned rozkázala, aby se jich chopili a do temnice je zavřeli. – Tak se stalo; – ke dveřím postavili stráž. „No bračekouci, nič to preto, že nás zatvorili; napime sa a budme veselí!“ – řekl Peťka, vytáhl čutoru, napil se, dal bratrům, zavolał stráž, aby se napila, stráž přivolala druhých, ti třetích a do vězení se cesta netrhla. Peťka dal každému, kdo jen přišel, vína se napíti, jakového ani na královském stole nebylo, – a kdo se ho napil, výskal a zpíval. – Slyše král výskot napilých služebníků, ptal se, co se to děje, a tu mu vypravovali o podivné věžňově čutoře, z které ustavičně víno leje nejvzácnější, aniž by v ní ubývalo. – I zabažilo se králi čutory, a vzkázal Peťkovi, aby mu ji dal. – Vzkázalť Peťka králi, že mu dá čutoru, když mu dovolí u princeznina lože po celou noc stát. – I podivil se král té žádosti, ale že se mu té čutory tuze chtělo, šel k dceři a řekl jí, co Peťka žádá. Princezna nechtěla dokonce tomu přivolit, až teprv když král řekl, že jí dá do jizby na stráž dvanácte mužů, svolila. – Večer dovedli Peťku z vězení do princezniny jizby, kde bylo již oněch dvanácte mužů; princezna ležela na loži celá zakrytá a na tváři měla hustý závoj. Peťka se postavil k loži, stál tam nepohnutě, stál až do rána, ale nespátl ani jen prstu jejího.

Ráno odvedli ho do vězení, a když si byl naplnil několik nádob vínem, odevzdal čutoru králi. – Bratří ho za to plísnil; báli se, že budou míti žízeň a píti že nedostanou. – „Len sa vy nebojte, veď máme ešte piť aj jesť dosť – len budme veselí,“ – těšil je Peťka, a prostřev ubrousek, přichystal skvostnou, velikou hostinu. Jedli, pili, a kdo jen přišel, dostal jísti do vůle; sbíhalit se lidé se všech stran. I ptal se král, jaký to shon lidu, a když slyšel o divotvorném ubrousku, zachtělo se mu ho. – „Keď mám piť, aby som mal i jesť,“ – myslil si, a vzkázal

Petkovi, aby mu ubrousek dal. Petka mu vzkázal, že mu ho dá, když ho nechá přes noc u princeznina lože stát. — Král šel k dceři, řekl jí to a slíbil, že jí pošle opět dvanácte mužů na stráž. Princezna se po druhé nezdráhala, an se přesvědčila, že se Petka statečně choval. — Na noc odvedli tedy zase Petku k princezně, u níž stála již stráž. Jako první noc, tak stál u ní Petka i druhou noc až do rána, aniž by jen prstěčku jejího byl spatřil.

Ráno když ho do vězení odvedli, udělal si zásobu jídel a pak ubrousek králi odeslal. — Bratří ho ještě více plísnil, neboť věděli, že až sami ničehož míti nebudou, hladem že jich mořiti budou.

„Len vy sa zato nĕtráptĕ, bračĕkouci; čo by sme aj nĕmali jeŝť a piť, máme aspoň ťreľbu a muziku!“ — smál se Petka, a posadĕ si klobúček na levé ucho, způsobil tak líbeznu, utĕšenou hudbu, že byl ní kaŝdý jako okouzlen. Jestli hrál vesele, pouŝťel se kaŝdý do kola, a smutně-li, hrály slze lidem v očíĝ. Zapomínali na jídlo, pití i na všĕcky obtíže a jen poslouchali. I k uším královým se ty zvuky líbezny zanáŝely, a všĕcek unešen poslouchal, nevěda, odkud ta kouzelná hra přichází.

„No, a teraz urobme si inú zábavku!“ řekl Petka, posadil si klobouček na pravé ucho a v tom okamŝení strhla se taková ťřelba, že se zámek otrásal. Lidé z rozkoŝe tak náhle vytrhnutí mysleli, že svĕt se boří, a horem patem utíkali, kam který mohl. Král všĕcek zdĕšen vyběhl ven, v dŭmínce, že celé nepřátelské vojsko zámek dobývá, ale tu mu povídá jeden sluha, že si to jen zábavku urobil jeden z vězňů, — a začal vypravovati o divotvorném kloboučku. Když to král slyšel, rozkázal Petkovi, aby nechal ťřelby a ten klobúček aby mu dal. — I vzkázal Petka králi, že on ťřelby nechá, ale klobúček že mu dá jen tenkrátĕ, jestli ho nechá přes celou noc u princezniných nohou klečeti. — Když to král slyšel, šel k dceři a povídal jí, co Petka žádá.

„Ej nie, otec, nĚdám ja mu svoju ěvojskú ložu przniť,“ odpověěla princezna. Dlouho nechtěla pŕivolit, kdyŕ ale otec slĕbil, ŕe jí ětyryadvacet mužů dá na stráž, aby se jí nestala potupa, a kdyŕ vypravoval o divotvornĚm klobouěku, dala se pŕemluvit.

Na noc dovedli Petku do princezniny jizby, kde stála jiŕ stráž. – Petka klekl si na loŕe k jejĕm nohoum a nepohnutě se na ni díval. Leŕela závojem zakryta, jako by z kamene vytesána byla. – Koneěně ale nedalo jí to; ráda by pŕece byla zvěěěla, co je to za jedon, co tak usilovně o jediný pohled jejĕ se uchází, ŕe zaň i největší bohatství svoje dal. Pomalu pomalinku odhrnula závoj tak dalece, co by polooěkem naň pohléěla. – Neznala, co ji ěeká! – Jakmile naň polooěkem pohléěla, tu zrazu⁸ tak se do doň zalúbila, ŕe hned závoj odhodila a stráž pryě poslala. Divil se král nemálo, kdyŕ ráno vstal a viděl, ŕe jsou dcera jeho a Petka jedno a ŕe ona za jiného jĕti nechce než za něho. Dal jim poŕehnání. Princové byli hned z vězení puštěni a slavilo se hluěné, královské veselĕ. – Po veselĕ vrátili se bratŕí Petkovi nazpět do svýĕ království a litovali velmi, ŕe si neŕádali od otce těŕ takověho ěědictví jako on. Oni byli králové a nic více – ale jeho měl každý rád, kdo se naň podíval, on měl vzáěné dary, krásnou ŕenu, a k tomu ke všemu stal se koneěně i králem jako oni.

⁸ Náhle.

VDOVEC JEDEN MĚL DCERU A TA DCERA DLE ZVYKU venkovských děvčat chodívala často k sousedově dceři buď na přástvy, buď s jinou prací. Sousedka byla vdova a lidé si o ní povídali, že je ježibaba. Navzdor tomu se ona ale vždy k sousedovu děvčeti velmi vlídně chovala; když přišla, pěkně s ní mluvila, a napekouc postruhníků a jiných dobrých věcí, vždy ji uhostila. Za to ji děvče velmi rádo vidělo. Jednou, když zase na přástvu přišla, sedly obě děvčata pod preslice a předly. Ježibaba, hamižně se na ně dívajíc, pravila: „Ej, čiže by vám, děti moje, v jednom dome bývať pristalo! Veď by si ty, diouka moja,“ obrátila se k sousedově dceři, „tvojemu otcovi mohla povedať, žeby si ma vzal za ženu, aj jemu sa pomoc zídě, aj mně, a vám by vedno² tak dobre bolo, že len no!“ Mladá sousedka nic na to neříkala, než byla by též ráda své družky matku za macechu dostala.

Když přišla domů, pravila chytře k otci: „Otče, veď by stě sa vy mohli oženit, veru by sa vám pomoc a mně dobrá macocha tá zišla; mohli by stě si vziať našu súsedu? To by mi bola dobrá macocha.“ – „Ach diouka moja,“ odpověděl otec, „o našej súsedě ľudie hovoria, že je striga; nuž akáže by ti to bola macocha?“

„Eh lenže si ju vy, otče, vezmitě, veru mi tá dobrá budě, veď to ľudie všeličoho natárajú³, aj čo nie prauda.“

Takto děvče otce namlouvalo, až ho i domluvilo. Vzal si sousedku. – Ale co se stalo? – Ještě svatba ani hrubě se nedokončila, už macecha k své pastorkyni jinak se chovala, a tak nehodně, že by se toho do ní nebyla nikdy nadála. Ani jíst, jak se svědčí, jí nedala, jen na mísku s psíkem a posušky

¹ „Pánbůh dej“; mezi lidem se obyčejně tak zkráceně říká, a poněvadž se pozdravení to v pohádce často opakuje, lid ji takto nazval.

² Vespole. ³ Natlachají.

z popele jí pekávala k jídlu. Šaty pěkné jí pobrala a jen obnošené vetché šaty od své vlastní dcery jí dávala. Než vlastní dceři křivdu nedělala, ta chodila jako pávice, každý den měla mastné postruhníky a lakotek plné kapsy. Jako se matka zcela přeměnila, tak se i dcera její stala k své dobré družce nehodnou. Pěkně přistrojená chodila za ní a vysmívala se jí řkouc: „Či vidíš, aké ja mám pekné šaty, a ty nič, hiba handry, či vidíš, aké ja mám postruhníky? – Ale ti nědám – čuč těbe!“ – Ubožátko děvče se vždy rozplakalo, že jí div srdce nepuklo lítostí.

Jednou stála při studnici a přebolestně plakala; i viděl ji otec a přijda k ní pravil: „Vidíš, vidíš, diouka moja, dobre som ti ja povedal, že ti to něbudě dobrá macocha. Ale je už raz tak – už teraz len trpezlive znášaj, čo ti Pán Boh prisúdil!“ – „Ej veru dobre! No ale nič to, veď si ja dáko spomuožem. Puojdēm si hľadať službičku a tak sa zaopatrím“ – odpovedľa rozplakaná dcera, potěšujíc sebe i otce. – Zanedlouho se také vskutku do služby vybrala. Prosila sice matku, aby ji vypravila do služby, jak se sluší a patří, ale ta se na ni zle osopila, že jak ji má vypraviti, nemá-li dobré šaty a nemá-li ruce, aby si vydělala. – Nedala jí nic, mimo co na sobě měla, a jen jí několik v popeli vyválených hnětanek dala na cestu. Takto odešla z domu a šla, kam ji oči vedly. – Když tak chodila, přišla k jedné lavičce. „Pamodaj šťastia, lavička!“ poklonila se jí přívětivě. „Pamodaj aj těbe, dioučička,“ poděkovala lavička, „kděže iděš, kdě?“

„Idēm si hľadať službičku.“

„Ach preložže ma, prelož na druhý bok,“ prosila lávka, „už mi od toľko rokou ľudie po tom jednom boku chodia, a nikto ma něvie preložiť. – Nože ma prelož, veru ti budēm na dobrej pomoci.“

Děvčátko lavičku přeložilo a šlo dále. I přišlo zase na cestě k jednomu psíčkovi, který měl chrástu. – „Pamodaj šťastia, psíčku!“ poklonila se mu.

„Pamodaj aj tebe, dioučička,“ poděkoval psíček, „kděže iděš, kdě?“

„Iděm si hľadať službičku.“

„Ach nože ma občišť, už veľa⁴ ľudí prešlo ztaděto, a žiaden sa nězmiloval nado mnou. Buděm ti na dobrej pomoci,“ prosil psíček, a děvčátko ho pěkně očistilo. Když ho očistila, šla zase dále. I přišla k staré hrušce. — „Pamodaj šťastia, hruštička!“

„Pamodaj i tebe, dioučička; kděže iděš?“

„Iděm si hľadať službičku.“

„Ach, strasže so mňa tie hrušky, stras, už ích zdržať němuožem, nikto mi něspomuože; veru ti buděm na dobrej pomoci!“ — prosila ji hruška, a děvčátko stráslo všechny hrušky, že se hrušce hodně odlehčilo. — A zase šla dále. Co chvíľe přišla k jednomu bujáčkovi (bejčkovi), který se na louce pásł. — „Pamodaj šťastia, bujáčku!“ pozdravila ho pocestná. — „Pamodaj aj tebe, dioučička, kděže iděš, kdě?“

„Iděm si hľadať službičku.“

„Nože ma z tej lúky vyžeň, už sa od toľko rokou tu pasiem, a nikto ma něvyháňa. Veru ti buděm na dobrej pomoci.“ I vyhnalo děvčátko bujáška z louky a šlo dále. — Přišlo k jedné peci, v které hořelo. — „Pamodaj šťastia, piecka!“

„Pamodaj aj tebe, dioučička, kděže iděš, kdě?“

„Iděm si hľadať službičku.“

„Ach nože, vyhrab zo mňa ten oheň, už od toľko rokou naveky vo mně horí, a nikto ho něvyhrabe, buděm ti na dobrej pomoci.“ — Při samé peci stálo ohrablo, pocestná je vzala, pec vyhrabala a zase dále se ubírala. Šla dolinami, horami, až přišla jednoho dne do osamotnělého domečku v lese. — Nebylo v domečku nikoho jiného mimo staré babičky; a to byla ježibaba. „Pamodaj šťastia, gazdina⁵“ — pozdravilo děvče.

„Pamodaj i tebe, dioučička, kděže si sa tu vybehala, kdě?“

⁴ Mnoho. ⁵ Hospodyně.

„Idem si hľadať službičku, nuž som sa k vám prišla ohľásiť, či by stě ma do služby nepřijali?“

„Ej veru ta přímem. Či vidíš, nič inšiho robiť něbuděš, hiba týchto jedenášt izieb každý děň vymetať; veď ti tu dobre budě. A tamto je, či vidíš, dvanásta; aleže mi do tej něchoď, ani sa podívat něskůšaj!“

„Ako mi rozkážetě, nuž vám tak buděm robiť,“ odpovědělo děvče stařeně, a jak si trochu od cesty odpočinula, hned se do práce pustila. Vymetala těch jedenácte jizeb, vymetala je každý den, ale do dvanácté se podívati jí ani nenapadlo.

Jednou odešla ježibaba kamsi přěs pole. Děvče vymetalo jizby, a když vymetlo jedenáctou, přišlo mu na mysl, proč asi nesmí do té dvanácté? Myslela dále, že by snad nebylo tak zle, kdyby tam jen malounko nahlédla, domnívala se, že by to nikdo ani nepoznal. – S tou myšlěnkou postavila chvoště do kouta, pomalinku popocházela ke dveřím dvanácté jizby, až je konečně otevřela, ale jen tak, co by jedním okem tam nahlédla. Uprostřed jizby viděla státi tři kádě. „Ej, čožě to muožě byť v tých kadiach?“ – šeptala si a přitom dvěře více otevírala, víc a více, až vkročila dovnitř. Tu v jedné kádi zlato, v druhé stříbro, v třetí července⁶! – I vzkříklo děvče podivením, a jako by jí to někdo pošeptal, sehnula se a v první kádi hlavu si okoupala, a vidouc, jak krásné zlaté vlasy má, i ruce i nožky si okoupala. – Tu jí ale přišlo na mysl, co řekne ježibaba, až se vrátí, i uznala, že déle zůstatí tam nesmí. I sebrala se rychle a dala se v útěky. Dobře bylo, ale nevelmi. Ježibaba domů se navrátivši a dvěře u dvanácté jizby otevřené, okolo kádi rozlitě zlato vidouc, věděla hned, co se dělo. I schytila železné hřebénky, sedla na trlici, a hybaj za děvčetem! – Byla by jí při té peci i dostíhla, ale pec propustivši děvčátko, jak docházela k ní ježibaba, se rozvalila a oheň na ni vykydla, v kterém jí trlice shořela. Mezi tím časem mohlo děvče hezký kus cesty uběhnouti, a také uběhla, než na louce,

⁶ Peníze měděné.

kde se bejček pásł, přece by ji byla ježibaba chytila, slyšela již, jak na ni vykřikuje, – ale tu se bejček na ježibabu roze-
hnal a tak ji naháněl sem a tam, až děvče daleko uteklo. –
A co platno, při hrušce byla jí zase v patách. Hruška nechala
děvče podběhnout, ale jak ježibaba podběhnouti ji chtěla,
celá se na ni svalila, div že jí kosti nerozdrtila. Než se zpod ní
vydrápala a dále běžeti mohla, doběhlo děvčátko k samému
psíčkovi. Ale což striga, té je vše lehko, byla hned za ní a byla
by ji zajisté chytila, kdyby psíčka nebylo. Ten se jí do cesty
postavil a tak na ni štěkal a ji trhal, dokud děvče daleký kus
cesty neuběhlo. U samé lávky se děvče po ježibabě ohlédlo,
a hle, ona jí v patách. Skočí rychle na lávku, přeběhne, ježi-
baba skočí též, ale hej – lávka se přelomila a ježibabisko spadlo
po uši do vody. – Sotva že se ven vydrápala. Než dále za děv-
četem jíti právo neměla; volala jen za ní rozhněvaná: „Ty
naničhodná, máš čas, že som ťa nedostihla, lebo by som, či
vidíš, týmito hrebienkami bola zlato s ťeba dolu driapala.“ –
Děvče zlatovlasé se na ni neohlíželo, ale utíkalo až nedaleko
od domova. – Když docházela, zazpíval kohout sedící na
pantě (veřeji):

*Kukuriku
na pántiku!
Naša kňahně
domou tiahně,
pred ňou cink,
za ňou blink.*

Děvče zastalo a myslilo si: či mám domů jít, či ne? –
Nešla domů, ale sedla k studničce, u které jindy sedávala
a plakávala; seděla tam za drahý čas. – Tu najednou za-
hlédla ji macešina dcera, a poznavši ji, k matce běžela: „Mamo,
mamo, veď tá už zo služby prišla, a keby stě veděli, všetka je
zlatá. – Sedí tam pri studničke.“ – Hned tam macecha běžela,

a vidouc, že pravda, co jí dcera byla řekla, pěkně se k pastorkyni měla a úlisně zvala ji do domu, aby se jen co nejdříve dověděla, kde se tak ozlatila, a svoji dceru na totéž místo poslati mohla. – Šla tedy pastorkyně s ní; jak do jizby vešla, všecko se od její krásy osvítilo. Tu ji začala macecha vychvalovat, jako by ji bůhznájak ráda viděla, a svoji dceru haněla: „Tak je to, la, kto do sveta idě a kto si zná vyslúžiť, ale ty něvieš nič, hiba doma sedieť. Nože sa vyber aj ty dakdě, aby preca dač z tēba bolo.“

„Eh,“ odmluvila jí dcera, „veď ja veru puojdēm, čože by som něišla, len nach mi povie, zkadě mám íst.“

Pastorkyně všecko jí vypověděla, kudy má íti; macecha jí připravila pěkné šaty, napekla jí mastných postruhníkův a vypravila ji do služby. – Šla tedy macešina dcera tudy, kudy jí pastorkyně íti radila.

Jde a přijde k té lavičce; ale ani se jí nepokloní, ani nepozdraví, a když ji lávka sama prosí, aby ji na druhý bok přeložila, pyšně odpoví: „Eh, čože by som sa ja s tēbou zapodievala, veď ja mám dlhú cestu pred sebou.“ – Šla dále a lávku nepřeložila. Přišla k psíkovi chrastavému, také ho nepozdravila, a když ji prosil, aby ho očistila, osopila se naň: „Eh čože by som sa ja s tēbou, pľuhaustvom, babrať⁷ mala, veď ja budēm mať inšú robotu.“ – Když k hrušce přišla a ta prosila, aby ji strásla, že jí bude k dobré pomoci, ani se neohlédla po ní a dále pospíchala. Bujáčík též prosil, aby ho odehnala z louky, ale ona hrdě šla, jako by neslyšela. Přišla k té peci, co v ní ustavičně oheň hořel, byla plna uhlí, pocestná šla kolem, ani si jí nevšimla, a když ji prosila, aby ji vyhrabala, ani se neohlédla. Konečně došla do osamotnělé chyže v lese, kde ježibaba bydlela. – Vejde do jizby a vidí stařenu seděti za stolem. – „Pamodaj šťastia, gazdina!“ pozdraví. „Pamodaj i tēbe, dioučina; kděže si sa tu vzala, kdě?“

⁷ Špinit.

„Přišla som sa k vám ohlásiť, či by stě ma do služby nepřijali?“

„Ej ba veru ta prímem, veď som len samotná. Či vidíš, týchto jedenásť izieb mi buděš každý deň vymetať, aleže sa mi do tej dvanástej izby podívať neskúšaj, lebo beda tvojej koži.“ – „Dobre, gazdina, dobre, veď sa ja už len podľa vášho rozkazu budem spravovať,“ odpoveděla dívka a zůstala tam sloužit.

Vymetala tedy těch jedenácte jizeb po jistý čas, až se jí jednou zachtělo podívat se do té dvanácté jizby; – čekala jen na příhodnou dobu, až by ježibaba odešla, by žádost si vyplnila. – To se jí podařilo. – Stařena jednoho dne odešla někam přes pole, a tu děvče hned odhodilo chvoště a pospíchalo ke dveřím dvanácté jizby. – Otevře, vkročí dovnitř, a tu, hle, tři kádě, v jedné července, v druhé stříbro, v třetí zlato. – Jak to zlato viděla, tu hop doň celučičká, a tak se v něm naplákala, že by jí byl mohl ždímati. Potom vyskočila a hybaj, v útěky se dala.

Ježibaba přišla domů – jizby nevymeteny, zlato po zemi rozvláčeno. – „Počkej, veď sa těbe zlata odněchce!“ vzkřikla a rychle schytivši čižmy, ve kterých na každý krok míli cesty urazila, stáhla na nohy, do ruky železný hřeben, a hajde za děvčetem. – Ta byla zatím doběhla k peci, co v ní ustavičně hořelo, ale pec se před ní svalila a oheň na ni tak kydala, až se zlato na ní roztápěti počínalo. – Sotvaže utekla z té, přišla do druhé bídy. Bujačik na louce se pasoucí ji pustiti nechtěl, naháněl ji tak dlouho, až ježibaba přiběhla; ta hned železným hřebenem po ní čísla, že zlato s ní pršelo. – I shýbla se ježibaba, aby je se země sbírala, a co je baba sbírala, děvče utíkalo dále. Přiběhla k hrušce, ale hruška na ni spadla; než zpod ní vylezla, už ji zase ježibaba dostíhla a zlato s ní česala. Co je po zemi sbírala, děvče opět utíkalo a doběhlo k psíkovi, ale ten na ni štěkal a vyskakoval a pustiti ji nechtěl, dokud ježibaba opět nepřiběhla. Již jí krev srkala, jak jí baba zlato

s hlavy a těla drápala. Zase utekla a byla již na lávce, ale běda, lávka se přelomila a ona spadla do vody; ježibaba za ní s hřebenem a česala, dokud kousek zlata na ní viděla. Co hřeben nevzal, to vzala voda. – Napolo mrtva, umáchaná, rozdrápaná konečně z vody vylezla a k domovu se pomalu vlékla. – Když se k domu blížila, zazpíval kohout sedící na veřejích:

*Kukuriku
na pántiku!
Naša kňahně
domou tiahně,
pred ňou plúšť,
za ňou lúšť.*

Bojíc se jíti do chyže, šla k studničke, sedla a hořce naříkala: „No, veď som si ja vyslúžila, veď som ja schodila! – Len čo mi mať povie, mně nešťastnici!“ – Matka ji slyšela a po hlase poznala; – plná radosti volala si ji do jizby: „Nože, poď, diouka moja, dnu⁸, čo sa tam máš okúňať, poď a rozprávaj nám, ako sa ti vodilo, čo si vyslúžila.“ – Šlo tedy děvče do jizby. – Tu ale když viděla matka její zdrápané, zohyzdžené tělo, zmáchaný šat, všecka se zděsila: „No, veď si ty vyslúžila, veď si sa mi zachovala, naničhodné dioučisko!“ – začala dceru hřešiti, a od té doby ani vystáti ji nemohla.

Potom zanedlouho se ta zlatá pastorkyně vdala za mladého, bohatého pána a vedlo se jí velmi dobře, protože byla skromná a dobrá; macešina dcera se jen tak po světě okúněla a žádný ji za ženu míti nechtěl.

⁸ Dovnitř.

CHYTRÝ SYNEK

MĚLTĚ CHUDÝ OTEC JEDINÉHO SYNKA, MLADÉHO, bystrého. Řekl mu otec jednoho dne: „Dost som sa tēba, synku, nachoval, teraz si narástol ako buk v hore, teraz že sa chovaj sám. Id' čím skorej¹ do sveta a uč sa voľáko² remeslo, nach je čo je, keď len z něho vyžiješ.“

„No, veď ja idēm, tatko, a budēm sa učiť voľáko remeslo,“ řekl synek; Ondra ho jmenovali. Také se hned na cestu vybral. – Když tak sem tam horami bloudě chodil, potkal ho zbojník.

„Kdēže idēš?“ ptal se chlapce.

„Idēm sa učiť voľáko remeslo“ – odpovēděl mu tento.

„A či by si sa něchcel učiť zbojníkom?“

„A prečo by som sa něučil, veru sa budēm učiť, nach je čo je, keď len z toho vyžijem.“

„Eh veru vyžiješ, keď sa naučíš. – Pod' so mnou!“ Synek šel se zbojníkem do lesa a učil se zbojnictví. Po nějakém čase řekl mu vůdce: „No, dněska sa preukáž, či z tēba vystaně chlap, či nie!“ – Měl lesem jeti jezdec na krásném koni a toho koně měl mu synek ukrásti. – Tu práci uložil mu vůdce co první pokus. – I šel Ondra na cestu, kudy měl jezdec přijeti, zlienil se³ a vylezl na strom. Jak zaslechl dusot koňský, dal se do naříkání a volání o pomoc. Jezdec příklusaje k němu ptal se ho, co se mu stalo, proč běduje. Naříkaje vypravoval Ondra jezdcí, že ho přepadli zbojníci a všecko mu pobrali. Pán se nad ním slitoval a slezl s koně, chtěje mu pomoci se stromu a k sobě na koně ho posaditi. Sotva ale že slezl, Ondra jako veverka udělal skok na koně, a než se toho jezdec nadál, v lese s ním zmizel.

„No, dobre sa ti zviedlo, hádam⁴, budě z tēba chlap!“ po-

¹ Čím dřívě. ² Nějaké. ³ Shodil se sebe oděv; jako had, když kůži (lienisko) shodí, říkají zlienil sa. ⁴ Myslím.

chválil ho vůdce, když mu koně přivedl. – Za několik dní potom uložil mu druhý pokus. Měltě totiž oráči vola od pluhu ukrásti.

Blíže pole, kde oráč s jedním volem a jedním koněm oral, byl les; na kraj lesa v hůštině Ondra se skryl, čekaje, až bude oráč dolů brázdou orati. – Jak oráč nahoru dojel a zase dolů obrátil, tu on opatrně ze skrovu vylezl, na konec brázdy rozhodil několik červeňáků⁵ a od pole je roztrousil až na kus do lesa. – Nepozorován od oráče opět se skryl. – Oráč když opět na horní konec dojel, zpozoroval ihned rozházené peníze: „I kýho paroma!“ myslil si, peníze sbíraje, „či som ja vyoral poklad!“ – Hledá a nalézá tu peníz a tam peníz, jde dál a dále, až zajde do lesa, kde doufá najíti domnělý poklad. Jak ho Ondra viděl do lesa zacházeti, rychle z hůští vylezl a vola vypráhl; než ale s ním do lesa zašel, usekl mu kus chvostu⁶ a koni do huby ho vecpal. – Oráč když hlouběji v lese žádných peněz již nenalezal, vrátil se nazpět. Avšak nastojte, jak ustrnul, vida koně samotného a vola nikde! I volá ho, hledá, ale vůl nikde. „Či mi ho vlk schytil, či čo!“ myslil si, vraceje se ke koni, a hle – kus chvostu volovského visí od koňovy huby. „Ej bodaj ťa zrádca⁷ metala, či to kdo slýchal, aby kuon vola zožral!“ divil se oráč, a vytáhna koňovi z huby chvost, koně jím notně vyprášil.

Zatím Ondra dovedl vola k vůdci a vyrozprávěl mu, kterak to vyvedl. „No, veru si ty chlap statočný a nětreba ti už učiť sa,“ pochválil ho vůdce, „ale eště musíš naostatok svoju silu preukázat!“ – I řekl mu zbojník, že se musí ještě s druhými chlapy⁸ stavět, jestli tak daleko jako jeden z nich dohodí kamenem a jestli by s to byl kámen v ruce rozmačkati na prach. Synek se tomu podvolil. – Druhý den ráno šel si do města a

⁵ Měděných peněz. ⁶ Ocasu. ⁷ Zlá nemoc.

⁸ Chlapy, chlapci z hory, zovou na Slovensku zbojníky, kteří nejsouce vražedníky, více ze svévole a bujnosti v lesích žijou svobodně, provádějíce rozličné hrdinské kousky. Okrádají prý jen boháče o dobytek, stravu a zbraň.

koupil tam homolku (syrec) a ptáka skřivánka; – to si nesl domů; když domů přišel, volali ho chlapci, aby šel na házenou. – S chutí hned k nim přistoupil, a když si všickni kameny pobrali, a který výše hodí, se stavěli, tu on si vzal také do ruky kámen; ale pravou rukou sáhl do kapsy pro skřivánka a rozpráhna se vyhodil. Na místě kamene vylítl skřivánek tak vysoko, že viděla chasa jen černou kuličku v povětří se míhnouti. Vysoko letěl kámen z nejedné ruky, ale chytrému synkovi přiřkli vítězství; jeho kámen tak vysoko letěl, že bůhví kde a kdy země dopadl. – Ještě se jednalo o to, kdo v ruce kámen rozdrť na prach. Ozval se tu Ondra: „Eh veď je to nie ťažko kameň rozmrviť, ale ho tak rozmačkať, čo by z něho srvátka tiekla, to ťažko!“

„A či ty znáš to urobiť?“ ptal se ho vúdce.

„Veru znám, či chcete vidieť?“ Při těch slovích shýbl se jako pro kámen, zatím ale vytáhl syrec z kapsy. „Ľaľa!“ zvolal a mačkaje syrec v hrsti ukazoval, jak mu syrovátka skrze prsty teče. – Uznali ho za nejsilnějšího, a peníze, o něž se byli stavěli, dostal on všecky sám. Od té doby nebyl již učněm. – Jsa vyučen a máje i peněz, znechtělo se mu býti mezi zbojníky; opustil les a domů k otci se vrátil. – „Eh synku,“ ptal se otec, „čomu si sa naučil vo svetě?“ „Chytrosti,“ odpověděl Ondra.

„A či z toho vyžiješ?“

„Eh veru vyžijem, dokiaľ je ľudí sprostých⁹,“ smál se Ondra.

V dědině té byl pánem bohatý zeman a ten měl krásného koně, na kterém mu mnoho záleželo; i museli dávat naň pozor, aby se mu škoda nestala, a v noci ho hlídali. Když o tom Ondra slyšel, pravil: „Eh, preca by som ho z konice¹⁰ vyviedol, a čo by na ňom aj seděli!“ – A lidé se tomu smáli a řekli, že ne, a on, že ano. I slyše o tom zeman, dal si zavolati Ondru a ptal se ho, zdali on tak chytrý je, aby mu toho koně

⁹ Hloupých. ¹⁰ Maštal.

z konírny vyvedl, byť i na něm seděli! Ondra mu odpovéděl, že ano. „No dobre, keď to vyvedieš, dám ti sto zlatých!“ – řekl mu zeman. – Ondra řekl, že vyvede, a odešel ze zámku. Pán poručil čeledi, aby přísně celý den koně střežli, ani se od koně nevzdalovali, a večer aby si na něho šafář sám sedl, jeden čeledín ať mu stojí při hlavě, druhý u chvostu, a kdyby se něco neobyčejného strhlo, aby volali o pomoc. Ve dne ani ptáček nepřelítl okolo konírny, aby ho nebyli viděli; když se začínalo stmívat, sedl šafář na koně, jeden hlídač stál mu u hlavy, druhý u chvostu. Pán sám se přesvědčil, zdali rozkaz jeho vyplněn, a potom teprv, když byl přísně nařídil, aby dávali pozor, sice že trestu neujdou, upokojen šel na lože, jist, že se chytrákovi kousek jeho nemůže povést. – Když se v zámku vše ztišilo, zaklepal někdo na dvěře konírny a hlas ozval se zvenku: „Otvortě! Či spítě?“

„Eh horký spať – ale kdože to, čo chce?“ ptal se šafář.

Či ma něznátě, no bodaj vás husa kopla, veď som ja zámočná kuchárka; – něsiem vám od pána za kúštok pálenky¹¹, žeby stě vraj dobre varovali¹².“

Na tato slova šel jeden z hlídačů otevřít a do konírny se vtáhla velká shrbená ženská postava, nesouc v ruce velký džbán, který v konírně postavila. „Len za pohárik¹³ im daj, Zuza, vraj, rozkázal pán, ale som sa nazdala, že vám aj viac dobre padně. Veď ja viem, keď človek musí celú noc hore byť, už sa to zídě. No hľa, tu je za hodný čerpák¹⁴.“ – Tak šeptajíc podala šafáři džbán, a ten se rád napil.

„Eh prisámdušu dobrá,“ pochutnával si šafář po notném doušku, podávaje druhým. „No aleže mi nězadriemajtě.“

„Eh čo sa máťe bát, veď stě traja; a či by sa smel opovážit ten loptoš sem príst? – Len pitě; už, vraj, kým ti plúži¹⁵, hovoril naveky muoj něbohý¹⁶ starý otěc – Pánbuoh daj mu večnú slávu. Eh bol to statočný človek a skúsil sveta.“

¹¹ Kořalky. ¹² Hlídali. ¹³ Sklenice. ¹⁴ Dřevěná nádoba, v míře as dvou velikých žejdlíků. ¹⁵ Užívej, dokud se ti daří. ¹⁶ Nebožtík.

„Eh, veď som ho znal!“ prisvėdčil šafář a zase vzal džbán a nachýlil a Zuza kuchařka vypravovala o svém otci, co on vše viděl a věděl, a šafář pil a hlídači pili a nemohli si dosti vynachváliti dobrou pálenku. Zuza je napomínala, aby jen pili, a ustavičně pospíchala, a přece s místa se nehýbala. – Konečně zpozorovala, že jsou hlídači na mol opilí a že začínají spáti, i čekala ještě, – až hodně tvrdě usnuli. Jak viděla, že tvrdě spějí, vyšla z konírny, přinesla trlici¹⁷ a tu postavila na místo koně. Šafáře položila pod ni, jednoho hlídače podepřela k jednomu, druhého k druhému konci, dala jim do ruky po víchu slámy, pak tiše z konírny vyšla a krásného koně s sebou odvedla.

Časně ráno, sotva se rozbřeskovati počalo, pán již vstal, aby se podíval do konírny, zdali čeled' hlídá. Všude bylo ticho; v domnění, že je vše v pořádku, vešel do konírny, ale jaktě ustrnul, vida tam místo krásného koně dřevěnou trdlici a při ní spící hlídače. – Navzdor zlosti obdivoval ale chytrost Ondrovu a myslił si, že mu ještě něco uloží. – Ráno Ondra koně mu sám přivedl a vypravoval mu, jak ho byl dostal. – Pán dáváje mu slíbených sto zlatých, pravil: „Počuj, keď ty dněs v noci vezmeš mojej paněj zlatý prstěň s prsta, dám ti k týmto eště sto zlatých, keď nie, dáš ty mně sto zlatých; či sa na to podberieš?“

„Nuž veru sa na to podberiem“ – svolil Ondra a ze zámku odešel. Pán ale netrpělivě noci očekával. – Večer všecko sám prohlídl, každý kout, a pak šel k paní své lehnouti. Jizbu uzavřel, a než lehli, ještě se podíval, má-li paní prsten na prstě. Ulehli; ale pán usnouti nemohl, bylť zvědav, jaké chytrosti Ondra používati bude; že by ale vyhráti mohl, to mu na mysl nepřišlo, vždyť ležela paní vedle něho, prsten měla na prstě a všude bylo pozamykáno.

Když takto bdě na loži ležel, na každé hnutí pozorliv, slyšel u okna šustění; obrátí se rychle k oknu a vidí v okně hlavu,

¹⁷ Trdlice, potěračka, co se konopí neb len vytírá, tře.

jako by chtěla do jizby nahlížeti. „Eh, veď ti ja dám,“ řekl si v duchu pán, tiše vstal s lože, uchopil valašku, rychle okno rozevřel a bác – valaškou chlapovi do hlavy, že se jako špalek dolů zvrátil.

„Jaj, muži, už si ty ho zabil!“ zvolala paní, probravši se ze spaní.

„Veru sa něhýbe!“ pravil pán, dolů se dívaje. U okna byl řebřík přistaven a pod ním ležel dole chlap; ležel tam jako drúk¹⁸, ani se nehýbal. Když zeman viděl, že se ani nehýbá, dostal strach, aby snad přece nebyl zabítý; i řekl to paní, že se jde naň dolů podívati, a hned také ze dveří pospíchal. – Sotva byl venku, slyšela paní, že se zase vrací; i přistoupil k jejímu loži a šeptal jí: „Daj mně radšej ten prstěň, keby ten loptoš¹⁹ preca prišol, aby ti ho něvzal!“ – Paní mu prsten dala a on zase odešel.

Za chvíli přišel pán nazpět a vypravuje paní, že ten chlap nebyl člověk, jen došek slaměný přistrojený a jemu na klam od Ondry na řebřík vystrčený. – „Ale mňa něoklame,“ dodal, a přistoupna k paninu loži, pravil jí: „Nože mi daj ten prstěň, keby preca ten bolvan²⁰ prišol, aby si ho ty na prstě němala!“

„Ej veď som ti ho ja dala – len pred chvíľou!“ – jistila paní. – Zůstal pán omámen státi; bylť již zase oklamán, než se nadál.

Ráno Ondra pánovi prsten přinesl a pán mu dal dvě stě zlatých.

„No veru si ty chytrý chlap, no ale sa ešte s tvojou chytrostou na kus preukáž,“ povídal mu pán; „keď ty dněs v noci ukradneš mojmu správcovi kuchárku a do zámku dovedieš, dám ti vtedy tri sto zlatých.“

„Eh, nielen kuchárku, ale i správcu vám privediem!“ – řekl Ondra se smíchem pánovi a vesele domů se vrátil. – Přišel domů, šel k potoku, nachytil si raků, a když se hodně setmělo, ustrojil se za anděla, vzal raky, nalepil jim na ocásky

¹⁸ Kus dřeva, špalek. ¹⁹ Čtverák, šelma. ²⁰ Hrubý chlap.

svíčky a šel do správceva stavení; tam je rozsvítil a raky po stavení rozpustil. Raci se rozlezli, kde jen mohli, a byla plná jizba světla. To probudilo kuchařku, a vidouc ty pohybující se světýlka, nevěděla, kde se díti od divu. Vtom zjevil se před ní anděl a pravil jí: „Připrav sa, idem pre teba, puojdeš so mnou do neba!“ – Kuchařka tomu ihned věřila a pranic se nedivila, bylatě veliká modlářka, a proto se vždy za lepší jiných lidí držela, za svatou, – ačťe od ní s krajíčkami neběhali²¹. – Pan správce se tomu podivil, že má přijíti jeho kuchařka za živa do nebe; – to se i jemu líbilo. Prosil tedy anděla, aby i jeho s sebou vzal, že on bez ní na světě zůstati nemůže. I svolil anděl, aby šel s sebou do nebe i správce. Když vyšli z domu, přehodil Ondra přes ně plachtu, naložil je na tratar²² a vezl je k zámku. I vzdychali a kroutili sebou, neboť jim hlavy jen tak odskakovaly, jak s nimi Ondra po špatné cestě ujížděl, on ale na jejich vzdychání vždy jen odpovídal, „že je do nebe cesta kamenitá“.

Zeman byl vzhůru, čekal, zdali Ondra i třetí pokus vyvede, a hle, tu zarachotí trakař v síni a Ondra strká se do dveří s velkým batohem²³, z něhož se vysypali pan správce a kuchařka. – Zeman vida je, smál se, až se za boky chytal, oni ale vidouce se v nebi, jakéhož se nenadáli, zastyděli se a rychle utekli.

Pán vyplatil Ondrovi tři sta zlatých, co si chytrostí svojí vydělal, a on vesel domů se vrátil k otci, s nímž napotom poctivě se živil; chytrých kousků prý ale ještě několik vyvedl.

²¹ To jest, že žádnému nic nedala, dokonce žebrákovi.

²² Trakař. ²³ Břemeno, batoh trávy.

BYLA JEDNA CHUDOBNÁ MATKA A MĚLA TŘI SYNY a jedno maličké děvčátko; chlapci byli již hodní výrostkové, ale děvčátko bylo ještě maličké, ani neběhalo, ani nemluvalo. Zato nadělali chlapci více křiku; byli svéhlaví a rozpustilí, jakž obyčejně chlapci bývají, matka nestačila jejich pře roz-suzovati a nestačila pozor na ně dávati. Kde jaká škoda, kde jaký křik se strhl, zajisté její chlapci při tom byli; jestli pak je z domu pustiti nechtěla, dům div že vzhůru nohama neobrátili, takové caparty tropili. Ani rady si už s nimi nevěděla. — Jednou pekla chléb; její tři synkové ustavičně za ní lezli, hněvali ji, za sukni ji tahajíce, aby jim už dala toho chleba. Již ji všecka trpělivost pomíjela; říkala jim, že dostanou, až bude upečen, ale to bylo tak, jako když hrách na stěnu hází, — oni přece škemrat nepřestali a přitom se prali jeden s druhým a pod nohama se jí pletli. — Nevědouc již, co s nimi počíti, vyškrábla z díže kus těsta, rozválela je, jen tak před ohněm v horkém popeli napochytro¹ upekla, a upečenou tu posušku na tři díly roztrhnouc, hodila ji těm chlapcům, řkouc všecka rozhněvána: „Tu ho máte, bodaj stě sa zhavraněli!“ — Sotva ta slova dořekla, chlapci se proměnili v havrany a ven dveřmi uletěli.

Jak to matka viděla, přešel ji všecek hněv i rozplakala se pláčem usedavým a lomila rukama nad neštěstím svých synů, jež jim těžkým svým zaklením způsobila. — Srdce její začala lítost a bolest hrýzti a nebylo dne, aby nebyla syny svoje oplakávala.

Léta přešly, a o synech ani vidu ani slychu. — V domě bylo sice ticho, ale v duši matčině byl věčný nepokoj a zármutek. — Mezitím vyrostlo malé děvčátko, stala se z ní hodná dívka, krásná, utěšená, bílá jako labuť, červená jako růže, že jí daleko

¹ Rychle.

nebylo rovné. Byla veselá – kde se obrátila, vše se usmívalo, byla milá – kam přišla, rádi ji viděli, byla i pracovitá, matčina to pravá ruka. – A že děvče tak spokojené a milé bylo a matku milovalo, ukrývala tato před ní svůj žal, nechť, aby se dověděla, že kdy jakých bratrův měla.

Než děvčeti to mnohdy napadlo, proč ona bratra nemá, kdežto jich družky její i po více mají. – Ptala se na to jedenkrát matky, ale ta si vzdychla, rozplakala se, ale odpovědi nedala. – Ptala se jiných lidí a ti pověděli jí, že měla bratry tři, že se ale jedenkrát ztratili a od té doby že není o nich památky.

Jak to děvče slyšelo, běželo k matce. „Ach mamka moja,“ povídá, „ľudia povedajú, že som mala troch bratou; povedzte mi, kde sa poděli?“ – „Diouka moja, tí išli svetom!“ odpověděla matka a slze ji polily.

„Nuž, a načože šli svetom? Kděže odišli a kedy? – Či sa viacej neveráta? Vedže mi už len povedzte, čo a ako sa s nimi stalo?“

„Ach nuž, diouka moja, čo a ako sa s nimi stalo?“ – vzdychla matka a tu teprv vyrozprávěla děvčeti všecko, jací byli a kterak jich v hněvu zaklela, aby zhavraněli, a že budou muset světem lítati, dokud jich nevysvobodí, kdo jim po krvi nejbližší.

„Uspokojte sa, drahá mati,“ pravila dcera matce, „najbližšia rodina² som ja. Ja puojdém, mati moja, puojdém, vyhládám ích a vyslobodím, trebárs by mi to ak ťažko padlo.“

„Ach diouka moja, nestrojže sa tak, nestroj, lebo sa na darmo strojíš. Ved' ích ty nĕnajdĕš, čo koľko krajín pochodíš. Pánboh vie, kde tí lietajú. – Nuž a mňa či by si na staré dni tak zanáhal, bez všetkej ochrany?“

„Nĕbanujtĕ³, mati, že vás zanáham. Mnĕ je súdĕnuo bratou mojích vyslobodiť a ja ích vyhládať a vyslobodiť musím, čo by hĕď v sedĕmdĕsiatej krajínĕ lietali,“ odpověděla dcera

² Příbuzná. ³ Nelitujte.

matce a nedala se odmluviti, nedala, až konečně matka dost nerada přivolila a po několika dnech na cestu ji vypravila, napekouc jí dobrých postruhníkův.

Děvče si postruhníky svázalo do batošku⁴, ustrojilo se do nových šatů, batošek přehodila si na hřbet, rozloučila se od matky a šla ve jmenu božím, kam ji oči vedly a nohy nesly.

Šla dlouho horami, dolinami, pustými cestami, a co z domu vyšla, s člověkem se nepotkala. – I přijde tu ona konečně k Měsíčkové mateři. „Pánboh daj šťastia, pani matka,“ poklonila se jí pocestná.

„Pánboh daj, diouka moja, aj těbe,“ odpověděla jí domácí, „nuž kďěže si sa ty tu vybehala⁵, veď tu nėslyšať ani ptáčika, ani toho vrábika, nie že by to človečika.“

„Ach, nuž, kďěže som sa vybehala! Prišla som sa vás spýtať⁶, či by stě mi dač povedať něveděli o troch havranoch, mojích zakliatych bratoch.“ – „O troch havranoch, tvojích zakliatych bratoch ti ja, diouka moja, povedať něviem, ale dočkaj, kým muoj syn domou prídě, adaj on budě vedieť. Medzitým, aby si dák zle něschodila, skry sa tuto pod koryto, aleže sa ani něpohni, lebo by ťa muohol aj zest, keby ťa viděl.“ – Děvče vtáhlo se pod koryto a seděla tam tiše, ani nehlesla.

Po nějaké chvíli Měsíc domů se vrátil, ale jak dovnitř vstoupil, hned zvolal na matku: „Mamo fi, človečina tu smrdí, sem s ňou, nach ju zjem!“

„Ach, kďěže by sa ti tu človečina vzala, veď znáš, že k nám nikdo něchodí, to sa ti len tak vidí, že si cez noc tuho svietil. Na, tu máš večeru, najedz sa a potom si oddýchni, lebo si sa dokonat⁷.“

Měsíc matčinými slovy uspokojen, sedl a jedl. Jak se najedl, začal dřímati; – aby čím dříve zaspal, matka mu v hlavě iskala. Zadrímnul – a tu ho matka trochu za vlasy zakrakala. „Mamo,“ probudil se rozmrzen, „čo ma tak kváčetě?“ – A matka mu odpověděla: „Bola som sama kus zadriemala

⁴ Uzlíku, břeménko. ⁵ Kde jsi ty sem přiběhla. ⁶ Zeptati. ⁷ Všecek ušlý.

a tu sa mi snilo, že sa dakdo spytoval, či si troch zhavranělých bratrou něviděl?“

„Ej, ozaj že viděl, ale Slunce lepšie vidí, to ích muože skuor vypáčiť⁸.“

„Nože no, vedže len spi,“ uchlácholila ho matka.

Když se Měsíček vyspal, šel zase do cesty a matka radila krásné pocestné: „Diouka moja, tu sa nědopytaš⁹, ale choď sbohom ďalej, touto dolinou, popri tom potoku, tam najďeš Slniečkovu matku, adaj ti jej syn dač poradí.“

Šlo děvče onou dolinou, bloudilo lesem velmi dlouho, až se přece jen k Sluncové mateři dostalo.

„Pánboh daj štastia,“ poklonila se jí pocestná. – „Pánboh daj, diouka moja, aj těbe! Nuž, kděže si sa tu vybehala, veď tu něslyšať ani ptáčika, ani vrábika, nie že by to človečika?“

„Ach nuž, drahá pani matka! Prišla som sa vášho syna spýtať, či by mi dač něveděl povedať o troch havranoch, mojích zakliatych bratoch.“

„O troch havranoch, tvojích zakliatych bratoch či budě vedieť, ti ja povedať němuožem, ale sa ho spýtam. Medzitým, aby si dáko zle něpochodila, skry sa tuto pod koryto, lebo by ťa muohol aj zesť, keby ťa viděl.“ – „Ach pani matka, vedže sa už len zmilujťe nado mnou, skryťe ma dakďe, kdě by bola bezpečná.“ – Matka ji skryla pod koryto. – Sotvaže ji skryla, přišlo Slunce a hned na matku volalo: „Mamo, človečina smrdí, dajťe ju sem, nach ju zjem!“

„Ach syn muoj, kděže by sa ti sem člověk dostal, to sa ti len tak vidí, čo si tuho svietil cez děň. Tu máš večeru, najedz sa a lahni, lebo si sa dokonal.“ Slunce dalo se matčinými slovy uspokojiti, najedlo se a po chvíli začalo dřímati. Aby čím dřívě zaspalo, matka mu v hlavě iskala; jak začalo spáti, zakrákala ho matka za vlasy. I probudilo se a rozmrzeno obořilo se na matku: „Ej mamo, čo ma tak kváčetě?“

„Veď som ťa ja něhcela, ale som bola i ja zadriemala a tu

⁸ Vyhledět. ⁹ Nedoptáš.

sa mi snilo, že sa dakdo spýtal, či si troch zhavranělých bratrou něviděl?“ „Kděže by som ích viděl, veď ja do každého kúta něsvietim; ale Vetrík, ten všetko predúcha, ten budě o ních skuor vediet.“ – Vtom zase Slunce usnulo a spalo až k ránu.

Ráno vydalo se na cestu; jak odešlo, matka vzbudila pocestnou a pravila jí: „Diouka moja, muoj syn něveděl nič povedať, ale sa ti kázal u Vetríka ohlásit, že ten budě vediet. Chod' teda k němu – či vidíš, za týmto vrchom býva.“ – Matka Slunce děvčeti cestu pěkně ukázala, vyprovodila ji a děvče zase přes doly a lesy k Větrové matce pospíchalo, až se k ní naostatek dostalo.

„Pánboh daj štastia, pani matka!“ poklonila se pocestná.

„Pánboh daj, diouka moja, aj těbe!“ – děkovala se jí Větrova matka. „Vítaj! Kděže si sa tu vybehala, veď tu něslyšať ani ptáčika, ani toho vrábika, nie že by to človečika.“

„Nuž prišla som sa vášho syna spýtať, či něchyroval¹⁰ dakdě o troch havranoch, mojích zakliatych bratoch?“

„O troch havranoch, tvojích zakliatych bratoch? – Dobre, spýtam sa ho, keď domou príde, adaj že budě vediet. Ale čože s těbou urobiť, – aby si dáko zle něpochodila, muohol by ťa aj zestť, keď príde.“

„Vedže ma už len, moja drahá pani matka, dáko zachrántě, kdě by ma nědopáčil,“ – prosila pocestná.

I skryla ji matka Větrova pod koryto a přikázala, aby se ani nepohnula.

Vetrík přišel domů všecek vydýchaný; – jak domů přifučel, volal na matku: „Mamo, mamó, človečina smrdí, sem ju, nach ju zjem!“

Matka k němu přiskočila, a pěkně se k němu majíc, pravila: „Ach človečina, kděže by sa ti tu vzala, to ťa len tá ľudská duchota¹¹ zaráža, čo si velmi tuho dúchal. Tu máš večeru, čo som ti prihotovila, najedz sa a potom si ľahni, aby si si oddýchol.“ – Po těch slovích předložila mu upečeného vola a

¹⁰ Neslyšel. ¹¹ Dech.

okov vína a Větrík se upokojil. Když se byl najedl a napil, pobídla ho matka, aby si lehl: „Dokonal si sa, synok, poď, lahni si, poiskám ti kus, chutnejšie zaspíš.“ – Iskala mu, iskala, a když zadřímnuł, potáhla ho za vlasy. Větrík, z dřímoty se protrhnuv, zle se na matku obořil, že ho škube. „No lenže sa utíš,“ řekla mu matka, „veď som bola i ja zadriemala a tu sa mi snívalo, že sa dakdo spytuval, či si troch zhavranělých bratou viděl?“

„Ba viděl som ích, na Skleněnom zámku bývajú, tam ích každý deň vidím obletovať,“ zabručel Větrík, obrátil se na druhý bok a spal dále.

Když se vyspal, odešel zase dúchať po světě. Matka jeho zvolala pocestnou zpod koryta a takto jí pravila: „Diouka moja, ty si sa na velkuo podobrala. Tvojí bratia sú na Skleněnom zámku a Skleněný zámok je hentam za tými horami. Ale něviem, ako sa ty naň dostaneš. No ale dočkaj, upečiem ti jedného ptáčika, toho cestou zješ, aleže si košťialiky¹² z něho dobre poodkladaj. – Keď prídeš pod zámok, z tých košťialikou si urobíš rebrík a po ňom vyjdeš hore ku tvojím bratom.“

Pocestná se za dobrou radu pěkně poděkovala, a když se ptáček upekl, vzala si ho a šla dále. Šla opět hustým lesem, pustými cestami, kudy jí byla Větríkova matka ukázala, a cestou okusovala kostičky z ptáčka a pak je do záponky¹³ ukládala. Po dlouhé chůzi přišla konečně na Skleněný zámek. – Zámek ten byl velký, krásný, byl hladký a průhledný jako oko. Cesty nebylo naň žádné, pocestná by se naň nebyla nikdy dostala, kdyby nebylo kostiček. Ty ona před sebou kladla, jednu nad druhou, a tak po nich nahoru vylezla, jako po žebříku, a oknem se dostala šťastně do zámku.

Vkročivši do krásné světnice, viděla stát uprostřed pokrytý stůl a na stole pro tři osoby připraveno. – „To je večera mojích bratou,“ pravila sama sobě, „už nězadlho musia príst!“ –

¹² Kostky. ¹³ Zástěrky.

I přikročila k jednomu talíři, trochu z něho odjedla a potom skryla se pod postel.

Za chvíli bylo slyšeti šum křídel, na okno sedli tři havrani, ale v tom okamžení, jak na okno sedli, stali se z nich pěkní tři mládenci, kteří do světnice poskákali a za stůl se posadili. Jak sedli, zvrtly se všem talíře. „Hop!“ praví nejstarší, „tu musí být dakdo z naší rodiny; a mně aj z polieuky dakdo odjedol!“

„Ale čoby to tam, pletky, kděže by sa ti tu vzal,“ – pravili mu bratří a pokojně pustili se do jídla jako jindy. Nejstarší se sice ještě dlouho přel, že musí někdo v zámku býti, strojil se také, že se po večeri podívá, ale po večeri se mu chtělo spát a ráno zapomněl a po snídání s bratry odletěl.

Děvče zůstalo po celý den ukryto; když se k večeru blížilo, stál tu náhle stůl pokrytý a na něm pro tři osoby připraveno bylo. I přistoupila k stolu, ujedla trochu z jednoho talíře a trochu vína upila z poháru, pak se zase vtáhla pod postel. Za chvíli bylo slyšeti třepetání křídel, bratří se vrátili, sedli na okno, a v mládence se proměnivše, do světnice poskákali a za stůl posedali. – Jako první den, tak i druhý den se jim talíře zvrtly. „Eh,“ povídá střední bratr, „preca si ty, brat, včera darmo něhovril, že tu dakdo z naší rodiny být musí. A laľa, veď mi aj z polieuky a vína chybí. Nach sa len najem, veď ho vynajdëm, kdě je a kdo je.“ – Nejmladší mu to vymlouval, ale on si to nedal vymluviti a strojil se, že půjde po večeri po zámku hledati. – Ale po večeri byl umdlen, lehl a usnul a ráno časně odletěli, ani si nevzpomněli. Třetí večer sestra zase z jednoho talíře odjedla, z poháru odpila a po jedné posteli se poválela.

Když se bratří vrátili a k stolu zasedli, opět se jim talíře zvrtly. „Ej,“ povídá nejmladší, „už to preca musí být dačo vo veci. Tie taniere sa každý večer zvrtnú a už teraz mně chybí aj polieuka, aj víno. Veď ho ja vyhládám, keď stě vy naveky zabudli¹⁴.“ – I skočil od stolu, schytil meč, a vtom

¹⁴ Zapomněli.

viděl poválenou postel. „Aj postel' mi je pováľaná!“ – zvolal a začal po světnici hledati a mečem do každého kouta píchati. – I pod lože se díval; a tu hle, pod svým ložem viděl ukryté krásné děvče. „Aha, tu si,“ vzkříkl, „pod' von, pod', nach vidíme, či si dobrouo, či zluo!“ – „Ach dobrouo, dobrouo, veď som ja vaša sestra; prišla som vás vyslobodiť!“ pravila jim, vylézajíc ze svého úkrytu.

Bratří poznavše ji, měli velikou radost; i těšili se s ní, posadili mezi sebe, a musela jim povídati o matce a oni jí zase rozprávěli o svém živobyťi a ona jim o své cestě. – Konečně pravila jim: „Keď som sa už až sem zakonala a toľko vystála, nože mi povedzte, ako vás mám z tohoto vášho zakliata vyslobodiť?“ – „Jaj sestra naša,“ ozvali se bratři, „čo ti to aj povieme, to ty něvyvedieš, lebo ten, kdo nás má vyslobodiť, něsmie za sedem rokou, sedem mesiacou, sedem týždňou, sedem dní a sedem hodín ani slova prehovorit'. Ak len slovo prerečie, všetko nič něstojí a my na večné veky zostaneme zakliati.“

„Ťažko je to, ťažko,“ vzdychla sestra, „ale poručeno Pánu Bohu, ja sa i na to vezmem, keď som sa raz zakonala¹⁵, a něpuojďem dotedy domou, kým vás něvyslobodím.“

Když bratří takovýto pevný úmysl sestřin slyšeli, vůli její nechtěli zlomiti. Aby tedy slib svůj lehčeji vykonati mohla, vyhledali jí v lese dutý strom k obývání, aby se žádným mluvití nemusela. Sedla si tedy do toho stromu, zatarasila se, aby ji nikdo neviděl, a bratří jídlem ji zaopatřovali. – Dlouho, velmi dlouho v tom stromě seděla, a nikdy človíčka neviděla. – Jednou ale jel lesem mladý král té země a cesta ho vedla právě okolo toho stromu, kde sestra seděla. Jel čtyrmi koňmi, jako by ho vítr nesl, a tu najednou, jak ke stromu přijíždí, koně jako by se byli zasekli – a nedej bože, s místa pohnouti se nechtěli. Bili jich; frkali, hrabali, vzpínali se, ale od stromu se živou mocí dále pohnouti nechtěli. Tu skočí mladý

¹⁵ Již jednou k tomu odhodlala.

král s vozu a jde ke stromu. „Už ja to,“ povídá, „musím prezíet a vypáčiť, čo je to za strom, že sa pri ňom moje koně tak duria!“ – Prohlíží ho, prohlíží, odhrne hůštinu, jíž byl zata-rasen, dívá se dovnitř stromu, a tu hle – vidí krásnou, utě-šenou tvář ženskou. – I prosí ji, aby vyšla k němu ven, a po-mohl jí ze stromu vylézt. Hábočky¹⁶ její byly již velmi chatrné, ale byla v nich přece tak krásná, že se král všecek do ní zahleděl a si umínil za ženu ji vzíti. Když se jí ptal, odkud je, kdo je, jak se do toho stromu dostala, ani slovíčka neodpo-věděla, a na všechny jeho otázky leda hlavou pokývala neb zakroutila. Konečně ptal se jí, zdali by nechtěla s ním jeti do jeho zámku, a ona stydlivě oči sklopivši, pokrčila ramenem. Tu si ji radostně pojmul do náručí, do vozu si ji odnesl a na pěkný zámek vezl, v té jisté naději, že bude mluvit, jak se jen trochu osmělí.

Když do zámku přijeli, dal ji král do krásných šatů obléci; oblečena v krásných šatech byla ještě krásnější. Od toho času se jen vždy okolo ní měl, s ní se bavil a těšil, ale ona na vše-chny jeho otázky jen znamenitými odpovídala, a když ji prosil, aby promluvila, lahodně se naň podívala, rameny pokrčíc. I viděl, že je němá. – To však lásce jeho nepřekáželo, a ko-nečně udělal, co si byl z počátku umínil. Dal přistrojiti velkou hostinu, sezval si hosti a slavila se nádherná svatba. Ani při sobáši¹⁷ nevěsta nepromluvila, jen pokynutím hlavy svolení najevo dávala.

Od té doby byli tedy svoji a žili šťastně, navzdor tomu, že královna nikdy slova nepromluvila. – Než štěstí toto dlou-hého trvání nemělo. Spikli se proti králi nepřátelé a on musel táhnouti do boje a krásnou svou ženu doma nechat. I dal ji do ochrany jedné babě, která na zámku bývala, a potom bo-lestně s ní se rozžehnav, odejel do boje.

Ta baba měla také jednu dceru, ošklivou, ona ji ale přece chtěla královi namluviti; když si ale král krásnou svoji němou

¹⁶ Šaty. ¹⁷ Sňatku.

nevěstu z lesa přivedl, všechna naděje jí zmešla. — Rozhněvala se na krále, ale více ještě na královnu, a která si hněv na ní vylíti, byla jediná její myšlénka. Tuto se jí naskytla příležitost; stavěla se k ní sice, jako by ji po samé nohy snísti chtěla, ale to byly všecko jen plané řeči, a pod beráncí koží číhal vlk. — Královna byla samodruhá, když král do boje šel; zanedlouho po jeho odjezdu přišla do polohu a měla krásného chlapce se zlatými vlasy a s hvězdičkou na čele. Toho utěšeného chlapce jí ale baba ukradla a místo něho štěně jí podložila. S krásným chlapcem běžela k oknu, chtěíc ho do vody hoditi, vtom ale letěl okolo okna havran, a baba hodila ho za havranem, volajíc: „Na si ho, havran, na!“ — a havran chlapce uchytíl a bůhvíkam s ním letěl.

Zlostná macecha hned po celém městě roznesla, že královna štěně porodila, a i samému králi novinu tu psala. Král se, pravda, nad takovouto neočekávanou zprávou zarmoutil, proto však ženu svoji nepřestal milovat. Odepsal, že se všelicos ve světě přihodí a že aby jen to štěně dobře opatrovali, dokud by on se nevrátil.

Když se vrátil, našel místo syna štěně a zarmoucenou nad tím královnu; ráda by se byla z toho podezření očistila, a nemohla. Proto přece ale mlčela a král miloval ji jako předtím. — Zanedlouho musel král zase do boje a královnu k porodu se blížící pod ochranou zlostné baby opět nechat musel. Co se stalo? — Stalo se to, že baba krásného chlapce se zlatými vlasy a hvězdičkou na čele oknem ven mimo letícímu havranu hodila a paní štěně podhodila. — Potom roznesla opět po městě novinu, že královna štěně porodila, a totéž královi psala. — Ovšemť že to krále velmi trápilo, ale proto se přece na královnu nehněval, a když domů se vrátil, tak ji miloval jako jindy, aniž že se rmoutí, jí ukázal, vida, jak i ona ustavičně smutna jest.

Musel král potřetíkrát do vojny. I opustil královnu opět samodruhou, a nemaje podezření v babu, královnu jí do

ochrany odevzdal. Po třetí porodila královna děvčátko se zlatými vlásky a hvězdičkou na čele. – Baba podhodila jí ale kotě a krásné děvčátko hodila oknem ven mimoletícímu havranu. Potom roznesla hned novinu, že královna mače (kočku) porodila, a králi to odepsala. – Tu již král nemohl se hněvu zdržeti. „Dálej to trpet' něbuděm. Ani něvraví¹⁸ a mesto dětí mi potvory rodí a hiba mňa do posmechu pred svetom uvedie!“ – Umínal si, že ji dá zmarniti.

Když se z vojny vrátil, nechtěl ji ani už viděti a odsoudil ji, aby odpravena byla. – Ona, něbožiatko, aby bratry svoje vysvobodila a na věčné časy aby ztraceni nebyli, raději trpěla, ani slovíčko k své obraně nepromluvila, jen oko její se prosebně k králi obracelo, ale ten se pohledu jejímu vyhybal.

Vyvedli ji tedy do pole a množství lidu sešlo se na podívanou; mělit také na ni zlost, za nějakou bohaprázdnou osobu ji držíce. Již strojil se kat, že jí hlavu setne, vtom kde se vezme, tu se vezme, letí havran a zdaleka křičí: „Hop katě, stoj!“ – Kat zadrží a havran položí mu k nohous chlapečka se zlatými vlásky a zlatou hvězdičkou na čele řka: „Tu máš tohoto peknieho chlapca, zabávaj sa s ním!“ – Potom uletí a kat i lidé i král dívají se na chlapce, až si zase kat vzpomene na svoji práci. – Ale sotvaže ke královně přistoupil, letí druhý havran, zdaleka volaje: „Hop katě, stoj,“ a i ten položí před něho utěšeného chlapce se zlatými vlásky a zlatou hvězdičkou na čele, řka mu, aby si s ním hrál. A kat se s potěšením díval na chlapce, i král, i ostatní lidé, až si kat vzpomněl na svoji práci.

Již meč napřahoval a o málo, že by byl královnu odpravil, která vše vidouc promluvit nesměla, tu najednou letí třetí havran a nese roztomilé děvčátko zlatovlasé s hvězdou na čele. „Hop katě, stoj!“ volá zdaleka, a slítnuv dolů, položil děvčátko před královnu řka: „A teraz, sestra, vrav¹⁹!“

V té chvíli sedm roků, sedm měsíců, sedm týhodnů, sedm dní a sedm hodin minulo, co královna svobodění bratrů od

¹⁸ Nemluví. ¹⁹ Mluv.

kletby započala, – a v té chvíli se proměnili tři havrani v krásné mládence a padli sestře kolem hrdla, děkující jí za vysvobození.

„Už som si bratrou vyslobodila,“ promluvila královna, – „už ti teraz²⁰, najmilší muoj, rozpoviem, prečo som nehovorila a ako ťa ježibaba oklamala, podhadzujúc mně štěňa a mača²¹ mesto krásnych dětí, ktoré som ja porodila a ktoré ona von oblokom²² vyhádzala.“ – I vyrozprávěla vše králi od počátku až do konce a bratří jí zase pověděli, že oni děti její, když je baba ven vyhazovala, pochytili a na Skleněném zámku opatrovali a nyní že je sestře přinesli.

Krále polévaly slze litosti a radosti a pokorně prosil ženu svoji, aby mu hněv jeho a ukrutnost proti ní odpustila, že zklamán nemilosrdně s ní nakládal. – Ona mu mileráda odpustila a na všecko trápení zapomněla; vždyť měla svoje krásné děti, svoje bratry i milého muže zase.

Král dal velikou hostinu přistrojiti a mnoho panstva na ni pozval. Před hostinou držel ale súd nad ježibabou, a když hostům předložil otázku, co by zasloužil takový člověk, který chtěl čtyry lidi zmarnit, tu všickni usoudili, že by se takový člověk měl zabezniti do sudu a s vysokého vrchu spustiti do propasti. – Takovýto soud byl i také na babě zlomyslné vykonán. – Od toho času žil král se svojí krásnou ženou a dětmi spokojeně a šťastně; ti tři bratří jeli potom pro starou matku, přivedli ji na králův rozkaz do královského domu a všechněm se dobře vedlo do smrti.

V jednom variantu této pohádky vypravuje se takto: Když sestra z domu odešla, bratry svoje vysvoboditi, přišla do lesa a potkala starečka. Pozdravila ho přívětivě, a když se jí ptal, kam jde, všecko mu vyrozprávěla, ptajíc se ho na radu. Stareček řekl jí, že jsou její bratři na Skleněném zámku, a dal jí radu, aby až ku Skleněnému zámku dojde, knoflíčky od ko-

²⁰ Nyní. ²¹ Kotě. ²² Oknem.

žíšku si utrhala a před sebe kladla, že se jí z nich udělají schůdky, po kterýchž se nahoru dostane. (Ten stařeček byl anděl, který měl ty bratry pod ochranou.) – Sestra dostala se šťastně do Skleněného zámku, našla tam pokrytý stůl, jídla na něm a postele popopravené. Ujedla jednomu polívky, druhému upila vína, třetímu postel pocuchala. Bratři přišli, poznali, že tam někdo byl, hledali a našli sestru. – Ona si umíní, že jich vysvobodí, a vůle jí neodpadne, ani když jí bratří řeknou, že nesmí sedm let, sedm měsíců, sedm týhodnů, sedm dní a sedm hodin ani jediné slovo promluvit. – Jde do lesa pro lehčí zadržení slibu a tam bydlí ve stromu a kořínkami se živíc. Král přijde do toho lesa na polovačku, najde ji, vezme s sebou na svůj zámek a tak ji miluje, že si ji konečně za ženu vezme. Na to má zlost jedna ježibaba, která v zámku bydlí a svoji škaredou dceru králi dáti míní. Uvrhne velkou zášť na mladou královnu, a když král do vojny jíti musí a královna zatím do polohu přijde, podloží jí psíčka a králi píše, že ho královna porodila. Dítě zařezané v jedné věži ukryla. Tak se to stane po třikráte. Po dvakráte to král odpustí královně, poněvadž ji velmi rád má, po třetí káže, aby ji ze zámku vyhnali. – Vyhnali ji a ona šla zase do onoho lesa a tam žila jako předtím od kořínků. – Po nějakém čase tam král zase lovil a našel ji. Při pohledu na ni cítil velikou lítost a milost k ní a začal ji odprošovati, a v té chvíli minulo právě oněch určitých sedm roků, sedm měsíců, sedm týhodnů, sedm dní a sedm hodin určeného mlčení. Bratři byli vysvobozeni a ona směla promluvit. I začala tedy králi všechno vypravovati, jak a co se stalo, že ježibaba krásné její děti zařezala, že ona si jich ale zase vzkříší jistou bylinkou, kterou jí had jeden přinesl. – Všecko trápení se obrátilo v radost. Zlou babu dal král usmrtit a potom žili již šťastně do smrti. Vysvobození bratři nabravše si ze Skleněného zámku hodně bohatství, k své matce se navrátili a statečně se živili.

Podobná těm je česká: O sedmi krkavcích.

O DVANÁCTI MĚSÍČKÁCH

BYLA JEDNA MATKA A MĚLA DVĚ DCERY; JEDNA BYLA vlastní, druhá pastorkyně. Svoji velice milovala, ale na pastorkyni ani hleděti nemohla, jediné proto, že byla Maruška krásnější než její Holena. – Dobrá Maruška neznala svoji krásu, nemohla si pomysliť, kterak to je, že se máteř tak velmi na ni hněvá, kdykoli na ni pohlédne. Všecku práci sama podělati musela: poklízela v chyži, vařila, prala, šila, předla, tkala, trávu nosila i kravičku samotinká obstarávati musela. Holena se jen strojila a na zasíní si hověla. Než Maruška všecko ráda pracovala, byla trpělivá, snášíc lání, hřešení sestřino i matčino jako beránek.

Nebylo to však nic platno, ony byly den ode dne horší, a to jediné proto, že se Maruška stávala čím dále tím krásnější a Holena škaredější. I pomysliť matka: „Načože by mně to bolo, abych si ja něchávala peknú pastorkyňu v dome; keď prídu chlapci na ohlady¹, zalúbia si Marušu a něbudú chcéť lúbiť Holenu.“ – Od toho okamžení hleděly macecha i dcera její, jak by se ubohé Marušky zprostily; hladem ji mořily, bily ji, než ona trpěla a při tom všem stávala se den ode dne krásnější. Takových utrpení si na ni vymysliť, že by statečnému člověku ani na um nepřišly. Jednoho dne, bylo to v polovici ledna, zachtělo se Holeně vůně fialek.

„Choj, Maruša, doněsieš mně z hory kyticu fialiek, chcem ich mať za pásom, aby som mohla k nim čichať,“ – rozkázala sestře.

„Jaj bože, sestro milená, čože ti to prišlo na um; či to kdo slýchal, aby rostly pod sněhom fialky?“ – pravila ubohá dívka.

„Ty švandro, ty gryňo, ty, čože máš vraveť², keď ti ja rozkážem? – Chytro choj, a jak nědoněsieš z hory fialiek, za-

¹ Námluvy. ² Mluvit.

bijem ťa!“ – zahrozila jí Holena. Macecha ale Marušku ucho-
pila, vystrčila ze dveří a dvéře za ní pevně zavřela. – Děvče
šlo hořce plačíc do hory. – Sněhu leželo vysoko, nikde ne-
bylo stopy. Děvče bloudilo, bloudilo dlouho; hlad ji mořil,
zima ní trásla, prosila Pána Boha, aby ji raději vzal z toho
světa. – Tu zhlédne zpozdlí světlo. Jde po záři, i přijde až
na vrch hory. – Na vrchu hory hoří veliká vatra (ohně) a
okolo vatry leží dvanácte kamenů; na těch kamenech sedí
dvanácte mužů. – Tři jsou bělovousí, tři jsou mladší jich, tři
ještě mladší, a ti tři nejmladší jsou nejkrásnější. Nemluvili,
jen tiše seděli a do ohně pohlíželi. – Těch dvanácte mužů
bylo dvanácte měsíců. Velký sečen (leden) seděl hore, ten
měl vlasy i vousy bílé jako sníh a v ruce držel batyk (kyj).

Maruška se ulekla; zůstala chvíli v udivení státi, pak ale
osmělivši se přistoupila blíže, prosíc: „Dobří ľudie boží,
dajte sa mi zohriať pri vatre, zima mňa triase.“

Velký sečen pokývna hlavou, otázal se děvčete: „Načože
si prišla, diouka moja, čo tu hľadáš?“ – „Idem na fialky“ –
odpověděla Maruška.

„Nie je čas chodiť na fialky, veď je sněh!“ – řekl Velký
sečen.

„Ej, veď ja viem, ale mi sestra Holena a macocha prikázaly
doniesť fialiek z hory. Keď ich nědoněsiem, zabijú mňa.
Pekně vás prosím, báčikovie, povedzte mně, kděže ich
najdēm?“ – Tu se zdvihl Velký sečen, popošel k nejmlad-
šímu měsíci a dal mu batyk do ruky řka: „Bračeku (Brezne),
posadni hor!“ – Měsíc Brezen sedl hor na kámen a máchl
batykiem nad vatrou. V tom okamžení vzplanula vatra výše,
sníh začal roztávati, stromky začaly pučeti, pod bučkami ze-
lenala se travička, v travičce růžověly se poupátka chudobek
a bylo jaro. Pod křovím uschovány pod lístkami rozkvěťaly
fialky, a než se Maruša nadála, bylo, jak by modrou plenu
prostřel. – „Chytro sbieraj, Maruša, chytro!“ – kázal jí Bre-
zen. Maruša radující se trhala, až měla velikou kytici fialek.

Potom měsíčkům pěkně zaděkovala a vesele pospíchala domů.

Divila se Holena, divila se macecha, vidouce Marušu, že přináší fialky; šly jí dveře otevřít a vůně fialek po celé chýži zavanula. – „Kděže si ích natrhala?“ ptala se urputně Holena. – „Nuž vysoko tam v hore rostú, pod kríčkami; dost ích tam veru,“ pravila Maruša. Holena vzala fialky, dala si je za pas, voněla k nim sama, dala matce přivonět, ale sestře neřekla: „Privoň si!“ – Druhý den hověla si Holena u pece, i zachtělo se jí jahod. – I zavolala si hned na sestru řkouc jí: „Choj, Maruša, a doněš mně z hory jahuod!“ – „Jaj bože, sestro milená, kděže najdēm jahody? – Či to kdo slýchal, aby pod sněhom jahody rostly!“ – pravila Maruša.

„Eh ty švandro, ty gryňo, ty, čo buděš vraveť, keď ti ja rozkážem. – Chytro choj, a jak nědoněsieš jahuod, zabijem ťa!“ – zahrozila zlá Holena. Macecha chopila Marušku, vystrčila ji ze dveří a dveře za ní pevně zavřela. – Děvče šlo hořce plačíc do lesa. Sněhu leželo vysoko, nikde stopy nebylo. Bloudilo děvče, bloudilo dluho; hlad ji mořil, zima ní trásla. Tu vidí zpozvdálí to samé světlo, co viděla před tím dnem. S radostí se k němu pustila. – Přišla zase k té veliké vatře, okolo níž sedělo dvanácte měsíčků. – Velký sečen seděl hor. „Dobří ľudie boží, dajtě sa mi zohriať pri vatre, zima mňa triase,“ prosila Maruša. Velký sečen pokývna hlavou, tázal se jí: „A načože si zase prišla, čože tu hľadáš?“ „Idēm na jahody!“ – odpoví Maruška.

„Eh veď je zima a na sněhu jahody něrostú,“ pravil Sečen.

„Veď ja viem,“ smutně povídá Maruša, „ale sestra Holena aj macocha prikázaly doniesť jahuod; jak ích nědoněsiem, už ma zabijú. Pěkně vás prosím, báčikovie, povedzte mi, kděže ích najdēm?“ – I zdvihl se Velký sečen, popošel k měsíci, který mu seděl naproti, dal mu batyk do ruky řka: „Bračeku (Červne), posadni hor!“ – Měsíc Červen sedl nahoru na kámen a máchnul batykem nad vatrou. Vysoko vyšlehla vatra;

žářem jejím roztál sníh ve chvílce, země se zelenala, stromy obalily se listem, ptáčekové začali prozpěvovati, rozmanitých kvítků po lese rozkvétalo – a bylo léto. – Pod bučkami bílých hvězdiček, jak by nasil. Vůčihledě se ale měnily ty bílé hvězdičky v jahodky, skokem zrály a zrály, a než se Maruška nadála, bylo jich, jako by krve rozlil. „Chytro sbieraj, Maruša, sbieraj!“ rozkázal měsíček Červen. – Maruša radující se sbírala, až měla plnou zástěru. Potom pěkně měsíčkům zadržovala a vesele domů pospíchala.

Podivila se Holena, podivila se macecha, vidouce, že nese Maruša vskutku domů jahody, plnou zástěrku. – Běžely jí dvěře otevřítí a vůně jahod hned po celé chyži zavanula. – „Kděže si ích nasbierala?“ ptala se urputně Holena.

„Vysoko v hore, dost ích tam rostie pod bučkami,“ pravila Maruša.

Holena vzala jahody, najedla se dosyta, i macecha se najedla, ale Marušce neřekly: „Vezmi si jedínú!“ – Zmlsala se Holena na jahodách a třetího dne zachtělo se jí červených jablek. „Choj, Marušo, choj do hory, doněs mi červených jablk!“ – rozkázala sestře.

„Jaj bože, sestro milená, kděže by sa v zime jablká vzaly?“ – namítala ubohá Maruška.

„Ty švandro, ty gryňo, čo budeš vraveť, keď ti ja rozkážem. Chytro id' do hory, a jak nědoněsieš červených jablk, veru, že ťa zabijem!“ – zahrozila zlá Holena. – Macecha uchočila Marušku, ze dveří ji vystrčila a dvěře za ní pevně zavřela. – Děvče pospíchalo hořce plačíc do lesa. – Sněhu leželo vysoko, nebylo stopy. Děvče ale již nebloudilo, upřímo pospíchalo na vrch hory, kde veliká vatra hořela, okolo níž dvanácte měsíčků sedělo. Seděli tam, seděli, Velký sečen seděl nahoře.

„Dobrí ľudie boží, dajtě sa mi zohriať pri tej vatre, zima mňa triase,“ prosila, přistoupíc k ohni. Velký sečen, pokývna hlavou, tázal se jí: „A načože si prišla, čože tu hľadáš?“

„Idem pre červené jablká!“ – odpoveděla Maruška.

„Zima je; něrostú v zime červené jablká“ – odpoveděl Velký sečen.

„Veď ja viem,“ odpoveděla smutně Maruška, „ale mně sestra Holena aj macocha prikázaly, aby som doniesla z hory červených jablk. Keď ich nědoněsiem, zabijú ma. Pekně vás prosím, báčikovie, povedztež mně, kděže ich mám hľadať.“

Tu se zdvihl Velký sečen, popošel k jednomu ze starších měsíčků, dal mu batyk do ruky řka: „Bračeku (Září), posadni hor!“ – Měsíček Září sedl hor na kámen i máchnul batykem nad vatrou. Vatra rudě zahořela, sníh se ztrácel, ale stromy neobalovaly se listem; jeden listěček po druhém opadával a chladný větřík je roznášel po zažloutlém pažitu, jeden sem, druhý tam. Neviděla Maruška tolik rozmanitých kvítků. Po stráni kvetla turanka, červenaly se klinčoky³, v údolích jesenka⁴, pod bučkami rostlo vysoké kapradí a hustý zimozelen. Maruška se dívala jen po červených jablkách a tu vidí vskutku jabloň a na ní vysoko mezi ratolestmi červená jablka.

„Chytro, Maruško, ráňaj⁵, chytro!“ rozkázal měsíček. – Maruška radující se zatrásla jabloní; spadlo jedno jablko. Zatrásla po druhé, spadlo druhé. „Chytro, Maruška, spiechaj domou!“ – volal na ni měsíček, a Maruška hned poslechla, sebrala spadlé dvě jablka, měsíčkům pěkně zaděkovala a ve-sele domů pospíchala. – Podivila se Holena, podivila se maccha, vidouce, že nese Maruška domů jablka. – Šly jí rychle otevřítí a Maruška jim dvě jablka podala. – „A kděže si ich natrhala?“ – ptala se Holena. „Vysoko v hore rostú tam, a dost ich tam eště,“ pravila Maruška.

„A prečože si ich viac nědoniesla? Či si ich zjedla na cestě?“ – osopila se na ni Holena.

„Jaj, sestra milená, nězjedla som ja ani len kúšťok. Keď som najprú stromom zatriasla, spadlo jedno, keď som po-

³ Karafiátky. ⁴ Naháč, colchicum. ⁵ Klat – třes dolů.

druhýkrát zatriasla, spadlo druhé a viac mně triasť nĕdali. Volali, abych išla domou!“ – pravila Maruška.

„Bodaj ťa parom ubil!“ – hřešila Holena a chtěla Marušku bít. Maruša se pustila do hořkého pláče, prosíc Pána Boha, aby ji raději vzal k sobě a nedal od zlé sestry a macechy ubíti. – Utekla se do kuchyně. Holena mlsná nechala prozatím hřešení a začala jíst jablko. Jablko zdálo se jí tak lahodné, že jistila, takovou dobrotu že jaktěživa neokusila. I maceše zachutnalo. – Snĕdly obě a zachtĕlo se jim více. – „Daj mi, mamó, kožušok, idĕm sama do hory!“ řekla Holena, „tá švandra by nám ich zase po cestĕ zjedla. Však ja najdĕm to miesto a všetky ich zráňam, čo by ma aj volali!“ – Darmo matka odmlouvala, Holena vzala kožíšek, plenu na hlavu a pustila se do hory. Matka stála na práhu, pohlížejíc za Holenou, jak se jí to jde. – Snĕhu plno, nikde stopy; Holena bloudila, bloudila dlouho, mls ale pohánĕl ji dál a dále. – Tu vidĕla vpozďálí svĕtlo. – Pustí se k němu. Přijde na sám vrch, kde hoří veliká vatra, okolo vatry na dvanácti kamenech sedí dvanácte měsíčků. Holena se zalekne; hned se ale vzpa-matuje, pristoupí blíže k vatře a vztáhne ruce ohřátí se. Neptá se měsíčků: smím se zohriať či nesmím, ani na ně nepromluví.

„Načo si prišla, čože tu hľadáš?“ mrzutĕ zeptal se jí Velký sečen.

„Načože sa ma spytuješ, ty starý blázon, ty, nĕtreba ti vedieť, kdĕ idĕm,“ odsekla urputně Holena, odvrátila se od vatry a šla do lesa. – Velký sečen svařtil čelo a batykem máchl nad hlavou. – V tom okamžení zachmuřilo se nebe, vatra nízko jen hořela, snĕh začal se sypati, jak by cíchu rozsypal, ledový začal dúti vichr po hoře. Holena nevidí na krok před sebe; bloudí, bloudí, padá do závĕjí, oudy jí slábnou, křehnou. – Ustavičně snĕh se sype, ledový vítr duje, Holena hřeší na Marušu, na Pánaboha. – Oudy jí v teplém kožíchu mrznou. – Čeká matka Holenu, vyhlíží z okénka, vyhlíží

z předdveří, nemůže se dcery dočkati. – Ubíhá hodina za hodinou, Holena nepřichází. – „Či jej tak jablká zachutnaly, že sa jej od nich něchce – či čo? Musím ja sama opáčiť, kde je!“ – pomyslila si konečně macecha, vzala kožíšek, plenu na hlavu a za Holenu se pustila. – Sněhu plno, nikde stopy. Volala Holenu, nikdo se jí neozýval. – Bloudila, bloudila dlouho, sněh se sypal, ledový vítr dul po hoře.

Maruša uvařila oběd, spravila kravičku, Holena ani macecha nepřichází. – „Kděže sa tak dlho zabávajú!“ – povídá si Maruška, sedajíc k přeslici. – Již je plné vřetánko, již se v jizbě setmělo, a Holena ani macecha se nevrací. – „Jaj bože, čože sa ím prihodilo,“ – stýská si dobré děvče a úzkostlivě ven okénkem se dívá. – Nebe se třpytí, zem se svítí – člověka neviděti. Smutně zavírá okénko, udělá křížek a modlí se za sestru a matku. – Ráno čeká se snídání, čeká s obědem, ale nedočeká se ani Holeny ani macechy více. – Obě v hoře zmrzly. – Zůstala dobré Marušce chyžka i kravička i kousek pole, našel se k tomu i hospodář, a dobře bylo jim oběma žíti, v pokoji.

BYL JEDNOU JEDEN STARÝ ČLOVĚK A TEN MĚL JED-
noho synka; že byl ale již velmi starý a přitom chudobný,
nemohl synka svého déle živiti. – Jedenkrát, když se nad
svojí psotou rozčapobil, oslovil svého synka takto: „Synku,
muoj synku, vidíš, že som ja už velmi starý, robiť viac ně-
vládzem, žobrať sa hanbím a zagazdovaného nič němám. –
Ty si už odrástol, musíš si ty sám už do sveta poživnosť
hľadať a u dakoho slúžiť.“

„No veru, muoj drahý otče,“ odpoví mu syn, „to ja uzná-
vam a dávno som už na to myslel. Vďačně ja puojďem do
služby, lebo krem toho by som rád do sveta ísť.“

Po krátkém čase vybral se starý otec i se synkem na cestu.
Jakkoli stár, chtěl přece synka svého přes hory a lesy do té
služby dovésti. I šli tedy spolu, až přišli jednoho dne do
hustého lesa, ke skále, na níž viděli jednoho samotného člo-
věka seděti a čísti z veliké knihy. – To byl černokněžník.

„Pánboh daj šťastia!“ pozdravili ho pocestní.

„Pánboh daj i vám; kděže iděť, starý otče?“

„Vedíem tuto synka do sveta a rád by som dáku službu
mu vyhladal, aby sa dač naučil,“ odpověděl starý.

„Kděže buděť synka vodiť do sveta, nahajtě ho pri mně“ –
pravil mu černokněžník.

„A či ho prímetě?“ s radostí zvolal stařec.

„Ej veru ho prímem, budě mi posluhovať. Ale čože mi za
to dátě, keď ho aj učit buděm?“

„Ach čože by vám dal, veď som ja chudobný otče, němám
sám, čo bych do úst položil,“ – pokrčil rameny starý.

„No vietě čo,“ řekl černokněžník, „za seděm rokou ho
buděm u mňa držať a buděm ho učit, ale o seděm rokou
príděť, ak si ho poznátě, budě váš, ale ak nie, tak si ho ja
na večnosť zadržím!“

„No dobre,“ praví starý otec, „keď je už tak, nach budě“ — ale sám u sebe si myslil: „Čože by to bola za robota, aby som si o sedem rokou syna neveděl poznať?“ Nechal tedy synka ve službě u černokněžníka a sám se odebral domů. — Doma se mu to ovšem v hlavě rozleželo a ustavičně si myslel, jak on synka pozná a proč by ho neměl poznati, a konečně ho napadal strach, že ho snad přece nepozná. No ale nechme ho, stařečka, a ohlédněme se po synkovi.

Černokněžník se prvně synka ptal, zná-li čítat, ale věru mu synek pravdu pověděl, řka, že nezná.

„No, keď něznáš, dám ti robotu!“ řekl mu černokněžník a zavedl ho do jedné jeskyně. — V jeskyni byly dvě jizby; v jedné viděl synek pokrytý stůl pro dvě osoby a jídlo připravené, v druhé jizbě bylo plno kněh: „Tuto, či vidíš tieto velké knihy, buděš ich od prachu obmetať. — Keď sa ti da-kedy táto robota zunuje, zazvoň na tento zvonček, a pri-behnú ti chlapci s tēbou hrať. Oni ti budú pískať, spievať, veselé kúsky vyvádzať, a muožeš s nimi hrať do vuole.“ — Po těch slovech sedli spolu ke stolu, a když se najedli, černokněžník odešel někam na daleké cesty a synek pustil se do vykázané mu práce.

Když ten milý synek ty knihy den jak den od prachu čistil, bývala mu ovšem dlouhá chvíle — a tu on nezazvonil na zvoneček, ale rozevřel jednu knihu po druhé, díval se do nich a pomalu učil se čítat, až se i naučil. — Jak uměl čítat, tu si potom z kněh vyčítal všechny černokněžníkovy čarodějstva.

Když po roce černokněžník domů se vrátil a knihy v pořádku viděl, pochválil ho za jeho pořádnost a daroval mu dukát. — Synek ale prosil, či by směl na krátký čas bídneho otce navštívit a ten peníz mu donést. — Odpustil ho černokněžník, aby otce navštívil. — S radostí běžel milý syn k svému starému otci a našel ho doma na lavici seděti, velmi zamyšleného. — „Eh otče muoj, čože tak dumátě?“ ptal se ho.

„Oj muoj synku,“ odpoví mu stařec, „akže by som nĕdumal, veď sa ja bojím, že ťa za sedĕm rokou nĕpoznám!“

„Eh zato sa nĕtráptĕ; keď ma prídĕtĕ poznávať, tak ma čĕrnokňazník na holuba spraví, ale ja si sadnĕm s druhými holubami na strechu a budĕm v tretom radĕ sedieť. Tak len dobre pozorujťĕ, keď uvidíte, že má dajedon holub krídlo ovesenuo, to muožitĕ vedieť, že to ja budĕm, a len na toho ukážťĕ.“

Starý otec se tedy uspokojil a synek zase nazpĕť k čĕrnokněžníkovi se odebral. – Sotvaže se navrátil, čĕrnokněžník odešel opĕť na cesty a on zůstal při knihách sám. Čistil je jako předtím, přitom pilně v nich čítaje. – Čĕrnokněžník byl po každé, když ze světa se vrátil, se svým sluhou velmi spokojen.

Minulo sedm let: starý otec vzal si do ruky vatrál¹ a šel kulhaje k čĕrnokněžníkovi pro svého syna. – „No, prišol som si pre syna!“ pravil, přijda na místo.

„Nože no,“ odpoví čĕrnokněžník, „sedĕm rokou minulo, prauda; no tak si ho vezmitĕ, ak si ho poznátĕ, tamto, hľa, sedí na streche! Ale ak si ho na prvý raz nĕpoznátĕ, zostanĕ pri mnĕ.“ – Starý otec opřel se o hůl, hledí na kříděl² holubů na střeše sedících, hledí a poznává syna, a hle, už ho poznal.

„Aha“ – ukazuje radostně vatrálem na střechu, „tamto je muoj syn, ten krajný v tretom radĕ, čo to křídělce ovesil!“

„Prauda, prauda, uhádol stĕ“ – mrzutĕ propoví čĕrnokněžník. – Když si ale otec syna prosil, aby mu ho tedy dal, tu se začal všelijak vymlouvati, že je holubem, že ho nemůže hned na človĕka spraviti, a že ho za krátký čas domů pošle. Muselť tedy starý otec bez syna domů odejíti, jakkoli mu to těžko bylo.

Čĕrnokněžníka to velmi mrzelo, že má dáti synka nazpĕť, a kdož ví, co by byl s ním dělal, ale chytrý již syn vyhlídl si čas, a jak čĕrnokněžník z domu odešel, tu vzal mu knihu,

¹ Tlustá hůl, co se jí oheň rozhrabuje. ² Hejno.

v níž měl všechny čarodějstva zaznamenaný, a dal se v útěky domů za starým otcem. Dohonil ho na cestě.

„Nuž muoj synku, či si sa vyslobodil?“ zvolal radostně starý otec.

„Ej veru som už tu na slobodě, a ešte som mu i knihu vzal!“

„No len, synku, aby si za ňu draho nēzaplatil,“ pravil otec starostlivě.

„Oj, čože by zaplatil, veď som ja väčší černokňažník ako on sám. Ale vietě čo, otče, strava nám vyšla, a ja sa preca len bojím, že ma ten černokňažník budě naháňať, tak sa ja urobím na peknú paripu³ a vy si na mňa sadnitě a chodťe ma tam do tej osady predávať. — Keď ma už predátě, vezmitěže mi dolu kantár⁴, lebo keď ho na mně zabudnětě⁵, nikdy sa viac nēnavrátim.“

Spravil se tedy synek krásným koněm, otec si na něho vysedl a jel na něm do blízké osady, kde byl právě trh. Hned se kupci okolo něho sběhli a ptali se ho, za jakou cenu by koně toho chtěl dáti; on jim řekl: „Za štyri sto zlatých!“ — Ale se přece jen ten kůň zdál kupcům drahým býti, až tu přijde černokněžník; jak se na koně podíval, hned věděl, jaký to kůň.

„Čože stojí tá paripa, starý otče?“ ptá se hned.

„Oj veru ju od štyri sto zlatých nēdám,“ odpověděl starý, který černokněžníka nepoznal.

„Ale či nēspustitě nič?“

„Oj veru ani babku,“ ujišťoval starý otec.

„No, keď je tak, je tak, tu máťe štyri sto zlatých!“ — a černokněžník hned starci peníze do ruky položil. — Starý otec pustil se do počítání peněz, nevzpomněl na slova synkova, a černokněžník uchopil ho za uzdu, vyšvihnul se naň a ten tam ujížděl. — Byl náramně rozlítěn a přímo zamířil do nejbližší osady ke kovárně. „Kováču, kuj dvacentové podkovy a rozpálené pribíjaj tejto paripec!“ rozkazoval černokněžník,

³ Krásného koně. ⁴ Uzdu. ⁵ Zapomenete.

když byl u kovárny s koně slezl a za uzdu ho u studnice uvázal. – Kovář hned šel chystati si železo a černokněžník také šel do kovárny přihlížeti, aby se vše pořádně stalo. – Kůň zůstal venku sám a rád by se byl uzdy zprostil. Tu vyběhla z domu dívčina se džbánem pro vodu k studnici.

„Pekně ťa prosím, dioučička, povolže mi trochu kantár, budem na těba všetkým dobrým pametať“ – prosil kůň dívčinu.

„Eh vďačně ti to urobím,“ pravila dívčina, postavila džbán a uzdu mu povolila. – Jak mu ji povolila, sešuchnul si ji o sloup docela s hlavy, přetvořil se v holuba a mžikem zdvihl se do povětří. Děvče u studnice s podivením se ohlíželo po koni, ale černokněžník věděl již také, co se stalo, a dobře viděl holuba v povětří letěti. I udělal se jestřábem a za ním. – Ubohý holub, o málo, že by ho byl jestřáb ulapil, vtom viděl ještě včas v královském domě u okna seděti královskou dceru a co krásný zlatý prsten pustil se jí do lůna. – I zaradovala se velmi královská dcera nad tím prstenem, neboť byl překrásný, a hned běžela k svému chorému otci ukázati mu, jaký to prsten do lůna jí spadl. – Chorý král se tomu divil, ale také se z toho těšil, kvůli své milé dceři. – A co spolu o tom prstenu hovoří, oznamuje sluha, že se hlásí jakýs cizí lékař, který praví, že chorému králi zdraví navrátí. – Král dal hned toho lékaře k sobě zavolati a statečně ho přivítali, a to byl ten černokněžník. – Královská dcera hned se ho ptala, zdali by jí otce vyléčil.

„Veru by ho vyliečil,“ pravil černokněžník, oči nespůstěje s prstenu, který měla královská dceř na prstu, „veru by ho vyliečil, keby stě mi dali ten prstěň, čo máte na malom prstě.“ – Králova dcera nechtěla ho zprvu dáti, ale že otce svého milovala a že se bála, aby v té chorobě neumřel, slíbila, že mu ho dá, jestli jí otce vyléčí.

Černokněžník nepotřeboval mnoho léků, netrvalo to dlouho a král se cítil jako zdravý; černokněžník žádal o prsten. –

Tu jak mu ho z vděčnosti podávala, vypadl jí z ruky a v okamžení se na drobné zrnka prosové rozsypal. – V té chvíli se ale černokněžník v holuba přetvořil a začal zrnka zobati. Jedno ale královská dcera pristúpila⁶, a jak holub u její nohy se octnul, udělal se z toho zrnka jestřáb, holuba chytil a na kusy roztrhal. – Bylo po černokněžníku a jeho kunštech.

Z jestřába se ale udělal krásný mládenec, který se královské dceři poklonil a jí děkoval. – Král, který byl vše to s podivením pozoroval a vše si od něho vyprávěti dal, pravil mu konečně: „No, keď si ty veděl černokněžníka previesť a zmárniť, ja ti túto moju dcéru za ženu prisľubujem a po mojej smrti celé kráľovstvo ti nahám.“

Tak se i stalo. Synek vzal si královu dceru za ženu, starého svého otce si vyhledal a k sobě vzal, a tak žili dlouhá léta pospolu šťastně, a když jim otcové odumřeli, kralovali sami dále v svatém pokoji.

⁶ Postavila se naň.

BYL JEDEN MUŽ, KTERÝ MĚL ŽENU HLOUPOU ZROVNA dost. Jednoho dne ptala se muže: „A načože ti tá múka hore na padláši¹ a toľko braučoviny² a slaniny v kochu³?“

„Či vieš, ženička,“ odpoveděl muž, „tú múku, až budě treba, zamiesiš a tá braučovina a slanina budě na kapustu⁴.“

„A čože to máš v tom starom hrnčoku pod ložom?“

„Ej to sú tĕkvicové⁵ jadrá; až pojedě ztaděto hrnčiar, vyčaríme⁶ ich za nový hrnčok“ – řekl muž. Byly to ale peníze. – Muž ale znaje, že nemívá žena jeho všech pět pohromadě, nechtěl jí to říci. – Druhý den ráno, když odcházel do práce, kázal, aby mu vyčistila šaty a všecko do pořádku uvedla, večer že se vrátí.

„Vyčistím, mužičku, všetko, něstaraj sa“ – ujišťovala žena. – Muž odešel, a sotva byl pryč, jel okolo chalupy hrnčír s plným vozem hrnců. – Žena jak ho spatřila, uchopila rychle zpod lože starý hrnec s domnělými jádry, a vyběhnouc před dvěře, volala na hrnčíře: „Hej, človiečku, človiečku, čakajte! Iděm s vami na čary.“

„A načože, ženička, chcetě čariť?“ ptal se hrnčír.

„Tuto na tĕkvicové jadrá, dlho už ich muoj muž pre vás nahával, aby stě nám dal za ně nový hrnčok.“ – Hrnčír vida místo jader peníze, věděl hned, jakého to má před sebou kupce. – I chválil jádra, že jsou pěkná, a složil ženě rychle s půl vozu hrnců, nad čímž se ona velmi potěšila. Hrnčír s penězi odjel a žena hrnky nastrkala na kůly u plotu, jeden vedle druhého. – Jeden maličký se jí tam nevešel, i začala volati na ostatní hrnky: „Pošiňtě sa, pošiňtě, či něvidítě, že

¹ Půdě. ² Vepřoviny. ³ Komíně. ⁴ Zelf. ⁵ Turkové.

⁶ Je posud v některých krajinách na Slovensku způsob, že se vyměňuje věc za věc, k. př. za vošatku švestek vošatku obilí, za žejdlíkový nový hrnec žejdlík zrní a jiné, čariti vyměňovat.

němá ten maličký mesta?“ – a když nechtěly hrnce uhnout, vzala palici, a jak mlátila, tak mlátila do nich, až střepy daleko lítaly. – Když je všechny rozbila, nastrčila na kůl ten maličký a velmi si libovala, kterak dobře to vyvedla. – Potom šla do kuchyně, sundala maso z komínu, vzala i slaninu, všecko odnesla do zahrady a pokladla tím hlávky zelí. – Netrvalo to dlouho, přišli psi a sežrali maso i slaninu. I rozlítla se na ně žena, vzala kyj a ze zahrady je vyhnala, ale svého vlastního chytila, dovedla do sklepa a přivázala k čepu u sudu. Pes se trhal, až vytrhl čep a utekl, žena ale, vidouc, jak se víno ze sudu valí, běžela na půdu pro mouku a všecku ji do toho zamísila. – Když to všecko tak dobře vyvedla, vzpomněla si ještě, že má mužovi šaty čistit. Šla tedy do komory, vynesla všecko jeho šatstvo, kabáty, nohavice, čapky, kde co bylo, naházela to do necek, svařila vodu, namydčila a pěkně spařila. – Když to všecko pěkně vypařila, vyprala a vyplákala, pověsila to na plot. Zanedlouho přišel muž domů. – I šla mu hned vstříc a začala vypravovat, co přes celý den dělala a jak všecko pěkně do pořádku uvedla. – Mužovi ovšem při jejím vypravování vlasy vstávaly – i nevěděl, co jí má udělat, má-li ji zabít, nebo vyhnat, či co s ní.

„Ej ženo, parom ti do duše, veď si ty sprostá' ako baraní roh!“ – zvolal pln zlosti a začal jí vykládat, co udělala, – „ale už darmo“ – doložil po krátkém rozmyšlení – „teraz len chytro choj, či dohoníme toho hrnčiara. Ty id' na ľavý, ja idem na pravý bok; jestli ho uvidíš skorej, zavolaj na mňa, jestli ja ho skorej uvidím, zavolám na teba.“ – Rozešli se. – Za malou chvíli začala žena křičeti: „Hej, hej muži, chytro pobež, už ho mám, toho pluhauca!“ – Muž běžel o překot, a když přiběhl k ženě, viděl, že drží obejmutého hastroše, který v zelí stál. „Jaj bože, už to do poraženia s tou hlúpou ženou! Čože ja budem s ňou robiť?“ – Když si tak vzdychal, napadla mu dobrá lest. – „Ženička,“ pravil jí hlasem zcela

⁷ Hloupá.

pokojným a upřímným, jako by se nebylo nic stalo, „ženička, či si nepočula, že bude vojna s Turkom a že musia aj ženy do ohňa⁸?“

„Jaj beda, mužičku – a či naozaj?“ zvolala žena, plna strachu.

„Nuž veru naozaj – a či by si sa bála ísť na Turka?“

„Bodaj skapal pohan – veru by som sa bála.“

„Nu, neboj sa, veď ťa ja skryjem, že ťa nenajdú.“

„Ach, skryže ma, skry, mužičku,“ prosila žena a muž vzal ji za ruku a šel s ní do lesa. V lese vykopal hlubokou jámu, ženu do ní dal a zahrabal až po krk, takže jí jen hlavu viděti bylo. – Muž ale natrhal mechu, nashbíral listí a pěkně jí hlavu obložil a zasypal. – Potom prikázav jí, aby se tiše a pokojně chovala, odešel domů. – Žena, neborka, seděla jako peň, ani nehlesla; přišla noc a ona vždy trpělivě seděla, myslíc, že to tak musí býti. Tu najednou slyší hlasy a vidí světlo se míhat a blíž a blíže přicházeti. Byli to zbojníci, vracející se z zboje. – Když přišli až k ní, zastali a vůdce pravil: „Tuto sme istí a tu muožme aj peniaze rátať⁹. Dajteže to svetlo na ten parez!“ Ten pařízek, na nějž si zbojníci světlo dali, byla ale ženina hlava. – Chvíli hodnou to trvalo, zbojníci měli před sebou hromádku zlatých peněz ležeti, an se tu nedaleko nich ozývá bolestné: „Jaj, jaj, jaj!“ I popadl je všecky strach, zhasli světlo, peníze rozházeli a pryč utíkali, co pára stačila. Jajkání to přicházelo od zakopané ženy; světlo, které dohořovalo, začalo jí páliť hlavu, a nemohouc se déle zdržeti bolesti, vzdychla si, což zbojníky tak polekalo, že se dali na útěk a více se nevrátili. – Muž časně ráno vstal, nedalo mu to pokoje, co ta žena v lese dělá, bylo mu jí přece líto, i vzchopil se a šel do lesa. – Když ho viděla žena přicházeti, volala radostně: „Ľa mužičku, či som ti něvyrobila viac peňazí, něž som dala za hrnčoky?“ – a tu mu povídala, jak se s ní dělo. – Muž vida hromadu zlatých peněz, odpustil ženě vše, rychle ji vyhrabal

⁸ Do boje. ⁹ Spočítat.

a domů odvedl. – Koupili si zase mouku, víno, vepřovinu a slaninu, koupili si i nové šatstvo a novou chalupu –, a že měli hodně peněz, měli, jak se samo sebou rozumí, také napotom oba dva dost rozumu.

VARIANTY

O DVANÁCTI MĚSÍČKÁCH

Pohádka slovenská z okolí trenčinského

BYLA JEDNA MATKA, A MĚLA DVĚ DCERY; JEDNA BYLA vlastní, druhá pastorkyně. Svoji milovala velmi, na pastorkyni ani hledět nemohla, jedině proto, že byla Maruška krásnější, než její Holena. — Dobrá Maruška neznala svoji krásu, nemohla si pomyslit, kterak to je, že se matera tak velmi na ni jeduje, kdykoliv na ni pohlédne. Všecku práci sama podělat musela: poklízela v chýži, vařila, prala, šila, předla, tkala, trávu nosila i kravičku samotinka obstarati musela. Holena se jen strojila a na zasíní si hověla. Než Maruška všecko ráda pracovala, byla trpělivá, snášíc lání, hřešení sestřino i matčino jako ten beránek. — Nebylo to však nic platno, ony byly den ode dne horší, to jedině proto, že se stávala Maruška čím dále tím krásnější a Holena škaredější. I pomyslila matka: „K čemu by to bylo, abych si nechávala pěknú pastorkyni v domě, když není moje dcera taká. Přijdú chlapci na ohledy, zamilujú si Marušu, nebude se jim Holena líbit.“ Od toho okamžení hleděly, jakby se ubohé Marušky sprostily; mořily ji hladem, bily, ale ona trpěla, a stávala se den ode dne krásnější. Takových trápení si na ni vymyslily, že by statečnému člověku ani na um nepřišly. — Jednoho dne, bylo to v polovici velkého sečena (ledna), zachtělo se Holeně vůně fialek. „Jdi mi Marušo, jdi mi donést s hory (lesa) kytici fialek, dám si je za pas, budu k nim čichat“ rozkázala sestře. — „Jaj Bože, sestro milená, cože ti to přišlo na um; neslyšela jsem, aby rostly pod sněhem fialky!“ pravila ubohá dívka. — „Ty švandro, ty gryňo, ty budeš odmlúvat, když ti já rozkážu? Hned půjdeš do hory, a jak nedoneseš fialek, zabiju tě!“ zahrozila Holena. — Macecha chopila Marušku, vystrčila ze dveří, pak dvěře pevně zavřela. — Děvče šlo hořce plačíc do hory. Sněhu leželo vysoko, nikde nebylo stopy. Děvče bloudilo, bloudilo dlouho; hlad ji mořil, zima ní trásla, prosila

Pánaboha, aby ji raději vzal z tohoto světa. Tu vidí z povzdálí světlo. Jde po záři, i přijde až na vrch hory. Na vrchu hory hoří veliká vatra (ohněn), okolo ní leží dvanácte kamenů, na těch kamenech sedí dvanácte mužů. Tři jsou bělovousí, tři jsou mladší jich, tři ještě mladší, a ti tři nejmladší jsou nejkrásnější. Nic nemluvili, jen tak tiše do ohně pohlíželi. – Těch dvanácte mužů bylo dvanácte měsíců. Velký sečen (leden) seděl hor; ten měl vlasy i vousy bílé jak sněh. V ruce držel patyk (kyj). Maruška se ulekla, zůstala chvíli v udivení stát, pak ale osmělivši se přistoupila blíže, prosíc: „Dobří ludi boží, nechte mne ohriat se pri vatre, zima mnú trese.“ – Velký sečen pokývnuv hlavou, táže se: „K čemu jsi prišlo děvče sem, čeho tu hledáš?“ – „Jdu na fialky,“ odpověděla Maruška. – „Není na čase, chodit na fialky, když je sněh,“ řekl velký sečen. – „Vím to, vím,“ pravila smutně Maruša, „ale sestra Holena i macecha prikázaly, donést fialek s hory; jak nedonesu, zabijú mne. Prosím vás pěkně bačíkové, povězte mně, kdeže jich najdu?“ – Tu se zdvihl velký sečen, popošel k nejmladšímu měsíčku, dal mu patyk do ruky, řka: „Bratčeku brezne, posedni hor!“ – Měsíček brezen sedl hor na kámen, a máchl patykem nad vatrou. V tom okamžení zahorela vatra výše, sněh začal roztávat, stromky začaly pučet, pod búčkami zelenala se travička, v travičce růžověly se poupátka, chudobky a bylo jaro. Pod křovím uschovány pod lístkami rozkvétaly fialky, a než se Maruše nadála, bylo jich, jakby modrou plenu prostřel. „Chytro (rychle) sběraj Maruša, chytro!“ rozkázal brezen. Maruša radující se sbírala, až měla velikou kytici fialek. Pak měsíčkům pěkně zaděkovala, a pospíchala vesele domů. – Divila se Holena, divila se macecha, vidouce Marušu, kterak nese kytici fialek; šly jí dvěře otevřít, a vůně fialek po celé chýži zavanula. – „Kdeže jsi jich nasbírala?“ ptala se urputně Holena. – „Vysoko v hore, tam rostú pod kríčkami, dost jich tam,“ pravila Maruša. – Holena vzala fialky, dala si je za pas, voněla k nim sama, i matce dala

přivonět, sestre neřekla ani: „přivoň si.“ – Druhý den hověla si Holena u pece, i zachtělo se jí jahod. – „Jdi mi Marušo, jdi mi donést s hory jahod!“ rozkázala Holena sestře. – „Jaj Bože, sestro milená, kdeže najdu jahod. Neslyšela jsem, aby pod sněhem rostly jahody,“ pravila Maruša. – „Ty švandro, ty gryňo, ty budeš odmlúvať, když ti já rozkážu? Chytro jdi do hory, jak nedoneseš jahod, věru že tě zabiju!“ zahrozila zlá Holena. – Macecha chopila Marušu, vystrčila ze dveří, pak dvéře pevně zavřela. Děvče šlo hořce plačíc do hory. Sněhu leželo vysoko, nikde stopy nebylo. Bloudilo děvče, bloudilo dlouho; hlad ji mořil, zima ní třásla. Tu vidí z pozdálí to samé světlo, co před tím dnem. S radostí se k němu pustila. Přišla zase k té veliké vatře, okolo níž sedělo dvanaťte měsíčků. Velký sečen seděl hor. „Dobří ludi boží, nechte mne ohriať se pri vatre, zima mnú trese,“ prosila Maruška. – Veliký sečen pokývna hlavou táže se: „K čemu jsi opět prišla sem, čeho tu hledáš?“ – „Jdu na jahody,“ odpoví Maruša. – „Není na čase, chodiť na jahody, když je sněh,“ praví velký sečen. – „Vím to, vím,“ smutně povídá Maruša, „ale sestra Holena i macecha prikázaly donést jahod; jak nedonesu, zabijú mne. Prosím vás pěkně bačíkové, povězte mně, kdeže jich najdu?“ – Zdvihl se velký sečen, popošel k měsíčku, který mu seděl naproti, dal mu patyk do ruky, řka: „Bratčeku červne, posedni hor!“ – Měsíček, krásný červen sedl hor na kámen, máchnul patykem nad vatrou. V tom okamžení vyšlehla vatra vysoko; žárem jejím roztál sněh ve chvílce, země se zazelenala, stromy obalily se listem, ptáčekové začali prozpěvovat, rozmanitých kvítků po lese rozkvétalo a bylo léto. Pod búčkami bílých hvězdiček, jakby nasil. Vůči hledě se ale měnily ty bílé hvězdičky v jahodky, skokem zrály a zrály, a než se Maruška nadála, bylo jich v zeleném pažitě, jakby krve rozlil. – „Chytro sběraj Maruša, chytro!“ rozkazoval červen měsíček. Maruša radující se sbírala, až měla plnou zástěrku. Pak pěkně měsíčkům zadě-

kovala a pospíchala vesele domů. Podivila se Holena, podivila se macecha, vidouce, kterak nese Maruša v skutku jahody, plnou zástěrku. Běžely jí dvěře otevřít, a vůně jahod po celé chýži zavanula. — „Kdeže jsi jich nasbírala?“ ptala se urputně Holena. — „Vysoko v hore, dost jich tam roste pod bůčkami,“ pravila Maruša. — Holena vzala jahody, najedla se do syta, i macecha se do syta najedla, Marušce neřekly ani: „vezmi si jedinú.“ — Zmlsala se Holena na jahodách, zachtělo se jí třetího dne červených jablek. „Jdi Marušo, jdi do hory, dones mi červených jablek!“ rozkázala sestře. — „Jaj Bože, sestro milená, kdeže by se v zimě jablka vzala?“ namítala ubohá Maruška. — „Ty švandro, ty gryňo, ty budeš odmlůvat, když ti já rozkážu? Chytro pospěš do hory, jak nedonesesh červených jablek, věru že tě zabiju!“ zahrozila zlá Holena. — Macecha uchopila Marušku, vystrčila ze dveří, dvěře pak pevně zavřela. Děvče pospíchalo hořce plačíc do hory. Sněhu leželo vysoko, nebylo stopy. Děvče ale nebloudilo, šlo zpřímá na vrch hory, kde hořela veliká vatra, kde sedělo dvanácte měsíčků. — Seděli tam, seděli, velký sečen seděl hor. — „Dobří ludi boží, nechte mne ohriať se pri vatre, zima mnú trese,“ prosila přistoupíc k ohni. — Velký sečen, pokývna hlavou, táže se: „K čemu jsi opět prišla, čeho tu hledáš?“ — „Jdu pro červená jablka,“ odpověděla Maruška. — „Není na čase,“ řekl velký sečen. — „Vím to, vím,“ pravila smutně Maruška, ale sestra Holena i macecha prikázaly donést s hory červených jablek; jak nedonesu, věru mne zabijú. Prosím vás pěkně bačíkové, povězte mi, kdeže jich mám hledať?“ — Tu se zdvihl velký sečen, popošel k jednomu ze starších měsíčků, dal mu patyk do ruky řka: „Bratčeku září, posedni hor!“ — Měsíček září sedl hor na kámen, i máchnul patykem nad vatrou. Vatra rudě zahořela, sněh se ztrácel, ale stromy neobalovaly se listem; jeden lísteček po druhém opadával, a chladný větřík je roznášel po zažloutlém pažitu, jeden sem, druhý tam. Neviděla Maruška tolik rozmanitých kvítků. Po

stráni kvetla turanka, červenaly se klinčky (karafiatky), v údolích jesenka, pod búčkami rostlo vysoké kapradí a hustý zimozelen. — Maruška se dívala jen po červených jablkách, a tu vidí v skutku jabloň a na ní vysoko mezi ratolestmi červená jablka. — „Chytro Maruško zatres, chytro!“ rozkázal měsíček září. Maruška radující se zatřásla jabloní; spadlo jedno. — Zatřásla ještě jednou; spadlo druhé. „Chytro spěchaj domů Maruška, chytro!“ rozkázal měsíček. Maruška poslechla, vzala dvě jablka, zaděkovala pěkně měsíčkům a pospíchala vesele domů. — Podivila se Holena, podivila se macecha, vidouce, kterak nese Maruška jablka. Šly jí otevřít. — Maruška jim podala dvě jablka. „Kdeže jsi jich natrhala?“ — „Vysoko v hore, rostú tam, a dost jich tam ještě,“ pravila Maruška. „Proč jsi jich více nedonesla? Či jsi je po cestě snědla?“ osopila se na ni Holena. — „Jaj sestro milená, ne-snědla jsem ani kouštíček; zatrásla jsem stromem, spadlo jedno, zatrásla jsem podruhé, spadlo druhé, více mi trást nedali. Volali abych šla domů!“ pravila Maruška. — „Bodaj tě Parom ubil!“ — hřešila Holena, a chtěla Marušku bít. Maruška se pustila do hořkého pláče, prosíc Pánaboha, aby ji raději vzal k sobě, aby ji nenechal od zlé sestry a macechy ubit. — Utekla se do kuchyně. Holena mlsná nechala hřešení, začala jíst jablko. Jablko zdálo se jí tak lahodné, že jistila, jaktěživa takovou dobrotu že neokusila. I maceše zachutnalo. Snědly, i zachtělo se jim víc. — „Daj mi mámo kožíšek, půjdu sama do hory,“ řekla Holena, „ta švandra by nám je zase po cestě snědla. Však já najdu to místo, a všechny je sklátím, ať si kdo volá nevolá.“ — Darmo matka odmlouvala, Holena vzala kožíšek, plenu na hlavu, a pustila se do hory. Matka stála na prahu, pohlížejíc za Holenou, jak se jí to jde. — Sněhu plno, nikde stopy; Holena bloudila, bloudila dlouho, mls ji poháněl dál a dále. — Tu viděla z povzdálí světlo. Pustí se k němu. Přijde na samý vrch, kde hoří veliká vatra, okolo vatry na dvanácti kamenech dvanácte měsíčků sedí. Holena

se zalekne; hned se ale zpamatuje, přistoupí blíže k vatře, a vztáhne ruce, ohřát se. Neptá se měsíčků: smím se ohřát, či nesmím, ani na ně nepromluví. – „Čeho tu hledáš, k čemu jsi sem přišla?“ ptá se mrzutě veliký sečen. – „Co se ptáš, ty starý blázne, ty; není ti třeba vědět, kam jdu,“ odsekne urputně Holena, obrátíc se od vatry do hory. Velký sečen stáhne čelo, i máchne patykem nad hlavou. V tom okamžení zachmuří se nebe, vatra nízko plane, sněh začne sypat se, jakby cejchu rozsypal, ledový vítr duje po hoře. Holena nevidí na krok před sebe; bloudí, bloudí, padá do závějí, oudy jí slábnou, křehnou. – Ustavičně sněh se sype, ledový vítr duje, Holena hřeší na Marušu, hřeší na Pánaboha. Oudy jí v teplém kožichu mrznou. – Čeká matka Holenu, vyhlíží z okénka, vyhlíží ze dveří, nemůže se dcery dočekat. Ubíhá hodina za hodinou, Holena nepřichází. „Snad jí tuze jablka chutnají, a nechce se jí od nich,“ pomyslí macecha, „musím se za ní podívat.“ – Vezme kožíšek, vezme plenu na hlavu, pustí se za Holenu. Sněhu plno, nikde stopy. Volala Holenu, nikdo se neozýval. Bloudila, bloudila dlouho; sněh se sypal, ledový vítr dul po hoře. Maruška uvařila oběd, spravila kravičku, Holena ani macecha nepřicházely. „Kdeže tak dlouho se zabávají,“ povídá si Maruška sedajíc k přeslici. – Už je vřetenko plné, už se v izbě setmělo, a Holena ani macecha se nevrací. „Jaj Bože, cože se jim přihodilo!“ stýská si dobré děvče, dívajíc se okénkem ven. Nebe se třpytí, zem se svítí, člověka nevidí; smutně zavírá okénko, udělá kříž, a modlí se otčenášek za sestru i matku. Ráno čeká se snídání, čeká i s obědem, ale nedočeká se ani Holeny ani macechy. Obě zmrzly v hoře. Zůstala dobré Marušce i chýže, i kravička i kousek pole, našel se i hospodář k tomu, a dobře bylo jim žít v pokoji.

O BÁČOVI A ŠARKANU¹

*Pohádka slovenská z hor Trenčinských
od Štěpána Danieliho*

BYL JEDEN BÁČA; KDYŽ BYL BÁČA, PÁSL OVCE. KDYŽ ovce pásł, obyčejně si při nich pískal na píšťalu, anebo ležel na zemi, díval se po obloze, po horách, na ovce a na zelený pažit.

Jednoho dne, bylo to v jeseni, v tu dobu „kdy jdou hadi do země spat,“ ležel milý báča na zemi, hlavu maje opřenou o loket, a díval se před sebe po hoře dolů. —

Tu najednou se podivil! Veliké množství hadů přilézalo se všech stran ke skále, která zrovna báčovi před očima stála; když ke skále přilezli, vzal každý had na jazyk jakousi zelinku, která tam rostla, zelinkou dotknul se skály, ta se otevřela, a hadi jeden po druhém ve skále zmizeli.

Báča zdvihl se ze země, poručil psovi Dunajovi, aby ovce zavrancel, sám pak šel ke skále, mysle si: „Musím já pozřít, jaká to zelinka, a kam ti hadi lezou.“ — Byla to zelinka — neznal jaká; když ji ale utrl a skály se ní dotkl, skála i jemu se otevřela.

Vešel do vnitř a octnul se v jeskyni, jejíž stěny třpytily se od zlata i od stříbra. Uprostřed jeskyně stál zlatý stůl, na stole ležel v kolečku svinut velikánský starý had. Spal. Okolo stolu leželi samí hadové; všickni spali, ani se nehnuli, když báča vešel.

Báčovi se jeskyně líbila, dokud si ji několikrát neobešel, pak mu začala být dlouhá chvíle, zpomněl na ovce a chtěl jít zpátky, mysle si: Viděl jsem, co jsem chtěl, půjdu. — Bylo snadno říci „půjdu“ — ale jak ven? Skála se za báčou zavřela, když do jeskyně vešel; báča nevěděl co dělat, co říci, aby se mu skála otevřela, i musel zůstat v jeskyni.

¹ Šarkanem jmenují v horách Trenčinských jakéhos velikého hada, potvora jako si v Čechách lid *draka* představuje.

„Eh, když nemohu ven, budu spát,“ řekl, zaobalil se do húně, lehl na zem a usnul.

Nezdálo se mu, že dlouho spí, když ho jakýsi šust a šum probudil. Dívá se kolem sebe, myslí že spí v kolybě; tu vidí nad sebou, kolem sebe třpytící se stěny, zlatý stůl, na stole starého hada, kolem stolu množství hadů, kteří zlatý stůl lízají, ptajíce se přes tu chvíli: „Již čas?“

Starý had je nechává mluvit, až pak zdvihne pomalu hlavu a povídá: „Již čas!“

Jak to řekl, natáhl se od hlavy do chvostu jako prut, slezl se stolu na zem, a ubíral se ke vchodu jeskyně. – Hadi všickni lezli za ním.

Báča se pořádně protáhl, zívnu si, vstal a šel za hady, mysle: „Kudy oni půjdou, půjdu i já.“ – Bylo snadno říci „půjdu i já“ – ale jak?

Starý had dotknul se skály, ta se otevřela, a hadi jeden za druhým vyšli ven. – Když byl poslední had venku, chtěl báča ven, ale skála se mu před samičkým nosem zavřela, a starý had naň hvízdajícím hlasem zasyčel: „Ty človíčku musíš zůstat zde!“

„Eh, co bych tu u vás dělal? – Gazdovstvo nemáte, a spát vždy nebudu. Pustte mne ven, mám ovce na salaši a doma zlú ženu, hřešila by mne, kdybych nepřihnal v čas domů,“ pravil báča.

„Nesmíš dříve odtud, dokud nesložíš trojnásobnou přísahu, že nepovíš nikomu, kde jsi byl a jak jsi k nám se dostal,“ zahvízdal had.

Co měl báča dělat; rád se trojnásobnou přísahou zavázal, jen aby přišel ven.

„Nebudeš-li ji ale držet, zle se s tebou poděje!“ hrozil starý had, když báču ven pouštěl. –

Ale jaká to změna venku, báčovi začaly se od leku nohy trást, když viděl kterak se čas změnil, že místo jeseně panuje jaro.

„Ó já člověk sprostáček, co jsem to udělal, prospal jsem zimu ve skále! – Jej, kde najdu moje ovce, co řekne žena!“ Tak si naříkal, smutně kráčeje nahoru ke kolybě.

Viděl zdaleka ženu, že tam cosi robí. Nejsa ještě připraven na její výčitky, schoval se do košjaru. Když v tom košjaru seděl, viděl že přistoupil k ženě pěkný člověk, a slyšel jak se jí ptá, kde má muže? –

Báčová se dala do pláče, a vypravovala, kterak v jeseni jednoho dne báča vyhnal ovce do hory a víc nepřišel. Pes Dunaj že ovce přivedl, báčy – že od té doby není. „Snad že ho vlci sežrali – snad bosorky² na kusy po hoře rozvláčaly,“ doložila žena.

„Neplač, volal na ni báča z košjaru; „jsem živ, nesežrali mne vlci ani mne bosorky po hoře nerozvláčaly, přespal jsem zimu v košjaru.“ Ale to se s dobrou potázal báča.

Jak báčová jeho slova zaslechla, nechala pláče a pustila se do hřešení: „Bodejž ti sto hromovitých bohů do duše udeřilo, ty pochabo! Jsi ty statečný chlap? Jsi ty báča? Poručí ovce boží vuoli, ulehne do košjaru a spí jako had v zimě!“

Báča dával v duchu ženě za pravdu, že ale povědět nesměl, kterak se s ním dalo, mlčel, ani nedutal. – Ten pěkný člověk ale povídal báčové, že její muž nespal v košjaru, že byl kdesi jinde, a když mu báča poví, nač se ho tázat bude, že mu dá mnoho peněz.

Báčová se hrozně jedovala na muže že ji obelhal, a chtěla dokonce vědět kde byl. Pěkný pán ji ale poslal domů; slíbil jí peníze, aby mlčela. Sám pak vzal si báču na starost.

Když báčová odešla, vzal pěkný pán na se svoji přirozenou postavu, a tu viděl báča před sebou černoknižníka z hor. Poznal ho, protože má černoknižník v čele třetí oko. Černo-

² *Bosorka* je čarodějnice. Bosorky urobí zle člověku i statku (dobytku). K učarování dobytku potřebují nejvíce kosti z umrlců, a tím prý tak zle učarují, že krávy krev dojí, ba mnohdy i „zkapou“. Od člověka musí mít *krú* (krev), vlas, aneb část oděvu, která ležela na holém těle. – „Bosorka mu porobila“, „ten člověk je zaborovaný“, říká se o takovém člověku. *Bosorák* = Kobold.

knižník byl člověk velice mocný, on se uměl spravit na jakou postavu chtěl, a kdo by se mu protivil, toho by hned udělal třebaš beranem.

Báča se černoknižníka velice ulekl, měl ještě větší strach než před ženou. Černoknižník ptal se ho, kde byl, co viděl? Báča se přenáramně ulekl té otázky. Co říci? – Báł se starého hada a zrušení přísahy, a černoknižníka trojokého se také báł.

Když se ho ale černoknižník po třetí – a to již hrozným hlasem ptal, kde byl a co viděl, když jeho postava před ním, jak se mu podobalo, rostla – tu zapomněł báča na přísahu. Přiznal se, kde byl i kterak se do skály dostal.

„Dobře,“ řekl černoknižník, „tedy pojď se mnou, ukaž mi tu skálu i tu zelinku.“ Báča musel jít.

Když přišli ke skále, utrlh báča zelinku, položil na skálu, a skála se otevřela. Černoknižník ale nechtěl aby tam báča vešel, ani on nešel dále, vytáhl jakousi knihu a začal z ní říkat. Báča strachem bledl.

Tu se najednou země zatřásla, ze skály ozývalo se syčení, hvízdání, a ven vylezl ukrutný šarkan, na nějž se byl starý had přetvořil. Z tlamy mu šlehal oheň, hlava byla hrozitánská, chvostem tloukl na levo na pravo, a který strom zasáhl, ten přerazil.

„Hod' mu tu ohlávku na krk,“ rozkázal černoknižník, podáváje báčovi jakousi pásku, při tom ale oči s knihy nespustil. Báča vzal pásku, ale báł se k šarkanu přistoupit; teprv když mu to černoknižník po druhé i po třetí rozkázal, byl volen uposlechnout. A však běda báčovi! – Šarkan se po něm zatočil, a než se báča čeho nadál, seděl šarkanu na hřbetu, a ten letěl s ním nad „hory“ (lesy). – V tom okamžení udělala se čirá tma, jen oheň, co šarkan z tlamy a očí vypouštěł, svítil jim na cestu. Země se otrásala, kamení sy-palo se s vrchu dolů. Zlostně šlehal šarkan chvostem s levého boku na pravý, s pravého na levý, který búček, který jedlinu zasáhl, zlomil jako průtek – a tolik vody chrlil na

zem, že tekla po vrchách dolů jako Váh. Hrůza hrůzoucí to byla: báča byl polomrtev.

Pomalů se přece zlost šarkana mírnila, nemrskal víc chvostem, přestal pouštět vodu, z tlamy nešlehal oheň. – Báča přicházel k sobě, myslel že se spustí šarkan dolů. Ale nebylo na tom dost, šarkan chtěl ho ještě více vytrestat. Pomalu, pomalíčku zdvihal se výše a výše nad hory, vždy výše, až se zdálo báčovi vysokánské hory a hole jen co mravenecní hromádky, a ještě výše stoupal šarkan, a když neviděl báča nic než slunce, hvězdy a mraky, zůstal s ním šarkan v povětří viset.

„Jaj bože, co si počnu, tu visím v povětří; skočím-li dolů, zabiju se, do nebe vletět nemohu,“ naříkal báča a pustil se do hořkého pláče. Šarkan nic. – „Šarkane, velmožný pane šarkane, smilujte se!“ prosil šarkana; „sleťte zase dolů – do nejdelší smrti vás nepohněvám.“ Kámen by se byl nad ubohým báčou ustrnul. Šarkan fúněl a frkal, neřekl ani my ty, ani se nehnul.

Tu najednou donese se k uším báčovým hlas skřivánka. Báča se zaradoval. Blíže a blíže letěl k němu skřivánek; když se už nad ním vznášel, prosil ho báča: „Skřivánku, ptáčku bohumilý, prosím tě, doleť k Otci nebeskému, vypověz mu bídu mojí! Vyříd, že ho pozdravuju, že volám o boží pomoc.“

Skřivánek odletěl k Otci nebeskému a vyřídil báčovu prosbu. I slitoval se Otec nebeský nad báčou, napísal cosi zlatým písmem na blánku březového listu, dal lístek skřivánkovi do zobáčku, a nařídil mu, aby ho spustil šarkanu na hlavu.

Skřivánek letěl do povětří, pustil březový, zlatem popsany lístek šarkanu na hlavu, a v tom okamžení spustil se šarkan s báčou na zem.

Když se báča zpamatoval, viděl že stojí u své kolyby, viděl psa Dunaje, kterak mu zavrácuje ovce – viděl na vrbě zvonec – a pohádce je konec.

PERAČINOVÝ KVĚT

(*Slovenská pověst*)

PERAČINA TAKÉ *REBRIČINA*, *PAPRUT* – ZOVOU Slováci *kapradí*. V Čechách i na Slovensku domnívá se lid, že bylina ta jen v noci před sv. Janem křtitelem květe, a sice květem zlatým. V Čechách se v pohádkách povídá, že kdyby panna v tu hodinu, když rozkvěte, bílý šat podeň podstřela, ryzí zlato by jí naň spadalo. Na Slovensku též se říká, kdo by ten květ našel, že by šťasten byl, neboť by mu takovou moc dal, vidět poklady, kdekolivěk v zemi ukryté by byly. – Vypravuje se cosi o jednom valachovi (pastýři ovec): Šel večer před svatým Janem hledat ztracenou ovci. Hledal ji dlouho, již se bylo stmilo, dešť se lil *jakoby kupami*, (jako z konve) a valach ovci hledat nepřestával. – Tu najednou *zjasalo* se valachovi před očima, jako by se nejvíc zablesklo, tak že div neoslepl. – Když si oči protřel, tu kam se jen podíval, všude plno zlata, stříbra. – Chvilí stál valach jako zkamenělý, pak se ale sebral na nohy, a hybaj přes paseky a vyskytě (jámy od vykolčených stromů) prosto na salaš. – „Chlapci!“ zvolal na ostatní valachy, „něbojtě sa vjacej bjedy, tolko peňazi som našol, čo ich ani za týdeň něodnosíme. Len berte cedidla (vlněné tašky) a hybajtě za mnou.“ Valaši nechtěli mu věřit, ale když se jim zařekl, aby ho za živa v kotli uvařili, jestli jim lže, sebrali cedidla a valašky, a na ono šťastné místo se ubírali. „No, len ma troška počkajtě, nah si druhé krpce preobujem, lebo tjetu sa mi mokrje ako plúca, lahko by sa v nich aj zabil“ – volal valach za nimi. Netrpělivě čekali ostatní, co si Kuba jiné krpce obouval. Konečně šli, kde se mu to světlo ukázalo, on napřed, druží za ním. Přišli na místo, ale kde nic tu nic – sem tam chodil Kuba, hledal, jestli se nezmejlil, ale o zlatě a stříbře ani památky. Valachům syrběly valašky v rukou, a kdyby nebyli Kubu znali, že jen tak na prázdno nemluví, bylť by byl něco dostal, ale tak vi-

douce, jak on sám zmaten a smuten domů se vrací, mlčeli a nechali ho. Kuba nemohl celou noc ani oka zamhouřit, vždy se mu to pletlo, co to jen bylo. Ráno časně vstal, a umínil si, že půjde ještě jednou na ono místo, vzal si staré krpce, které byl večír než s valachy odešel nad oheň zavěsil, by mu uschly, a tu co v nich vidí? – *Květ peračínový!* – Nyní již viděl, kterak to mohl vidět ten poklad, když měl květ ten v krpcích. – Zpomněl si, že se mu něco na nohu uvázalo, když houštinou lezl, hledaje ovci. – Že ty krpce nenechal přece jen na noze, že se přezouval! Div, že si vlasy z hlavy nerval! – Ale už nebylo nic platno, květ byl uschlý, a takový prý už žádné moci nemá.

EDIČNÍ POZNÁMKY

Pohádky a pověsti obsažené v I. svazku *Slovenských pohádek a pověstí* vyšly roku 1857 v pěti čtyřiašedesátistránkových svazečcích nákladem knihkupce Josefa Šálka v Praze. – Nejznámější slovenská pohádka B. Němcové *O dvanácti měsíčkách* vyšla však tiskem už v prosinci roku 1854 ve Fričově almanachu „Lada Nióla“ (str. 67–74). Pohádka *O bačovi a šarkanu* byla otištěna roku 1855 v „Perlách českých“ (red. A. J. Vrtátka) pod pseudonymem Štěpán Danieli (str. 232–238). A pověst o zázračném květu kapradiny (v naší sbírce *Peračina*) vyšla s názvem *Peračinový květ* pod značkou B. N. roku 1857 v III. svazku „Štěpnice“ (str. 45–46), příloze pedagogického časopisu „Škola a život“ (red. F. J. Řezáč). Tyto tři varianty otiskujeme dodatkem k tomuto svazku diplomaticky, neboť z jejich srovnání s definitivním zněním v sešitovém vydání je dobře patrný autorčin růst znalostí slovenštiny. V t. zv. II. zápisníku B. Němcové z její cesty na Slovensko roku 1855 (v archivu Národního musea v Praze pod sign. 3a I 81) je slovenský text *Peračiny*, pověst *o vlkodlaku*, a ještě jedna krátká poznámka o vlkodlaku, slovenský text *Zlé nuocky*, dále úryvkovitě vyprávěné pohádky *Otcovo dědictví*, *Kinkaš Martinko*, legendární *Pecko prostáček* a na okraji listů psané poznámky k pohádce *Pamodaj šťastia, lavička*. Neotiskujeme je však, protože vyjdou v tomto Zápisníku jako 16. svazek Spisů B. Němcové v Knihovně klasiků. – O původu jednotlivých pohádek a pověstí mluví sama B. Němcová v *Doslovu* v posledním (desátém) svazečku svých *Slovenských pohádek a pověstí*. Odkazujeme proto čtenáře až na tento *Doslov*, který bude otištěn v II. svazku *Slovenských pohádek a pověstí*.

Naše vydání bylo pořízeno podle vydání z roku 1857, jež korigovala autorka. Zásady, jimiž se řídí, jsou tytéž jako v předešlých svazcích jejích Spisů v knihovně klasiků. Se zřetelem ke zvláštnosti našeho svazku, kde se prolíná text český a slovenský, považují za nutné poznamenat zvláště toto: V českém textu upravuji a opravuji – kromě tiskových chyb – jenom pravopis podle nyní platné normy. Mimo to jsem zavedl jednotné psaní slova *jízba* v českém textu proti slovenskému *izba*. Interpunkci jsem měnil jenom tam, kde to bylo s hlediska dnešních pravopisných zásad nezbytně nutné.

Pokud jde o kvantitu samohlásek, opravil jsem tvary typu *přisvědčil*, *dúl*, jež připomínají nářeční tvary chodské, na spisovné *přisvědčil*, *dul*. Dále jsem změnil slova *búček*, *halúšky*, *húňa* na *buček*, *halušky*, *huňa*,

neboť slovenská nářečí znají tato slova jen s krátkou samohláskou; znění původní by nebylo ani české, ani slovenské. Naproti tomu ponechávám délku ve slovech *súdba*, *vzkřikl*, *vykřikla*, kterou Němcová přenáší ze slovenštiny do slov českých. Rovněž ponechávám autorčinu podobu slov *korbáčik*, *prútik* (vedle slovenské *korbáčik*, *prútik*). Na dnešní podobu *nahoru*, z *domu* jsem opravil autorčiny tvary *nahorů*, z *domů*. Jiné případy odchylné kvantity, po případě její kolísání (kromě psaní *pohar* vedle *pohár*, jež sjednocuji na *pohár*) všude ponechávám.

Do hláskové podoby slov jsem nezasahoval. Avšak infinitivy typu *jíst*, *vyhnat* (vliv slovenštiny) jsem opravil na *jíst*, *vyhnat* všude, kde nešlo o citát.

Zásahy do tvarosloví jsou nepatrné. Tvary *ručkami*, *nohami* (patrně vliv slovenštiny) jsem změnil na *ručkama*, *nohama*. Na str. 191 jsem podle pravidelného psaní autorčina změnil neživotné tvary *koně se zasekly*, *nechtěly*, *frkaly*, *hrabaly*, *vzpínaly se* v životné *zasekli*, *nechtěli*, *frkali*, *hrabali*, *vzpínali se*. Někde bylo třeba normalisovat psaní *-i* a *-í* u zájmenných tvarů *ji*, *jí*, *jich*, *jím* a u podstatných jmen typu *radost*, *pomoc*. A konečně jsem přechodníkovou vazbu *Věštec vidouc*, že... (str. 155) změnil na *Věštec vida*, že...

Slovenština *Slovenských pohádek a pověstí* je problém zvláštní. Především proto, že vypravěči pohádek byli příslušníky různých nářečních skupin. Nejvíce textů pochází z Gemeru (kraj kolem Velké Revúce, Rimavské Soboty a j.), tedy z nářečí jihostředoslovenského; ostatní jsou ze Zvolenska a z Trenčínska. Za druhé proto, že některé texty dostala autorka ve slovenském znění buď tištěné nebo v rukopisné úpravě pro tisk a jiné si zapsala sama; sama však přes svou obdivuhodnou schopnost přizpůsobit se jazykově cizímu prostředí neovládala slovenštinu do té míry, aby se do ní nevloudily čechismy i některé omyly (jak ukazují také její rukopisy). Rovněž je velmi důležité, že záznam jejích pohádek spadá do doby formování spisovné slovenštiny. Texty, které pocházejí ze sbírky J. Rimavského („Slovenskje povesti“ z roku 1845), byly tištěny zcela jiným pravopisem, než jaký se ustálil později jako pravopis slovenský. Jak byly psány pohádky ve sbírce Sam. Reusze (v našem vydání sjednocujeme podoby tohoto jména *Reus* a *Reusz* na *Reusz*), nebylo nám možno z technických důvodů zjistit. Avšak „Slovenské povesti“, které vydali roku 1858 A. H. Škultety a Pavel Dobšínský ze sbírky Reuszovy, o nichž se zmiňuje Němcová ve svém *Doslovu*, byly psány pravopisem štúrovským, který zaváděla Hattalova „Krátká mluvnice slovenská“ z roku 1852. Tohoto štúrovského pravopisu v podstatě užila také B. Němcová ve sbírce své. Soudobé první mluvnice slovenštiny, jež

Němcová patrně znala, vzpomenuť už „Krátká mluvnice slovenská“ a pak „Srovnávací mluvnice jazyka československého“ M. Hattaly, která ovšem vyšla až roku 1858, jsou ještě v tvarosloví hodně pod vlivem češtiny. Zejména tvarosloví mluvnice Hattalovy je češtině velmi blízké. Hattala korigoval slovenštinu pohádek B. Němcové (bohužel někdy nedbale, jak si sama v korespondenci stěžuje), ale poněvadž pocházel z Oravy, t. j. z území, které nezná dlouhých samohlásek, jistě v otázce kvantity v některých případech bezděky sblížil slovenštinu s češtinou. Dále nutno mít na paměti, co říká autorka v *Doslovu*, že totiž „užila nářečí Čechům nejsrozumitelnějšího“, jinými slovy – jak jsem si ověřil srovnáním se sbírkou J. Rimavského – texty upravovala do nářečí, které „Krátká mluvnice slovenská“ zaváděla jako spisovnou slovenštinu. Při tomto převádění však nebyla důsledná, anebo jí některé věci unikly. Charakter slovenštiny v pohádkách B. Němcové je tedy středoslovenský, v němž vystupují jen jako náznakově prvky nářeční – místy ovšem neorganicky, neboť na př. v pohádkách z Trenčínska najdeme i znaky nářečí gemerského. A konečně nutno dodat, jak sama autorka přiznává, že ve slovenštině zůstalo mnoho tiskových chyb, snadno vysvětlitelných nezvyklostí sazby v české tiskárně.

To všechno bylo nutno mít na zřeteli při slovenštině pohádek. Nebylo možno ponechat přesné znění autorčino jednak z uvedených už důvodů, jednak proto, že bychom tím českému čtenáři skreslili slovenskou výslovnost a naopak slovenskému čtenáři podávali slovenštinu značně neslovenskou. Tradiční úpravu Jar. Vlčka jsme rovněž nemohli podržet, protože Vlček silně setřel nářeční rysy slovenštiny (na př. *prišol* změnil na *prišiel* a mn. j.) a přiblížil ji znění spisovnému. – Odborným poradcem při úpravě slovenštiny byl Dr Jozef Štolc z Bratislavy, znalec slovenských nářečí. Zásady, jimiž jsme se řídili, jsou tyto:

Slovenštinu píšeme v zásadě pravopisem spisovné slovenštiny, avšak s některými odchylkami, abychom pokud možno vystižením zvukové stránky slovenštiny českému čtenáři zřetelněji odlišili český text od slovenského. Proto zavádíme důsledné psaní slabik *dě, tě, ně* (Němcová tu byla vlivem křížících se pravopisných soustav nedůsledná). Rušíme slovenské *ä* (někdy bylo psáno také *ae*) a píšeme prostě *e*: *děveť, kreme, meso, pametať, pety, prse* místo gemer. *prsä* (t. j. středoslov. *prsia*), *smedný, večší* a j. Píšeme důsledně foneticky *bračekouci, bračovina, dieuka, diouka, dioučička, gazdoustvo, králouský, králoustvo, ohlauka, okou, ouce, pluhaustvo, polieuka, prauda, varoučik, bohau, domou, hrňokou, stromou, volou*, i ve slovesných tvarech *hotou sa, sprau sa, vystanou* a j. Němcová tu kolísala; některá slova (jako *dieuka, diouka, dioučička*) psala

vždy takto foneticky, u jiných (hlavně v tvarech 2. pádu množ. čís.) měla dvojtvary, v ostatních psala *v*. I když se v některých nářečích tato slova vyslovují se spodobou hláskovou, přece výslovnost s *eu, ou* považovala Němcová za typicky slovenskou, a proto jsme v těchto případech zavedli tento způsob psaní. Podržujeme autorčino psaní *uo* ve slovech jako *muoj, kuon* a j. pod. a nezavádíme tu dnešní spisovné *ó*. Naproti tomu však nově zavádíme psaní měkkého *l*, jež Němcová chtěla označovat, ale z technických důvodů nemohla (viz *Doslov*). V gemerských pohádkách nepíšeme však *l* ve slovech *velký, velmi, velmo*. – Ve shodě s dnešním spisovným pravopisem píšeme *letiet, podiet, vediet, vidiet* a j. (místo *letět, podět, vedět, vidět*). Psaní *y* a *i* se řídí rovněž dnešním usem: *predtým, tým, tými, kila, striga, strigoň* (místo *kyla, stryga, strygoň*); jméno jednoho z pohádkových hrdinů píšeme *Skalymej* (místo původ. *Skalimej*) ve shodě s vydáním Mil. Novotného. – Podle dnešního usu upravujeme i psaní předpon *s-*, *z-*, *vs-*; píšeme: *skúsit, spievať, spomniť, spýtať, zmilovať, zožrať, vstať, vstúpiť* a j. – Odstraňujeme kolísání v psaní zájmenných tvarů *jich* a *ich*, *jim* a *im* a píšeme jednotně *ich, im*. A rovněž tak psaní *prijďem* (jež se ostatně vyskytuje jen v některých pohádkách hlavně v prvních svazečcích) a *príděm* sjednotili jsme na *príděm*. Avšak vedle naprosto převládajících podob *ak, ako, aký* ponecháváme také podoby *jak, jako, jaký*, jež jsou ve výslovnosti rovněž možné. Jen na str. 32 a 170 jsme *jaký* změnili na *aký* kvůli jednotnosti.

Zdánlivě nejpronikavěji jsme byli nuceni zasáhnout do poměrů kvantitativních, neboť zde byl tlak češtiny nejsilnější. Ve velké většině případů však jde jenom o sjednocení rozkolísaných podob nebo o odstranění tiskových chyb, takže tu nejde o zásahy v pravém slova smyslu. Neměníme kvantitu – třeba i odlišnou od dnešního usu (podobně jako v češtině) – tam, kde ještě do nedávna bylo kolísání nebo kde tyto odchylné tvary mají nějakou oporu v nářečí. Tak ponecháváme podoby *gazdina, kňážna, královna* (místo *gazdiná, kňážná, královná*), *buják, citróny, súseda, zahrada* (místo *bujak, citróny, suseda, záhrada*), *najst, najďem* (místo *nájst, nájďem*). Jinak zavádíme délku, jak vyžaduje slovenská výslovnost: *báčikovie, budzogáň, dcéra, kantár, pod kričkami, križny, náděja, orličku, pántik, súkno*; v citosl. *horká, horký, prisámbohu, prisámdušu; kým, síce; kváčetě, ňěopováž, ňěsmút, ňětráp, oddýchol, poslúchněm, poslúchni, pomáhajte, príd, príděm, pytať* (patrně zásahem Hattalovým bylo všude *pytať*), *skúsim, ukáž, utíš, vrát, zachrántě, zmárniť*; také u slabičných *l* a *r*: *jablk, křděl, mřtva* atd., anebo opět krátkost: *halušky* (v pohádce *Tři citróny* bylo *halúšky*, jinde *halušky*), *huňa, kapusta* (délka *kápusta* je maďarská, kterou Němcová slyšela

v Ďarmotech), v *kadiach*, *požehnania*, *pani matka*, *ruža* (místo *růža*), *sila*, *žaba*; *moju*; *chvalabohu*, *poniže*, *skorej* (místo *skuorej*); *dat*, *hrat*, *obmetat*, *nazdala*, *poodkladaj*, *žiješ* (místo *žíješ*) a j. Ve slovesných tvarech jde převážnou většinou jen o odstranění kolísání. Právě tak za pouhou důslednost a nikoli za zásah považujeme dodržování pravidla o rytmic-kém krácení délek, jež u Němcové nalézáme asi v 90% případů. Pí-šeme tedy *čierny*, *krásny*, *ľúby*, *vzácný*, *dopáčiš*, *ľúbiš*, *nariekaš*, *podstúpiš*, *skúsiš*, *žiadaš*, *vyviera*, *prídu*, *spomuožu* a j. a v ostatních tvarech těchto slov. – Kvantitativně nejvíce změn je u zájmen. Zavádíme důsledně psaní *ja*, *tá*, *táto*, *tú*, *túto*, *tí* (místo převládajících *já*, *ta*, *tato*, *tu*, *tuto*, *ti* – patrně zásah Hattalův), *nášho*, *vášho* (vedle *našeho*, *vašeho*). Ponechá-váme však kolísání *ich*, *im* a *ích*, *ím* (tyto podoby jsou dodnes v středo-slov. nářečích téměř pravidlem). – Nově zavádíme délku v 1. pádě množ. neuter: *hrdlá*, *jablká*, *jadrá*, *kolená*, *slová* a j. a důsledně dodržu-jeme délku v 2. pádě množ. feminin a neuter: *hodín*, *krajín*, *paríp*, *rúk*, *fialiek*, *izieb*, *jahuod* (místo *fialek*, *izeb*, *jahod*), *jablák*. – A konečně důsledně píšeme délku v koncovce přísudkových přídavných jmen a přičestí žen. rodu ve vazbách jako: *som hladná*, *smutná*, *bezpečná*, *postel' je pováľaná* (ale *je mŕtva* – rytmic-ké krácení) a j. T. zv. krátké tvary přídavných jmen a přičestí střed. rodu typu *celo* (*mesto*), *hrubo* (*železo*), *vyznojeno* (*čelo*), *napísano*, *vyšito* a j. měníme v středoslov. nářeční podoby *celuo*, *hrubuo*, *vyznojenuo*, *napísanuo*, *vyšituo* atd.; z mužských tvarů měníme *zdráv* na *zdravý* (str. 59) a *uzdraven* na *uzdravený* (61).

V některých z uvedených případů znamenalo zavedení délky i změnu zvukové kvality. K tomu je třeba dodat, že zavádíme psaní *kuostky*, *nuocka*, *puorod*, *puožička*, *spomuocť* (místo *kostky*, *nocka* atd.). U zájmena *muoj* v 2. a 3. pádě však vedle tvarů *muojho*, *muojmu* (i *mojeho*, *mojemu*) podržujeme i podoby *mojho*, *mojmu*. Autorčin způsob psaní odpovídá namnoze rozkolísanému dobovému usu. Kromě těchto případů zasa-hujeme do hláskové podoby slov většinou jenom ojediněle: *čiapočce* měníme na *čiapočke* (str. 117), *čiernava* na *čiernava* (139), *čtyry* na *štyri*, *dáky* na *dáky* (i ostat. tvary), *dalej* na *ďalej*, *koňský* na *konský*, *kusčok* na *kúšťok*, *medved* na *medveď* (137), *noze* na *nohe* (136), *oboze* na *obodze* (35), *ovešeno* na *ovesenuo* (206), *sečeň* na *sečen* (198), *slunce*, *sluncový* na *slńce*, *slńcový*, *srien* na *srieň* (101), *streše* na *streche* (206); *všetcko* (spora-dicky) na *všetko*, *všechny tri* na *všetky tri* (36); *lasovať* na *lašovať*, *zaja-ravely* na *zajarabely*; *pojď* na *poď*, *snědol* na *zjedol* (136), *jez*, *něodcházajtě*, *podhazujúc* na *jedz*, *něodchádzajtě*, *podhadzujúc*. Dále pak měníme: *hrnčír* na *hrnčiar* (210 n.), *loptuš* na *loptoš*, *z milie* na *z mile* (34), *pečenka* na *pečienka*, *priepoviedka* na *pripoviedka* (86 n.), *propast* na *priepast* (17),

prozor na priezor (166), riad na rad (93), ženka na žienka; hedbávnej na hodbávnej, levý na lavý, tykvicové na tĕkvicové (210), žaravý na žeravý (80), tvoja najmilejší na tvoja najmilejšia (68), popritískané na popritískanie (68, kvůli harmonii tvarové), rozlita na rozliata (67); co, čeho, ktorý (patrně tiskové chyby) na čo, čoho, ktorý, jednoho, jednomu na jedného, jednému, jedniemu (67, kvůli harmonii tvarů); předponu nej- na naj-, předložku se na so; a dále: čeká na čaká, hľadte na hľadte, sedaj na sadaj, posedni na posadni, prodajtě na predajtě, propustím na prepustím (57), vraviť na vravet; léčil, nesla, -vedlo, -vest, zlenil (177) na liečil, niesla, -viedlo, -viest, zlienil; drímala, rodívala, svítalo, zpívalo na driemala, rodievala, svietilo, spievalo; narástl, odrostol na narástol (177), odrástol (204); odojděš, odojdě na odiděš (59), odidě (73), něoděšli na něodišli (91). Převážnou většinou je to jenom odstranění sporadických čechismů. – Naproti tomu podržujeme obě podoby zájmena *kdo* i *kto*, poněvadž obě žijí ve slovenské výslovnosti. Beze změny ponecháváme i v živé slovenštině neexistující spojení jako *také ovocia*, *akuo perie* (místo správného *také ovocie*, *aké perie* nebo *takuo ovocia*, *akuo peria*; ony zkřížené podoby vznikly právě autorčiným převáděním středoslovenských tvarů do „nářečí Čechům nejsrozumitelnějšího“).

Ve skloňování a časování tvary nesjednocujeme. Ponecháváme na příklad vedle sebe tvary typu *akého*, *akýho* (jihostředoslovenský), *akieho* (severostředoslovenský), *pekné šaty* vedle *pekníe šaty*, *inšieho* a *inšieho*, *s dvanástimi hlavami* i *s dvanástima hlavami* i *s dvanásť hlavami* a j. pod., *ľudia* i *ľudie*, *šťastia* i *šťastie*, nebo 2. pád jednot. čísla typu *kaše* i *kaši* (nářeční) a j. U sloves pak tvary *by som* i *bych*, *prišiel* i *prišol*, *popradiem* i *popriadem*. Odstraňujeme však dvojtvary v 1. pádě množ. muž. neživotných a žen. *ty* a *tie* a sjednocujeme na *tie*. Ostatní zásahy jsou opět převážně ojedinělé a týkají se českých nebo chybných tvarů ve slovenských textech. Tak píšeme na př. v 2. pádě jednot. čísla mask. a neut. *dňa* místo *dne* (str. 115), *chlapca* místo *chlapce* (98), *kepenčoka* místo *kepenčoku* (96), *kráľa* místo *krále*, *do něba* místo *nebe* (124), *pluhauca* místo *pluhauce* (211); ve 4. pádě jedn. čísla *nástupcu* místo *nástupca* (73), *správcu* místo *správca* (182); v 5. pádě jed. čísla *mužu* místo *muži*; v 6. pádě jed. čísla *pri krstě*, *pri puorodě* místo *pri krstu*, *pri puorodu* (9), *na topole* místo *na topoľu* (99); v 7. pádě jed. čísla *stromom* místo *stromem* (155), *ložom* místo *ložem* (210); v 1. pádě množ. *báčikovie* místo *bačíkové*, *kaštiele* místo *kaštiely* (123), *tri sto zlatých* místo *tri sta zlatých* (119 n.); v 2. pádě množ. *roků*, *rokův*, *dobrodincův* a j. opravujeme na *rokou*, *dobrodincou*; v 7. pádě množ. *holuby* na *holubami* (206), *koněmi* na *koňami* (139). – U feminin skloňujeme *paněj* místo *paní*, *kňážnej* místo *kňážně*,

košelu místo *košili* (135), *s tvojou chytrstou* místo *s tvú chytrstí* (182), *kostami* místo *kostmi* (68), *vecami* místo *vecmi* (96). – U zájmen měníme tvary *od tebe* na *od těba*, *mňa* (3. pád) na *mně*, *s ní* na *s ňou* (211), *je* (4. pád množ.) na *ich*. – Z adjektivního sklonění: *v červene*, *v červenem* měníme na *v červenej*, *v červenom* (117), *do turecké zemi*, *v hedbávné posteli* měníme na *tureckej*, *hodbávnej* (141), *všim dobrým* na *všetkým dobrým* (208), *všech rožkov* na *všetkých rožkou* (165), *mrtvé (drápal)* na *mrtvých (driapal* – str. 30). A konečně *so šesti* (a pod.) *hlavami* na *so šest hlavami*.

Ze slovesných tvarů měníme: rozkazovací způsob *idi* na *id'*, *zpomeň* na *spomni* (15 n.), *skryj*, *napí*, *vypí*, *bí* (vliv Hattalův) na *skry*, *napi*, *vypi*, *bi*; *popriedu* na *popriadem* (115), *něhýbá sa* na *něhýbe sa* (182), *něvráti* na *něvráta* (185), *ohrdie* na *ohrdí* (144), *poruča* na *poručí* (159), *poví* na *povie* (126), *vykopátě* na *vykopetě* (128), *vylomí* na *vylomia* (127), *zalúbiiu* na *zalúbia* (197).

Do slovníku autorčina nezasahujeme. Ve slovenských textech ponecháváme všechna česká slova, jako *beztoho* místo *beztak* (20), *jednú* místo *raz* (28), *dokud* místo *kým* (29), *když* místo *keď* (115), *čichať* místo *privoniavať* (197), *ujedě*, *pojedě* místo *ujdě*, *puojdě* (17, 210), *hrať s těbou*, *hrať s nimi* místo *hrať sa s těbou*, *hrať sa s nimi* (205), *husa* místo *hus* a j., i slovenské archaismy jako *čariť* místo *čarať* (210), *dokonany* místo *ukonany*, *něskús* místo *něpokúšaj sa*, *schodit' zle* místo *pochodit' zle* a j.; ponechali jsme i *Ja rád ošanujem pre teba i život svoj*, ačkoli *ošanujem* je zde nějaký omyl místo *obetujem* nebo *oferujem*. (Viz také vysvětlivky.) – Také vazby kromě výslovně uvedených oprav zůstávají beze změny: *čudoval se naň* místo *čudoval se mu* (26), *s vozom o štyroch paripách* místo *so štyrmi paripami* (35), *k obedu* místo *na obed* (48), *obidvom poplatím* místo *obidvoch* (49), *vy tomu chcetě* místo *vy to chcetě* (82), *poiskám ti kus* místo *poiskám ta kus* (189) a j.

Pořádek slov, i když by v duchu slovenštiny potřeboval opravy, neměníme nikdy.

Některá slovenská slova, kterých autorka užila v českém textu jako citátů, byla v původním vydání tištěna kursivou. Ale poněvadž toto vyznačování citátů bylo velmi nedůsledné a nesystematické, a v posledních svazcích jenom ojedinělé, zrušili jsme je.

FR. VÁHALA

VYDAVATELOVY OPRAVY TEXTU

- str. 11, ř. 12: *nachže si lahni pod koryto* změněno v *lenže si lahni pod koryto* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 14, 24: *už si mi ty za strelca* vloženo *ty*
- 15, 27: *už si mi ty za parobka* vloženo *ty*
- 23, 8: *kreme že včera som ... viděl* vloženo *že*
- 26, 27: *vyzpítuvat* změněno na *vypytuvat* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 36, 5: *trojmo drakovia* změněno v *traja drakovia* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 36, 17: *kreme to* změněno v *kreme toho* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 39, 12: *ty ztaděto ostat musíš* změněno v *ty ztaděto odíst musíš* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 40, 30: *tu nič něnabuděš* vloženo *nič*
- 46, 5: *len si smo šťastně vyšli* změněno v *len či smo šťastně vyšli*
- 46, 22: *provaz* změněno na *povraz* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 49, 5: *darmo sa ustávam* vloženo *sa*
- 52, 33: *keď som sa ja daromně ustával* vloženo *sa*
- 52, 26: *kostolečkom* změněno na *kostolčekom* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 61, 21: *keď uvidia* místo *vidia* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 65, 10: *sverenica* změněno na *verenica* (podle vysvětlivky; *sverenica* by byla *svěřenkyně*); také str. 69, ř. 27
- 67, 4: *Dragomir* změněno na *Něbojsa* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 67, 30: *vidíš* změněno na *uvidíš* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 76, 23: *kameňom sa obráti* změněno v *na kameň sa obráti*; také str. 78, ř. 27, 28
- 77, 15: *vešel do svetlice se sklopenýma očima* vloženo *se*
- 77, 25: *ak nězomdlieš* změněno v *lebo zomdlieš*
- 84, 18: *tu nič něnabuděš* vloženo *nič*
- 90, 24: *vidom očima* změněno v *navidomočima*
- 98, 6: *nachže ju má, tú čapicu* vloženo *má* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 104, 10: *adaj že i ten budě vedieť dačo povedať* změněno v *adaj že ti ten bude vedieť...* (podle sloven. originálu)
- 107, 24: *už oddávna* doplněno *ž* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)

- 108, 7: *vyskočil do jizby* změněno na *vskočil do jizby* (podle sloven. originálu)
- 115, 9: *nachže mi ju prodajtě* změněno v *nože mi ju predajtě*
- 115, 13: *nachže si ju vezmětě* změněno v *nože si ju vezmitě*
- 117, 10: *zo pší kůže* změněno v *zo všej kože*; také ř. 21
- 124, 8: *nachže idi* změněno v *nože id*
- 124, 25: *ztadě v tom něbi* změněno v *tuto v tom něbi*
- 131, 22: *vyjde do jizby* změněno v *vejde do jizby*
- 138, 15: *koně s sebou trhali* změněno v *koně sebou trhali* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 140, 10: *lehnout ke Dunaju* změněno v *lahnút ku Dunaju*
- 151, 6: *s těmi slovy oba vyběhli na vrch* přidáno s
- 153, 15: *a s těmi slovy zatal mečem do kře* vloženo s
- 161, 9: *ještě výše vstupoval šarkan* změněno v *vystupoval...*
- 167, 31: *Pětka* změněno v *Petka*
- 174, 30: *vyjde do jizby* změněno v *vejde do jizby*
- 180, 19: *či by stě vraj dobre varovali* změněno v *žeby stě vraj...* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 182, 19: *nachže mi daj* změněno v *nože mi daj* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 185, 26: *treba* změněno v *trebárs*
- 188, 32: *aby si si oddýchol* vloženo *si* (podle sloven. originálu)
- 197, 16: *zalúbia si Marušu* vloženo *si* (podle české varianty)
- 204, 29: *po seděm rokou* změněno v *o seděm rokou*; též str. 205, ř. 3 (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 206, 19: *ako* změněno v *ak*; také ř. 20 (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 212, 18: *ztadě* změněno v *tuto*

- 108, 7: *vyskočil do jizby* změněno na *vskočil do jizby* (podle sloven. originálu)
- 115, 9: *nachže mi ju prodajtě* změněno v *nože mi ju predajtě*
- 115, 13: *nachže si ju vezmětě* změněno v *nože si ju vezmitě*
- 117, 10: *zo pši kůže* změněno v *zo všej kože*; také ř. 21
- 124, 8: *nachže idi* změněno v *nože id'*
- 124, 25: *ztadě v tom něbi* změněno v *tuto v tom něbi*
- 131, 22: *vyjde do jizby* změněno v *vejde do jizby*
- 138, 15: *koně s sebou trhali* změněno v *koně sebou trhali* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 140, 10: *lehnout ke Dunaju* změněno v *lahnúť ku Dunaju*
- 151, 6: *s těmi slovy oba vyběhli na vrch* přidáno *s*
- 153, 15: *a s těmi slovy zatal mečem do kře* vloženo *s*
- 161, 9: *ještě výše vstupoval šarkan* změněno v *vystupoval...*
- 167, 31: *Pětka* změněno v *Petka*
- 174, 30: *vyjde do jizby* změněno v *vejde do jizby*
- 180, 19: *či by stě vraj dobře varovali* změněno v *žeby stě vraj...* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 182, 19: *nachže mi daj* změněno v *nože mi daj* (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 185, 26: *treba* změněno v *trebárs*
- 188, 32: *aby si si oddýchol* vloženo *si* (podle sloven. originálu)
- 197, 16: *zalúbia si Marušu* vloženo *si* (podle české varianty)
- 204, 29: *po seděm rokou* změněno v *o seděm rokou*; též str. 205, ř. 3 (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 206, 19: *ako* změněno v *ak*; také ř. 20 (ve shodě s vyd. Mil. Novotného)
- 212, 18: *ztadě* změněno v *tuto*

VÝKLAD VĚCNÝ A VÝKLAD SLOV MĚNĚ JASNÝCH (Jde většinou o slova slovenská a slovakismy; ojedinělá slova česká označuji zkratkou č.)

Str.

- 8: *p. Rimavský* – Janko Rimavský (vlast. jménem Ján Francisci, 1822–1905), slovenský politik a publicista, v mládí horlivý sběratel slovenských pohádek. První část nasbíraných pohádek vydal pod názvem Slovenske povesti roku 1845; jich právě užila Božena Němcová ve svých Slovenských pohádkách a pověstech; *Samuel Reusz* – (1773–1852) evangelický farář ve Velké Revúci, zakladatel velkého rodinného sborníku sloven. pohádek, jež dále rozmnožovali jeho čtyři synové a jejich přátelé (viz také Doslov v II. dílu Slovenských pohádek a pověstí);
- 9: *vďačně* – rád; *pozri* – podívej se; *tie znaky sa mi nĕpáča* – ta znamení se mi nelíbí; *nach* – slov. nářeč., necht, ať; *keď* – když;
- 10: *tej páru nĕbudĕ* – nikdo se jí nevyrovná; *veď* – vždyť; *spýtať sa* – zeptati se; *ty tu ťažko nabudneš* – těžko tu budeš moci dlouho zůstat; *koryto* – necky; *tuho* – tuze;
- 11: *bračok* – bratříčku, příteli, kamaráde; *dačo* – něco; *ažda* – snad, možná; *vydúchať* – vyfoukat; *to sa ti len tak vidí* – to se ti jenom tak zdá; *duchota* – dech, pach lidský; *zburtat'* – vzbouřit, pobouřit; *kadĕ* – kudy; *upraviť* – dáti radu, návod, instrukci, také: poslat, ukázat cestu;
- 12: *ustávať sa* – unavovat se, namáhat se;
- 13: *veľa ľudí* – mnoho lidí; *najkrajšia* – nejkrásnější; *preľakne sa* – ulekne se, poleká se; *nĕobzri* – neohlédni;
- 14: *rozhútať* – zde asi: vyložit, vysvětlit; *zabudnul som* – zapomněl jsem;
- 15: *behá po hore* – běhá po lese; *strieť* – číhat na...;
- 16: *aby ťa nĕzazrela* – neuvidĕla, nespatriĕla; *drviť* – drtit, rozbíjet;
- 17: *nĕvoľa* – tíseň, nehoda; *čaká* – čeká; *pošle poňho koč* – pošle pro něj kočár; *sadne* – sedne; *priepasť* – propast; *na márne kúsky* – na drobné kousky; *zmárniť* – zničit, usmrťit; *dotrieskať* – dotřískat, potlouci, rozbít; *kto prerečie* – kdo prořekne, prozradí; *svetlica* – světnice;
- 18: *mladoženka* – novomanželka;
- 19: *zuby mu tĕply* – trnuly; *naveky* – stále, ustavičně;
- 20: *usiluj sa a statočně spravuj* – snaž se a řádnĕ, poctivĕ jedneĕ; *všetko strovíme* – všechno spotřebujem; *mĕřice* – č., stará míra na obilí, něco více než půl hektolitrů;

- 21: *zviest sa* – povést, podařit se; *prihovárať sa* – promlouvat k někomu, oslovovat někoho;
- 22: *velmi se ľúbili* – milovali; *něborák* – ubožák, chudák; *naskutku* – hned, na místě; *sji* – č., sní; *dokonany* – dnes: *ukonany*, t. j. zemdlený, unavený; *celkom* – docela, úplně;
- 23: *sem ju vystanou* – vydej, dej; *něvolnica* – ubožačka; *viac* – více; *vraj* – prý; *lala* – hle;
- 24: *poľkáť* – postříkat; *obrátili sa na kačice* – změnili se v kachny;
- 26: *durnút* – slov. zastar., dnes: *durknút*, zavazit, tuktout; *po pety* – po paty; *každý se naň čudoval* – na něj hleděl, čuměl; ve významu „divil se mu“, jež uvádí Němcová, má vazbu s 3. pádem: *čudoval sa mu*; *medovec* – medový koláč;
- 27: *zkaď* – odkud; *koď* – slov. nářeč., *keď*, když; *pozřela dnu* – podívala se dovnitř;
- 28: *jednú* – sloven. *raz*, jednou; *křížne, křížové cesty* – křížovátka; *do jari* – do jara;
- 29: *dokud něbuděš* – slov. správ.: *kým*; *dala se prehovoriť* – přemluvit, dala si říci; *přišla do polohu* – do jiného stavu, do kouta, slehla; *zarehoce* – zarehtá, zasměje se;
- 30: *jak si mrtvých driapal* – jak jsi mrtvé trhal na kusy;
- 31: *od divu podiet* – údivem podít; *vydojčit* – odkojit;
- 32: *vo vašej starosti* – ve vašem stáří; *přistali na to* – přistoupili na to, svolili; *zkaďkoľvek* – odkudkoli, odkudsi; *bračekouci* – kamarádi, přátelé; *závoz* – úvoz; *něvoľa ho metala* – aby jím padoucnice uhodila (dosl.), hrom do něho;
- 33: *bystudadě* – (ponecháváme tvrdý tvar místo dnes běžného *bystu*) zaklínací formule, asi: přísámbohu; *teraz nám plácu* – a nyní nám plat; *na tomto pristaněm* – s tím souhlasím, s tím se spokojím; *ako stě vraveli* – jak jste pravili, řekli; *o to sa startě* – starejte; *šúlkať* – válet, žmolit;
- 34: *načat* – načítí, začít; *trebárs* – třebas, i když; *korec* – č., míra obilí, téměř hektolitr; *hotujťe diely* – připravujte podíly; *dávno sa tie hotovie* – dávno jsou (ty) hotové; *sypáreň* – sýpka; *puožička* – půjčka;
- 35: *dupajčit* – dupati;
- 36: *tri dcéry skapaly* – tři dcery zmizely, ztratily se; *mesto* – slov. nářeč., místo; jinde toto slovo znamená město; *utratit* – ztratit, pozbyt; *povraz* – provaz, lano; *puďme* – slov. nářeč., pojďme;
- 37: *Loktibrada* – ve slovenských pohádkách bývá to postava mužská, čarodějník, jen u Němcové je to ježibaba; *těbe ju horúcu dopusta*

- zjem – tobě ji horkou až do dna sním; *nátoň* – špalek, na kterém se seká dříví; *pluhák* – špína chlap, chlap k ničemu; *chudťěže* – slov. nářeč., chodte, jděte; *klepec* – past;
- 38: *kruch* – (ulomený) kus;
- 39: *aknáhle* – jakmile, když, až; *nach so mnou si zaje* – nechť se se mnou nají;
- 40: *humno* – mlat, kde se mlátí obilí; *pokiaľ* – dokud; *odprevadiť* – doprovodit; *tu nič něnabuděš* – tvůj pobyt tu není nic platný, pobýváš tu nadarmo;
- 41: *chcem sa s ním poshovárať* – chci si s ním pohovořit;
- 42: *muoj život ti je na vuolu* – dělej se mnou, co chceš; *ako sa koly do stromou zabijajú* – jak se kolíky do stromů zatloukají; *hotuj sa* – připravuj se;
- 43: *zapáchl ho* – ucítil ho; *potom sa opáčíme* – potom jeden druhého zkusíme;
- 44: *pokiaľ ho zo sveta nězněsiem* – dokud ho ze světa neodstráním, neprovedím se světa;
- 45: *blčať* – planout, šlehat;
- 46: *slúbenec* – snoubenec; *nebyl do stříbrného zámku súci* – nehodil se do stříbrného zámku;
- 47: *rozjašený* – divoký, rozohněný; *jaknáhle* – jakmile, když;
- 48: *v čom je vec* – oč jde; *ak ním pošibněm zem* – když jím šlehnu o zem;
- 49: *vykolčovať* – vykopat, vydobýt pařezy; *určitá práce* – určená; *vinná loza* – vinná réva; *vypáčiť* – vypátrat;
- 50: *nieto na něj pochyby* – není na ní chyby (tvar pochyby vznikl kontaminací slov poskvvrny a chyby); *dudrať* – bručet, reptat; *něpadly by ti dobre* – nechutnaly by ti;
- 51: *hotou sa* – priprav(uj) se; *aby ich paromova strela* – aby do nich hrom uhodil a pod.; *parom* – hrom, čert a pod.; *truľo* – hlupák;
- 52: *kdě sa tí* – kde ti jsou; *trúp* – troupe, hlupák; *bodaj ich porantalo* – aby je mrtvice ranila, aby do nich hrom a pod.;
- 53: *jak si vystupuje* – jak si vykračuje; *dľa vuole* – podle chuti;
- 54: *bozkať* – líbat;
- 55: *poslal po rybáře* – pro rybáře;
- 57: *čo mu hor koncom vlasy vstávat budú* – že se mu budou vlasy ježit;
- 58: *nědbám* – pro mne za mne, budiž, třeba; *naručiť* – poručit, přikázat;
- 59: *pripinok* – zde: přídavek, nádavek; *hniezdit sa* – vrtět se; *dopajedil ma* – dozlobil mne; *hoľa* – holý nebo jen travou a klečí porostlý vrchol hory nebo horský hřbet;

- 60: *idě mu za vuolou* – vyhovuje mu, plní jeho přání; *ve vodě zamorena* – ponořena; *že si na to prišla* – že ses dostala do této situace; *prečo* – proč;
- 61: *nik je nie vstave* – nikdo není s to; *vymeniť* – vykoupit; *ja rád ošánujem pre teba i život svoj* – i podle výkladu autorčina věta nedává smysl, správně má být: *obetujem, oferujem* nebo *oželiem*; *ja mám dúfania* – neobratné lidové vyjádření: doufám; *trpezlivo* – trpělivě; *chytia sa do teba* – pustí, dají se do tebe;
- 62: *zaskakovať* – zde: dorážet; *oveľa slobodnejšia* – mnohem svobodnější;
- 63: *až do mraku* – do soumraku;
- 64: *hrmavica* – hřímání, bouřka; *pomastil se* – pomazal se mastí;
- 65: *ohníka naklást* – udělat oheň; *poobzerat* – poohlédnout, rozhlédnout;
- 66: *smútiť sa* – truchlit, rmoutit se;
- 67: *prосто* – přímo, rovnou; *pospolu* – východoslov., hned; *obděláč* – slov. nářeč., opodál; *porobené stupně* – udělané;
- 68: *zvěřina se ustanovila* – zvěř se dostavila, přišla;
- 69: *chýr* – pověst, zvěst, zpráva; *odšikovať* – dopravit;
- 70: *roztvorit* – rozevřít;
- 71: *ponúkat* – pobízet; *ja som na to nie súci* – já se na to nehodím, já to nedovedu;
- 73: *dakedy* – někdy, kdysi, zde: kdy; *ľahko sa i pominút muože* – snadno může i zemřít;
- 74: *tiež to som chyroval* – slyšel, zvěděl; správně: *o tom som chyroval*, vazba se 4. pádem je neobvyklá; *půjde po ni* – pro ni;
- 76: *vypočúvať* – vyslechnout; *nach sa na kameň obráti* – nechť se změní v kámen, nechť zkamení;
- 77: *byla by mu o málo vôle odpadla* – byl by málem ztratil chuť; *nepodíval se Mahuleně jen na nohy* – nepodíval se než na nohy, podíval se jen na nohy;
- 79: *kvapka* – kapka; *počuj* – poslyš;
- 80: *žeravý* – řeřavý, žhavý;
- 81: *vlkolak* – vlkodlak, podle lidové víry člověk, který se může proměnit ve vlka, nebo též upír; *dříví kálat* – rubat, sekát, štípat;
- 82: *hanblivá* – stydlivá;
- 84: *rozdrapiť* – roztrhnout, roztrhat; *keď vuolu máš* – máš-li chuť, chceš-li; *pod' za mňa* – staň se mou ženou; *dala se nahovorit* – přemluvit;
- 85: *žal ho zašiel* – přepadl, uchwátil; *nevolná matka* – ubohá;

- 86: *barz, bardzo* – správně: *bars* (na Oravě, v Liptově, v Gemeru, na východním Slovensku), *bardzo* je tvar polský; *prípoviedka* – pořekadlo, přísloví, rozprávka, příběh;
- 89: *zavela by som neďal, keby* – dal bych za to mnoho, kdyby; *vykročil zpozi medzi druhých* – ze středu ostatních; *natrčili uši* – nastavili; *za mojho malička* – když jsem byl ještě malý;
- 90: *rezký* – čilý, křepký; *dostriehnem* – dohlídám, uhlídám; *navidom očima* – slov. lid.: vūčihledě; *leja* – liják;
- 91: *o jablkách ani znaku* – po jablkách ani stopy; *srdce mu odpadlo* – ztratil odvalu, ustrnul; *paloš* – palaš, těžký jezdecký meč; *dozrú* – dozrají;
- 92: *klzký* – kluzký;
- 93: *strblietati (sa)* – třpytiti se, zde asi: chvěti se, jásati; *ponáhlel se* – spěchal;
- 94: *vytrovili se* – všechno spotřebovali; *proto se tak pěkně přihovořila* – proto je tak pěkně oslovila, proto k nim tak pěkně promluvila; *na všetko pozorovala* – dávala pozor;
- 95: *keď zazreš* – když uvidíš; *tuho zaspal* – tvrdě usnul; *naničhodný* – ničemný;
- 96: *stojí mu na zradě* – zrazuje ho; *rudné cesty* – neschůdné, jaké vedly k rudným dolům; *neškrečte* – nekřičte; *korbáčikom plesne* – karabáčem (bičikem) práskne, švihne;
- 97: *zarevali* – zařvali;
- 98: *chlapec na to išol* – přistoupil na to, souhlasil s tím;
- 99: *strapák* – rozcuchanec, sprostý, ošklivý člověk;
- 101: *srieň* – jíní; *zamoren v myšlenkách* – ponořen, pohroužen v myšlenkách;
- 102: *schytili sa na krídla* – vylétli, vznesli se;
- 107: *vyznojenuo čelo* – zpocené čelo;
- 108: *nadložíš ruky* – nadzdvihneš, nastavíš ruce;
- 109: *zádrapka* – škrábnutí, rýha, kde by bylo možno se zachytit; *po psotě sebral se* – s bídou, stěží, sotva se sebral;
- 110: *prihotovit* – připravit;
- 113: *žeby som ja nosila* – abych nosila;
- 114: *špata* – ohava, ohyzda;
- 117: *v červenej čiapočke* – v červené čepičce;
- 118: *něboráček* – chudáček, chudinka; *kolíska* – kolébka;
- 119: *napadla ho vůle přezvědět* – dostal chuť, zatoužil přezvědět; *hurtovat* – č., lomožit; *biedit sa* – nuzovat, žít v bídě, nouzi; *vari* – snad; *ačak* – však, vždyť;

- 120: *harcovat* – č., pobíhat, prohánět se;
 121: *zasmútnené čelo* – zarmoucené, zakaboněné; *odobrat sa od dobrodincou* – rozloučit se s dobrodinci;
 122: *hládkal je* – hladil;
 127: *pokým* – pokud, dokud; *križla* – plochý kámen; *vodu múti* – vodu kalí;
 129: *dostala huby* – č. lid., byla vyplísněna;
 130: *kliata* – klení, lání;
 131: *tátoš* – ohnivý pohádkový kůň;
 132: *sotit* – strčit; *strapatý* – šeredný, ošklivý; *nětvora* – netvor (nětvora vzniklo kontaminací slov netvor a potvora);
 133: *oblok* – okno;
 136: *prsk* – č., otvor pece, který se zpravidla zavírá dvířky; *brieždit sa* – rozednívat se, svítat;
 138: *pašalík* – turecké území spravované pašou, zde omylem místo paša, t. j. vysoký turecký hodnostář, vojenský náčelník;
 139: *furajtier* – (z něm. Vorreiter) předák (na koni), přední jezdec;
 140: *majer* – dvůr, velký statek;
 142: *nuocka* – nocleh;
 143: *na kolkách* – na kolících; *čtvrťce* – č., míra sypaných plodin, čtvrt větele, téměř osm litrů;
 144: *vlasý mu dupkem vstaly* – zježily se; *čapnúť* – udeřit, bouchnout; *modlitebník* – modlicí knížky;
 147: *krajina* – země; *někonaj sa ďalej* – nenamáhej se, nechod' dále;
 148: *zadrhni* – zardus, zaškrť; *pluhaustvo* – hnus, ohavnost, ničemnost; *chytro* – rychle;
 149: *vryznúť* – vběhnout; *strmý krok* – rázný, rychlý krok;
 150: *potknúť sa* – klopýtnout, zakopnout; *chce-li se do něho zadržat* – zde: pustit, dát se do něho; *vstoupil mu do poctivosti* – urazil jeho důstojnost, vážnost, úctu;
 152: *letorostě* – ratolesti, větve; *něskús trhat* – zastar., *něskúšaj*, *něpokúšaj sa*, *něsprobuj*; *znevidělo se sluhovi* – znelíbilo se; *adaj* – snad, možná;
 153: *svojich zatou* – svých zetů; *veď by to nebolo s kostolným riadom* – vždyť by to nebylo v pořádku;
 154: *či sa okolo koní rozumietě?* – rozumíte koním?
 156: *kraje květem zajarabely* – zpestřily se květy;
 158: *gazdoustvo* – hospodářství, statek;
 159: *udriet* – udeřit, uhodit; *pochaba* – potrhlý člověk, ztřeštěnec, blázen;

- 161: *pes Dunaj zavracuje ovce* – obrací, shání ovce dohromady;
 162: *koniar* – pasák koní; *paša* – pastva; *uretovat* – zachránit;
 164: *ošerpán* – (počeštěná podoba sloven. *ošarpaný*) oškubaný, otrhaný;
 165: *koľkoľvek ráz ho prestreš* – kdykoli, kolikrát jej prostřeš;
 166: *princa* – č. zastar., princezna; *priezor* – průhled, vyhlídka;
 168: *děvojský* – panenský;
 169: *hamižně* – falešně, záludně, zákeřně; *čiže by vám pristalo* – slušelo by vám;
 170: *čuť těbe* – jen se podívej; *nikto ma něvie preložit* – nikdo mě nedovede přeložit, obrátit; *chrásta* – č., prašivina, strupy;
 172: *trlice* – trdlice, nástroj, na kterém se tře len nebo konopí;
 173: *kňahně* – kněžna;
 174: *zapodievat* – zaměstnávat se, zabývat;
 176: *plúšť* – plískanice; *líšť* – špína; *veď som ja schodila* – slov. zastar., pochodila; *okúněla se* – okouněla, lelkovala;
 178: *zrádca* – padoucnice, dnes: *zrádník*; *naostatok* – nakonec;
 180: *za kúštok pálenky* – trochu kořalky; *loptoš* – povaleč, zloděj, darebák, viz také poznámku 19;
 184: *tropili caparty* – č., rámus a mrzutosti;
 185: *trebárs by mi to ak ťažko padlo* – i kdyby se mi to zdálo těžké;
 186: *lebo si sa dokonal* – dnes: *ukonal*, neboť ses velmi unavil; *v hlavě mu iskala* – vískala, hrabala, přebírala;
 187: *popri tom potoku* – podél toho potoka;
 189: *něžadlho* – zanedlouho;
 192: *prezriet a vypáčiť* – prohlédnout a vyzkoumat; *durit sa* – plašit se;
 194: *mače* – (počeštěná forma sloven. *mača*) kotě (vysvětlení v závorce je tedy nepřesné), viz také poznámku 21;
 197: *statečný člověk* – řádný, pořádný, poctivý; *švandra* – otrhaná ženská; *gryňa* – pobuda; *chytro choj* – rychle jdi;
 198: *báčik* – strýček; *posadni hor* – posedni výše;
 201: *turanka* – turan ostrý;
 203: *opáčiť* – obhlédnout, podívat se; *spravila kravičku* – č. lid., opatřila krmivem, ošetřila;
 204: *když se nad svojí psotou rozťažobil* – když se nad svou bídou roztesknil; *o sedem rokou príděť* – za sedm let přijdete;
 205: *zunovat* – omrzet, znudit; *odpustil ho* – č. zastar., pustil ho, dovolil mu;
 206: *má krídlo ovesenuo* – svěšené;
 207: *naháňat* – honit, pronásledovat;

- 209: *keď si vedel černokňazníka previesť a zmárniť* – když jsi uměl černo-
knězníka oklamat a usmrtit;
- 210: *čariť* – správně: *čarať* (z maďarštiny), vyměňovat; *čariť* je čarovat;
načože chcete čariť – správně: *čože chcete čarať*; *tuto na těkvicové*
jadrá – správně: *tuto těkvicové jadrá*; *čary*, jed. číslo *čara* – vý-
měna;
- 211: *nohavice* – kalhoty;
- 212: *zboj* – lup, loupež.

O B S A H

Světská krása*	9
Král času (I-II)*	19
Ľalija*	26
Valibuk*	31
Šurina pan král a Otolienka*	47
O tom šuhaji, co se nebál*	57
Mahulena, krásná panna*	73
Vlkolak*	81
Berona*	89
Petrova čepice	98
Tři citrony*	101
Kinkaš Martinko	115
Ztracený chlapec*	118
Pecko sprostáček	124
Cesta k slunci a k měsíci	126
Růžová Anička*	129
O Petru a Otcí nebeském (I-III)	135
O Turkovi a krásné Katarině	138
Zlá nuocka	142
Peračina	145
Sluncový kůň*	147
O bačovi a šarkanu	157
Chlapec a vlk	162
Otcovo dědictví	164
Pamodaj šťastia, lavička*	169
Chytrý synek	177
O třech zhavranělých bratřích*	184
O dvanácti měsíčkách	197
Černokňazník*	204
O hloupé ženě	210

Varianty:

O dvanácti měsíčkách	217
O báčovi a šarkanu	223
Peračinový květ	228
Ediční poznámky	231
Vydavatelovy opravy textu	238
Výklad věcný a výklad slov méně jasných	240

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY BOŽENY NĚMCOVÉ

Svazek osmý

SLOVENSKÉ POHÁDKY A POVĚSTI

I

Vydal Československý spisovatel v Praze roku 1952 za redakce Ústavu pro českou literaturu České akademie věd a umění. K vydání připravil František Váhala za odborné jazykové spolupráce Bohuslava Havránka a Jozefa Štolce. Typografickou úpravu, obálku a vazbu navrhl František Muzika. Šéfredaktor F. Kautman. Odpovědný redaktor Ladislav Fikar. Technický redaktor Antonín Dvořák. 30113-1, 67.713/51/11/III-1, 381. Sazba 14. 1. 1952, tisk 20. 6. 1952. PA 15.75 AA 12,2, VA 12,46. Papír 84/108, 221-10, 80 g. 50/0. Vydání 1. Náklad 15 000 výtisků. Vytiskl Orbis, n. p., závod 01, v Praze písmem Fournier. Cena brož. 32 Kčs, váz. 61 Kčs